

52558

Preotul GRIGORE N. POPESCU
PROFESOR DE ISTORIE

PREOȚIMEA ROMÂNĂ
ȘI
ÎNTREGIREA NEAMULUI

— TEMNIȚE ȘI LAGĂRE —

(VOL. II)

TIPOGRAFIA „VREMEA” STR. CAROL No. 10.
1940

Preotul GRIGORE N. POPESCU
PROFESOR DE ISTORIE

PREOȚIMEA ROMÂNĂ ȘI INTREGIREA NEAMULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— TEMNIȚE ȘI LAGĂRE —

(VOL. II)

BCU Cluj-Napoca



RBCFG201202903

TIPOGRAFIA „VREMEA” STR. CAROL No. 19.

1940

TEMNIȚE ȘI LAGĂRE

Vremea alină durerile. Ea face ca suferințele trecute să se învâluie în uitare. De cele mai multe ori, griile pămânesti ne împiedică să ne mai gândim la prietenii cu care am împărtășit aceeași soartă și viață.

„Nici un lucru nu este așa lesne a se uita, ca omul când se desparte de om, pentrucă măcar că în puțină vreme ne aducem aminte de el, dar îndată uităm moartea, că și părinții uită pe fiii lor cu adevărat, pe cari i-au născut și crescut...” (Evhoghiul, București, 1926, pag. 255).

Crucile părăsite, mormintele păcăginite din atâtea cimitire, sunt dovadă evidentă.

Noi am uitat pe cei ce au murit în temnițe și lagăre.

Suferințele lor au rămas acolo, departe, în gropile mute din cimitirele lagărelor pline de verdeața bălăriilor, care acoperă până și ranele încă netălmăduite ale pământului.

Din spovedania pătimirilor unor preoți reînțorși acasă, din încredințarea poporului și autorităților respective, din cele ce s'au scris până acum, vom înfățișa cetitorului grozăvia unor zile de cumpănă, prin care au trecut acum douăzeci de ani mulți din slujitorii altarelor și mare parte din intelectualii poporului românesc.

Adevărul istoric este că stăpânirea austro-ungară își da bine seama că nu mai putea stăvili năzuințele firești, simțămintele de viitor mai bun ale popoarelor subjugate de veacuri. Alte gânduri, alte idealuri naționale încălziau inimile supușilor „Majestații Sale Împăratului Rege Apostolic”. Carul statului dua-

list troznia din toate încheeturile sale. Ființa monarhiei habsburgice era în grea primejdie.

..., „Austro-Ungaria amenințată de mișcarea naționaliștilor nu mai avea de ales decât între războiu și revoluție.

Insuși Franz Ferdinand, moștenitorul tronului, recunoștea în Constituția monarhiei cauza fundamentală a răului și regimul absolutist o absurditate, fiindcă da Ungurilor o putere disproporționată cu numărul lor. Planul lui de federalizare a naționalităților pe bază de egalitate a întâmpinat opoziție înversunată"... 2)

Conviețuirea în acelaș stat nu mai putea fi primită nici măcar ca o fază tranzitorie.

Naționalitățile voiau libertatea.

Stăpânirea își pierduse capul. Norii războiului civil s'arătau cu amenințare de furtună. Între ideea de stat și năzuințele supușilor era prăpastie mare. Lupta împotriva „naționalităților" trebuia să înceapă. Imperiul habsburgic avea nevoie de cetățeni loiali, umili, ascultători. Altfel, prăbușirea se apropia fără putința de a fi înlăturată.

După recensământul oficial din 1869, din 13.219.350 locuitori ai Ungariei, numai 6.207.580 erau Maghiari, față de 2.321.906 Români, 1.816.087 Germani, 1.825.723 Slovaci, 286.834 Sârbi, 448.040 Ruteni, 208.529 Croați și 104.651 alte neamuri. Prin urmare, 6.207.580 Maghiari (între ei sunt socotiți și Evreji!) trebuiau să maghiarizeze 7.011.770 nemaghiari... realizarea idealului urmărit era o imposibilitate. Popoarele nemaghiare ale Ungariei voiau să-și trăiască viața lor națională proprie, nu să se confunde cu altă națiune.¹⁾

Izbucnirea războiului mondial a însemnat începutul luptei pentru înăbușirea mișcărilor naționale. Starea de asediu, curțile marțiale, teroarea, temnițele, surghiunul, spânzurătorile, crimele și întregul lor cortegiu de distrugere a oricărei năzuinți streine de monarhie, au fost întrebuițate în toată grozăvia.

Călăii pregătiseră totul din vreme.

Asa ne explicăm cum din primele zile ale războiului au

1) Z. Păclișeanu : „Guvernele maghiare și mișcările culturale ale Românilor Ardeleni” în Rev. Fundațiilor Regale, București 1934, luna Ianuarie, pag. 115.

2) Prof. A. Ōțetea: Ist. co temp. București 1938, pag. 301.

fost târâți în temnițe, împușcați fără milă, spânzurați fără nici o mustrare de conștiință, internați în lagăre, floarea românismului din cuprinsul monarhiei, preoții, intelectualii și fruntașii satelor românești. Procedul era următorul :

Jandarmii se prezentau în miez de noapte la locuințele celor „suspecți ori trădători”, pentru ca groaza populației să fie și mai mare și în bățai, înjurături, îi legau în lanțuri, pornindu-i pe drumurile necunoscutului, în plânsul soțiilor desnădăjduite și al copiilor înspăimântați. „Nu doresc nici dușmanilor mei — spune părintele Valeriu Popovici din Sibiel, — clipele înfricoșate ale smulgerii din mijlocul familiei, cum am îndurat noi ! Și astăzi îmi văd copiii cu șiroaie de lacrimi întinzând mâinile spre mine ! Și astăzi văd cum preteasa țipa desnădăjduită în mijlocul curții. Doamne, ce cumplită durere să-i auzi pe cei dragi cum jelesc în urma ta fără nici o putere de ajutorință ! Nu mai vorbesc de repetatele perchezii în căutarea documentelor compromițătoare”.

Prigoana se îndrepta tot atât de amarnică și împotriva familiilor celor arestați. Din cauza aceasta, multe preotese și-au părăsit locuințele ca în vremurile năvăliților barbare, iar la întoarcere n'au mai aflat decât pereții. Întregul avut al celor mai mulți preoți și fruntași întemnițați sau internați a fost distrus.

Cel dintâju popas al „deținuților” era închisoarea. Vestite au rămas până astăzi „temnițele Clujului” despre care ne istorisește părintele Septimiu Popa în cartea cu acelaș nume, apărută la Cluj în 1937. Sf. Sa a îndurat calvarul lor. În Cluj erau : închisoarea tribunalului, penitenciarul orășenesc, închisoarea minorilor din strada Mihail Kogălniceanu, cazarma honveziilor, închisoarea tribunalului militar, a poliției de graniță și vestitul „Fellegvar”. Toate gemeau de mulțimea fruntașilor români. Regimul lor sălbatic avea de scop distrugerea lentă a sănătății deținuților. Dormiau pe scânduri goale și pe ciment, fără așternut, câte 10—30 inși la un loc, plini de păduchi și murdărie. Tot aci își făceau nevoile. Mirosul greu, ucigător, era de nesuportat. Mulți s'au îmbolnăvit. Hrana zilnică, un atentat la viața deținuților !

În temnițele Clujului „s'au perindat timp de doi ani 26.000 Români. O sută treizeci și doi de preoți au fost smulși dela altarele lor și din mijlocul credincioșilor; dintre aceștia unsprezece

nu s'au mai înapoiat, ci au îngroșat rândul mucenicilor neamului, morți de lipsuri, de chinuri și de maltratările îndurate în închisori".²⁾

În celelalte închisori din Brașov, Sibiu, Făgăraș, Aiud, Tg. Mureș, Debrețin și Seghedin, Timișoara, Arad, Cernăuți, Rădăuți, etc. se da mâncare o singură dată pe zi : o bucată de pâine neagră și uscată, zamă de morcovi sau napi de vite, fasole sau cîr de mămăligă. Închisorile Theresienstadt din Boemia, Stanislaw din Galizia, Steinklamm lângă Rabenstein și Gratz în Stiria, Oberhollabrunn, Gmünd, Enzersdorf, Sitzendorf, Heinberg, Kantzen lângă Weidhofen și atâtea multe altele, nu întrec cu nimic pe cele amintite mai sus din părțile noastre !

La acest regim de ocași se adăogau chinurile, bătăile, schingiuirile cercetărilor. Pentru aflarea adevărului (ce adevăr?), torturi ca în vremea teroarei din revoluția franceză !

Unii preoți au rămas în aceste temnițe până în 1918. Din cauza celor îndurate n'au mai trăit decât câțiva ani după eliberare. Unii au murit în închisoare ; alții, internați în lagăre.

Bucovinenii n'au uitat nici azi numele și faptele monstruoase ale lui Johann Drescher, jandarm austriac, care a ucis atâtea români nevinovați, a spânzurat fără nici o vină până și pe copilul Constantin Storoșciuc din Cuciurul-Mare, pe alții i-a bătut până la leșin și moarte. Își amintesc cu nestăpânită revoltă sufletească de Eugen Klapka ucigașul, de jandarmul Gherman, de locotenentul Kipper, de Frantz Torbey și de atâți degenerați ! Erau doar ucenicii aceluia cumplit călău al Bucovinei colonelul Eduard Fischer de tristă amintire, supranumit „tatăl spânzurătorilor". Nici astăzi n'au uitat Bucovinenii de curtea marțială mutată rînd pe rînd la Cernăuți, Gura Humorului și Vatra Dornei (K. K. Feldgericht der Gruppe Oberst Fischer), de curtea marțială a Brigăzei No. 35, care a funcționat în Bucovina din Septembrie 1914 până în Ianuarie 1915, de curtea marțială a Diviziei No. 43 și cea a Brigăzei „Lilienhof", de noua curte marțială din Cernăuți (Feldgericht Oberstleutnant Papp) și de cea din Rădăuți (K. u. K. Feldgericht des Etappen Bezirkskommandos Radautz), mutată apoi la Bistrița în Ardeal. Fiecare parte a

2) C. Kirilășcu : Ist. Răzb. Rom. vol. III. Ed. II. pag. 362 București 1925.

României-Mari își are durerile, suferințele ei, care nu se pot descri pe larg în cadrul unui volum. Cine vrea să cunoască întregul calvar al Bucovinei să citească lucrarea d-lui prof. T. Balan: „Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina, Cernăuți, 1923”. Cine vrea să știe pătimirea Bihorului, citească „Din trecutul Beiușului”, de Petru E. Papp, Beiuș 1928, „Leul dela Sisești” de T. Albani, Oradea 1936, „Zile trăite”, de Roman Ciorogariu, Oradea 1926. Citească „Istoria Războiului pentru întregirea României” de C. Kirijescu și atâtea alte lucrări ce s’au scris până în prezent.

Asupra întemnițărilor preoților și celorlalți români nevinovați sunt dator încă un amănunt: vrășmașii neamului românesc și-au împlinit planul de oprimare cu tactică diavolească luând toate măsurile posibile ca ororile săvârșite să nu poată fi dovedite cu ușurință.

Am socotit că în arhiva închisorilor din Ardeal se găsesc dosarele preoților întemnițați sau cel puțin registrele de evidență, cum e la orice închisoare, cu numele celui arestat, data intrării și liberării, motivul deținerii... Nimic ! Nimic nu se află, nici urmă de dosar ! Toate au dispărut ! La unele închisori poți afla din gura câtorva paznici mai bătrâni că „dosarele condamnaților și registrele de carcere au fost distruse și arse de conducătorii vechii stăpâniri înainte de preluarea penitenciarului de către autoritățile românești...” iar dl. director al penitenciarului din Bistrița-Năsăud arată și motivul :... „pentruca să se nimicească urma acelor români bucovineni executați în 1916 în curtea acestui penitenciar...”

Astfel stă lucrul și cu celelalte închisori din : Cluj, Sighișoara, Sibiu, Dumbrăveni, Miercurea-Ciucului, Turda, Deva, Făgăraș și Lugoj. Arhiva veche, ungurească, dela penitenciarul din Gherla a fost toată vândută de fostul director Rozin ; registrele de carceră dela închisoarea Arad din anii 1914—1919 au fost parte distruse în timpul revoluției din 1918, parte duse de Unguri în 1919 când s’au retras din oraș. Unde ? Nu știm.

Păstrez ca prețioasă comunicarea d-lui Dr. Octavian Deac din Șeica-Mare (Tva-Mare), fost medic locotenent în armata austriacă pe frontul italian, care a cerut Curții Aulice din Viena eliberarea tatălui său, pr. Deac Dumitru, internat în com. Lukompak (Șopron) : „...„Cererea a trecut dela Viena la Ministe-

rul de interne din Budapesta la secția jandarmeriei condusă de fiara Zekelfoluși, ca apoi să ajungă la prefectura Sighișoara și la notarul comunal. Referatul notarului n'a fost favorabil. Când m'am prezentat lui Zekelfoluși pentru rezultat... **referatul se afla într'un dosar între multe altele păzite de Zekelfoluși. Păcat că aceste dosare n'au fost ridicate de armata română la intrarea în Budapesta !...** Tatăl meu a rămas mai departe în internare, iar la 17 Iunie 1917 a decedat în brațele mele și ale mamei în Lukompak..."

Numele unora din preoții înțemnițați la Oradea, Satu-Mare, Dej, Alba-Iulia, Aiud, Brașov, Odorheiu, Timișoara și Caransebeș, le voi arăta la fiecare județ în parte, întocmai cum se află scrise în registrele închisorilor respective.

Aceste nume au rămas întâmplător în unele registre. Registrele principale au fost distruse, după cum afirmă dl. director al penitenciarului din Brașov și ceilalți colegi ai săi dintr'alte părți. Asupra acestui fapt nu e cazul să insistăm.

Mare parte din preoții și intelectualii din Bucovina, Transilvania și Banat au fost internați în lagăre de concentrare unde au îndurat mizerii de nedescris. Bucoveninii în Thalerhof lângă Gratz în Stiria, Bănățenii și Ardelenii în Sopron. Au fost însă și alte lagăre ca : **Ostffyasszonyfa**, **Tapiosüly**, **Sopronyek**, **Mostar**, **Arad**, **Doboi**; în Germania la **Crefeld**, **Dantig**, **Ströhenkreis Süligen**, **Stralsund** etc. pentru prizonieri români.

Județul Sopron se află în Ungaria de sus, într'un cot de graniță spre Austria. Populația este în majoritate de origine germană, socotind ținutul ca un „Niederland", cu vădite aspirațiuni de a fi încorporați de Austria³⁾. Oameni muncitori, economi, oamenii banului. Aci se întinde și domeniul prințului maghiar Eszterhazi. În satele acestui județ : **Rust**, **Vepersdorf**, **Lukompak**, **Csava**, **Locsmand**, **Nagy Marton**, **Sopronyek**, **Borissfalva**, **Fertömegyes**, **Nezsider** și în **Sopron** capitala județului au fost internați deținuții români. Tot în acest județ — la **Sopronyek**⁴⁾ — era și un lagăr al ostașilor români căzuți prizonieri la Unguri și Austriaci. Celelalte două erau la **Ostffyasszonyfa** și **Tapiosüly**.

3) Astăzi ea însăși anexată Germaniei.

4) N. Iorga : *Memorii*, Euc. 1931, vol. I. pag. 325.

Internații — purtând fiecare un număr — primiau o coroană pe zi, deci 30 coroane lunar, din care plăteau drept chirie 10 coroane, iar restul pentru toată existența. Își poate închipui oricine că în lipsa de alimente din timpul războiului hrana era nespus de anevoioasă. Unui singur om îi trebuiau pe fiecare zi cel puțin 20—30 coroane pentru masă. Dar îmbrăcămintea? Lemne, gaz, săpun etc.? Internații au viețuit în cea mai neagră mizerie ce se poate bănuî. Mulți preoți își amintesc cu scârbă de apa ardeiată cu sgârșiri de animale a jupânului Berger din Rust, care le-a distrus sănătatea! Mulți și-au oferit serviciile sătenilor, muncind la câmp pentru a nu muri de foame.

„Sunt aproape de 60 ani, dar nu-mi aduc aminte să fi fost vreodată vreo iarnă mai cumplită ca în 1916-1917 și cu toată grozăvia ei, am iernat fără sticle la ferestre, numai cu table de scânduri rău încheiate, în întuneric și fără foc în sobă, așa că dimineața când mă sculam, spargeam ghița din lighian de mă spalăm și fugeam în camera stăpânului casei, unde îmi luam ceaiul și vreo doi cartofi dacă nu aveam pâine, căci pâine aveam cam rar. Pentru noi, cari nu mâncaserăm în viața noastră ceai cu crumpi, era o tortură, dar n'aveam ce face, căci foamea este mai bună socăciță, toate mâncările le face bune.

Confratele de suferință George Dragomir, protoereul Bisericii Albe, îmbolnăvinduse de acest tratament, a ajuns în spitalul din Sopron, unde după părerea noastră a tuturor a murit otrăvit.

În fiecare seară trebuia să ne prezentăm la apel la primărie, ca dovadă că suntem de față”⁵⁾.

Pentru preoții, intelectualii, sătenii și toate celelalte elemente „suspecte” din Bucovina, Austriacii au înființat lagărul din Thalerhof lângă Gratz în Stiria. Comandanții acestui lagăr au fost colonelul Stadler și căpitanul Fasching. Aci au fost internați în timp de 3 ani peste 30.000 oameni din Bucovina și Galizia, pentru a-și curăți inima și gândul și a deveni „buni patrioți”.

5) Comunicarea pr. Moise Bărbulescu, com. Chevereșul-Mare T.-Torontal.

Înainte de războiu era la Thalerhof un câmp de aviație. Terenul a fost înconjurat cu sârmă ghimpată, cu gherete de strașnică pază, iar în interior s'au ridicat 150 bărci de scânduri, lungi de 40 m. și late de 10 m. fiecare, după modelul grajdurilor dela spitalele de cai răniți din timpul campaniei, cu două uși la mijloc așezate una în fața celeilalte. Internații dormiau pe podele așternute cu pae. La fel ca vitele. Un drum pietruit făcut de internați, tăia lagărul în două, trecând prin mijlocul celor două șiruri de barăci. Mai târziu s'au adăugat o biserică catolică, o capelă ortodoxă, spital de izolare, bae și închisoare, toate lucrate din lemn. Paza lagărului era încredințată comandantului și celor 1000 soldați și subofițeri. În apropierea lui se afla cimitirul, purtând în derâdere numele „sub brazi”.

Internații duceau traiul prizonierilor de războiu. Cea mai reală descriere a vieții dela Thalerhof a fost făcută de dl. prof. T. Balan, care corespunde în totul cu informațiile ce am căpătat dela alți preoți și internați.

„...Traiul în Thalerhof — scrie D-sa — era pe cât se poate de neplăcut. Din cauza înghesuelii și a necurăteniei se iviră în scurt insecte parazitare. Nu trecu mult timp după contruirea barăcilor și cetățenii internați erau plini de paraziti. Pielea de pe podele pe care dormiau nu se schimbau decât foarte rar și atunci și murdăria se cuibări adânc în barăci. Iarna, traiul era insuportabil. Scândurile erau foarte subțiri și numai de un rând, vântul sufla prin crăpături și frigul intra făcându-i pe cei internați să amortească.

Din cauza frigului și a necurăteniei se iviră repede boli contagioase. Din Octombrie 1914 tifosul se așeză deabinelea în lagărul dela Thalerhof. Lui îi urma tifosul exantematic și disenteria. Aceste boli stinseră viața celor mai mulți dintre cetățenii internați. Întâiu, adică în anul 1914, baracă de spital nu era și din cauza aceasta bolnavii stăteau împreună cu cei sănătoși. Mulți mureau îngropându-și capul în pae. Moartea lor se constata târziu, când camaradul de lângă cel mort neprimind răspuns la întrebările sale, anunța cazul comandamentului. Medicii nu se prea îngrijeau de bolnavi. Ei soseau în barăci îmbrăcați în halate izolatorii și luau temperatura prezentând termometrul în vârful unui băț. În Decembrie 1914 epide-

mia își ajunsese apogeul la Thalerhof. Muriau pe zi 30—40 oameni. La început morții erau puși într'o ladă de scânduri făcută după măsură și îngropați fără serviciu divin și fără ca locul unde erau îngropați să se însemne cu o cruce. Mai târziu, în Decembrie 1914, când pe zi muriau până la 30 oameni, se săpau în cimitir morminte cumulative. Când epidemia dispăru și sosiră „timpuri normale” morții, dacă se aflau mijloacele materiale necesare, se puteau pune în sicrie și erau înmormântați după ritul religiei căreia aparțineau, îngrijiți fiind de cei rămași în viață. În scurt, pe cât scădea numărul celor din lagăr, pe atât se înmulțiau mormintele în regiunea de „sub brazi”, pentruca mai târziu să servească la constatarea victimelor pe care Austria și în acele locuri le ceruse naționalităților negermane din Galiția și Bucovina. Până în Maiu 1917, vreo 2000 de cetățeni internați muriseră în Thalerhof.

Hrana era pe cât se poate de rea. La început, fiecare primea pe zi o pâine necoaptă și la prânz o porțiune de lichid ce se chema „supă”. Amândouă erau de cea mai rea calitate. Mai târziu se adaogă o porțiune de supă seara și cafea neagră ca la soldați — dimineața. Austria, ducând lipsă de alimente, cu cât războiul ținu mai mult, cu atât porțiunea de pâine mizerabilă scădea treptat până la 1/8 de porțiune. La prânz, dacă era carne, atunci de om se da 5 kg.

Insuportabil și neomenos a fost tratamentul. Comandanții, ofițerii și soldații — dela Hoch-und Deutschmeister cari se recrutau din Viena — se purtau într'un mod neomenos și brutal cu cetățenii internați. Li persecutau neconținut. Nu auziai din gura lor decât înjurături și amenințări. La început nu era permis a coresponda cu lumea din afară, a ceti ziare și a fuma țigarete și țigări. Lagărul fu izolat ermetic de lume. Nu intra și nu ieșia nici o veste. Cetățenii osândiți a sta închiși rămâneau numai cu amenințările auzite, văzându-se în fantazie ucisi, împușcați și spânzurați. Internații trebuiau să lucreze de dimineața până târziu seara. Soldații, cu pușca încărcată și cu baioneta înfiptă, îi duceau dintr'un loc într'altul, păzinlu-i și îmbărbătându-i cu baionete și cu lovituri de pușcă. La lucru greu, anevoios și în parte **desonorant**, se luau cu **predilecție preoții ortodocși**. Ei trebuiau **să ducă în spate scânduri și ceaunul cu supă**. Ei erau trimiși să scoată apă și li se ordona să rănească podelele din barăci cu

mâna. La căratul prundului pentru facerea drumului între bărci, asemenea se angajau cu predilecție preoții ortodocși.

Când sosia timpul de mâncare nu era permis a se prezenta decât militărește, toți deodată. La semnalul „la mâncare”, toți trebuiau să se adune și să se posteze repede câte doi într'un rând.

Cine zăbovia sau nu era destul de sprinten, era lovit și împins. Supă se da la doi deodată într'un vas. Dintr'un astfel de vas tot doi împreună mâncău. A se odihni după mâncare, nu era permis. Trebuia să fi mereu gata de a fi trimis la muncă silnică. La baie, unde cetățenii internați erau duși din când în când, asemenea în grup trebuia să te prezinți. După baie așteptai de multe ori peste un ceas într'un coridor rece și iarna, până ce sosiau hainele dela aparatul de desinfecție. Mulți răciau, se îmbolnăveau și rău nutriți cum erau, închideau pentru totdeauna ochii. **Astfel, răcind, muri la 12 Octombrie 1914 preotul Simion Volosciuc din Văslăuți.** La latrina, care era comună pentru bărbați și femei, nu era permis să mergi decât în grup câte 20-30 inși odată. Când se forma un astfel de grup, soldatul de pază comanda „înainte marș” și grupul de femei și bărbați se puneă în mișcare. Ajunși la locul de destinație, toți trebuiau să aștepte ordinul „nieder” (jos) și apoi iar „auf” (sus). Cine nu se supunea ordinului dat, era batjocorit și bătut sau chiar împuns cu baioneta. Sub astfel de împrejurări cetățenii internați și în deosebi intelectualii se simțiau extrem de nefericiți...⁶⁾.

Am redat descrierea d-lui profesor T. Bălan spre încredința-

6) T. Bălan : Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina Cernăuți 1923 pag. 140—142.

7) Prof. V. Vârcol : Țăranii Mehedințeni ca ostași, prizonieri sub ocupație, texte după graiul lor, Rev. Isvorașul, Bistrița-Mehedinți, 1933 No. 1—10. D-l Prof. V. Vârcol a adunat cu ajutorul elevilor istorisirile foștilor ostași prizonieri în lagărele dușmanilor. Mulți Mehedințeni au fost în lagărele arătate de dl. Prof. T. Bălan. Istorisirile lor sunt identice cu descrierea d-sale. De pildă :

....„Am căzut prizonier în lupta dela Poiana-Spinului... după nouă zile și după nouă nopți ne-a dus în lagăr. Mâncare, ciorbă de niște afurisite de sfeclă, nici că albe, nici că roșii și abea stricate și 7 inși pe o pâine.

Și ferbeam, dacă ne lăsa în lagăr, 7—8 gămeli de apă și beam

re că preoții ortodocși duceau mizeria unui trai de ocnaș, că baț jocura și chinuirea se îndrepta „cu predilecție” asupra lor.

Deși Mitropolitul Vladimir de Repta al Bucovinei a intervenit pe lângă contele Meran să elibereze pe preoții internați în Thalerhof, deși chiar comandamentul militar din Gratz s'a adresat guvernului din Cernăuți să arate dacă continuarea internării lor mai este necesară sau nu, unul singur a fost eliberat, preotul Nicolae Giurumia din Lencești. Toți ceilalți au rămas în ispășirea unei închipuite vinovății până în Mai 1917, când lagărul din Thalerhof s'a desființat, unii din internați fiind eliberați, alții trimiși cu domiciliu forțat în diferite orașe ale monarhiei.

Asfel de lagăre, înființate în deosebi pentru populația sârbă, au mai fost la Mostar, unde era comandant un plutonier, care îi bătea pe internați cu un baston de fier, colțuros. Cei dela Thalerhof aveau cel puțin privilegiul de a respira un aer mai curat, pe când lagărul din Mostar se afla în subteranele unei clădiri publice. Ieșirea din încăperi fiind oprită, oamenii se asfixiau din cauza mirosului murdăriei hărdăului ce ținea loc de closet, murdărie ce curgea pe podele. Nu liniștea țării, ci gândul diavolesc de a distruge elementele frunțase ale naționalităților, călăuziau pe călăii habsburgici!

Tot astfel s'au petrecut lucrurile la Arad în subteranele cetății, unde tifosul a făcut ravagii și la Doboi, unde cetățenii

să ne mai ție la burtă, că leșinam. Mă sculam noaptea și sculam și pe camaradul meu. Geaba îl mai mișcam și ziceam: „Ce ți-e mă? Că era mort. Munciam cu târnăcopu la tranșee, de cădeam de slabi și zicea că ne prefacem. Alții lucrau la meserii. Bătea la noi ca'n lunaia de fă-sui. A venit vara și a dat buruienile. Le culegeam, le fierbeam și le beam zama”...

(Relatarea lui Ion Rătaru, Broșteni-Mehedinți, în rev. Isvoarașul No. 1 din Ianuarie 1938 pag. 17).

....„In lagăru Osfiazonif mâncarea era zamă de gulii și pânea o aveam făcută din tărîțe, mestecate cu rumegătură de fereastrău. Sferțu de pâne îl primiam la 2—3 zile. La câte trei zile ne duceau la baie, unde ne ținea desbrăcați în frigul ăla din 1916... (Gheorghe Pace com. Gogoșiu-Mehedinți, ibidem No. 2/938 pag. 54.).

..Ne da o pâne la opt inși pe zi. Noi am făcut un cântar de lemn și ne cântăream bucata să nu ne treacă sğurumă mai mult la altu, că ne omoram”...

(Dumitru Dădăla, Mătăsari-Mehedinți, ibidem No. 3/938 pag.

„spioni sârbi” trăiau în barăci pline de gunoi de cal. Aci mâncau, dormeau și-și făceau nevoile. Cât privește tratamentul și viața zilnică, cititorul își poate imagina întreaga lor nenorocire. Am fi nedrepti dacă am trece cu vederea suferințele frunțașilor români din Vechiul Regat, internați ca ostatici în lagăre: cei din Oltenia la Tismana, cei din Muntenia, la Săveni în Ialomița. Unii dintre aceștia — în număr de 87 — au fost trecuți în Bulgaria la Traian, la sud de Plevna.

Arestările ostaticilor au început în luna Noembrie 1916, durând până în vara lui 1917. Cei mai mulți au petrecut iarna închiși în celule. Internarea a ținut până în luna Decembrie.

Nu mai vorbim de locuitorii români din Dobrogea. Acolo a fost o cumplită nenorocire și batjocură; populația județului Tulcea se ridica înainte de războiu la 86.605 locuitori. După războiu, jumătate: 46.505. Din 1484 Români din județul Tulcea deportați în Bulgaria, peste 500 nu s'au mai întors.

De purtarea barbară și jafurile Bulgarilor s'au încredințat chiar Germanii; deaceia cu toate greutățile, tratativele lungi și nemulțumirile, au luat în directă lor administrare întreaga Dobroge — în Februarie 1917 — afară de o fâșie din nord, de lângă Dunăre, rămasă ca zonă de operație a armatei a 3-a bulgară.

Jertfa și suferințele internaților sunt tot atât de mari cași ale luptătorilor pe front. Pentru cele îndurate le datorăm întreaga noastră recunoștință, pe care trebuie s'o dovedim în munca, înțelepciunea și patriotismul nostru, iar celor adormiți în chinurile călăilor, lacrimile unei pioase aduceri aminte !

Ei sunt eroii, „eroii din umbră”, martirii cauzei naționale despre cari urmașii știu atât de puțin !

JUDEȚUL ALBA

Pr. Gombos Iosif, ort. Com Abrudsat.

...„privirea mi se oprește și văd haina neagră a preotului nostru din sat — a părintelui Iosif Gombos, preot român ortodox din Abrudsat — cu mâinile legate în lanțuri și fața brăzdată de vânătași. El nu a tăgăduit, ci a mărturisit că este adevărat român și are băiat în armata română.

Conduși în marș spre tren — erau încă cinci români împreună cu părintele — în batjocurile ungarilor, au fost transportați la Cluj, la închisoarea honvezilor, apoi din temniță în temniță la Seghedin, bătut adeseori pentru expresiile lui românești, abia la un an și jumătate s'a întors în satul său. Par'că-l văd și acum zicând: „vor pieri și ei, că multe au făcut cu noi românii”.

A ajuns la timpul unirii Ardealului cu Regatul, a văzut înfăptuirea, dar a murit de bucurie, plângând, plângând în România.

(Comunicarea părintelui Petru Manca din Baia de Arieș).

Pr. Tomuș, ort. Com. Bucium-Poeni.

...„Părintele Tomuș a fost hirotonit preot la începutul războiului mondial în comuna Bucium-Poeni, așezată la poalele stânței de bazalt „Detunata”.

Imediat după hirotonie a început să cutreere cele șapte Buciume în lung și în lat mângâind și întărind familiile celor ce le-a fost hărăzit să lupte sub steag strein.

În deosebi, după intrarea României în războiu, a căutat să-i pregătească pentru biruința cea mare.

Toate acestea nu plăceau stăpânirii maghiare. Părintele Tomuș a fost ridicat noaptea de nenumărate ori, dus pe jos la Abrud și Alba-Iulia, unde a fost întemnițat scurt timp. În repetate rânduri a fost bătut de jandarmii unguri în fața bieților buciurmani, cari asistau neputincioși la batjocorirea duhovnicului lor”...

(Informator : Ivășcan Adrian, licențiat în drept, com. Roșia Montană-Alba).

Protopopul Petru Popovici, ort. Abrud.

...Era bănuț de spionaj, mai ales că avea un frate în vechiul regat... Din arhiva secretă a orașului Abrud rămasă dela stăpânirea ungurească se vede că orice mișcare a sa era rapor-

tată zilnic la prefectură. Arestat în 1916 timp de 10 zile, apoi ținut sub strictă supraveghere, prezentându-se în fiecare zi la poliție"...

(Rap. Primăriei Abrud No. 784/936).

(Adresa Prefecturii Alba No. 6461/936).

Pr. Alexandru Baba, protopop ort. Alba-Iulia.

„În anul 1917 am dus în Oradea-Mare o viață cât se poate de amară cu ceilalți colegi ce ne aflam acolo, urmăriți de detectivi și batjocoriți la tot pasul de Unguri și mai ales de jidanii maghiarizați"...

(Declarația Pr. prot. Al. Baba înreg. de Of. protopopesc Alba Iulia No. 163/936).

(Adresa Prefecturii jud. Alba No. 8804/936).

Protopopul Medean Sergiu, ort. Sebeș.

Deținut în Rust-Sopron dela 29 August 1916 până la 13 Martie 1917.

(Adresa Prefecturii jud. Alba No. 8804/936).

Pr. Bogdan Ioan, ort. Com. Totoiu.

Internat dela 2 Septembrie 1916 până la 2 Martie 1917 în Borșfalva. BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Rap. Preturei Alba-Iulia No. 258/936).

Pr. Ioan Macoveiu, ort. Com. Râmeș.

...se afla preot în Com. Dumbrăvița jud. Arad, de unde a fost ridicat de jandarmii unguri, bătut atât pe drum, cât și în gara Bârzava și Maria Radna, apoi internat în Rust-Sopron. Liberat în Octombrie 1916.

(Rap. Primăriei Râmeș-Alba No. 177/936).

Pr. Ștefan Nicola, ort. Com. Prișeaca-Ampoiului.

...La 26 Octombrie 1916 închis la Abrud, apoi la Odorhei împreună cu pr. Beșa din Zlatna timp de o lună.

Au fost scuipați, huiduiți și loviți cu ouă clocite de Secuii din Odorhei. Internați 8 luni în Becicherecul Mare.

(Rap. No. 360/937 al postului jand. Prișeaca-Ampoi către Leg. Alba.

(Relatarea pr. Ștefan Nicola, certificată de notariat).

Pr. Ioan Fodorean, ort. Com. Petriugenii-Vale (satul Valea Bulzului).

La 1 Noembrie 1916 i s'a făcut percheziție acasă. Dus la

Zlatna, închis 10 zile la Abrud, apoi la Odorhei până la 20 Decembrie; internat la Szentes până în Septembrie 1917.

(Relatarea preotului I. Fodorean).

(Adresa No. 6790/936 al Prefecturii Alba).

(Rap. No. 114/937 a postului jand. Zlatna, către Legiunea Alba).

Pr. Popa Ion, ort. Com. Bucerdea.

...a fost un preot de ispravă, mult iubit de poporeni. Un adevărat român. Arestat la 3 Septembrie 1916 de unguri, dus la Alba-Iulia, huiduit, scuipat, batjocorit; internat apoi în com. Borisfalva (jud. Sopron) până în Februarie 1917.

(Informator : Pr. Popa Ioan din Com. Craisa de ani 42, atunci student, internat cu pr. Popa Ioan din Bucerdea).

(Rap. No. 100/937 al șefului postului jand. Cricău, către Legiunea Alba).

Pr. Frâncu Ioan, ort. Com. Cetea.

...Preoțit în anul 1890 în com. Cetea, unde a păstorit 43 ani, până în 1933.

În luna Octombrie 1916 a fost arestat și închis la Cluj timp de 6 săptămâni.

(Informatori : Pr. Frâncu Alexandru, ort. de ani 61 din Com. Cetea ; Munteanu Amos, agricultor, de ani 39 din Com. Cetea ; I. Clement, agricultor, de ani 43 din Com. Cetea ; Nicoară Adrian, agricultor, de ani 54 din Com. Cetea).

Pr. Neagoe Ioan, ort. Com. Strenți.

...În Septembrie 1916, a fost ridicat într-o noapte de acasă transportat între baionete la Alba-Iulia unde populația civilă ungurească arunca într'însul cu pietre și baligă de vite; internat apoi la Sopron până în luna Mai 1918.

(Informatori : Dl. Vasile Bărluți, prim pretor în Teiuș ; Dl. Ioan Lucaciu, directorul Șc. primare Teiuș.

Rap. No. 360/937 al postului jand. Teiuș, către Legiunea Alba).

Pr. Emanoil Beșa, ort. Com. Zlatna.

Născut în Com. Borgo-Prund jud. Năsăud. Absolvent al liceului din Bistrița. A urmat teologia la Sibiu.

Dela 1885-1895, preot în com. Poiana-Sibiului.

Dela 1896 până la 2 Septembrie 1919, pr. în Com. Zlatna. Încă din anul 1904 Ungurii au început să-l urmărească pentru sentimentele românești și legăturile sale cu vechiul regat, unde avea un fiu la școala militară de cavalerie.

La 1 Octombrie 1916 a fost arestat împreună cu fiul său

Eugen — în prezent directorul industriei de sârmă și fier din Cluj — duși în lanțuri la Abrud, purtați 8 zile prin piață, bătuți, huiduiți de jandarmi și populația ungurească. Trimisi apoi la închisoarea din Odorheiu, unde au stat până la 2 Ianuarie 1917.

În acest timp preotul Beșa a fost interogată asupra atitudinii sale naționale din 1904, când s'a făcut alegere de deputat, precum și asupra unui proces verbal încheiat în timpul procesului memorandumului.

Fiind declarat „vinovat politic” a fost trimis la închisoarea din Becicherecul-Mare (jud. T. Torontal). Aci a stat 6 luni, dobândind și o boală de inimă.

La 1 Iulie 1917 s'a reîntors în Zlatna.

A murit în 1919.

(Rap. No. 114/937 al Postului de jand. Zlatna, către Legiunea Alba).

Pr. Demetriu Goia, ort. Com. Sohodol.

„În noaptea de 2 Septembrie (1916) am fost deținut de 2 jandarmi și escortat pe jos la Alba-Iulia. Purtați pe străzi **m'au huiduit și scuipat ovreii din oraș**. În 5 Sept. expediat la Sopron am fost internat în Szabad-Barand, dar populația n'a vrut să ne primească. Am trecut la Borisfalva. Opt zile am stat în școală fără foc, fără mâncare și fără pat... Acuzat de falsificare de documente, am fost escortat în 2 Ianuarie înapoi la Alba-Iulia și întemnițat. În schimbul unei cauții de zece mii coroane am fost lăsat liber în 8 Iulie 1917. Întors acasă am aflat pustietate și ruină. Soția îmi murise de supărare și nu mi s'a spus. În închisoare am fost tratat ca cel din urmă rob criminal. Astma câștigată acolo mă chinue și astăzi”.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 75).

Pr. Iosif Magda, ort., Com. Feneș.

Arestat la 1 Septembrie 1916 și dus la Alba-Iulia, apoi la Borisfalva în județul Sopron, până la 1 Iunie 1917, când a fost eliberat.

(O. C. pag. 113).

Pr. Suciú Candin, ort. Com. Magina.

Arestat la 1 Septembrie 1916. Închis în Alba-Iulia. Internat apoi la Csava (Sopron) până la 26 Iunie 1917.

(Op. cit. pag. 129).

Au mai suferit închisoare și internare următorii preoți :

Pr. Băeșan Alex. ort. Com. Poiana Ampoi, închis la Abrud 1916.

„ Ursa Ion, „ „ Meteș

„ Teculescu Ion, „ „ Alba-Iulia „ la Alba Iulie, Sept.
1916—Dec. 1917.

„ Tudoran Ion „ „ Sânbenedic, internat Sopron 5 Aug.
1916—1 Mai 1918.

(O. C. pag. 114).

Pr. Coc Ion, ort. Com. Mogoș.

Registrul de carceră No. 324/914 din arhiva penitenciarului din Alba-Iulia, ne arată că pr. Coc Ion a fost deținut în acel penitenciar dela 26 August 1914 la 16 Septembrie 1916 pentru „instigație”.

Pr. Ioan iȘiara, gr. cat., Com. Vințul de Jos.

La 16 August 1916 a fost ridicat de acasă, legat și închis în Alba-Iulia în cetate ;apoi internat în com. Borîșfalva (Șopron) până la 15 Martie 1917.

(Rap. Circ. Notariale Vințul de jos din 24 Martie 1936).

(Declarația personală a preotului, certificată de notariat).

Pr. Ioan Popp, gr.-cat., Com. Daia-Română.

„...In 1918 a fost dus la Borîșfalva (Șopron) ținut 6 luni, în care timp a îndurat cele mai negre persecuții”...

(Relatarea D-nei Lucreția Cibu Popp).

(Adresa No. 8804 a Prefecturii jud. Alba).

Protopopul Simu Ioan, gr.-cat., Sebeș.

Născut în anul 1875 ; deținut în Rust-Sopron dela 28 August 1916 până la 15 Martie 1917.

Părintele protopop Simu Ioan este unul din vechea gardă a bătrânilor apărători ai naționalității noastre ; lupta cea bună a Sf. Sale a cunoscut și mucenicia temniței Seghedinului în 1897—1898. În 1918, președinte al sfatului național din Sebeș.

Dumnezeu l-a învrednicit de cărunteți pline de mulțumire sufletească, ce servesc de povățuire altora mai tineri în calea viitorului.

(Informatori : Pr. Canonic Aug. Folea-Blaj ; Fr. Canonic Nic. Popp-Blaj ; Pr. Crișan Ion, notar consistorial-Blaj).

(Adresa Primăriei Sebeș-Alba din 11 Mai 1936).

Pr. Sandor Isidor, gr.-cat. Com. Intregalde (satul Valea Gălzi).

„S'a purtat bine cu locuitorii atunci și astăzi; a fost un mare naționalist". Arestat la 1 Septembrie 1916 la miezul nopții dus pe jos până la Aiud și apoi la Sopron până la 1 Aprilie 1917.

(Rap. No. 23/937 al postului de jand. Intregalde, către Legiunea Alba. Comunicarea săteanului Florea Constantin de 73 ani, din aceeași comună).

Pr. Teodor Sasu, gr.-cat. Com. Fărău.

...În tot timpul preoției a activat ca bun român.

În toamna anului 1916 a făcut sfeștanie în viile Fărăului, ținând o cuvântare cu caracter patriotic românesc pentru care a și fost denunțat și urmărit.

Arestat la 2 Septembrie 1916, dus la Cluj și de acolo internat în com. Csava (Sopron) unde a stat până la 6 Mai 1918.

Am cules aceste informații dela preotul gr.-cat. Lasla Vasile din com. Fărău, care a găsit scris în Evanghelia dela biserica gr.-cat., unde a servit preotul de mai sus și le-a scris cu mâna sa proprie, iar noi le-am copiat.

Preotul Teodor Sasu a decedat în anul 1922.

(Rap. șefului postului de jand. Fărău din 25/XI/937 către legiunea jud. Alba).

Pr. Popa Sofron, gr.-cat. Com. Geoagiu de sus.

...Părintele Sofron a fost preot bun, naționalist, iubit de săteni.

Arestat în 1916 de jandarmii din Teiuș, internat în Sopron timp de 13 luni.

(Informatori: Văduva Popa Susana preoteasă, de ani 68 Com. Geoagiu de Sus; Tecșa Ioan, primar, de ani 56, Com. Geoagiu de Sus; Arice Petru, de ani 57, Com. Geoagiu de Sus; Ioan Sandor, de ani 73, Com. Geoagiu de Sus).

Pr. Stroia Nicolaie, gr.-cat. Com. Șard.

Refugiat în Moldova în anul 1916. Înrolat în armata română ca sanitar la spitalul din Hârlău și apoi la Buhalnița cu regimentul 2 Alba-Iulia cu ceilalți voluntari ardeleni. Demobilizat la 3 Martie 1918.

(Informatori: Pr. Canonic Aug. Folea, Blaj; Pr. Canonic Nicolae Popp, Blaj).

JUDEȚUL ARAD

„Preoții ortodocși : **Cornel Leucția** și **Cornel Popescu**, Com. Simand.

Amenințați de gărzile roșii, s'au refugiat în primăvara anului 1919, la Arad. Asigurați de comandantul reg. 33 bolșevic, că nu li se va întâmpla nimic, s'au întors acasă în Simand, în 8 Aprilie 1919. În noaptea următoare comandantul armatei bolșevice din Socodor, i-a deținut și i-a dus la Socodor. La podul apei „Canalul Morii” i-au bătut, i-au maltratată și i-au omorât. Legați apoi unul de altul cu sârmă și atârnați de o piatră uriașă, i-au aruncat în canal. Au fost aflați în ziua de Paști și îngropați în Socodor. Venind armata română în 22 Mai 1919, au fost exhumăți și îngropați cu paradă militară lângă biserica ort. rom. din Simand. Poporul credincios le-a ridicat un frumos monument, cu acest epitaf :

„În acest loc sfânt odihnesc preoții : **Cornel Popescu** născut în 6/18 Februarie 1886 și **Cornel Leucția** născut 1 Aprilie 1889 chinuți și uciși de bandele bolșevice maghiare în săptămâna Sfințelor Patimi din anul mântuirii 1919 și așezați în acest locaș de odihnă în ziua de 9/22 Mai 1919. Prin sângele vărsat de martiri pentru neam și lege s'a pregătit marele praznic al învierii neamului românesc și înfăptuirea prin suferinți și jertfe a României Mari. De gloria netrecătoare a celor ce s'au jertfit v'ați învrednicit și voi viteji ostași ai idealului național și luminați administratori ai tainelor dumnezeiești. Împreună cu Hristos ați pățimit și murit, împreună cu El veți trăi și împărăți în veci”.

(Rap. Primăriei Com. Simandul de Sus No. 216/936).

(Rap. Preturii Sf. Ana-Arad No. 455/936).

(Relatarea C. Sale Pr. Protopop Vățianu, Arad ; Relatarea C. Sale Pr. Codreanu, Arad ; Relatarea d-lui Botaș P. Gh. Com. Pilul-Arad).

Pr. Popa Dimitrie, ort. Com. Comlăuș în prezent paroh al Com. Sfânta-Ana).

Inchis la 15 August 1916.

„În timpul revoluției din 1918 și sub dominația bolșevică din 1919 a fost bătut de hoardele bolșevice și în urmă condamnat la moarte, dela care a fost salvat de credincioșii săi, cari

l-au travestit în haine țărănești și ras la barbă, l-au ascuns până la sosirea glorioasei armate române".

(Rap. Primăriei Comlăuș-Arad No. 471/936 către Prefectură).

Pr. Iuga Laurențiu, ort. Com. Magulicea.

....,A fost internat cu soția sa la Sopron dela 1 Septembrie 1916. până la 30 Noembrie 1916. Invinuit de agitație contra statului maghiar și a religiei iudaice. În anul 1919, jefuit în total de bolșevici".

(Rap. No. 483 din 24 Martie 1936 al Preturei Plasei Hălmaگیu către Prefectura Arad).

Teologul echipier Plinius Oancea din echipa studentească a Fundației Culturale Regale „Principele Carol", care a lucrat în vara anului 1937 în com. Vârfuri, cercetând cazul, ne dă și alte informații .

Preotul Laurențiu Iuga, născut în anul 1885 în com. Magulicea (la 4 km. de Vârfuri), hirotonit preot în 1909 pentru comuna sa natală ; arestat în vara anului 1916 timp de 58 zile la închisoarea din Arad și apoi internat în Sopron încă 10 luni împreună cu soția sa Elisabeta.

Eliberarea preotului Iuga Laurențiu se datorește străduinței pr. Iancu Coroii din Lazuri, care a înaintat ministerului justiției din Budapesta o cerere semnată de toți locuitorii satului.

Pr. Popoviciu Ioan, ort. Com. Voivodeni.

....,pentru atitudinea românească a suferit în mai multe rânduri pușcăria de stat din Seghedin, iar în anul 1916 internat în lagărul din Sopron. În anul 1919 a fost refugiat la Brad-Hunedoara, de unde s'a reîntors cu armata română".

(Rap. No. 841/936 al Preturei Plășei Sebeș către Prefectura Arad).

Pr. Giurgiu Ion, ort., Com. Buhani.

....,în anul 1919 a fost prins de bandele roșii maghiare și transportat în comuna Chișineu-Criș, de unde după multe suferinți și maltratări a putut scăpa cu fuga".

(Rap. 841/936 al Preturei Sebeș către Prefectura Arad).

Protopopul Dimitrie Barbu, ort. Com. Chișineu-Criș.

„A scăpat cu fuga în miez de noapte de agenții armatei roșii, ascuns prin comună pela locuitori. S'a refugiat apoi în

comuna Vârșand și la Chitighaz, până la înfrângerea bolșevicilor unguri".

(Rap. Preturei Chișineu-Criș No. 605/936 către Prefectura Arad).

Preoții Gheorghe Turicu și Justin Iancu, ort., Com. Grăniceri.

„În anul 1919 au fost ridicați, bătuți, huiduiți și transportați la Chitighaz".

Aici au fost deferiți tribunalului „Dictatorial" și numai grație președintelui acelui „Dictatorial" care i-a cunoscut personal, au fost eliberați... Însă pe învățătorul Lazăr Timpa din Almaș l-au transportat bolșevicii până în gara Pădureni, unde l-au bătut și schingiuit până și-a dat sufletul, iar cadavrul a fost îngropat pe terenul gării în var. Venind Armata Română, creștini și frați de un sânge și lege, au luat cadavrul și cu autorizația colonelului Bălăcescu l-au îngropat după datinele strămoșești în cimitirul comun".

(Rap. Primăriei Com. Chișineu-Criș No. 331/936 către Pretura Chișineu-Criș-Arad).

Pr. Marșieu Petru, ort. com. Socodor, (în prezent protopop în Chișineu-Criș).

..., „a fost bătut și batjocorit de hoardele bolșevice".

(Rap. Primăriei Socodor No. 458/936, către Pretura Chișineu-Criș-Arad).

Pr. Cornel Ursuț, ort., Com. Sepreuș

..., „deținut de garda roșie maghiară, dus la Ineu și după 2 zile de judecată, trimis la temnița din Seghedin. Pe drum, un slujbaș român dela trenul Ineu l-a salvat, deschizându-i ușa.

La 9/22 Aprilie 1919 a intrat armata română în com. Se-preuș și a scăpat multe vieți cu deosebire de preoți și învățători români din mâna bandelor ungurești, așa numite „garda roșie".

(Rap. No. 306/936 a Primăriei Sepreuș către Pretura Chișineu-Criș).

Pr. Aurel Adamovici, ort. Com. Covăsinți, (în prezent protopop în Șiria).

A fost bătut și legat de niște ofițeri unguri, cărora le-a făcut observație pentru purtarea lor necuviincioasă. Dus până la Șiria și scăpat dela moarte sigură de actualul primar din Covăsinți".

(Rap. No. 216/936 al Preturei Șiria către Prefectura Arad).

Pr. Romulus Văţian, ortodox, Com. Ghioroc.

„A suferit pedepse şi închisori pentru cauza naţională. În 1916 a fost internat la Sopron, fiindcă şi-a manifestat sentimentele naţionale când armatele României au intrat în războiu”.

(Acelaş raport No. 316/936).

Pr. Ioan Maniţiu, ort. com. Seleuş.

„...închis la 11 Septembrie 1916 până la 2 Mai 1917 în Sopron bănuît de spionaj, împotriva statului maghiar”.

(Acelaş raport No. 316/936).

Pr. Ion Macovei, ort. Com. Dumbrăviţa.

Arestat la 13 Septembrie 1916 de 5 jandarmi unguri, dus la Căpruţa şi Radna, iar de aici internat în Rust (Sopron) cu alţi intelectuali români. Eliberat la 15 Noembrie, acelaş an.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 88).

Pr. Popovici Teodor, ort. Com. Semlacul Mare.

Inchis la Belgrad dela 18 Noembrie 1918 până în Iulie 1919.

Preoţii : Nicolae Baltă, ort. din satul Vârfuri, I. Ghilea, ort. din Com. Vidra, Sirea N. P. Vâjdea, ort. din com. Avram-Iancu, Iancu Coroi, ort. com. Lazuri, cu soţia şi 4 copii.

... au fost nevoiţi să fugă prin păduri din cauza bolşevicilor unguri, cari le-au jefuit casele şi întregul avut.

Ar fi pierit de foame fără ajutorul unor ciobani şi săteni, cari le aduceau de ale mâncărei. În Joia Mare (1919) au venit Românii şi astfel au scăpat cu viaţă, reîntorcându-se în parohiile lor.

(Comunicarea teologului echiplier Plinius Oancea din echipa Vârfuri-Arad înaintată Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol”. Comunicarea pr. Iancu Coroi din Lazuri).

Maltratări din partea armatei roşii au mai suferit protopopul ortodox Georgia I. Ion, actual revizor eparhial la Arad, preotul ortodox Căpitan Atanasie din Apateu, preotul ortodox Constantin Feier din Ineu.

(Rap. Preturei Ineu No. 225/936 către Prefectura Arad).

Protopopul Augustin Târziu, gr.-cat. Com. Chereluș.

„...în anul 1919 în prima zi a Învierii a fost ridicat dela domiciliu de soldații din armata roșie, dus la Budapesta, de unde numai corpul rece a fost readus de familia acestui român mort pentru lupta unității naționale.

Maltratări din partea hoardelor barbare ale armatei roșii au mai suferit preoții Montia Justin și Halic Ioan din comuna Sicula, precum și protopopul unit Papp Teodor din comuna Chereluș”.

(Rap. Preturei Ineu No. 225/936 către Prefectura Arad).

(Pr. Codreanu : La cincisprezece ani dela desrobirea județului Arad, Arad 1934, pag. 31, biblioteca ligii antirevizioniste Arad No. 1).

JUD. ARGEȘ

Pr. Gheorghe Dobrinescu, ort. Com. Dedulești.

„Acest preot și-a sacrificat toată viața binelui obștesc. Azi avem școală, biserică, primărie, numai din îndemnul său. În timpul războiului, Nemții au fixat o etapă în casele sale. Asupritorii l-au bătut în mai multe rânduri în mod barbar, i-au luat tot ce-a avut, maltratându-l zilnic, din care cauză a damblagit și era aproape nebun și după multe suferinți s'a stins din viață în Decembrie 1921. A murit sărac, dar faptele sale rămân și la strănepoți”..

(Rap. No. 551/937 al postului de jandarmi Dedulești către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

(Rap. No. 498/936 al notarului Șerbănescu, com. Dedulești).

(Rap. No. 349/936 al Primăriei Com. Ungheni).

Pr. Nicolae St. Popescu, ort. Com. Ungheni.

„Ridicat de o patrulă ungurească spre a-i arăta drumul în direcția armatei române. Pe drum a fost lovit cu patul armei și lăsat în nesimțire”.

(Rap. No. 349/936 al Primăriei Com. Ungheni).

(Rap. No. 670/937 al Postului de Jandarmi Ungheni către Insp. G-ral al Jand.)

Pr. Dumitru Georgescu, ort. Com. Negrași.

„...La invazia trupelor germane, deși pregătit să se refugieze, a fost surprins la casa Sf. Sale, tocmai când notarul Ion Al. Bădulescu luase telefonul dela primărie ducându-se cu el la Sf. Sa ; notarul s'a strecurat și a fugit rămânând singur preo-

tul. Patrurile inamice l-au învinuit că s'ar fi servit de telefon, comunicând trupelor române. L-au bătut crunt, luându-l până în apropierea unei păduri unde a izbutit să fugă.... a fost urmărit, însă a scăpat ascuns de locuitori".

(Rap. No. 137/936 al Primăriei Negrași).

(Comunicarea Pr. Nic. I. Șerbănescu și a d-lui Preda Iordache, com. Bârlogu-Argeș).

Pr. Vasile Grigorescu, ort. Com. Rociu.

... A suferit maltratări și schingiuri dela jandarmeria germană, pe motiv că ascunsese cazanul de aramă pentru fabricat tuică.

Comandatura l-a condamnat ca în fiecare sărbătoare să se prezinte la orele 8 dimineața la Pitești, pentru a-l împiedica astfel să mai officieze serviciul divin.

În urma acestor maltratări s'a îmbolnăvit în iarna anului 1918, iar la 18 Ianuarie 1919 a încetat din viață. În urma sa au rămas soția și 5 copii.

(Rap. No. 1000/937 al Postului de jandarmi Rociu, către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

(Comunicarea d-lui Florea Preda șeful Of. P. T. T. Rociu, a văduvei de războiu Stanca I. St. Istrăte, a d-lui C. Petculescu, învățător, din aceeași comună).

Pr. Ștefan Grigorescu (Popa Roșu), ort. Com. Șerbănești.

Din cauză că sfătuia pe locuitori să-și păstreze rezerve de alimente, să-și ascundă vitele spre a nu fi luate de dușmani, părintele Ștefan a fost crunt bătut și închis. Nu s'a mai putut vindeca. A murit în noaptea Sf. Învieri 1919, plâns de toți.

(Informatori : Florea Drăghici com. Țuțulești-Argeș ; Gh. I. Angelescu, învățător, com. Șerbănești-Argeș).

Pr. Eftimie, ort. Com. Mușătești, satul Robaia.

„A fost singura nădejde a sătenilor în timpul ocupației dușmane. În cele din urmă a fost dus într'un lagăr din Germania unde a murit de tifos exantematic. Numele lui stă acum scris pe monumentul eroilor din com. Mușătești".

(Informator : Nicolae Teodorescu, teolog, com. Musătești).

Pr. Ioan Muzicescu, ort. Com. Mozăceni.

A fost pârât că în timpul retragerii a dat informații unor patrulare române în ce parte trecuseră niște patrulare dușmane... "Urmează aducerea preotului sub baionetă la forul lor de ju-

decată, bătaii, zile de închisoare, până ce câțiva bătrâni și femei din sat au adus mărturie că nu este adevărată pârâciunea jidanului dela moară, dobândind libertatea".

(Informator : Pr. I. Bărânescu, com. Mozăceni-Argeș).

Pr. Marin Zefirul, ort. Com. Săpunari.

....„A fost închis timp de două luni, pentru că lua apărarea populației“...

(Informator : Zamfirescu I. Aurel, Com. Săpunari).

JUDEȚUL BACĂU



JUDEȚUL BAIA



JUDEȚUL BĂLȚI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Popovici Dumitru, ort. Com. Nicoreni.

Mare a fost îndârjirea bolșevicilor și lupta împotriva lor mai ales în Basarabia ! Părintele Popovici și-a primejduit viața pentru apărarea avutului sătenilor nebolșevizați. În timpul când armata română era așteptată din zi în zi în Nicoreni, multe fărădelegi s'au săvârșit acolo. Insuși părintele Dumitru a fost urmărit de bolșevici, pentru că luase apărarea sătenilor cu simțăminte românești și predicase unirea cu patria mamă. A scăpat cu fuga la armata română, care se apropiase de sat. Să descriu toate amănunțimile ? Executarea celor vinovați ? La ce bun ? E un aliniat dintr'un capitol dureros de istorie cu mari și grele încercări.

Este destul să spunem atât ; părintele Dumitru Popovici a fost la datoria sa de preot și român !

În prezent este consilier referent la Sfânta episcopie a Hotinului.

(Comunicarea d-lui Gătu Teodor abs. al Șc. Politehnice din Iași, din Com. Nicoreni-Bălți).

Pr. Ion Poclitari, ort. Satul Cubolta.

Ca mulți alți preoți basarabeni, deși a urmat studiile teologice la Moscova, nu și-a uitat nici origina lui moldovenească din părțile Orheiului, unde s'a născut în 1888 și nici limba strămoșească.

Astfel îl aflăm colaborator în revista basarabeană bisericească „Luminătorul” cu articole felurite, întreținând flacăra românismului, pentru care și-a atras persecuțiile episcopilor ruși Serafim, Platon și Anastasie.

În anul 1917 a fost terorizat de revoluționarii ruși în drumul spre Chișinău, unde a participat la cea dintâiu adunare națională din Basarabia, înainte de unire sub preșidenția d-lui Onisifor Ghibu (Aprilie 1917).

(Informator: Teologul Grigore Melincu din echipa studențească a Fundației Culturale Regale, Principele Carol din Com. Cubolta, 1937).

JUDEȚUL BIHOR

Episcopul Roman Ciorogariu ort. Oradea.

Biharia și-a avut luptătorii naționali, eroii și mucenicii cari prin faptele săvârșite înfățișează o mândrie patriotică. Ei au împletit frumoase cununi de trandafiri, nu fără dureroase sângeri și au împodobit edificiul României Mari cu mărețe pilduri pentru viitor.

În colțul acela de lume a fost un unchiș vlădică cu numele de Roman — Roman Ciorogariu — de care istoria va face pomenirea cu toată cinstea și respectul cuvenit.

De numele lui se leagă trecutul unui întreg ținut, mândria românească, sufletul și puterea noastră de viață dovedită în ceasuri de cumpănă.

Cu multă dreptate scrie în prefața amintirilor sale:

— „Dela 1884 când a apărut „Tribuna Pițigoilor” din Sibiu până la 1912, când a fost sugrumată continuarea ei „Tribuna oțelivilor” din Arad, am scris la aceste ziare, care au revoluționat ideia națională în Ardeal.

Această „Tribună” dispărută odată în Sibiu și reapărută în Arad ca un meteor, a atras ca un om întreaga românie în luptele naționale. A pus în picioare sute de țărani, cari sub con-

ducerea comitetului național prezidat de Ioan Rațiu au bătut cu memorandumul la poarta Burgului; a făcut din procesul memorandumului chestie mondială; a fost steaua conducătoare a congresului naționalităților din Budapesta; a umplut cu redacția sa temnițele ungurești într'un elan de însuflețire; a făcut educația politică și apostolia culturii românești în Ardeal. Aci și-au dat întâlnire generația scriitorilor dela Ioan Slavici până la Octavian Goga, Coșbuc, Ilarie Chendi, Iosif și întreaga tinerime literară a Ardealului în frunte cu Octavian Goga, aci au unificat efectiv Ardealul cu România în cultură și limbă. Războiului i-a rămas numai sancțiunea unirii teritoriale.

Ce să zic, în lupta aceasta de idei, scrisul meu a avut darul de a intra la inima mulțimei, mai ales a tinerimei. Aci am avut numele de „Uncheașul” și „Uncheașul” am rămas până în ziua de astăzi ca vlădică...” (R. Ciorogariu : Zile trăite, Oradea 1926 pag. 7).

Atitudinea patriotică a episcopului Roman Ciorogariu din timpul războiului întregirii a fost firească. Cuvântul scris trebuia dovedit și prin fapte. Învățăturile predate atâtor generații de preoți și învățători la Institutul pedagogic-teologic din Arad între anii 1879—1917 unde a fost profesor, iar din 1901 și director, au fost rupte din ființa adevărului, din dragostea lui pentru neam, din sufletul lui de apostol.

Episcopul Roman Ciorogariu s'a născut în anul 1852 în ziua praznicului Sfântului Ierarh Nicolae în jud. Arad, com. Pecica Română. A absolvit liceul și cursurile institutului teologic din Arad, apoi trimis de episcopia Aradului bursier în Germania, unde a făcut studii filosofice și teologice la universitățile din Lipsca și Bonn.

Amintirile foștilor săi elevi ni-l arată ca pe un desăvârșit pedagog și părinte. Normaliștii și seminarisții duceau viață camaraderască, institutul pedagogic și seminarul aveau un singur director. „Școlile mergeau mână'n mână și biserica îi unia pe toți, cum aveau să fie acasă ca preoți și învățători” (o. c. pag. 335). Era atâta prietenie și respect între profesori și elevi, atâta voce bună, atâta însuflețire, cum am dori tuturor școalelor noastre ! Altoitul trandafirilor și cultura zarzavaturilor, alături de cursurile serioase predate în timpul verii în aerul liber ca pe vremea Peripateticilor, cântecele și jocurile românești pe care aveau să le a-

rate în satele lor ca preoți și învățători, toată această armonie în educația acelor tineri, ajunși astăzi oameni cu rang în lume, români adevărați și naționaliști de frunte, are la baza ei principiile sănătoase, concepțiile filosofice și teologice ale fostului director, ale „unchiașului sfânt” Roman Ciorogariu.

În 1917 a fost ales vicar episcopesc și președinte al consistoriului ortodox din Oradea, iar la 16 Octombrie 1920 cu unanimitate de voturi, episcop al eparhiei Orăzii, hirotonit arhiereu în Martie 1921 și investit de Regele Ferdinand I dela care a mai primit „Marea Cruce a Ordinului Coroana României”. Academia Română s'a grăbit deasemeni a-l alege membru de onoare. Nu mult însă după instalarea sa ca episcop, chiar în vara anului 1921, a fost rănit de bomba criminală a lui Max Goldstein în atentatul dela Senat. Dumnezeu a rânduit însă ca Episcopul Roman să scape cu viață pentru binele și progresul eparhiei sale. Episcopia din Oradea a ajuns la rezultate demne de toată lauda în timpul păstoriei sale. Frumosul palat episcopal, academia teologică, căminul preoțesc, internatul teologic, tipografia eparhială, fabrica de lumânări, școala de cântăreți, societățile religioase : Altarul, Sf. Gheorghe, Oastea Domnului, precum și mănăstirea de călugări Izbuc, sunt dovada hărniciei fostului vlădică dela Oradea-Mare. Revistele : Biserica și școala dela Arad, Tribuna, cași Legea românească dela Oradea, primele conduse de dânsul, ultima chiar înființată, vin să-i întregască strădania pastorală și națională alături de memoriile „Zile trăite” Oradea 1926 și toate celelalte publicațiuni din ziarele și revistele la care a colaborat.

Ceeace m'a determinat însă a-l pomeni aici, nu este numai caracterizarea : „suflet cald, activ, naționalist dârz, susținător al acțiunii naționale și politice”, nu numai covârșitoarea influență asupra preoților și învățătorilor cari i-au fost elevi, ci mai ales faptul că „în 1919 fiind Oradea sub stăpânire ungurească bolșevică, a avut o atitudine eroică” (Minerva, enciclopedie română, Cluj 1930 pag. 309).

DI. C. Kirițescu în Istoria războiului pentru întregirea României, ed. II. 1925 vol. III pag. 398 scrie : „Bihorul a îndurat cel mai groaznic calvar. Trupele regulate și neregulate ungurești, în special Secuii, cari s'au concentrat în această regiune, s'au dedat la cea mai sângeroasă urgie. Jafurile, bătăile și omorurile se petreceau în toate satele. Intelectualii au trebuit să fugă; peste 40

de preoți au fugit travestiți și s'au ascuns în Oradea Mare, unde vicarul episcopesc Roman Ciorogariu, un vrednic păstor, luminat, energic și bun patriot, a dezvoltat o prodigioasă și curagioasă activitate pentru salvarea și apărarea Românilor".

Acuzat de spionaj, arestat în propria-i locuință sub severă pază militară, rămas singur la conducerea Consiliului Național din Oradea a refuzat să desființeze Consiliul prin cuvintele: „Până îmi port eu capul, nu mă duc de aici, să știu că rămân singur” ceea ce s'a și întâmplat.

Amenințat cu moartea, percheziționat în miezul nopții (24 Martie 1919) de bolșevici și a doua zi (25 Martie) când „mi-au scos din casa consistorială 84.000 coroane plata funcționarilor și preoților, hârtiile de valoare, apoi 11 bucăți de 20 coroane în aur și câteva sute de bucăți de argint, proprietatea și toată averea mea.

Până la 19 Martie aveam câte 6 soldați de gardă, de atunci până în Vinerea Mare câte doi, cari se schimbau tot la 24 ore. Aceștia legitimau și țineau vizită corporală asupra tuturor, cari veniau la mine și la consistor...

Oradea era comunizată... S'a sters proprietatea particulară, toată proprietatea e a Statului și proprietarul de casă de eri e astăzi dat afară din averea sa. Fabrici, ateliere, cafenele, acui, dalta, ciocanul, tot, tot, e comunizat. Pentru burghez nu e nici de lucru. Aștepte până când se vor sătura mai înainte proletarii. Proletarele smulgeau pălăriile din capul burghezilor și le călcau în picioare. Dela magazinele cu alimente le aruncau afară. O biată femeie se scapă să spună că un obiect îl are încă „de pe vremea bună”. E dată în judecată pentru hulirea republicii sovietice. Patocs, un croitor schiop, judecă fără milă... Acum se trezesc că ce e comunismul și jidanii cari au ceva, toți gem și oftează să vină acum oricine, frahcezii ori românii, nu importă, să-i mântuiască de pieire...

Satele le pregătisem mai înainte la raiul comunist prin seria de articole din „Tribuna Bihorului”. Când au ieșit tovarășii să comunizeze satele și a auzit țăranul că deacum înainte nu mai e nici holda, nici casa, nici plugul, nici boul lui, a sărit la furcă. „Cum ? Nu-i casa mea ? Da tu ai făcut-o ?” și a trebuit să scape cu capetele sparte tovarășii. După aceea au pus străji și nici în sat nu-i mai lăsau. Satele românești și ungurești deopotrivă...

Stam uluit de desorientarea Antantei și de umilirea peste care jubilează Kun Bela. Câtă vreme era vorba numai de căderea mea în această luptă de viață și moarte, n'am căzut cu suflul. Acum însă gemeam ca un om greu, care nu-și mai poate purta durerea. M'a trezit însă din nou din această letargie dispoziția lui Ciordaș și Bolcaș.

Prietenii mei, îngrijorați de soarta mea, îmi dădeau sfaturi să fug. Protopopul Andrei Horvath, informat că vom fi toți uciși înainte de a se retrage armata roșie, îmi făcea propunerea să nu mai pierd nici o zi; el mă duce unde nu mai dă de mine nimeni. Cum? — l-am întrebat. Așa că pe aceștia, adică garda, o îmbătăm și nu ne mai oprim până la pădure unde sunt ascunzișuri gata. Ei, dar atunci ce va fi de cei ce rămân în oraș? Nu mă duc să știu că am să mor, dar moartea să mă afle la locul meu!...

Zilele următoare s'au petrecut în sgomotul de granate și împușcături de puști. Vești că suntem osândiți la moarte...

La 16 Aprilie e Miercurea Mare. Inginerul Mureșan îmi aduce vestea că Românii au început ofensiva; la Ciucea sunt lupte mari. După amiază se confirmă știrea cu adaosul că e rupt frontul unguresc dela Ciucea și Roșii anunță Directoriul că nu pot ține nici ultimile puncte de apărare... Toate automobilele stau gata la dispoziția Directoriului, semnele pregătirii de fugă. E hotărât însă, că înainte de fugă să se facă măcelul burghezilor.

Eu cu episcopul Szécsenyi și ceilalți fruntași vom fi duși să săpăm tranșee, unde vom fi omorâți după exemplul dela Băl-naca...

La 17 Aprilie, Joia Mare, sosește știrea că armata română a intrat în Vascău și înaintează repede spre Beiuș, iar pe Crișul Repede sunt la Bratca. În Oradea, panică. Nu mai putem sta în curte de trăsnetele împușcăturilor date de companiile roșii, cari plecau la gară pentru front; de explozia granatelor se cutremurau geamurile.

La 18 Aprilie e Vinerea Mare... La ora 1 după miezul nopții sună brusc clopotul dela poartă. Erau comuniștii... Bat la ușă... Dr. T. Popa le deschide și intră 8 comuniști din regat cu baioneta pe armă sub conducerea lui Avramescu și parcă Florescu se numia celalt.

— „Ce vreți?”

— „Să te ducem în România-Mare, haid' îmbracă-te iute”.

Răposatul vlădică Roman Ciorogariu continuă în cartea sa „Zile trăite” istorisirea cumplitelor clipe în care a stat între viață și moarte până în ziua Sfintei Învieri, când așteptând armata română să intre în Oradea a slujit „Celui ce a înviat din morți, dăruind înviere neamului românesc !”

În noaptea aceea de Vineri spre Sâmbătă, Roșii l-au dus mai întâi la episcopia unită, apoi la prefectura poliției să-l omoare și numai datorită împrejurării că în luptele ce s’au dat între „Albi” și „Roșii”, aceștia din urmă au fost bătuți, cazarma lor plină de muniții s’a predat, iar P. Sf. Sa scăpând cu viață s’a strecurat la inginerul silvic Comănici, într’un ascunziș, unde a stat până în dimineața Paștilor, când s’a dus la catedrală, cu toate că nu se știa dacă nu vor reveni bolșevcii. A trimis o delegație înaintea trupelor române, cu rugămintea de a veni cât mai grabnic.

— „Vă voi arăta că soldații mei au aripi” — zise generalul Moșoiu și dădu ordin de plecare trupelor sale obosite, pe cari vehiculele trimise în calea lor din Oradea și din satele până la Tileagd, le iau și le duc la Oradea...

20 Aprilie 1919. Pe când am ieșit eu dela biserică la ora 11 jum., se ivește prima patrulă de roșiori în frunte cu locotenentul Teodorescu, împodobiți cu liliac, floarea primăverii. Publicul imens adunat pe piață credea că sunt Francezii și erupe în frenetice „Vive la France”; soldații le răspund „Vive la România”. După ei vehiculele cu soldații împodobiți și aceștia cu liliac aruncat asupra lor și cântând „La arme”. M’au podidit lacrimile la gândul că unde mă întâlnesc eu cu sufletul lui Iosif...

În sfârșit sunt aci, ei, frații mântuitori... De o mie de ani vă așteptăm... câți au murit cu dorul după voi ! Pe noi ne-a învrednicit Dumnezeu să vă vedem, să vă strângem la piept, scumpi liberatori !...”

Teologul Ioan Filip, ort. inv. confesional în Begeiu, a fost împușcat de Săcui în Mărghita în anul 1919, pentru că a îndrăznit să vestească apropierea armatei române, încurajând astfel pe românii din localitate.

(Rap. No. 419/936 al Preturei Mărghita către Prefectura Bihoș).

Pr. Petru Papp, ort. Com. Chistag.

Părintele Papp își începe spovedania suferințelor sale dela

data de 5/18 Decembrie 1918, când a alcătuit în com. Chistag un consiliu național român și o gardă națională română — Sf. Sa fiind președinte — care avea de scop apărarea vieții și avutului locuitorilor, păstrarea liniștei și ordinii. Organizația aceasta a ținut până la 10/23 Decembrie, când bolșevismul maghiar a început să prăpădească totul.

„Eu numai ziua stăteam în jurul casei. Până la 20 Aprilie 1919 n'am dormit nici într'o noapte în locuința mea. Și Doamne, mult am mai așteptat armata română ! Era vorba că până la Bobotează (1919) va intra în sat și ne va scăpa de fărădelegile bolșevice. Dar n'a venit decât în sâmbăta Paștilor. Dela 3 Martie am stat fugar prin păduri, îmbrăcat țărănește, numai cu ceaslovul la mine. Dumnezeu mi-a ajutat de am scăpat din mâinile bolșevicilor fugind prin grădinile oamenilor la pădure. Nici unul din gloanțele trase asupra mea nu m'a atins. Minune dela Dumnezeu ! Multă recunoștință port locuitorului Rusalim Todaș a Ciorti de sub pădure lângă gura Peșterei, care m'a ocrotit și mi-a dat hrană în timpul când am stat ascuns în pădure.

Multă mizerie a îndurat și soția mea, care a fost ridicată de acasă, dusă la Aleșd la „Directoratul muncitorilor din Aleșd”, cu tot felul de amenințări că „dacă nu dă pe popa va fi dusă la Oradea și judecată” și n'a scăpat decât în ziua de 17 Aprilie când armata bolșevică ungară s'a retras din fața armatei române, cu trenuri încărcate de jafurile din satele noastre. La mine acasă n'au mai rămas decât pereții !

N'aș putea să arăt vreodată bucuria ce am simțit când am aflat că în Chistag au intrat Românii ! Era în sâmbăta Sf. Paști. Am fugit din codru și până seara am și fost acasă. Dumnezeu mi-a ajutat de am săvârșit slujba Sfintei Învieri a Domnului nostru Iisus Hristos și a Neamului Românesc !

Plângeam toți de bucurie, mai ales că poporenii mei știau că am fost ucis de bolșevicii unguri.

(Declarația părintelui Petru Papp din 12 Martie 1936).

(Rap. No. 198/936 al Preturei Aleșd către Prefectura jud. Bihor).

Pr. Petru Lascu, ort. Com. Bulz (azi în Aștileu).

...În anul 1914, când a izbucnit războiul, notarul comunei Bratca numit lamza Gyula a denunțat prim pretorului din Aleșd, că „popa Lascu din Bulz este cel mai mare dușman al țării ungurești depe valea Crișului Repede”, fiindcă în predicile mele

aş fi spus ţăranilor cari plecau la războiu, că „să nu le fie frică de ruşi căci suntem de aceeaşi credinţă cu ei”. În urma acestui denunţ am fost păzit timp îndelungat de jandarmii unguri şi urmărit tot timpul războiului.

În Ianuarie 1919, un număr de 2500 soldaţi unguri s’au încartiruit în comuna mea, în urma cărui fapt am fost silit să mă refugiez, lăsându-mi casa cu tot avutul în pradă. Şi dela această dată am stat permanent sub urmărirea lor, timp de 4 luni şi jumătate, până ce în Vinerea Mare 1919, am fost arestat în Oradea de o patrulă de soldaţi unguri şi dus într-o cazarmă a lor, unde am fost maltratată timp de 7 ore de 4 soldaţi, care m’au bătut cu paturile puştilor aruncând scaunele în mine; m’au chinuit până când am căzut în nesimţire. În timpul acesta armata ungară fiind înfrântă pe frontul dela Huedin şi Ciucea, s’a retras în debandadă şi în pripă şi datorită acestui fapt am scăpat ca prin minune cu viaţa.

Această bătaie am primit-o pentru că aş fi trădat românilor starea frontului ungarilor dela Ciucea şi Dealul Mare. Această învinuire de fapt a şi corespuns adevărului, deoarece prin sublocotenentul Hamza învăţător şi plut. Fechete Ioan, comunicasem armatei române dela Huedin unele date privitor la frontul maghiar.

(Declaraţia scrisă a Părintelui Lascu către Pretura Aleşd).

(Episcopul Roman Ciorogariu : Zile trăite în Oradea 1926 pag. 210).

(Rap. No. 198/936 al Preturei Aleşd către Prefectura jud. Bihor).

Pr. Dimitrie Papp, ort. Com. Borozăl.

„A fost urmărit de hoardele săcuesti”.

(Rap. 198/936 al Preturei Aleşd către Prefectura Bihor).

Pr. Botoc Ioan, ort. în Com. Suncuiuş.

„În anul 1918 s’a refugiat la Oradea, de teama că va fi ucis de bandele secuesti. Aci a stat până la intrarea trupei române”.

(Acelaş raport).

Protopopul Domocoş Ştefan, ort. Com. Bratca.

„La 20 Ianuarie 1919 soldaţii săcui din Reg. 21 au jefuit cârciuma din Bratca... Au intrat apoi în casa preotului Ştefan Domocoş, au maltratată pe ginerele lui profesorul Petru Fodor,

după aceasta au jefuit toată casa înjurând și strigând : „Astăzi bem sânge de valah ! Unde-i popa valah să-i bem sângele ?” Vina le-a fost atât preotului, cât și ginerelui lui, că sunt români și de atunci au stat refugiați în Oradea Mare, deoarece săcuii i-au amenințat că unde îi vor găsi o să sfârșească cu ei”.

(Ep. Roman Ciorogariu: Zile trăite, Oradea 1926, pag. 207).

(Rap. No. 198/936 al Preturei Aleșd către Prefectura Bihor).

Pr. Petru Cipău, ort. Com. Luncușoară.

„A suferit multe persecuții din partea autorităților ungare pentru atitudinea sa românească”.

(Rap. No. 198/936 al Preturei Aleșd) .

Pr. Gheorghe D. Pop, ort. Com. Oșorheiu.

...,am luat parte activă la marea adunare națională dela 1 Decembrie 1918 în Alba-Iulia, unde m'am prezentat ca delegat al organizației naționale din circumscripția Biharea.

Pentru această faptă românească, ungurii au spart biserica română ortodoxă în noaptea dintre 15—16 Ianuarie 1919, de unde au luat steagul național sfințit de subsemnatul, l-au dus în șoseaua națională a Clujului, unde l-au tăiat cu securea.

În ziua de 2 Februarie 1919 am fost deținut de bandele comuniștilor din Oradea, din mâinile cărora abia am scăpat la intervenția unui conducător civil al lor. Negăsind arme la locuința mea, m'au pus în libertate.

În ziua de 5 Februarie 1919, trei soldați comuniști au descărcat focuri de armă în locuința mea prin cele două ferestre dela stradă.

În urma acestor întâmplări m'am refugiat în ziua de 18 Februarie 1919 în com. Cefa și apoi în Oradea, de unde veneam din când în când Dumineca să fac servicii în biserică și să mângâi pe credincioși.

În ziua de 19 Aprilie, Sâmbăta Mare, surprins aici în comună de armatele roșii în retragere, abia am scăpat în podul grajdului unui credincios, unde am stat din zorii zilei până spre seară, când am primit vestea că „roșii” cari mă căutau, s'au dus toți din comună spre Oradea retrăgându-se dinaintea glorioasei armate române, care însă n'a sosit în comuna noastră decât a doua zi”...

La ora 9½ am oficiat Sfânta Liturghie a Paștilor, la care a asistat întreaga avantgardă a Diviziei VI.

Pela sfârșitul Sf. Liturghii au părăsit biserica și comuna, grăbindu-se spre orașul Oradea, unde erau așteptați cu înfrigurare".

(Declarația Pr. Gheorghe D. Pop înaintată Prefecturii jud. Bihor cu No. 32/936).

(Ep. Roman Ciorogariu : Zile Trăite, Oradea 1926 pag. 209).

Pr. Petru Popa, ort. Com. Cheresig.

..., în 1918 s'a ivit bolșevismul și în Cheresig. Unii credincioși din comună au voit a devasta proprietăți, a-și însuși vitele altora. I-am potolit părintește și nu s'au mai făcut devastări noi.

(Rap. No. 33/936 al preotului **Petru Popa** către Pretura Aleșd).

(Adresa Prefecturii jud. Bihor No. 2260/936).

Pr. Hajdău Florian, ort. Com. Hidișel de sus.

..., a suferit închisoare pentru motivul că în anul 1916 când a intrat România în război, la comădarea unui mort a închinat „ca să dea D-zeu ca peste puțin timp să poată închina în limba română în România Mare". Acest gest al lui a fost denunțat autorităților, preotul a suferit închisoarea până a venit armata română, când a fost eliberat".

(Rap. No. 139/936 al notarului **Mierlău** către Pretura plășii Centrale).

Pr. Petru Medeșean, ort. Com. Batăr.

„Preotul Petru Medeșean a fost bătut în 1919 de amata bolșevică maghiară. În urma bătăii s'a refugiat din comună. A decedat mai târziu din cauza vârstei.

Sf. Sa a zidit în Com Batăr o școală confesională, a înființat o bancă populară și o cooperativă".

(Rap. No. 273 din 30 Martie 1936 al Preturei Tinca înaintat Prefecturei Bihor).

Pr. Chirilă Vasile, ort. Com. Tilecuș.

..., a luat parte la adunarea dela Alba-Iulia. Susnumitul a înființat sfatul sătesc vorbind oamenilor despre unitatea politică a tuturor Românilor.

Din aceste motive a fost persecutat de bandele săcuesti și pentru a scăpa cu viață s'a refugiat în primăvara anului 1919 la Oradea".

(Rap. No. 249/936 al Preturei Tileagd către Prefectura Bihor).

Pr. Malița Nicolae, ort. Com. Săbolciu.

„A luat parte la Adunarea dela Alba-Iulia. A luptat mult pentru cauza națională și mântuirea credinții strămoșești, din care cauză era să fie omorât în primăvara anului 1919 în Oradea, la depozitul de scânduri „Diosi”.

(Rap. No. 249/936 al Preturei Tileagd către Prefectura Bihor).

Pr. Petre Cepleu, ort. Com. Voivozi.

..., „In zorii dimineții de 21 Februarie 1919, un pluton de soldați săcui a intrat în comuna mea natală Anșeu (pl. Aleșd jud. Bihor) și au înconjurat casa unde dormiam. Au pus santi-nele la toate ieșirile din comună, oprind orice circulație. Anun-tat de niște oameni buni și ne mai având timpul să mă îmbrac, desculț, în cămașă, cu capul gol, am sărit prin dos pe geam și am fugit prin zăpadă spre o pădure deasupra satului unde am stat dela orele 3 dim. până la 4 d. m. Adăpostul mi-au fost crengile verzi de brad puse sub picioare și cu cari mă acope-riam contra frigului. Văzând că n'au putut să mă prindă și să mă omoare după cum le era scopul, au bătut pe tatăl meu și pe două surori de ale mele. mi-au ars în mijlocul curții biblioteca, luându-mi hainele și alte obiecte. Au început a maltrata pe locuitorii comunei pentru mine, cerându-le să mă predea căci de nu, aprind satul. Vagabondând prin păduri și munți am tre-cut linia demarcațională prin multe primejdii și am ajuns la 1 Martie 1919 la Zam (jud. Arad) unde era armata română, în-rolându-mă în cadrele ei.

Acestea le susțin și declar”.

(Declarația Pr. Petru Cepleu, către notarul Com. Voivozi înain-tată Prefecturii Bihor).

Protopopul Alexandru Munteanu, ort. Com. Tileagd.

..., „In 15 Februarie 1919, aud la poartă zgomot și zăresc o ceată de săcui roșii înarmați. Știind ce caută, am fugit așa cum eram prin grădină, sar gardurile dela vecin la vecin, o iau la fugă peste câmp, trecând peste apa „Megișei” ; se rupe ghiata și mă înfund până la piept. Mă smulg din apă și fug. Aud o pușcătură, glonțul trece peste capul meu. Al doilea m'a lovit în braț și m'a rănit. Am fugit până în Săcădat, unde oamenii mi-au legat rana. Reculegându-mă, am plecat la Arad, Lipova

și Sibiu, de unde m'am întors acasă în 15 Mai cu armata română. Acasă mi-au jefuit Ungurii tot".

(Declarația părintelui protopop Munteanu).

(Episcop Roman Ciorogariu : Zile Trăite, Oradea 1926, pag. 213).

Pr. Gheorghe Rocsin, ort. Com. Tinca.

„...Arestat în Sâmbăta Paștilor 1919 împreună cu învățătorul Gheorghe Achimeș. Duși în pădurea Bata la comandamentul maghiar. Bătuți și condamnați la moarte. Execuția trebuia să fie la ora 11. La orele 10 a început însă bombardamentul artileriei române asupra pădurii. Soldatul care-i păzia a fugit ca și ceilalți bolșevici, iar ei au scăpat cu viață prin pădure".

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 160).

Pr. Toader Tărău, ort. Com. Săcădat.

„...La 27 Febr. 1919 au intrat în com. Săcădat 50 de săcui din Reg. 21 și sub pretextul că vor să caute arme, s'au dus la casa preotului Teodor Tărău, jefuind totul. Părintele, om de 70 ani, a izbutit să scape cu fuga în pădure unde a stat până în ziua de Paști, când a sosit armata română. În pădure s'a hrănit cu ierburi ca pustnicii din vremea de demult".

(Ep. Roman Ciorogariu : op. cit. pag. 212).

Pr. Vasile Bodor, ort. Com. Săcad.

„...Maghiarul Szabo Antal din Homorog a sdrobotit cu baionea capul preotului român din Săcad, Vasile Bodor, pentru steagul național român, în 13 Ianuarie 1919".

(Ep. Roman Ciorogariu : op. cit., pag. 208).

Pr. Păltineanu, ort. Com. Monoștor.

„La sfârșitul lunii Ianuarie 1919 soldații săcui din Tileagd au bătut până în sânge pe preotul român din Monoștor, Păltineanu și pe soția acestuia, care de bătaie a rămas leșinată"...

(Ep. Roman C. : op. cit. pag. 211).

Pr. Teodor Borha, ort. Com. Hotar.

„La 5 Faur 1919, mergea spre comuna Hotar. Abia se depărtă 4—500 pași de gară și deodată aude că mai multe gloanțe șueră asupra capului lui. S'a culcat la pământ stând așa câteva minute. Iar a pornit și s'a repetat cazul. El s'a re-

fugiat. Servitorul lui a fost deținut și maltratată pentru că n'a știut să deie seamă de dânsul, iar casa a fost jefuită".

(Ep. Roman C. : op. cit. pag. 213).

Pr. Roman D. Traian, ort. Com. Tăsad.

Din registrul No. 282/1919 aflat în arhiva penitenciarului principal Oradea, se constată că a fost acuzat de „les majestăte”. Deținut dela 5 până la 19 Aprilie 1919 în acel penitenciar.

Pr. Teodor Ciuhăndu, ort. Com. Roșia.

Era atunci cel mai tânăr preot pe valea Roșiei. Odată a scăpat ca prin minune de gloanțele carabinei unui jandarm ungur. A scăpat prin iuteala cailor. Intre 3—19 Aprilie 1919 a stat ascuns prin păduri. Știm ce mare cumpănă a fost la Beiuș, câte jafuri și ucideri au săvârșit săcuii.

„Tot în felul acesta au scăpat cu viață preoții: Petru E. Papp - Pocola, protoereul Beiușului, Nicolae Halbac - Curățele, Miron Papp - Binsele, Ion Papp - Pociovelește, Cornel Tempelean - Căbești, Ioan Pinteru - Remetea, Gh. Gavra - Drăgănești, Ilie Lucuța - Sebiș, Gh. Popovici - Budureasa și alți preoți din sate mai îndepărtate de Beiuș”.

(Informator : Adrian Ciuhăndu, abs. Teologie, Oradea).

Episcopul Demetriu Radu, gr.-cat. Oradea.

Născut la 7 Nov. 1861 în com. Rădești-Alba. Părinții săi : Ioan și Paraschiva, țărani frunțași. Școala primară, în Aiud. Liceul, (6 clase) în Blaj. Totdeauna a fost premiantul clasei. Trimis în 1879 de mitropolitul Vancea la Roma. Doctor în Teologie. Și-a susținut examenul de doctorat în chip strălucit, sub forma unei dispute teologice, față fiind însuși Papa Leon XIII. La 26 Iulie 1885 a fost hirotonisit preot. În Mai 1886, trimis preot paroh în București pentru românii greco-catolici. Apoi director al seminarului Sf. Iosif, protopop onorar.

În acest timp, răposatul rege Carol I l-a trimis în două rânduri în misiune diplomatică la Vatican pentru aplanarea unor conflicte.

Episcop la Lugoj 1897—1903 ; Episcop la Oradea-Mare 1903—1920. Pretutindeni s'a dovedit un mare sprijinitor al mișcărilor culturale și naționale. Înainte de moartea sa „a fost proclamat membru de onoare al Astrei și Societății Regale Române de geografie, la a cărei adunare generală din 4 Decembrie

1919, în prezența M. S. Regelui Ferdinand a ținut o înflăcărată cuvântare, care a produs o nespusă însuflețire în toată acea mare și distinsă asistență".

(Dr. Iacob Radu : Istoria diecezi române-unite a Orăzii-Mari, Oradea, 1932 pag. 182).

În Octombrie 1919, trimis de I. I. C. Brătianu, șeful guvernului român în misiune specială la Roma pentru „a mijloci rezolvarea unor chestiuni pendente între Sf. Scaun și Statul român. S'au și rezolvat... Tot atunci a pus la cale începerea tratativelor pentru încheierea Concordatului. Pentru începerea efectivă a acelor tratative se pregătea să plece iară la Roma în 10 Decembrie 1920, dar în ziua fatală de 8 a acelei luni, bomba infernală i-a curmat pașii pe veci!" (op. cit. pag. 185).

Se știe că la ședința Senatului din ziua de 8 Decembrie, s'a produs un groaznic atentat. Episcopul Radu a fost ucis. Episcopul ortodox Roman Ciorogariu dela Oradea, ministrul D. Greceanu și Coandă, președintele Senatului, au fost grav răniți. Greceanu a și murit a doua zi din cauza infecției rănilor; mai în urmă, Coandă; iar bătrânul Roman a rămas cu mâna sfârșimată și paralizată până la sfârșitul vieții.

Atât episcopului Radu cât și ministrului Greceanu, li s'au făcut funeralii naționale. La 16 Iunie 1921, osemintele răposatului episcop au fost ridicate din cripta catedralei unite din Oradea și așezate în biserica satului său natal Rădești, zidită de dânsul.

Istoria va recunoaște întotdeauna că episcopul Radu a fost unul din conducătorii adunării dela Alba-Iulia (1 Dec. 1918) care au proclamat unirea Ardealului cu patria mamă, că a fost un bun român, că s'a învrednicit a primi în palatul episcopal construit de el pe marele Rege Ferdinand I și soția sa Regina Maria la 23 Mai 1919; că a fost unul din cei mai mari oratori ai bisericii greco-catolice, unul din cei mai mari prelați.

Aceasta, fără să mai amintim lucrările în domeniul istoriei bisericești, instituțiunile culturale ajutate, ctitoriile și celelalte construcții ridicate în timpul păstoriei sale!

Episcopul Radu a murit la datorie în Senatul țării!

Pr. Mihai Dănilă, gr.-cat., Com. Dijir.

Preot de mare merit, iubit de poporeni. Exemplu de hărnicie și bunătate. În prima duminică după 1 Decembrie 1918

a înălțat în biserică rugăciuni de mulțumire către Domnul. Tot atunci a sfințit și steagul tricolor — simbol al unității neamului — cumpărat de curând.

D-l Ioan Chișiu istorisește că atunci, la sfințirea drapelului, părintele Dănilă a vrut să predice sătenilor, dar n'a putut. „L-au năpădit lacrimile și în loc să vorbească a sărutat tricolorul în vreme ce norodul cânta cu lacrimi în ochi: Deșteaptă-te Române — imnul învierii noastre naționale”.

Iar mucenicia părintelui Mihai Dănilă s'a întâmplat așa:

În ziua de 14 Februarie 1919 mergând spre com. Marghita, s'a întâlnit între lteu și Marghita cu o patrulă de 5 soldați unguri și un ofițer, cari l-au întors din cale în Dijir. Aci l-au dus în casa primarului Ioan Orțanu, unde i-au arătat învinuirea: Rugăciune pentru România, sfințirea tricolorului, deșteptarea sentimentului național în popor; după care l-au schingiuit înfricoșător. Cei cari au trecut atunci pe drum „n'o să uite niciodată gemetele și țipetele de ultimă desnădejde ale preotului chinuit și batjocorit. Martorii oculari își amintesc cu groază cum îl smuceau de barbă, cum îi băteau fălcile... cu puștile și cu pumnii îl băteau pe acest vrednic ostaș al lui Hristos”.

În camera vecină, doi unguri chinuiau în acelaș timp pe primarul Orțanu, până ce a căzut în nesimțire.

În urmă, preotul Dănilă a fost dus spre Marghita, pe acelaș drum pe care Sf. Sa pornise singur de dimineață, fără să bănuiască ce nenorocire îl așteaptă în cale.

Ce s'a mai întâmplat, nu se știe. Oamenii spun că nemaiputând preotul să meargă din cauza durerilor, a căzut în marginea șanțului, cam la 4 Km. de Dijir, iar călăii ca să nu mai piardă vremea cu el, l-au ucis cu 5 gloanțe. Acolo a rămas trupul părintelui Dănilă până târziu în noapte când a fost ridicat și îngropat în comună în ziua de 16 Februarie 1919 cu toată cinstea cuvenită.

(Rap. No. 419/936 al Preturei Plășii Mărghita către Prefectura jud. Bihor, înreg. la No. 2260/936).

(Ion Chișiu : „Mina Dănilă, martorul din Dijir” în „Bihorul străjă la hotare”, Oradea 1933 pag. 16—19).

(Episcopul Roman Ciorogariu : Zile Trăite, Oradea 1926 pag. 210).

Pr. Emil Perényi, gr.-cat., Com. Borodul Mare

„În Nov. 1918 a organizat consiliul național și garda ro-

mânească în sat. A fost arestat și dus la Fechetău cu steagul românesc. De aici a fugit întorcându-se la Borodul Mare. În noaptea Joi Mari, secuii i-au devastat casa, iar Sf. Sa a scăpat cu fuga prin fereastră în pădure, unde a stat până în Sâmbăta Paștilor când comuna a fost ocupată de oștile românești".

(Ep. Romar Clorogariu : op. cit., pag. 212).

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 158).

JUDEȚUL BOTOȘANI

„În comuna Hârlău, a murit un preot în timpul refacerii ...îngropat în cimitirul local, fără a i se cunoaște numele, nici locul unde este îngropat"...

(Adresa No. 773 din 13 Martie 1936 a Primăriei Hârlău-Botoșani).

JUDEȚUL BRAȘOV

Pr. Ioan Nan, ort. Com. Sânpetru.⁸⁾

„Am fost deținut de autoritățile ungare în ziua de 22 Octombrie 1915 sub învinuire de spionaj în folosul României. Am stat întemnițat 3 ani și 3 zile în temnițele din Brașov, Oradea Mare și Cluj. Aproape 2 ani de zile singur în celulă, iar un an și ceva împreună cu ceilalți tovarăși de suferință până la

8) Situația politică în care se aflau Puterile Centrale la începutul războiului trecut (1914—1918) și mai ales năzuințele Germaniei de a atrage România de partea ei, au determinat-o la presiuni asupra Austro-Ungariei, spre a-și revizui atitudinea politică față de România din Transilvania.

Cum acest lucru n'a fost înțeles de Unguri niciodată, ei s'au opus cu tărie și de data aceasta ; iar pentru a rezista presiunilor germane, au născocit acest proces de „spionaj românesc", care a cerut încăodată mai mult, jertfe și mucenici din sânul poporului nostru.

General Max Ronge, șeful serviciului de spionaj depe lângă marele cartier general al statului major al armatelor austro-ungare, istorisește în cap. V. al „Memoriilor" sale publicate în ed. Payot-Paris, pag. 245—267, cum s'au întâmplat lucrurile, bine înțeles, prin prisma vederilor sale.

Deși cunoaștem din istorisirile preoților acuzați de spionaj toată suferința și nedreptatea ce au îndurat, folosim comunicarea părintelui

25 Octombrie 1918, când am fost eliberați. Am făcut parte din grupul celor 16 deținuți toți în una și aceeași zi, învinuiți de spionaj și supuși cu toții unui proces monstru pus la cale de guvernul unguresc, ca să dovedească neloialitatea și iridentă română din Ardeal.

Sentința în acest proces a fost condamnarea unora la moarte prin ștreang, fără a se fi aplicat, iar alții la temniță dela 2 până la 4 ani și jumătate. Prin grațiere, am fost eliberați cu toții la data de 25 Oct. 1918".

(Declarația pr. I. Nan către notariatul local, înaintată Prefecturii Brașov cu No. 566/936).

(Adresa Prefecturii Brașov No. 6098 din 26 Mai 1936).

Pr. Ilie Ioanoviciu, ort. Com. Feldioara.

..., în noaptea de 1 Octombrie 1916 am fost legat în lanțuri în com. Șoimușul român, unde eram preot atunci, în fața familiei și escortat la Blaj, unde am fost ținut în temniță ordinară timp de o săptămână, de acolo dus legat în lanțuri la Cluj, unde am mai stat încă două săptămâni în temniță și amenințat cu sentință de moarte.

După 2 săptămâni am fost trimis la Șopron cu mai mulți colegi de suferință și internat în Nagy-Marton, unde am fost ținut 20 luni, până în 10 Mai 1918".

(Declarația pr. Ivanoviciu către notariatul respectiv cu No. 20 din 1936).

Trandafir Scorobeș, referent la Sfânta Mitropolie din Sibiu, om cu dreptă judecăți și bine informat.

Iată ce ne istorisește sfinția sa :

..., Invățătorul român David Pop din Herman-Brașov avea rudenii în Ploești, pe care le-a vizitat la începutul anului 1915. La Ploești a întâlnit pe d. Ghiță Pop, fost redactor la „Tribuna” din Arad, cu care a discutat asupra stărilor de spirit din Ardeal. Serviciul de spionaj al armatelor austro-ungare a angajat detectivi să prindă pe acei ardeleni cari ar îndrăzni să trimită în Regatul Român informațiuni de natură militară.

Un astfel de spion detectiv a fost și Rafail Mendel, sas din Porumbacu de jos, județul Făgăraș. Avea documente și legitimații false că e sergentul Stoica din armata română, de loc din Azuga. Stoica-Mendel căuta să-și angajeze români ardeleni, cari să-i procure informații asupra operațiunilor militare austro-ungare dealungul graniței către România.

Invățătorul David Pop a făcut cunoștință cu falsul sergent Stoica

Pr. Iosif Micu, ort. Com. Feldioara.

Părintele Micu a fost arestat la 3 Iunie 1917 împreună cu soția sa Maria. După două luni și jumătate de închisoare la Brașov, au fost mutați la 15 August 1917 în închisoarea honvezilor din Cluj. Ras și tuns până la piele, batjocorit și lovit. Preoteasa Maria a fost eliberată la 1 Martie 1918, iar Sf. Sa deși grațiat de împăratul Carol, n'a dobândit libertatea decât în Noembrie 1918 în timpul revoluției.

(Declarația pr. Ilie Ivanoviciu No. 20/936 către notarul din Com. Feldioara).

(Seb. Stanca : Contribuția preoțimii române din Ardeal Cluj 1926, pag. 94).

Pr. Ion Marin, ort. Com. Rotbav.

„Arestat la 2 Noembrie 1916, ținut în închisoarea tribunalului civil din Brașov până la 27 Ianuarie 1917. Mutat la tribunalul marțial din Cluj până la 25 Mai 1917 când a fost eliberat”.

(Declarația pr. Marin înaintată Prefecturii Brașov) .

La matricola No. 288/916 din registrul de carceră al penitenciarului Brașov, se constată:

în bodega „Eremias” din Brașov pela sfârșitul lui Iunie 1915 și au stabilit planul de lucru pentru strângerea datelor dela persoane de încredere din diferite regiuni limitrofe cu Regatul Român, iar informațiile acestora să le predea lui Stoica la Brașov.

Fără să bănuiască mizerabila cursă, David Pop s'a pus la lucru. Tovarăș de seamă i-a fost avocatul Spiridon Boița din Brașov, fost voluntar în războiul balcanic. Și-au împărțit munca. Avocatul Boița a procurat hărți strategice dela institutul geografic militar din Viena. Persoanele angajate de cei doi agenți ai „sergentului Stoica” au fost :

Pr. Gh. Negoescu, Pr. Ioan Coman, Inv. Romulus Cristoloveanu, Pompiliu Dan, dir. șc. Zărnești, Avocat dr. Zaharia Muntean, farmacist Victor Pop-Alba-Iulia, Romulus Popescu, funcț. de bancă Sibiu, Pr. Ion Nan-Sânpetru, Pr. Iosif Popovici — Sf. Gheorghe, Pr. Coman Baca-Poplaca, inv. Nicolae Hamzea-Târlugenii. Pr. Dumitru Greceanu-Herman, Ioan Suciu funcț. Sibiu, Pr. Ioan Modroiu-Vama Buzăului.

Din Iunie până la sfârșitul lunii Octombrie 1915, persoanele arătate — fără să știe unii de alții — au pus la dispoziția lui David Pop date despre deplasări de trupe, construcții de tranșee etc., iar acesta le preda sergentului Stoica și așa numitului locotinent Georgescu (pe numele adevărat Tholmeyer S., detectiv).

Tot materialul destinat a fi trimis Marelui Stat Major din București, după credința celor ce l-au procurat, a ajuns însă în posesiunea tribunalului militar al corpului V de armată maghiară din Cluj ; iar Da-

Pr. Marin Ioan, ortodox, din Com. Rotbav-Braşov arestat pentru „agitatie”, deţinut în acel penitenciar dela 6 Noembrie 1916 până la 28 Ianuarie 1917, când a fost transferat la Cluj la închisoarea tribunalului militar a regimentului de Honvezi.

Pr. Gheorghe Neagovici, ort. Com. Intorsura Buzăului.

„În ziua de 25 Octombrie 1915, mi s'a făcut perchezitie în toate odăile, răscolind toate actele, dar fără rezultat.

După perchezitie am fost dus la postul de jandarmi, apoi la gara Prejmer şi la puşcăria tribunalului civil Braşov.

În decursul celor două săptămâni, o singură dată (10 minute) am fost chemat la procurorul militar şi mi-a luat un scurt interogatoriu personal.

La 2 săptămâni, am fost legat în lanţuri şi dus pe jos la gară, fiind obiectul de batjocură al trecătorilor, scuipându-mă şi huiduindu-mă.

Seara am ajuns la Cluj, la puşcăria militară. A doua zi m'au dus la arestul tribunalului civil unde m'au pus în celulă separată, în care am stat până în Septembrie 1916 când, legaţi doi câte doi, ne-au dus cu mare alai prin faţa precepuşilor, care

BCU Cluj / Central University Library Cluj

vid Pop şi colaboratorii săi au fost aruncaţi în temniţa din Cluj şi Oradea-Mare.

S'a pornit un proces monstru de trădare de patrie şi spionaj împotriva lui David Pop şi a soţilor lui. Actul de acuzare cu No. 3127/15 e un volum de 74 pagini şi poartă data de 18 Mai 1916 din Cluj.

Desbaterile acestui proces au durat trei luni. Sentinţa s'a dat la 6 Decembrie 1916, fiind condamnaţi la spânzurătoare, fixându-se şi ordinea în care vor fi spânzuraţi :

1. Victor Pop, farmacist; 2. Coman Baca, preot; 3. Romulus Cristoloveanu, învăţător; 4. Ioan Coman, preot; 5. Pompiliu Dan, învăţător-director; 6. Zaharia Muntean, avocat; 7. Nicolae Hamzea, învăţător; 8. David Pop, învăţător; 9. Spiridon Boiţa, avocat.

Au fost deasemeni condamnaţi :

1. Pr. Gheorghe Negoescu la 3 ani temniţă grea şi pierderea oficiului; 2. Romulus Popescu la 8 luni temniţă; 3. Pr. Ion Nan, trei ani temniţă şi pierderea oficiului; 4. Pr. Ioan Modroi, doi ani temniţă grea şi pierderea oficiului; 5. Pr. Ioan Grecian, opt luni temniţă şi pierderea oficiului; 6. Pr. Iosif Popovici, declarat nevinovat; 7. Ioan Suciu, nu i s'a putut constata vinovăţia.

Sentinţa No. 486/16 a tribunalului militar din Cluj cuprinde 141 pagini.

ne-au primit cu huo și cu aruncături de zarzavat stricat. Așa ne-au dus la gara Clujului.

Am fost imbarcați într'un vagon de vite și porniți la drum către Oradea Mare, legați de mâini, unde ne-a închis în niște cuști de ciment fără foc și fără lumină. Acolo mi-am contractat boală la urechi, așa că de atunci nu mai aud. Ca în infernul lui Dante niște cloțani mari mă vizitau chiar și ziua, căci își făcuseră coridor pe sub podeaua de ciment și-și arătau mustățile prin găurile de sub rama ușii.

După trei luni de temniță la Oradea Mare, care era arhiplină de români și românce, am fost duși înapoi la Cluj la temnița civilă dela tribunal.

În 28 Oct. 1918 — după trei ani și trei zile — am scăpat din pușcăria ungurească.

Aurel, fiul meu de 17 ani, a fost purtat prin lagărele din Ungaria până l-a înrolat și când a fost să fie dus pe câmpul de luptă s'a încheiat pacea".

(Declarația pr. George Neagovici-Negoescu înregistrată la Prefectura Brașov sub No. 6098/936).

Pr. Dimitrie Greceanu, ort. Com. Hârman.

Implicat în acelaș proces de spionaj. A îndurat aceleași suferinți ca pr. Negoescu.

Tribunalul recunoaște că acțiunea de spionaj n'a avut nici o urmă în paguba statului maghiar și nici a armatei austro-ungare.

Tribunalul suprem militar din Budapesta a dat la 28 Ianuarie 1918 o decizie de revizuire a întregului proces, în urma apelului făcut de condamnați.

Inculpatul principal David Pop a recunoscut în apelul redactat de directorul P. Dan cum în inconștiența sa s'a lăsat dus de o mână criminală și a vârat în proces pe frații săi, pentruca drept răsplată dela statul maghiar să fie condamnat la moarte.

Apelul ajungând la împăratul Carol IV și în urma intervenției regretatului avocat Ioan Erdell, a profesorului universitar Isopescu-Grecul dela Cernăuți și în urma raportului Monsegnorului Seipel, împăratul convingându-se de nevinovăția condamnaților, a dat ordin să fie puși în libertate. (România nouă, Cluj, No. 49 din 13 Martie 1938 : Amintirile d-lui inspector școlar Pompiliu Dan).

Eliberarea celor condamnați s'a făcut câteva zile înainte de izbucnirea revoluției din toamna anului 1918, după ce au îndurat mizeriile temniței ungurești timp de 3 ani"...

Pr. Cornel Măerușan, ort. Com. Crizbav.

A fost ținut în închisoare șapte luni și jumătate la Brașov și Cluj, pentru motivul că nu s'a refugiat din fața armatei române în 1916 ci a rămas în „teritoriul ocupat”, dând diferite relații și concursul cerut.

(Declarația pr. Măerușan din 25 Febr. 1936) .

Pr. Ioan Bogdan, ort. Com. Zizin.

„A fost închis timp de un an în Brașov, Tg. Mureș și Cluj”.

(Rap. No. 271 din 12 Martie 1936 al Primăriei Zizin către Pretura Săcele-Brașov).

Pr. Ion Bogdan, junior, ort. Zizin.

„Împreună cu soldații români a tras cu arma asupra armatei maghiare. A indicat d-lui căpitan Popescu cuibul a două mitraliere maghiare, care au fost nimicite în ziua atacului pentru ocuparea crestei „vârful fetei”.

În 5 Octombrie 1916 s'a retras cu trupele române. La 31 Martie 1917 a fost arestat în București ; la 1 Aprilie adus la Brașov și închis în cetățuie până la 11 Aprilie, apoi la Sibiu până la 19 Iunie 1917, de unde a fost adus iarăși la Brașov până la 1 Octombrie ; iar dela 1 Octombrie 1917 până la 31 Octombrie 1918 în arestul districtului V honvezi din Cluj, condamnat la 4 ani și 4 luni închisoare.

Eliberat în ziua de 1 Noembrie 1918”.

(Rap. No. 271/936 al Primăriei Zizin către Pretura Săcele-Brașov, înreg. la No. 337/936).

Pr. Dimitrie Manole, ort. Com. Târlungeni.

„În anul 1916 s'a retras cu oștirea română. A încetat din viață în anul 1918 în timpul pribegiei în Moldova, lăsând pe urma sa o soție și cinci copii”.

Cât de puține cuvinte pot ascunde tragedia vieții unui om ! În clipa aceasta mi-am amintit de raportul primarului din Hârlău-Botoșani în care spune că la noi în comună se află îngropat un preot, dar nu i se cunoaște nici numele, nici locul din cimitir.

Sărmane părinte Manole ! Poate că Sf. Ta dormi acolo la Hârlău, simbolizând veșnica unire a Transilvaniei noastre cu Moldova lui Ștefan !

Știu eu? Copiii încă te așteaptă în zări de drum, să apari pe vreuna din ulițele satului...

(Rap. No. 323 din 25 Februarie 1936 al Primăriei Com. Târlungeni către Pretura Plășii Săcele-Brașov).

Pr. Filip Crețaru, ort. Com. Bod.

Arestat în noaptea de 30 August 1916 și dus la Cluj, unde după o lună de închisoare a fost internat la Șopron mai întâi în Landzser, apoi în Kaizersdorf și în urmă la Nagy-Marton până la 30 Iulie 1918, când deși eliberat, a rămas sub supravegherea polițienească până în Noembrie când a izbucnit revoluția.

Toate aceste suferinți le-a îndurat părintele Filip la o vârstă de aproape 80 de ani.

(Rap. No. 287 din 7 Martie 1936 al Primăriei Com. Bod către Pretura Săcele-Brașov).

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 62).

Pr. Toma Frateș, ort. Com. Baci.

După retragerea armatei române în toamna anului 1916, preotul Toma Frateș a fost arestat de unguri și închis în cetățuia Brașovului 3 luni, unde a suferit bătăi, din cauza cărora i s'a rătăcii mintea..

(Rap. No. 385 din 25 Februarie 1936 al Primăriei com. Baci către Pretura Săcele-Brașov).

Pr. Ilie Piso, ort. com. Zărnești.

La 15 August 1916 a fost internat în Com. Locsmand din jud. Șopron până în Ianuarie 1918.

(Rap. No. 457 din 25 Februarie 1936 al Primăriei Com. Zărnești către Pretura Bran).

Protopopul Vasile Stoicane, ort. Com. Zărnești.

În timpul războiului întregirii era preot în Com. Sercaia-Făgăraș. Arestat la 1 Septembrie 1916, dus la Sighișoara și apoi internat la Sopron în satul Repceköhalom, unde a stat până la 5 Iunie 1917.

(Rap. No. 457/936 al Primăriei Com. Zărnești către Pretura Bran).

Pr. Ilarie Plotogea, ort. Com. Tohanul-Nou.

...„Intorcându-se din refugiu din Vechiul Regat a fost închis de unguri timp de o lună în închisoarea din Cluj"...

Rap. No. 371 din 25 Februarie 1936 al Notariatului Branul de jos către Pretura Bran).

Pr. Constantin Nicolae, ort. Com. Hălchiu.

...Numitul a suferit bătăi până la sânge fiind scăpat de strangulare chiar de un conlocuitor de origine germană.

A făcut rugăciuni pentru izbânda cauzei naționale și pomenirea Regelui României". A încetat din viață la 12 Febr. 1918.

(Rap. No. 297 din 26 Februarie 1936 al Primăriei Com. Hălchiu către Pretura Bran).

Pr. Ioan Gavrilescu, ort. Com. Tântari.

...Soțul meu Ioan Gavrilescu a plecat în Vechiul Regat odată cu retragerea armatelor române în anul 1916. La Urziceni a fost prins de unguri, cari l-au adus în Făgăraș, apoi după 6 săptămâni l-au transportat la Târgu Mureș și judecat la temniță grea la închisoarea din Cluj. A stat în închisoare 2 ani și 8 luni.

Din cauza grelelor suferinți a contractat reumatism cu semne de damblagie, astfel că după mari chinuri a încetat din viață în anul 1921. În urma decedatului preot a rămas o familie numeroasă compusă din 7 copii".

(ss Văduva Ana Gavrilescu. Notar ss. C. Traian).

Pr. Ilariu Gonțea, ort. Com. Tântari.

...,Subsemnatul pr. Ilariu Gonțea, paroh ortodox, demiciliat în comuna Tântari, jud. Brașov, azi în etate de 58 de ani și văduv, dar pe vremea războiului pentru întregirea neamului în vârstă de 39 ani, căsătorit, având soție și 4 copii mici, am fost închis.

a). în temnița militară din Făgăraș dela 5 Ianuarie până la 1 Martie 1917;

b). în temnița tribunalului civil din Târgu-Mureș dela 1 Martie la 15 Aprilie 1917;

c). în temnița militară din Cluj dela 15 Aprilie la 23 Decembrie 1917;

d). în temnița civilă a orașului Cluj din 23 Decembrie 1917 la 15 Aprilie 1918 și

e). internat și pus sub supravegherea polițienească a jandarmeriei locale, acasă în Tântari dela 15 Aprilie 1918 la 1 Noembrie 1918, când revoluția generală din întreaga țară ungurească mi-a redat libertatea.

Am stat deci în temnițele ungurești 1 an și 10 luni pentrucă:

1). am întâmpinat armata română cu flori și urale la descălecare ea în comună;

2). am pomenit și m'am rugat în biserică pentru Regele Ferdinand I și triumful armatelor române;

3). am înmormântat în cimitirul satului 5 soldați români.

Am fost deci pentru unguri un trădător de țară.

În timpul cât am stat închis, familia rămasă fără nici un sprijin, a trebuit să locuiască cu chirie; un copil mi-a murit; la o jumătate de an după întoarcerea mea acasă mi-a murit și preoteasa și eu am rămas nu numai văduv, dar și cu sănătatea sdrcunată.

Nu mai socotesc cele îndurate în temniță.

N'am primit în schimb nici o răsplată și nici o recunoștință. Totul s'a redus la rapoarte ca și cel de față".

(Declarația părintelui Gonțea înaintată de Primăria Com. Tânțari Preturei Bran).

Pr. Ioan Dima, ort. Com. Sita-Buzăului.

Escortat de jandarmii unguri în August 1916 și dus pe jos mai mult de 100 Km. iar în comuna Baraolt județul Trei Scaune bătut și lovit în cap strigându-i: „loviți-l, că ăsta e popa cel mai valah". A fost apoi internat în Sopron până în anul 1917 când i s'a îngăduit să se înapoieze acasă. În timpul când a fost escortat și bătut avea vârsta de 72 ani. A decedat în anul 1932.

(Rap. No. 227/936 al Preturei Buzăui-Ardelean către Prefectura Brașov).

Pr. Ioan Coman, ort. Com. Sita-Buzăului.

...,Arestat în 23 Octombrie 1915 pentru spionaj în folosul României. Osândit la moarte prin ștreang de Curtea Marțială din Cluj, sentința aprobată și de forul II din Budapesta. În urma împrejurărilor externe, a prăbușirii frontului puterilor centrale, grațiat și eliberat în 25 Octombrie 1918. A stat peste 3 ani în pușcărie, contractând o gravă boală de plămâni care l-a răpus la 2 săptămâni după eliberare.

(Acelaș rap. No. 227/936).

Pr. Gheorghe Burlea, ort. din Barcani.

Arestat în 23 Octombrie 1915 sub învinuire de spionaj în folosul României.



Eliberat în Decembrie 1915. Arestat din nou în Decembrie 1916 în închisoarea militară din Braşov unde a fost ținut 5 luni, iar de acolo la închisoarea militară din Cluj încă 7 luni, apoi internat în oraşul Sft. Gheorghe până la venirea din nou a armatelor române.

(Acelaş rap. No. 227/936).

Pr. David Coman, ort. Vama-Buzăului.

Arestat în 25 Decembrie 1916, acuzat că în ziua de Sft. Maria 1916, a pomenit la slujbă pe Regele Ferdinand, a făcut rugăciuni pentru izbânda armatei române şi că a stat în legături cu ofiţerii români.

Achitat, în 25/V, 1917.

Internat în Sopron dela 24 Septembrie 1917-24 Mai 1918.

(Rap. No. 227/936 al Preturei Buzăul-Ardelean către Prefectura jud. Braşov).

Pr. Ioan Modroi, ort. Vama-Buzăului.

Arestat în 14 Ianuarie 1916 pentru spionaj în folosul României, judecat şi osândit la 4 ani temniţă grea.

La 23 Octombrie 1918 a fost graţiat.

Toţi preoţii arătaţi mai sus au fost bătuţi, chinuiţi pentru a declara după dorinţa anchetatorilor.

(Acelaş rap. No. 227/936):

Pr. Gheorghe Cerbu, ort. Com. Intorsura Buzăului.

Arestat la 28 August 1916 împreună cu soţia, care avea copil mic. Pentru acest fapt preoteasa a putut dobândi libertatea. Preotul însă a fost dus aproape 100 km. pe jos, bătut, huiduit prin Teliu, Sepsî Sf. Georgiu, Baraolt şi apoi cu trenul la Sătmar prin Budapesta la Dunaszerdahely şi peste Pojon la Nezsider. Deşi eliberat la 23 Decembrie 1916, la 7 Aprilie a fost din nou internat la Şopron până în Mai 1918.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 55).

Protopop dr. Vasile Saftu, ort. Braşov.

Arestat în ziua de 15 August 1916, orele 6 dimineaţa, dus la Cluj şi apoi internat la Şopron în Com. Nagy-Martón până la 7 Iulie 1918.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 58).

Pr. Dan Ioan, ort. Com. Zărnești.

...,„numitul preot a fost arestat chiar după slujba la biserică și închis în localul primăriei Zărnești, unde l-au ținut 2 zile ; de aici l-au dus la Brașov la închisoare, însă nu știe nimeni cât a fost ținut. Preotul este mort din 9 Iunie 1919".

(Comunicările notarului Gh. Nastea de 59 ani, Ștefan Mețian de 69 ani și Stana Iancu Dărdăicea de 52 ani, locuitori în Zărnești).

(Rap. postului jandarmi Zărnești No. 1986 din 27 Sept. 1937 către legiunea Brașov).

Pr. Tatulea Dumitru, ort. rom. Com. Predeal-Bran.

Născut în anul 1847 Iulie 16 în com. Predeal-Bran.

În anul 1877 a fost numit preot paroh în comuna sa natală, unde a păstorit până la 16 Iulie 1931, când a decedat în etate de 84 ani.

În anul 1916 a primit armata română făcând sfeștanie în centrul comunei asistat de pr. Ilarie Reit din Bran. După retragerea armatei române amândoi preoții au fost arestați de Unguri și duși în închisoarea din Brașov la Cetățuie, unde au stat 8 luni, suferind tot felul de batjocuri.

Procesul lor s'a judecat la Cluj. Preotului Dumitru Tatulea i s'a hotărât domiciliu forțat în com. Măeruș, unde a stat până la ocuparea definitivă a Ardealului de Români.

(Comunicarea pr. Iosif D. Tatulea de 50 ani și a d-lui Ioan Baș directorul școlii primare din Bran).

(Rap. postului de jandarmi Bran No. 903 din 27 Sept. 1937 către legiunea Brașov).

Pr. Ioan Prișcu, ort. Brașov.

...,„La 15 August 1916 am fost internat împreună cu soția și două fiice în comuna Nagy-Marton din nordul Ungariei până la data de 1 Ianuarie 1918. Cu mine au mai fost internați Dr. Vasile Saftu care a decedat, Dr. Nicolae Stinghe și alții din comunele rurale".

(Declarația pr. Ioan Prișcu făcută d-lui comisar I. Jiteanu dela Circ. IV poliție Brașov).

Protoereul Dr. Nicolae Stinghe, ort. Brașov.

...,„În anul 1916 August 15 (ziua de Sf. Maria) la ora 6 dimineața am fost ridicat cu familia mea, duși la Cluj în închisoare și de aici la Sopron, internați în comuna Nagy-Marton.

Pe tot drumul am fost batjocoriți, scuipați și huiduiți ca trădători de patrie, strigându-ne : „la spânzurătoare cu ei !”

Am stat internați 2 ani adică până în anul 1918, suferind pagube materiale și morale, îndurând mare lipsă, căci nimeni nu s'a interesat de soarta noastră.

Nu am fost judecați.

(Declarația dată de Sf. Sa Pr. Dr. Stinghe la Circ. IV poliție Brașov la 28 Sept. 1937).

Pr. Frateș Nicolae, ort. Com. Teliu.

...în 1918—1919 a fost prins de unguri la Tisa împreună cu mai mulți români și condamnați la spânzurătoare. A reușit să evadeze la trupele române...

(Rap. postului de jandarmi Teliu No. 1354 din 26 Sept. 1937, către legiunea Brașov).

Pr. Hamza Ioan, ort. Com. Apața.

...,A stat în închisoare la Aiud și Cluj până în anul 1918, când a venit acasă împreună cu cei doi copii ai săi. Au pus mâna pe arme și cu câțiva români au făcut ordine în comună.

Toți locuitorii români îl plâng că a fost un bun preot și a luptat mult de le-a ținut religia și limba în timpul subjugației“...

(Rap. postului de jandarmi Apața No. 831 din 2 Octombrie 1937 către legiunea Brașov).

Pr. Moise Micu, ort. Com. Poiana Mărului.

...,Comuna Poiana-Mărului este curat românească și ortodoxă, cu 700 familii.

A avut totdeauna 2 preoți. Eu sunt fiu de preot care am urmat în locul tatălui meu și m'am preotit în anul 1887 Martie 25.

La început am servit cu un preot Gheorghe Pușcar, care a decedat în 1894.

În anul 1898 a venit ca preot Aron Gogonea, ceva mai în vârstă de cât mine, fiu de țăran fruntaș din comună.

A fost un vrednic preot, un bărbat muncitor, cinstit și drept. Cu el am trăit și muncit în Via Domnului 34 de ani în cea mai frățească dragoste, așa că eram pildă în toată arhieria, deși nu eram nici rudenii, dar vecini și prieteni din frageda copilărie.

A decedat în anul 1932 răpus de suferințe,lăsând regrete unanime tuturor și mai mult mie căci am pierdut pe bunul meu tovarăș.

Odată cu retragerea armatei române, am plecat la drum

de pribegie lăsându-ne casa pustie și tot avutul pe seama a două servitoare; preoteasa plecase la fiica mea în Araci județul Trei Scaune, aproape de Sf. Gheorghe, căci pe ginerele meu Aurel Nistor fost preot acolo, iar astăzi protopop în Sf. Gheorghe, încă din ziua de 15 Aug. l-au luat din biserică jandarmii ungurești, l-au bătut și nu l-au mai oprit până în Șopron, iar soția a rămas acasă cu 5 copii, dintre care cea mai mică o alăpta.

Odată cu mine a plecat și colegul meu pr. Aron Gogonea împreună cu soția și cu doi copii.

Dela Vama Giuvalea (Bran) ne-am despărțit. El a pornit spre București, iar eu spre Pitești unde am vândut cei trei cai, căruța și hamurile la armată, ne-am suit în tren și ne-am oprit în orașul Roman, unde am stat până în 1917, când a început ofensiva la Mărășești, când Statul Român ne-a trimis în Rusia, unde am descălecat în Ucraina comuna Horoczkaica până în primăvara anului 1918, când iarăși ne-a chemat în Moldova la Ruginoasa.

Prea Sfințitul Teodosie mi-a dat post de preot la Serbești județul Roman, apoi am fost mutat prin înalta dispoziție a Sfinției Sale la Galbini județul Tecuci și mi s'a făcut propunerea să rămân pentru totdeauna acolo. Nu m'am învoit căci sufletul îmi ardea de dorul familiei și plăurilor unde am crescut și am trăit, dar numai în 1919 în Martie m'am reîntors acasă, căci mă temeam de persecuții. Firea cea blândă a moldovenilor și bunătatea lor caracteristică ne-a ușurat foarte mult calvarul suferințelor, pe cari le-am purtat mai ușor, mi-am câștigat și mulți prieteni cu deosebire preoți și intelectuali din Roman și jur, cari mă încurajau în tot felul, chiar și cu ajutoare bănești, între cari a fost și Prea Sf. Episcop Theodosie și preotul din Elisaveta Doamna de lângă Roman, care m'a cercetat chiar acasă în satul meu, cu care și astăzi sunt în corespondență".

(Comunicarea Pr. Moise Micu din 5 Dec. 1936).

Pr. Babeș George, ort. Com. Sohodol (Biserica Nouă).
Internat dela 4 Oct. 1916 la 6/18 Dec. 1918.

Pr. Balcă Ioan, ort. Com. Peștera.

Refugiat în Moldova, dela 15 Sept. 1916 la 14 Aprilie 1919.

- Pr. Broșu Ioan**, ort. Com. Dârste.
Refugiat în Moldova, dela Sept. 1916—Martie 1918.
- Pr. Budu Ioan**, ort. Com. Sirnea.
Refugiat în Moldova, din Sept. 1916 până în Februarie 1919.
- Pr. Cărmănuș Nicolae** ort. Com. Fundata.
Întemnițat 3 săptămâni.
- Pr. Comănescu Iosif**, ort. Com. Codlea.
Refugiat în Moldova, dela 14 Sept. 1916 până în 1918.
- Pr. Dragolea Ioan**, ort. Com. Vulcan.
Refugiat în Moldova 2 ani și 3 luni.
- Pr. Enescu George**, ort. Com. Moeciul de Jos.
Internat 1 lună și întemnițat 2 luni la Cluj.
Refugiat dela 15 Sept. 1916—20 Noembrie 1918 în Moldova, Basarabia și Rusia.
- Pr. Enescu Isaia**, ort. Com. Cheia.
Refugiat în Moldova și Basarabia dela 24 Sept. 1916 la 21 Mai 1919 BCU Cluj / Central University Library Cluj
- Pr. Giurgiu Toma**, ort. Com. Purcăreni.
Refugiat în Buzău, dela 24 Sept. 1916—Oct. 1918.
- Pr. Gogonea Aron** ort. Com. Poiana-Mărului.
Refugiat în Moldova și Ucraina, din Sept. 1916—Dec. 1918.
- Pr. Hamsea Ioan**, ort. Com. Zărnești.
Refugiat la Tecuci dela 6 Oct. 1916 la 20 Dec. 1918.
- Pr. Leucă Petru**, ort. Com. Satulung.
Refugiat în Moldova și Rusia, din Sept. 1916 până în Mai 1919.
- Pr. Maximilian Iancu**, ort. Com. Stupine.
Întemnițat în Brașov și Cluj, Dec. 1916—Dec. 1917.
- Pr. Maximilian Iosif**, ort. Com. Stupine.
Întemnițat 1 an.
- Pr. Mereș Vasile**, ort. Com. Brașov-Cetate.
Refugiat la Iași, dela 25 Sept. 1916 la 5 Dec. 1918.

- Pr. Moșoiu Ioan**, ort. Com. Simon (Biserica Nouă).
Refugiat în Moldova și Rusia dela 20 Sept. 1916—10.I.1919.
- Pr. Nan Ioan**, ort. Com. Râșnov.
Refugiat din Oct. 1916, până la 8 Dec. 1918 în Moldova.
În Ianuarie 1917 s'a înrolat preot militar în armata română.
- Pr. Oancea Aurel**, ort. Com. Baciuc.
Refugiat în Moldova din Sept. 1916—Noembrie 1918.
- Pr. Pascu Ioan**, ort. Com. Turcheș.
Refugiat în Moldova din Sept. 1916 până în 1918.
- Pr. Plotogea Victor**, ort. capelan, Com. Tohanul Nou.
Refugiat în Moldova și Rusia dela 4 Oct. 1916 până la 15 Martie 1919.
- Pr. Popea Victor**, ort. Com. Satulung.
Refugiat în Moldova din Sept. 1916—Dec. 1918.
- Pr. Popovici Zenovie**, ort. Com. Satulung.
Refugiat în Moldova dela 23 Sept. 1916 la 10 Dec. 1918.
- Pr. Preșmerean Fl. Gh.** ort. Com. Codlea.
Întemnițat la Abrud în luna Noembrie 1916.
- Pr. Proca Constantin**, ort. Com. Râșnov.
Refugiat în Vechiul Regat 2 ani și trei luni.
- Pr. Pușcariu Victor**, ort. Com. Săhodol—(Biserica Veche).
Refugiat în București, Iași și Ucraina, dela 10 Sept. 1916 la 6 Decembrie 1918.
- Pr. Runcescu Ioan** ort. Com. Măgura.
Refugiat în Moldova în com. Tâlpigi— Tecuci, cu soția și 8 copii, timp de 2 ani și jumătate.
- Pr. Străvoiu Ioan**, ort. Com. Zărnești.
Refugiat la Bârlad din Sept. 1916 la 14.IV. 1917.
Aici a și murit.
- Pr. Țișca George**, ort. Com. Moeciul de Sus.
Întemnițat la Cluj la 16 Sept. 1916—Refugiat în Vechiul Regat și Basarabia. Mort în 1917 în Moldova.

Pr. Zorca Iacob ort. Com. Vlădeni.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia, din Sept. 1916 până în Decembrie 1918.

Pentru preoții de mai sus :

(Comunicarea părintelui Trandafir Scorobeț, referent cultural al Sf. Mitropolii din Sibiu, după datele din arhivă).

JUDEȚUL BUZĂU

Pr. Ghiță N. Giurgescu, ort. Com. Bălănești.

Născut în 1854, fiu de preot. A păstorit în Bălănești 37 ani. În Decembrie 1916, când au intrat dușmanii în sat, era singur, bolnav în pat, neavând pe nimeni din ai săi pe lângă dânsul. Ileana preoteasa murise cu o lună mai înainte ; cei doi feciori Gheorghe și Ștefan erau pe câmpul de luptă ; iar Ileana, fiica părintelui locuia departe într'alt sat, în Sibiciul de Jos.

Germanii și ungurii au intrat în Bălănești pe valea satului — valea epii, cum i se spune de localnici — cantonând câte câți puteau la fiecare casă, deci și la preot, unde au aflat într'o odaie un veston milităresc român și o pușcă de vânătoare dela unul din copiii săi.

În ce împrejurări a fost omorât părintele Giurgescu, n'as putea spune. Nimeni nu știe. Toți oamenii cu cari am vorbit știu un singur lucru, că dimineața a fost găsit ghemuit între sobă și patul de zăcere cu tot trupul străpuns de baionete. Așa i-a fost dat să sfârșească acest bătrân slujitor al altarului, care n'a avut parte nici de pogribanie. Sătenii l-au îngropat fără preot în cimitirul din curtea bisericii din Bălănești.

La mult timp în urmă, după scurgerea grosului armatelor dușmane, a venit preotul Ștefan Ionescu de i-a făcut slujba de îngropăciune după rânduială.

(Informatori : Inv. Director Gh. N. Vasilescu-Bălănești ; Inv. Popină P. com. Cozieni).

Pr. Traian D. Popescu, ort. Com. Nehoiș.

„Pus la carceră 14 zile (29 Iunie—12 Iulie 1917) în care timp a fost judecat și condamnat la moarte de armatele germane, acuzat de spionaj și că a înlesnit trecerea prizonierilor români fugari spre Moldova”.

În urmă i s'a schimbat pedeapsa pentru că nu s'a putut afla nici un temei sigur de acuzare, „a fost ridicat împreună cu soția

și două fiice și dus în com. Scărlătești-Brăila, unde i s'a hotărât domiciliu forțat până la 5 Aprilie 1918, când a fost pus în libertate".

(Adresa Prefecturii Buzău, No. 4874/936).

Pr. Dumitru Posmagiu, ort. Com. Niculești.

„Bătut barbar și jefuit de toate obiectele casnice. Ținut 35 zile la închisoare. Bătaia cea mai cruntă a suferit-o când a refuzat să dea dușmanilor cheile casei de bani de la banca populară al cărei casier era. Casa de bani a fost spartă și banii furați".

(Adresa Prefecturii Buzău, No. 4874/936).

Pr. Dumitru Jugureanu, ort. Com. Tohani.

„A fost jefuit de suma de 6000 lei și toate obiectele casnice. Bătut și chinuit să spună unde ține ascunși alți bani. Din cauza suferințelor a murit după câteva zile".

(Adresa Prefecturii Buzău, No. 4874/936).

Pr. Nae Vasilescu, ort. Com. Ungurii.

„l-au împușcat fiica, pentru că nu s'a lăsat să fie siluită".

Deși cunosc în amănunt cum s'a întâmplat nenorocirea părintelui Nae Vasilescu, astăzi răposat și nesfârșita durere ce a încercat de Sfânta Înviere a anului 1917, cred că e mai bine să nu o istorisesc, pentru a nu turbura tihnită odihnă atât a preotului cât și a copilei sale, care era una din cele mai frumoase fete de pe valea Buzăului.

Cele trei propozițiuni din adresa Prefecturii de Buzău sintetizează toată grozăvia.

Prea Cuviosul Eftimie Obrocea, ort. fost stareț și econom al mănăstirii Ciolanul-Buzău.

Inchis și bătut în nenumărate rânduri pentru dârzenia cu care apăra mănăstirea de pângărire și avutul ei de jefuire. L-am cunoscut personal pe părintele Eftimie, azi adormit în Domnul. L-am iubit și respectat. Era om dintr'o bucată, cum se spune. Vrednic, neobosit, econom, cuvios, călugăr adevărat.

Avea un deosebit talent de pictor de icoane, cum nu mai era altul prin părțile noastre. Făcea parte din șirul tradițional al călugărilor iconari, zugravi de seamă și numele lui a rămas scris cu litere mici, albe, pe multe lucrări atât din mănăstire, cât

și la bisericile de mir. Multă nevoie avem de călugări ca prea cuviosul Eftimie !

Preoții Constantin Stătescu, ort. din Com. Pârscov și Constantin Angelescu, ort. din Com. Lapoș-Buzău.

Au îndurat tot felul de mizerii, fiind puși la corvezi și munci, înjurați și bătuți.

(Adresa Prefecturii Buzău, No. 4874/936.

Pr. Constantin Georgian, ort. Com. Gura-Teghii.

Din gara Nehoiului — orașel în partea muntoasă a județului Buzău, unde se află și una din marile fabrici de cherestea din țară — pornește o linie ferată îngustă a societății forestiere Götz & Comp. pe valea Bâscei Roșiei în sus, pe o distanță de 30 km. prin marginea satelor Păltiniș, Furtunești, Gura-Teghii și Varlam, înșirate în salbă de o parte și de alta a celor două fire, ce înlesnesc existența omenească — râul și linia ferată — continuându-se dela Comandău până în Ardeal la Sovata prin locuri înguste, prăpăstioase, foarte asemănătoare cheilor Bicazului. În acest colț de lume, necercetat în singurătatea lui decât de prea puțini vânători în timpul iernii și vizitatori trecători în timp de vară, trăiesc muntenii buzoeni ca străbunii Daci, în liniștea codrilor, pe cari din nenorocire nu-i stăpânesc, ci slugărnicesc străinilor exploatatori pe ce apă nu curge. Penelul e la distanță de o zi cu piciorul de Gura-Teghii, iar mai încolo se află fratele său, muntele Furul, pela poalele căruia se trece în Vrancea la Nereju și în celelalte sate depe valea Zăbalei și Putnei.

Drum bun de căruță nu există între Nehoiu și Gura-Teghii, iar de aici în sus spre Comandău și Penteleu, nu-s decât cărări serpuitoare pe malul apei sau marginea liniei ferate... cine apucă prin codru rătăcește. Numai unii localnici cunosc taina lor nepătrunsă.

Muntele și codrul au dăruit românului întotdeauna prietenia și siguranța vieții primejduite. Par'că binecuvântarea Dumnezeuirii se pogoară mai temeinic pe vârful muntelui și liniștea codrului. Cei vechi socotiau așezările zeilor pe înălțimi în Olimp, în Parnas, iar foșnetul frunzelor de stejar a fost socotit de ei ca un mijloc de cunoaștere a viitorului și comunicare a voinții celor ce hotărau soarta oamenilor.

Chiar în cântările sfinte ale bisericii noastre aflăm îndemnul: „La munți suflete să ne ridicăm, de acolo vine ajutorul“...

Drumul dintre Nehoiu și Vrancea a fost folosit de aproape toți prizonierii români, ofițeri și soldați, fugiți din lagărele dușmanilor în timpul războiului întregirii. Cu toată organizarea și experiența serviciului de spionaj german, ostașii noștri, ajutați de bunăvoința, tăinuirea și călăuzirea sătenilor de aici au trecut prin rețelele de sârmă ale frontului „dincolo“ la regimentele lor. (A se vedea la jud. Putna procesul de spionaj și executarea eroilor vrânceni).

Măsurile luate de dușmanul cotropitor nu i-au folosit prea mult. Între cei bănuți ca „spioni români“ a fost și părintele Conștantin Georgian din Gura Teghii, care călăuzește viața sufletească a poporului din aceste meleaguri singuratice de aproape patruzeci de ani. Un patriarh al ținutului său! Viță de român adevărat. Am simțit o mare mulțumire când am fost poftit în odăița tatălui său, moș Gheorghe Georgian, trecut de 90 ani, erou veteran dela 1877, — care își trăiește viața în lumea lui de odinioară între „comandanții săi de atunci“ ale căror chipuri îi îmbracă pereții odăiței ca niște lucruri de mult preț într'un muzeu național. Doamne, cât de mult aș vrea să trăiască acești bătrâni dorobanți ai Regelui Carol I !

Părintele Georgian — fiul veteranului — astăzi aproape tot atât de îmbătrânit la înfățișare cași tatăl său, deși n'are decât 67 ani — și-a povățuit oamenii în biserică să ajute pe fugari cum vor putea mai bine. El însuși a făcut aceasta. Deaceia în luna Noembrie 1916 a fost ridicat de unguri de acasă și dus la „casa roșie“ din Varlam, închis acolo trei săptămâni, suferind toate rigorile celor întemnițați, până ce în urma stăruințelor poporului a dobândit libertatea nu dela Unguri, ci dela Nemți, cari luaseră în primire administrarea polițienească a locului ; dar și aceștia i-au hotărât spre întovărășire în biserică la Sfânta Liturghie și la orice alt serviciu în parohie un soldat cu baioneta la armă, să ia seama la tot ce face și spune părintele Georgian.

Înțelege oricine ce înseamnă a fi străjuit tot timpul de san-tinela dușmanului ! Sunt multe suferinți păstrate în smerenia firii românului ca și taina codrului din munte !

JUDEȚUL BRĂILA

Pr. Dobre Nistorescu, ort. Com. Valea Cânepii.

„Bătut de Bulgari pentru că ținea cu populația; l-au lăsat desculț, l-au izgonit din comună la Brăila distanță de 24 Km. timp de iarnă și l-au adus tot desculț înapoi. L-au legat de roata unui chervan, ținându-l mai mult timp așa”.

(Rap. Primăriei Valea Cânepii No. 409 din 29 Febr. 1936 către Ministerul de Interne).

Pr. Costache Mandescu ort. Com Roșiori.

...„Preotul Costache Mandescu din această comună a fost maltratată de trupele inamice, în iarna anului 1917”.

(Rap. Primăriei Roșiori No. 561 din 26 Martie 1936 către Ministerul de Interne).

Pr. Zaharia Popescu, ort. Com. Strâmbu.

A reprezentat în satul Strâmbu a treia generație de preoți din firul aceluiaș neam. Tatăl său, popa Dumitru, a păstorit nu mai puțin de 48 ani. Părintele Zaharia, hirotonit preot în August 1878, a purtat grija duhovnicească a Strâmbenilor până la 11 Octombrie 1917.

Se află îngropat în partea dreaptă lângă altarul bisericii din sat.

Sfârșitul i-a fost grăbit de mizeriile îndurate de la dușmani, cari l-au bătut cerându-i bani, punându-i pușca în piept, că e spion, instigator și câte alte născociri din partea lor.

Mult m'a impresionat respectul și dragostea ce îi păstrează locuitorii, cuvintele de laudă ce am aflat dela ei.

Și mai ales urmașul său întru slujire, părintele Dumitru L. Stan, merită toată stima pentru modul cum știe să-și pomenască înaintașul, „râvnind a-i călca pe urme”.

(Informatori : Pr. Dumitru L. Stan-Strâmbu ; Calomfir Popescu-cântăreț ; Zaharia Tănase,-sătean ; Spirea Baldovin-sătean).

Pr. Petre Epureanu, ort. Com. Șuțești.

...„Decedatul preot Petre Epureanu a fost bătut și schingiuit de soldații bulgari pentru bani, prădându-l de toate lucrurile și în scurt timp a și murit”.

(Rap. No. 864/937 al postului de jandarmi Șuțești către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

Pr. Gheorghe Balaban, ort. și soția sa Florica, Com. Viziru.

...,am onoare a vă raporta că din cercetările făcute de noi în raza acestui post, în timpul ocupației dușmane 1916-1918 au fost omorâți de bulgari preotul Gheorghe Balaban și soția sa Florica, pentru bani".

(Rap. No. 423/937 al postului de jandarmi Com. Viziru, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Vasile Enăceanu, ort. Com. Brăilița.

...,în 22 Decembrie 1916 a plecat la Brăila cu întreaga familie, iar în ziua de Crăciun (25 Decembrie) s'a întors singur. În curte a găsit mai mulți soldați bulgari, iar în casă a dat peste alți doi.

Cei doi bulgari i-au cerut bani. Preotul le-a spus că n'are. Atunci bulgarii au început să-l bată. În acel moment s'a auzit bătând în poartă. Era o patrulă germană. Bulgarii au lăsat pe preot să vadă cine bate. Profitând de această împrejurare, preotul a scăpat cu fuga.

Din cauza celor suferite a stat două luni la pat. În urmă s'a îmbolnăvit din nou și după 5 ani de suferință a încetat din viață.

(Rap. No. 1542/937 al postului de jandarmi Brăilița către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Dumitru Danielescu, ort. Com. Gemenele.

...,bănuif de spionaj. Arestat în luna Martie 1919. Dus la Brăila pentru cercetări iar de aici trimis în Germania, internat în Jagărul Hellberg, până în Noembrie 1919, când s'a întors acasă".

(Rap. No. 515/937 al postului de jandarmi Gemenele către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Stan Apostol, ort. Com. Movila Miresei.

...,în timpul războiului preotul în cauză a rămas în localitate, îndurând împreună cu populația suferințele invaziei dușmane din toamna anului 1916, cu care ocazie trupele turcești și bulgărești au încercat să facă grajd de vite în biserică. Preotul s'a opus, fiind bătut și schingiuit.

Tot în acest timp a fost alungat din casă de trupele ungurești, prădându-i gospodăria, dar și în casa unde se mutase n'a stat liniștit. Inscenând dispariția unor acte din cancelaria co-

mandantului, a fost arestat într-o noapte cu soția și copiii terorizați, amenințați cu împușcarea".

(Comunicarea d-nei Adela Pr. Paraschiv, soția actualului preot din com. Movila Miresei, în vârstă de 39 ani și a d-lui avocat Virgil Frâncu din București, str. G-ral Berthelot No. 69 bis).

(Rap. No.547/937 al postului de jandarmi Movila Miresei către Insp. G-ral al Jand.).

JUDEȚUL CAHUL

Pr. Pavel Caitaz, ort. Com. Vișinești (sat Capaclia Răzeși).

„Născut în 1852. Absolvent a 8 clase seminar. A păstorit în satul Capaclia Răzeși din 1883 până în 1922.

În anul 1914 s'a pomenit cu 4 soldați ruși cari voiau să-l prade. Preotul s'a opus. Din cauza aceasta soldații au tăbărit asupra lui, l-au bătut cu patul armelor atât de rău, încât preotul Pavel a zăcut 8 luni. N'ar fi scăpat cu viață dacă nu sărea obștea satului în ajutorul Sf. Sale.

(Rap. No. 573/937 al Legiunei Cahul către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JUDEȚUL CALIACRA



JUDEȚUL CARAȘ

Pr. Cgârlaci Alexandru, ort. Com. Berzovia.

..., în anul 1917 a stat două săptămâni în închisoarea din Timișoara. A murit în 1926. Familia sa trăiește în cea mai neagră mizerie"...

(Rap. No. 620 din 4 Aprilie 1936 al Preturei Bocșa Montană către Prefectura județului Caraș).

Pr. Emilian Stoian, ort. Com. Valeapai.

..., în anul 1917 a fost închis 8 zile în com. Bocșa Montană și maltratată din cauză că a urât ca Regele Ferdinand I să ajungă să stăpânească toate provinciile românești.

(Acelaș raport No. 620/936).

Pr. Arsenie Golumba, senior, ort. Com. Berzasca.

...,internat de Unguri în com. Dalboșeț dela 6 Ianuarie 1916 până la 6 Noembrie 1918, bănuir de spionaj în folosul României".

(Rap. No. 767 din 6 Aprilie 1936 al Preturei Moldova-Nouă către Prefectura jud. Caraș).

Pr. Popoviciu Ioan, ort. Com. Recița Montană.

...,decedatul preot Popoviciu Ioan a fost închis și internat în Sopronick, pentru cauza națională".

(Rap. No. 2806 din 6 Aprilie 1936 al Primăriei orașului Recița către Prefectura județului Caraș).

(Părintele Coriolan Buracu ne informează pe bază de documente că pr. Popoviciu Ioan din Recița Montană a stat internat opt luni).

Pr. Petru Ieremia, ort. Com. Călnic.

...,În comuna Călnic, preotul Ieremia Petru, învățătorul decedat Sofronie Andrișoi și Nicolae Ieremia fiul preotului, pe atunci absolvent al academiei teologice, în prezent procuror la Oradea au suferit în anul 1918 maltratări urmate de exil în Belgrad, din partea armatei de ocupație sârbă, în următoarele împrejurări :

La 1 Decembrie 1918 când s'a ținut adunarea națională dela Alba-Iulia, intelectualii de mai sus, au arborat drapelul tricolor la gara Călnic. La orele 4 când a trecut trenul personal din Recița, un frânar cu numele de Weber a telefonat la Recița că în comuna Călnic este revoluție, gara devastată, rupându-se firele telefonice etc.

Măine zi, subnotarul Nicolae Suciu a telefonat dela notariat la comandamentul sârbesc din Bocșa-Montană că în comuna Călnic este revoluție; pela orele 1 p. m. a sosit în comună locot. Alexandru Missits cu un escadron, dezarmând garda națională, maltratând în mod barbar pe conducătorii gărzii.

În ziua de 2 Dec. 1918 orele 11 noaptea au fost ridicați și transportați la Bocșa-Montană, unde au fost reținuți până la 7 Dec., când au fost escortați la Timișoara.

La Bocșa-Montană au suferit cele mai cumplite maltratări și foame. În Timișoara au fost închiși la garnizoana pieții; după 3 zile, escortați la Vârșeț, iar în ziua de 11.XII.1918 la Belgrad, unde au fost închiși la cazarma Cneaz Lazăr, până la data de 28 Ianuarie 1919.

(Rap. No. 227 din 10 Martie 1936 al Notariatului Călnic, către Pretura plășii Recița).

Pr. Emanuil Ciulei, ort. Com. Oravița.

....„Preotul Emanuil Ciulei a fost închis sub ocupația Sârbilor la primăria com. Ciuchici. Prin ajutorul unor locuitori din comună, travestit în haine țărănești, a fugit la Ilidia, iar de acolo la Bozovici, de unde apoi s'a reîntors cu armata română în calitate de pretor.”

(Rap. No. 337 din 3 Martie 1936 al Notariatului cercual Ciuchici către Pretura Sasca-Montană).

Pr. Cornel Mircea, ort. Com. Vrani.

....„preotul Cornel Mircea — acum decedat — a suferit internare timp de 1 an și 2 luni, pentru ținuta sa românească... În anul 1917 a declarat chiar în biroul primăriei în fața autorităților că „cei proști luptă în război pentru Ungaria” —, în urma căror cuvinte a și fost internat”.

(Rap. plășii Oravița din 20.IV.1937, către Prefectura jud. Caraș).

Pr. Alexandru Atnagea, ort. Com. Vrani.

....„Răposatul preot Alexandru Atnagea a avut tot timpul o atitudine românească.

În anul 1917 a fost arestat și dus în fața Curții Martiale din Deva. Calvarul temniței l'a doborât. A răposat în Domnul în 31 Oct. 1917 la vârsta de 30 ani, după 9 ani de preoție.

Eroismul și martirul răp. pr. Alexandru Atnagea au trecut în domeniul istoriei cărășene”.

(Acelaș raport din 20.IV.1937).

Pr. Simion Bartolomeiu, ort. din Vrăniuți.

....„Când România a declarat război Austro-Ungariei, preotul S. Bartolomeiu și soția sa au fost internați timp de aproape 1 an (dintre care 3 luni la Cabolt și 8 luni la Sopron)”...

(Raportul Preturei Oravița din 20 Aprilie 1937, către Prefectura Caraș) .

Pr. Nicolae Novacovici, ort. Com. Gârbovăt.

„Subsemnatul Nicolae Novacovici în etate de 82 ani, fac următoarea mărturisire :

În războiul de întregire am fost internat la Sopron, com. Manesdorf dela 1 Octombrie 1916 până la 17 Iunie 1917...

(Declarația Pr. Nicolae Novacovici, către Prefectura Caraș înătrată cu rap. No. 44/936 al oficiului parohial Gârbovăt).

Pr. Traian Călțun, ort. Com. Borlovenii-Noui.

..., „în timpul războiului 1916-1919, a fost păzit în biserică de jandarmii unguri apoi dus și interogat de mai multe ori la pretura și judecătoria maghiară din Bozovici și trimis consiliului de război din Seghedin pentru conduita românească”...

(Rap. No. 285 din 19 Martie 1936 al Preturei Bozovici, către Prefectura Caraș).

Pr. Andreescu Solomon, ort. Com. Biniș.

..., „Inchis la Lugoj dela 5 Septembrie 1916 până la 5 Octombrie, acelaș an.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 142).

Pr. Ștefan Cornel, ort. Oravița.

Inchis în Oravița din luna Octombrie 1916 până în Iunie 1917. Internat apoi la Șopron timp de 6 luni.

(Comunicarea Pr. Coriolan Buracu-Mehadia).

Pr. Măran Ion, ort. Com. Ciclova-română.

Internat timp de 8 luni la Manesdorf (Șopron).

Protopopul Mihail Gaspar, ort. Com. Bocșa-Montană.

„A suferit închisorile Seghedinului”, alături de Brediceanu, Dobrin și Vidu, mari luptători ai naționalismului românesc din Lugoj.

Pr. Ioan Turnea, ort. Com. Târnava.

„A luptat mult pentru credincioșii săi, pentru libertățile naționale. La începutul anului 1919, când comuniștii au pus stăpânire pe fabricile Reșiței, el a luat crucea în mână și a adunat mii de țărani cu coasa și toporul. Timp de două zile au înconjurat Reșița pe vârful dealurilor, iar a treia zi a trimis o delegație cu următoarea poruncă : „dacă comuniștii nu vor evacua fabricile, vor năvăli asupra lor, omorându-i”. Așa a scăpat Reșița din mâinile comuniștilor. Pentru acest fapt a fost decorat cu „Coroana României”.

(Comunicarea d-lui Drd. în med. Nicolae M. Dobrescu, deleg. de echipieri a Serviciului Social Ciacova).

Pr. Mioc Pavel, ort. Com. Vărădia.

Internat în Veperd (Șopron) 1916-1917.

(Informatori : Paul Mica, notar în Vărădia și Pr. C. Buracu).

Pr. Popovici Aurel, ort. Com. Potoc.

Internat în Sopron.

Pr. Bota Aurel, ort. Com. Iamul-mic (Jugoslavia).

Inchis la Vârșet 4 luni.

Pr. Costescu Gheorghe, ort. Com. Racovița.

Internat în Șopron timp de 8 luni.

Protopopul Dr. Dragomir Gheorghe, ort. Com. Răcăldia.

Fost profesor la Teologia din Caransebeș și protopop al Bisericei Albe. A decedat în lagărul din Sopron.

Pr. Novacovici Emilian, ort. Com. Gârbovăți.

Internat în Sopron 1 an și două luni.

(Pentru preoții de mai sus : Comunicarea pr. Coriolan Buracu fost preot în Mehadia, azi preot confesor cu grad de maior în Bat. III grăniceri Făgăraș. Asupra protoereului dr. Dragomir Gheorghe avem și alte informații dela d-l prof. Gh. Pârvu din Brad-Huneodoara și dela pr. Moise Bărbulescu din Chevereșul-Mare-Timiș, între care aceea că ar fi murit otrăvit de unguri).

Pr. Ioan Covrig, gr-cat. Com. Ilidia.

....,La 28 August 1916 a fost internat în Sopron preotul român-unit Ioan Covrig, - cu ordinul No. 29669/1916 al ministerului de interne ungar — pe toată durata războiului.

La 26 Noembrie a fost târât de jandarmii unguri la Biserica Albă, deținut, deși nu avea altă vină decât că s'a afirmat ca român.

Achitat de tribunal pentru învinuirea ce i s'a adus, organele administrative maghiare nu au ținut cont de această sentință, ci din nou l-au dus la Șopron unde a rămas internat 9 luni. Din luna Aprilie 1917 a fost pus sub pază polițială până la izbucnirea revoluției la 26 Octombrie 1918.

În revoluția din 1918 a fost președinte al Comitetului Național circumscripția Sasca-Montană

A desarmat împreună cu d-l M. Gropșan 42 gardiști roșii veniți din Reșița în ajutorul gărzii roșii din Oravița, zădărnindu-le planurile contra gărzi naționale române"...

(Raportul No. 337 din 10 Martie 1936 al Notariatului cercual Ilidia către Pretura Sasca-Montană).

JUDEȚUL CÂMPULUNG (Bucovina)

Pr. Iliuț Cristofor, ort. rom. Com. Fundul Moldovii.

... „În comuna Fundul Moldovii, sunt două parohii ort. rom. ai căror preoți din timpul războiului — în prezent decedați — au fost bătuți, închiși și internați.

La parohia Fundul Moldovii de jos a fost preot Cristofor Iliuț, cunoscut ca mare naționalist. În vara anului 1916 a plecat într-o comună vecină să cumpere lemne de foc.

Fiind observat prin pădure, jandarmii austriaci l-au arestat și transportat sub escortă la Iacobenii, unde se afla cunoscutul colonel Fischer, care a condamnat mulți români buni și nevinovați.

Fiind însă părintele Iliuț iubit de popor, în urma declarațiilor făcute în folosul său, după mai multe zile a fost lăsat liber”.

Dr. Prof. Th. Balan, care a studiat dosarul preotului Iliuț de la curtea marțială din Bistrița, a aflat și alte acuzații — pe lângă cea arătată de Primăria Com. Fundul Moldovii — aduse de jandarmul Armbrüster, că preotul ar fi lăudat armata rusă, că făcea spionaj, că umbla prin codri, că Rușii ar fi pus preț pe capul colonelului Fischer suma de 200.000 coroane și că aceste lucruri i le-a spus evreul Abraham Reichmann, care, chemat la interogatoriu, a negat totul. În urmă preotul a fost eliberat.

(Rap. Primăriei Com. Fundul Moldovii No. 234/936).

(Th. Balan op. cit. pag. 82).

Pr. Ioan Popovici, ort. fost paroh la biserica Fundul Moldovii de sus, a fost și el arestat în 1917 în urma unei certe cu ofițerii ruși. Transportat la Cernăuți pentru judecare, a suferit multe din partea acestora, însă în urmă a fost lăsat liber.

(Rap. Primăriei Com. Fundul Moldovii No. 234 din 13 Iunie 1936).

Pr. Iliuț Tit, ort. Com. Vama.

„Preotul Iliuț Tit, refugiindu-se în comuna Frumosul din cauza liniei de foc ce trecea prin Vama, a fost omorât în casa unde locuia, de o granată inamică”.

(Rap. Primăriei Com. Frumosul-Câmpulung No. 295 din 7 Martie 1936).

Pr. Dimitrie Brăilean, ort. Com. Frumosul.

... „denunțat că ar fi spion român, arestat de jandarmii lui Fischer, deși bătrân la vârsta de peste 70 ani, transportat pe jos sub baionetă dela Frumosul prin Câmpulungul Moldovenesc, Vatra Dornei etc., bătut și încarcerat într-o temniță din Transilvania.

După multe intervenții a scăpat din temniță bolnav și reîntors acasă, a decedat în anul 1917.

Motivul arestării era întemeiat și pe aceea că susnumitul preot ducându-se înainte de războiu la o mănăstire din județul Baia, a fost decorat personal de Regele Carol I cu ordinul „Steaua României” în gradul de cavaler, ca fiind mare luptător și propagandist român în Bucovina”.

(Rap. 295/936 al Primăriei Com. Frumosul jud. C. Lung).

Pr. Isidor Pașcan, ort. rom. Com. Valea-Sacă.

...„Pentru că în toamna anului 1915 n'a voit să ia jurământul de credință către împăratul Franz Iosef, dela tinerii înrolați cu forța de postul de jandarmi în așa zisa „Legiune Română” care urma să fie trimisă pe front, a fost arestat și dus la temnița de câmp din Rădăuți.

Acolo a stat patru săptămâni în mizeria cea mai mare, bătut și maltratată. Era să fie spânzurat, dar în urma intervențiilor, a fost eliberat cu sănătatea sdruncinată.

Aceste date s'au aflat în arhiva parohială ort. rom. din localitate; numeroși locuitori au cunoștință de ele, declarându-ne la fel”.

(Rap. Primăriei Com. Valea Sacă No. 137 din 20 Martie 1936).

Pr. Ec. Stavrofor Adrian Boca, ort. Com. Bucșoaia.

„Născut în August 1862, în com. Ciudei jud. Storojineț. Hirotonit preot în 1887. A păstorit în mai multe enorii din Bucovina. În anul 1902, numit prefect de studii la seminarul teologic depe lângă Facultatea de Teologie din Cernăuți. Războiul mondial l-a aflat prefect la seminar, care și-a întrerupt cursurile. Părintele Boca a părăsit orașul Cernăuți și s'a stabilit la Voroneț ca preot, la biserica clădită de Ștefan cel Mare, până la venirea preotului Ioan Iliuț.

Rușii ocupaseră Bucovina până la Mestecăniș-Iacobeni; s'au dat la multe nelegiuiri, jafuri, prădăciuni, siluiri ș. a. Preo-

tul Adrian Boca a luat apărarea credincioșilor săi prin multe intervenții la mai marii armatelor rusești încarceruiți în Gura-Humorului-Voroneț.

După ce a publicat și o broșură despre purtarea scandaluoasă a soldaților ruși, pr. A. Boca a fost arestat în noaptea Duminicii Sf. Paști 1917 de un comisar al Ohranei rusești anume Calganov. Batjocorit în chip barbar de acest Calganov, transportat sub paza a 4 soldați ruși la Suceava și încarcerat în închisoarea de acolo ca un delinquent ordinar până în Sâmbăta Duminicii Mari 1917.

Odată cu venirea preotului Ioan Iliuț, preotul A. Boca s'a întors la postul său din Cernăuți. În Mai 1919, a fost numit paroh la Bucșoaia, unde păstorește și azi".

(Comunicarea: șef. secției teologice a Echipei Regale Studențești 1937, Gavagiuc Mihail din com. Bucșoaia).

Pr. Gh. Pauliuc, ort., com. Cârlibaba—C.-lung.

Arestat de Austriaci. A isbutit însă să scape din închisoare și s'a refugiat în Vechiul Regat.

(Comunicarea pr. Oreste Tarangul, referent Sf. Mitropolie Cernăuți).

Părintele Gh. Pauliuc a fost în timpul din urmă paroh în com. Dorna Căndrenilor. A murit la 16 Septembrie 1934.

(Anuarul Mitropoliei Bucovinei pe anul 1937, Cernăuți).

JUDEȚUL CERNĂUȚI

Mitropolitul Vladimir de Repta, ort., Cernăuți.

Mitropolitul Vladimir ⁹⁾ a trăit într-o vreme de mari frământări pentru biserica și poporul din Bucovina, care aveau de luptat atât pentru păstrarea neștirbită a fondului religios intrat

⁹⁾ Născut la 25 Noembrie 1841 în com. Banila pe Ceremuș. Fiul mazilului Mihail de Repta și al soției sale Paraschiva. La botez i s'a dat numele Vasile.

După absolvirea Institutului Teologic din Cernăuți a urmat la universitățile din Viena, Bonn, Muenchen și Zuerich. În 1873 a fost numit profesor pentru studiul Noului Testament la institutul din Cernăuți ridicat în 1875 la treapta de facultate teologică pe lângă universitatea atunci înființată. Aci a profesat peste 20 ani cu multă competență și dragoste, apreciat de toți colegii cari l-au ales de patru ori

în administrarea Austriacilor (din 20 mănăstiri lăsaseră numai 3 cu câte 25 călugări), cât și împotriva pretențiunilor nefondate ale Rutenilor sprijiniți de guvernul austriac, cari cereau și pentru ei o eparhie ruteană înzestrată cu jumătate din averile românești dăruite de voievozii și boerii Moldovei de odinioară, paritate în consistoriu, precum și scaunul de mitropolit. În August 1918, guvernul austriac hotărâse împărțirea consistorului arhiepiscopesc în două: una ruteană, alta română, iar ucraineanul vicar Mansterschi urmăria cu tot dinadinsul scaunul de mitropolit al lui Vladimir de Repta.

În Noembrie acelaș an, Bucovina s'a unit cu patria mamă. Mitropolitul Vladimir a fost așezat din nou în drepturile sale de păstor!

Este drept că Românii din Bucovina l-ar fi dorit pe Mitropolit în fruntea luptelor politice. În istoria Bisericii Românești (Văleni 1909, vol. II, pag. 305) dl. prof. Nicolae Iorga scrie: „Actualul Mitropolit, Vladimir de Repta, fost profesor la Universitate (de la 1902) trăiește numai pentru Biserică și înțelege prea bine greutatea situației sale”...

Tocmai prin prestigiul său și stima de care se bucura înaintea împăratului Franz Josef și prin susținerea pe căi legale a drepturilor bisericești bucovinene, mitropolitul a împiedecat multă vreme pretențiile rutenesti. Să ne amintim că și Mitropolitul Andrei Șaguna — marele Șaguna — nu era înțeles la începutul păstoriei sale de români transilvăneni pentru modul lui de procedare, dar tocmai prin legalitatea la care apela în fața împăratului, a săvârșit atâtea spre folosul lor.

Afară de aceasta, Mitropolitul Vladimir de Repta — cum atât de bine îl caracterizează dl. R. Cândea (Rev. Candela, Cernăuți 1926 an. XXXVII No. 5—7) „n'a avut fire combativă. Ii lipsea furtunosul avânt al lui Atanasie cel Mare”. El a fost — cum a spus Vasile Goldiș — „stâlp al dreptății, izvor al bu-

decan și odată chiar rector al universității cernăuțene. În 1896 vicar general al bisericii din Bucovina; în 1898 episcop de Rădăuți; în 1902 mitropolit al Bucovinei și Dalmației, cu două episcopii sufragane: Zara și Cattaro, păstorind până în 1924 când a demisionat din cauza bătrânețelor. După doi ani, adică Sâmbătă 24 Aprilie 1926 a încetat din viață în vârstă de 85 ani.

nătății, în mult încercata și astăzi triumfătoarea biserică a Bucovinei" (Ibidem).

Purtarea Mitropolitului Vladimir de Reșta în timpul războiului 1914—1918.

În toamna anului 1914 Rușii au intrat în Cernăuți. Populația orașului se afla într-o panică de nedescris. Singurul care putea interveni pe lângă cuceritori cu autoritatea lui de păstor ortodox, era mitropolitul.

El a ascultat glasul mulțimii și a fost prezent la predarea orașului; iar când generalul comandant Pavlov a cerut locuitorilor suma de trei milioane coroane pentru acoperirea cheltuielilor trupelor sale, a intervenit din nou și orașenii au plătit mult mai puțin. Se socotia părintele tuturor, fără deosebire de credință.

..., „Cu mare recunoștință, cu dragoste și cu venerațiune, evreimea orașului Cernăuți își aduce aminte de Înalt Prea Sfințitul Adormit, care în zilele grele, în timpul primei invazii rusești din anul 1914, a ajutat cu succes prin toate mijloacele întreaga populație din Cernăuți, neglijând personalitatea Sa... Din aceste motive întreaga evreime va păstra Înalt Prea Sfințitului Adormit o amintire onorabilă"... (Prezidiul Comunității Israelite Cernăuți reprezentat prin Dr. Mayer Ebner și B. Flemminger în telegrama trimisă Mitropoliei la moartea lui Vladimir).

Iar Dr. Mark, rabinul superior din Cernăuți, a spus în cuvântarea sa :

..., „Pe toți i-a mișcat vestea morții acestui principe și mare om bisericesc și în deosebi pe noi Evreii, cari în acel trecut la vecinicie, nu am venerat numai pe înaltul principe bisericesc și pe omul nobil, ci și pe prietenul nostru sincer și ocrotitorul nostru în strimțorare, care ne-a oferit scut pentru viața și avutul nostru în timpul greu al războiului, când ne amenința moartea și pierzarea"...

Clemens Swoboda, parohul rom. cat. din Cernăuți, a recunoscut în telegrama sa că... „decedatul era totdeauna un binevoitor pentru toți, fără deosebire de religie sau națiune"...

Evreinov, guvernatorul rus al Cernăuților, a cerut mitropolitului ca la slujbele religioase, preoții să pomenească pe Țarul

Nicolae II. Acesta a refuzat. S'a întrunit atunci — sub amenințările lui Evreinov — consistoriul eparhial, care a hotărît faţă de situaţia de fapt, să se pomenească numele ţarului, insistând pe lângă mitropolit să semneze hotărârea luată, întrucât răspunderea o poartă consistoriul, nu mitropolitul.

Mitropolitul a cedat în cele din urmă.

Soarta războiului a fost în Bucovina mai schimbătoare decât în oricare altă parte a frontului. De trei ori valurile ruseşti au năpădit nezăgăzuite pământul ei şi tot de atâtea ori cele austriace!

La prima reîntoarcere a Austriacilor, a fost chemat să dea seama la Vatra Dornei, iar de aici purtat pela Cluj, Praga şi Viena, îndurând toate amărăciunile pribegiei şi nesigurantei.

Patriarhul Miron Cristea a istorisit în cuvântarea ce a ținut la moartea mitropolitului Vlademir de Repta, starea sufletească şi umilinţa în care a trăit acesta la Viena.

La întoarcere i s'a cerut să-şi dea demisia. A refuzat pe motiv că un ierarh nu-şi poate părăsi credincioşii fără vină canonică. În cele din urmă guvernul austriac şi noul împărat Carol I-au considerat demisionat. Arhimandritul-stavrofor Dr. Ipolit Vorobchievici Rădăuţeanu a fost numit în August 1918 — după depunerea lui Vladimir de Repta — arhimandrit consistorial-mitrofor, dându-i-se delegaţia de administrator al Arhidiecezei până la alegerea unui alt mitropolit.

Este demn de amintit pilduitoarea purtare ce a avut Ipolit faţă de stăpânul său ierahic. N'a primit conducerea Arhidiecezei decât cu condiţiunea ca guvernul să-i permită mitropolitului depus să locuiască tot în Bucovina, luându-l pe propria sa garanţie, ceea ce guvernul a admis.

Ipolit n'a acceptat însărcinarea dată fără binecuvântarea fostului mitropolit, pe care l-a socotit întodeauna ca mai marele său şi în loc să se mute în reşedinţa metropolitană cum ar fi trebuit, a poftit pe mitropolit — în ciuda guvernatorului Bucovinei — să locuiască mai departe nesupărat şi în toată cinstea, în tot cuprinsul palatului.

Mitropolitul n'a uitat bunăcuviinţa, respectul şi dragostea frăţească ce i-a arătat Ipolit, deaceea, când au intrat Românii în Bucovina şi după ce a fost aşezat din nou în scaunul său de

mitropolit, a stăruit ca arhimandritul Ipolit să fie ridicat la treapta de vâdică al Rădăuților (1 Sept. 1919).

Mitropolitul Vladimir de Repta a adus Regelui Ferdinand I vestea unirii Bucovinei¹⁰⁾. A fost cel dintâiu președinte de onoare al senatului român ! I s'a convenit aceasta pentru atitudinea sa demnă, pentru amintirile frumoase lăsate posterității, pentrucă... „a știut să-și apere cu neîmblânzită îndârjire interesele mari ale Bisericii în contra tuturor uneltirilor de subminare... numai în urma acestei atitudini demne și neșovăitoare a fostului mitropolit Vladimir se datorește faptul că în patrimoniul neamului nostru au intrat aproape intacte acele averi, ce au mărit în mod atât de evident bogăția noastră națională...". (Cuv. ministrului Dori Popovici la pogribania lui Vladimir).

În sfintele locașuri bucovinene refăcute din ruina războiului cu patrimoniul apărat de el, (între 1919—1928 s'au cheltuit în acest scop 54 milioane lei). Numele mitropolitului Vladimir de Repta va fi pomenit în toată vremea la sfintele rugăciuni.

Pr. Dr. Oreste Tarangul, ort., Cernăuți.

Născut în 1877 în com. Valea Uței. Preot în 1899, profesor în 1906, inspector misionar în 1925, consilier referent la secția culturală a Sfintei Mitropolii a Bucovinei din 1936.

Un om poate să-și însușească prin muncă multe cunoștințe și cu toate acestea să nu ajungă departe. Numai cine este dăruit de Dumnezeu cu un surplus de voință, de simțire și mai ales de bunătate, de iubire de oameni, numai acela poate fi încununat cu binecuvântare de sus, de a călăuzi pe alții.

Părintele Oreste Tarangul are un suflet plin de bunătate, de adevărat părinte sufletească, ca și colegul său preotul Dr. Ioan Puiul.

Dragostea părintească ce mi-au arătat când m'am dus la Cernăuți să controlez informațiile ce aveam despre suferințele preoției bucovinene, răbdarea și îndatorirea cu care au servit un preot pe care-l vedeau prima dată, părăsindu-și vrafurile de lucrări de cancelarie, mi-au produs multă bucurie și entuziasm; iar modestia arătată când a venit vorba despre dânsii, m'a mișcat și mai mult. Modestia este o înaltă și aleasă însușire pentru un slujitor al altarului.

10) N. Iorga : Memorii, Buc. 1931, vol. II. pag. 121.

Alți preoți bucovineni m'au informat din trecutul atât de bogat al celor doi referenți metropolitani.

Părintele Oreste Tarangul era la începutul războiului profesor la liceul din Suceava, citadelă a românismului, din care se răspândiau în toată Bucovina intelectualii de ispravă și duh de viață sănătoasă, națională.

Sf. Sa face parte dintre acei preoți cari nu vor să-și istorisească trecutul și ca să nu-l supăr, îi ascult rugămintea stăruitoare de a nu publica nimic.

Pr. Dr. Ioan Puiul, ort., Cernăuți.

Născut în 1882, preot în 1911, profesor suplinitor în 1910, titular în 1922, inspector misionar în 1925, consilier eparhial 1926—1931, consilier referent la secția administrativă-bisericească a Sfintei Mitropolii a Bucovinei din anul 1936.

În timpul războiului a trăit în orașul Rădăuți unde era profesor la liceu. În August 1917 îl aflăm delegat al Românilor în comisia interimară de acolo, de sub președinția consilierului guvernial Dr. Gabriel Mor, apărându-le interesele, susținându-le nevoile.

Pentru simțămintele sale patriotice românești, acuzat că ar fi avut înțelegere cu soldații români de pe frontul austro-român, părintele Puiul s'a văzut cercetat „pentru înaltă trădare”. Cercetările au durat șase săptămâni fără rezultat pozitiv. Frica Thalerhofului și tortura sufletească îndurată l-au înălbit în câteva zile...

Când, în urma zadarnicilor insistențe de a-mi istorisi ceva din cele întâmpinate la Rădăuți, i-am amintit cele de mai sus, părintele Puiul m'a privit mirat cum de știu acestea, apoi și-a îndreptat cei doi ochi albaștri prin ferestrele cancelariei spre îndepărtatele culmi, pe creștetul cărora mai stăruia încă o fâșie de zăpadă întârziată și căutând cu gândul fugar meleagurile Rădăuților, s'a întors după câteva clipe, cu glas de bătrân sfătos ce sfârșește o povestire :

— „Ce bună e uitarea!... Altfel... ce ne-am face ? Ce să mai răscolim trecutul cu durerile lui ? Viitorul interesează întotdeauna”...

Pr. Gheorghe Dracinschi, ort. Com. Tăuteni jud. Cernăuți (fostă în jud. Zăstavna).

„Parohul ort. rom. din Com. Tăuteni, Gheorghe Dracinschi

a fost arestat de armatele austro-ungare și internat în lagărul din Thalerhof, fiind bănuț de rusofilism ; în urma suferințelor îndurate a și murit".

(Rap. 1005 din 16 Aprilie 1936 al Preturei Nistrului, jud. Cernăuți).

Informații mai precise aflăm la dl. Prof. T. Balan, dela Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, în cartea 'sa: „Suprimările mișcărilor naționale din Bucovina, Cernăuți 1923, pag. 79, unde scrie :

„Preotul George Dracinschi din Tăuteni, jud. Zastavnei și Vera, fiica sa, o copilă de 14 ani, fură arestați la 30 August 1914 și transportați la Zastavna. De aici fură escortați pe jos până la o comună lângă Colomea în Galiția. Ei plecară apoi cu trenul până la Stanislau. Pe drum, dela gara Stanislau până la arestul militar, fură maltratați de populație într'un mod îngrozitor. Ei fură loviți cu bătă, bătuți cu palma și în urmă trântiți la pământ. Vera Dracinschi căzând jos, fu târită de păr de un civil pe o distanță de 30 pași.

Din Stanislau au fost trimiși la Sătmar și de aici la Micolciu, unde au luat cunoștință de vina atribuită : Preotul acuzat de „rusofilism”, iar Vera că aruncase la pământ o capelă militară a fratelui său strigând : „jos cu Franz Josef II” Adevărul era că fata zisese fratelui să nu mai stea acoperit în casă.

În ziua de 19 Septembrie 1914 comandantul curții marțiale din Lemberg cu sediul la Muncaci dispuse să se sisteze acțiunea contra preotului George Dracinschi nefiind motive suficiente pentru urmărire, dar ordonă să fie internat în lagărul din Thalerhof, pe toată durata războiului „fiindcă e element suspect”. Vera Dracinschi fu trimisă la Suceava pentru a fi judecată de autoritățile civile”.

Procesul ei a fost întrerupt și reluat în trei rânduri din cauza ocupării Bucovinei de Ruși, până când la 11 Februarie 1918 a fost scoasă de sub urmărire datorită amnestiei generale acordată de împăratul Carol al Austriei, urmașul lui Franz Josef.

Pr. Corneliu Tomovici, ort. Com. Zviniace.

„A fost arestat în anul 1914 și internat în acelaș lagăr, unde a și murit, iar cauzele arestării susnumitului paroh sunt pretinse că era rusofil”.

(Rap. 1005/936 al Preturei Nistrului-Cernăuți).

La 17 August 1914, preotul așteptându-și soția dinspre Vrân-
ceni, a trecut de două ori pe lângă tranșeele săpate de soldați.
A fost arestat pe motivul că urmărește mișcările trupelor, cerce-
tând „forța și direcția trupelor noastre”. El fu deportat și inter-
nat pentru durata războiului fiind „element dubios”.

(T. Balan : op. cit. pag. 128).

Pr. Gheorghe Lanivski, ort. Com. Mămăeștii-Noui.

....a fost arestat în anul 1914, în baza denunțului unui câr-
ciumar evreu, că a lăudat armata rusească.

Jandarmii austriaci l-au ținut în cârciuma satului peste 12
ore, după aceea transportându-l dela un penitenciar la altul,
până ce a ajuns la Rădăuți. A doua zi l-au dus la judecătoria
din Suceava iar după 4 zile, legat braț la braț cu un țigan, la Va-
tra Dornei la curtea marțială, unde a fost predat arestului jude-
cătoriei locale. Prezentat apoi colonelului Fischer, care convin-
gându-se de nevinovăția preotului Lanivski, l-a eliberat după
chinuri nebănuite în cele 2 săptămâni de arest”...

(Rap. No. 517 din 14 Aprilie 1936 al Preturei Sepsitului).

(Comunicarea Protopopiatului Văscăuți-Storojineț din 7/III/1936.

Dl. T. Balan, în cartea citată pag. 70 afirmă că George La-
nivski „preot român din Moldova lângă Șipote, județul Viinița,
un om care nu manifestase niciodată sentimente rusofile, începu-
se o discuție cu Eisig Iwanier, cârciumar din acel sat”. D-sa cu-
noaște și numele țiganului, Băcilă, originar din Rădăuți, care era
descult, cu sumanul rupt, nepieptănat, precum și batjocurile în-
durate de preot atât în gara Ițcani, cât și la Dărmănești și la
Vatra Dornei, unde fiind duși din arestul judecătoriei la cazarma
de jandarmi „o mulțime mare de cetățeni, în deosebi Evrei, îi pri-
mi cu huidueli, cu șuerături, bătându-i cu pumnul și cu bastonul
peste cap și peste coaste. Mulți aruncau cu pietre în ei. Batjocu-
ra ajunsese culmea când mulțimea se năpusti asupra grupului de
arestați scuipându-i. Haina de preot a lui Lanivski era scuipa-
tă de sus până jos, iar pălăria era albă ca acoperită de omăt
proaspăt.

(A se vedea mai jos comunicarea pr. Ioan Nisioi paroh în Coro-
via).

Pr. Ignatie Caragea, ort. Com. Mămăeștii-Vechi.

„Parohul român Ignatie Caragea din Mămăeștii-Vechi, un
om bătrân de peste 70 ani, fu arestat în baza denunțurilor unui

patriot anonim că în timp de pace a întrebuințat în biserica sa cărți tipărite în Rusia, în care numele Tarului nu era șters, iar afară de aceasta, a arătat Rușilor locul pe unde ar putea trece peste apa Prutului. Dovedindu-se aceste învinuiri ca neîntemeiate, parohul Caragea a fost achitat. Acțiunea, în baza denunțurilor noi s'a reluat după 4 luni însă fără succes".

(Rap. No. 517/936 al Preturei Sepenitului-Cernăuți).

Pr. Nicolae Vlad, ort. rom. Com. Nepolocăuți.

„Repausatul paroh român din Nepolocăuți Nicolae Vlad a fost arestat că „a fotografiat podul căilor ferate peste Ceremuș și Prut, făcându-se prin aceasta vinovat de spionaj în folosul Rusiei". Ducându-l dela un penitenciar la altul și neputându-i-se dovedi nici o crimă, a fost pus în libertate. Aflând însă că s'au făcut denunțuri noi împotriva lui, părintele Vlad s'a refugiat în Vechiul Regat, unde a rămas până la finele războiului mondial".

Părintele Gh. Berariu, protoereu al Jud. Suceava, comunică despre suferințele preotului Vlad :

„După întâia ocupație rusească din timpul războiului, intrând iarăși Austriecii, l-am văzut în sala de așteptare cl. III din stația Dărmănești, arestat, cu lanțuri la mâni, dimpreună cu doi țărani într'o stare de plâns, deranjat, plin de pae, neglijat. Pătruns de acest aspect de compătimire l-am întrebat ce a comis. Mi-a spus plângând dureros că a fost denunțat de niște evrei, că la o slujbă făcută pe timpul invaziei rusești l-a pomenit pe Tar. Mi-a mai spus că în noaptea aceea a dormit pe pae în tinda cazărmei jandarmeriei, iar o noapte înainte, într'un closet din Rădăuți. Acum va fi transportat împreună cu cei doi țărani la Dorna, înaintea cunoscutului colonel Fischer. A murit la 28 Decembrie 1935.

(Comunicarea Pr. Protoereu Berariu al jud. Suceava).

(Rap. No. 517/936 al Preturei Sepenitului-Cernăuți).

Pr. Vasile Ariciuc, ort. rom. Com. Camena.

La începerea războiului mondial părintele Vasile Ariciuc se afla slujind în satul Toporăuți ca preot ajutător. De aci l-au arestat jandarmii austriaci în ziua de 26 August 1914, ducându-l la Stanislau.

La 8 Octombrie 1914 a fost scos din închisoare și trimis la Rosahegy la Landau, Reg. No. 22, unde a făcut serviciu de sim-

plu soldat până la 1 Ianuarie 1916, când a fost internat în lagărul dela Thalerhof.

Un an întreg a stat în lagăr, până la 1 Ianuarie 1917, când tribunalul de războiu găsimdu-l nevinovat, l-a pus în libertate.

Dela 1 Ianuarie 1917 până în Martie 1918 a slujit ca preot refugiaților din Oberhollabrunn, dată la care s'a reîntors în satul său Toporăuți.

Transferat ca preot paroh în Camena, a zădărnicit de 6 ori până în prezent introducerea limbei ucrainene în școală.

(Comunicarea pr. Vasile Ariciuc din 11 Aprilie 1936, certificată de Pretura Plășii Cosminului).

(Adresa Prefecturii Cernăuți No. 571 din 30 Aprilie 1936).

Pr. Isidor Grigorovici, ort. Com. Ceahor.

„La începutul războiului, după primele lupte din Rarancea m'am dus la Cernăuți să-i duc bani cantorului Gavril Popovici. Neavând la mine suma cerută, i-am făgăduit că îi voi trimite de acasă și în scopul acesta mi-am scris adresa lui. În acest moment vine un jidan tânăr și robust și-mi cere să-l ajut cu bani, ceeace n'am făcut. Luându-mi rămas bun dela cantor și mergând la trăsură spre a pleca acasă, sunt arestat de un gardian — chemat în grabă de jidanul mai sus amintit — și condus la pichetul de poliție, unde mi-a cerut să mă legitimez, deoarece am vorbit cu soldați și mi-am făcut unele notițe. Norocul meu a fost că, comisarul de poliție m'a cunoscut, căci altfel eram încarcerat până se mai făceau cercetări.

În Septembrie 1914, cu o zi înainte de retragerea Austriacilor, a venit șeful postului de jandarmi, m'a arestat și dus la Adâncata, ca „spion periculos”. Interogat de un locotenent, mi-a spus că 4 jidani din Cuciurul-Mare m'au denunțat că fac servicii de spion în favoarea Rușilor, deoarece m'au văzut îmbrăcat civil în Cernăuți, care era ocupat de Ruși. S'a trimis la insistența mea după acei jidani, cari au sosit abia pe la orele 2 noaptea, mărturisind că nu știu nimic despre mine. Norocul meu a fost că jidanii au sosit înainte de retragerea trupelor, căci în caz contrar ori eram executat în Adâncata ori duși până în Ungaria.

(Comunicarea pr. Isidor Grigorovici, certificată de Pretura Plășii Cosminului).

Protopopul Artemie Berariu, ort. din Ceahor.

...Fu batjocorit în anul 1914, scuipat de jandarmi și escortat

Înaintea autorităților militare austro-ungare pe motiv că ar fi în legătură cu dușmanii.

Octogenar cum era, a fost dus ziua mare în public, alături de fiul său preotul ortodox român Alexandru Berariu, pe atunci preot ortodox român, la Ceahor. Au fost ambii maltratați, dar puși în libertate, rămânând tot timpul ținuți ca iredentiști și supravegheați de aproape.

(Comunicarea pr. protoereu Gh. Berariu-Suceava).

Pr. Adrian Andronic, ort. paroh în Lucavița.

Împreună cu soția sa Ecaterina au suferit neînchipuite maltratări și înțemnițări. Se plănuise și asasinarea lor, care a fost evitată numai mulțumită unui bun român episcop bisericesc în Lucavița, Vasile Cosovan, care aflând cum se punea la cale asasinarea părintelui Adrian Andronic, l-a prevenit, iar preotul amenințat s'a stecurat fugar cu toți ai săi (soția și 4 băieți) la Sf. Mănăstire din Suceava.

Nu s'a mai întors la Lucavița unde-i era parohia.

(Comunicarea pr. protoereu Gh. Berariu al jud. Suceava).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Gheorghe Pițul, ort. preot de ajutor în Cosmin.

A fost maltratată, închis și omorât. E o jertfă a războiului mondial.

Preoți Ilarion Prelici, ort. din Rarancea și **Gheorghe Prelici**, ort. din Toporăuți (azi preot în Cernăuți) au fost maltratați la fel.

Pr. Ioan Nisioi, ort. Com. Corovia.

„Eram pe atunci al doilea preot de ajutor în Cosmin și am fost arestat de 8 soldați austriaci ai faimosului Fischer, potentatul Bucovinei ; am fost scuipat, bătut, pe motiv că aș fi spionat trupele austro-ungare.

Tot timpul — dela 1914 până la venirea armatei române în Bucovina Octombrie 1918 — am fost supravegheat de aproape, supus multor perchezii, interogatorii și dețineri de durată scurtă, dar veșnic calificat „Politisch unverlässlich“.

(Pentru preoții sus citați : comunicarea pr. Ioan Nisioi, Com. Corovia-Cernăuți, certificată de Pretura Plășii Cosminului).

Pr. Ioan Berariu, ort. Com. Mihalcea.

...am funcționat ca expozit parohial în Danila jud. Suceava, din 1909 până în 1920. Intrucât în comuna mea precum și în împrejurime statul austriac nu permitea școli române, subsemnatul am înființat în anul 1910 în Com. Danila și am inițiat și în comunele Călineștii lui Cuparencu și Mariței cursuri de limba română, predând în Danila personal învățământul. Totodată am asigurat în comunele numite constripția în favorul românilor, pentru care faptă am primit dela societatea pentru cultură o adresă de mulțumire cu No. 451 din 1910.

În actul numit spune : „Comitetul Societății a luat cu vie satisfacție la cunoștință raportul asupra cursului ce l-ai condus în Danila în folosul și spre cinstea neamului și ți-a votat cu unanimitate și cu vie bucurie mulțumită pentru dragostea și zelul ce l-ai depus la conducerea acestui curs. Președinte Dionizie Bejan, Secretarul : Gheorghe Tofan”.

Evrei ademeniți de jandarmii austriaci m’au urmărit prin denunțuri. Astfel evreul Israel Hecht din Danila a făcut denunțuri la Parchetul din Suceava. Pinkas Tenenhaus m’a denunțat în anul 1915 generalului Fischer că am luat bani dela Ruși spre a le servi ca spion.

Doi ani am fost purtat pe drumuri la proces la Suceava.

Mai adaug că la deschiderea școalei de Stat Român în Danila în 1919, am înființat o cantină în care hrăneam 120 copii zilnic pentru a le arăta oamenilor înstrăinați, dragostea românească”.

(Declarația Pr. Ioan Berariu, paroh în Mihalcea, certificată de Pretura Plășii Cosminului).

Pr. Dr. Cassian Bohateretj, ort. com. Vrânceni — (pe atunci în Jud. Zastavna).

A fost arestat împreună cu Ilarion Turcanovici, redactor la ziarele rusofile din Cernăuți și duși din temniță în temniță până la Viena. Procesul lor împreună cu al altor acuzați a ținut din luna Iulie 1914 până în Februarie 1917. Au fost condamnați toți la moarte prin spânzurătoare. Sentința însă n’a fost executată probabil din motive politice”. (T. Balan op. cit. pag. 69).

Publicându-se amnistia generală, au fost eliberați în 17 Iulie 1917.

Pr. Dionisie Kisielevski, ort. Com. Sadagura.
A fost internat la Thalerhof, acuzat de rusofilism.

Pr. Emilian Macovievici, ort. com. Cernăuca.
Internat la Thalerhof, ca „rusofil extrem”.

Pr. Ilarion Ivanovici ort. din Cadobesti.

A fost arestat la 28 August 1914 și trimis la Curtea Marțială din Stanislau, cu indicația că raportul jandarmului o să urmeze. Acesta însă nu a sosit niciodată... Comandantul curții marțiale din Miskolcz sistă la 18 Decembrie 1914 acțiunea penală preliminară, dar totodată ordonă să fie internat.

(Pentru preoții sus citați : Th. Balan, op. cit. pag. 127).

Pr. Nicolai Giurumia, ort. rom. Com. Lențești-Cernăuți.

Denunțat de evreul Ijic Schärf la prefectura din Vișnița că e rusofil. Arestat la 5 August 1914 și eliberat după 3 zile.

„În 12 August 1914 preotul Giurumia fu arestat a doua oară, transportat la Cernăuți, iar de aici la Stanislau... deschizând acțiune penală contra lui fiindcă „încercase să îndemne populația la ură contra integrității teritoriale a Austriei”. Nu i s'a putut dovedi nici o vină și din cauza aceasta preotul Giurumia fu trimis la lagărul din Thalerhof fiind „element suspect”.

(Th. Balan, op. cit. pag. 128).

Pr. Ștefan Malanciuc, ort. Com. Camena.

„A fost învinuit că pe timpul primei invazii rusești, în luna Septembrie 1914, a spus țăranului Ioan Țurcan din acel sat : „noi aparținem Rusiei, împăratul austriac față de țarul rusesc e ca broasca față de cal, nu ne mai trebuie acesta și noi mulțumim lui Dumnezeu că Rușii sunt aci”.

Arestat în Iunie 1915. Achitat de curtea marțială în 20 Octombrie, fără a fi liberat din închisoare, dosarul fiind trimis la Marele Cartier General spre a decide. Cartierul a anulat achitarea, hotărînd judecarea din nou pentru motivul că „nutrește sentimente rusofile și e cel mai periculos dușman al armatei austriace”. La 22 Noembrie 1915 s'a rostit a doua sentință, fiind achitat și eliberat.

(Th. Balan, op. cit. pag. 75).

Pr. Halip I. ort. com. Berhomete pe Prut.

Arestat la 5 Octombrie 1914, reclamat de cântărețul său Vasile Scraba, că n'a făcut rugăciuni pentru împăratul Franz Iosif. Internat în lagărul din Wegscheid în Stiria.

Deasemeni preteasa Teofila Halip a fost închisă 6 luni, pe motiv că la a doua invazie rusească îl reclamase pe cântăreț că din cauza lui a fost internat preotul și aceștia îl ținuseră închis până în Februarie 1915 când au părăsit Bucovina.

Pr. Dimitrie Lagadin, ort. rom. Com. Berhomet.

Arestat la 6 Septembrie 1914 împreună cu cântărețul Constantin Antosi și săteanul Prepelița Grigori pe motivul că „există bănuiala că ei sunt elemente dubioase și nutresc sentimente rusofile”.

(Informația în : Th. Balan, op. cit. pag. 83).

Pr. Anton Tofan.

Internat în Thalerhof până în Mai 1917 când lagărul a fost desființat

(Informația în : Th. Balan, op. cit. pag. 83).

Pr. Teofil Hlevca, ort. Com. Jucica-Veche.

Arestat și dus la Cernăuți ca rusofil, pentru motivul că citea ziare rusești.

(Comunicarea protopopiatului Văscăuți-Storogineț din 7.III.936).

Pr. Simion Volosciuc, ort. Com. Văslăuți.

A murit în lagărul dela Thalerhof în ziua de 12 Octombrie 1914.

(Th. Balan : op. cit. pag. 141).

JUDEȚUL CETATEA-ALBA

Pr. Atanasie Coptarencu, ort. Com. Corcmaz.

În Comuna Corcmaz — pe malul Nistrului — păstoria în anul 1918 preotul Atanasie Coptarencu. Indemna pe enoriașii săi moldoveni să primească pe frații români „cari vin să ne desrobească și să ne unească cu toți românii”. Pentru „îndrăzneala” aceasta, a fost scos de bolșevici din biserică unde oficia botezul unui copil și trecut peste Nistru în com. Iasca, unde l-au împușcat. Corpul preotului a stat trei săptămâni lângă Iasca acoperit cu pământ puțin și numai după stăruințele unui domn

maior din armata română sosită la Corcmaz, a fost adus și înmormântat în curtea bisericii din Corcmaz. În urma preotului a rămas soția cu cinci copii mici recompensată cu o pensie lunară de una sută lei. Cu toate că s'a intervenit pentru majorarea pensiei pentru acest caz excepțional, pensia a rămas aceeași.

În general afirmăm că preoții din sudul Basarabiei au fost primii luptători contra bolșevismului în anii 1917 și 1918 și totodată au îndemnat poporul să primească bine armata română care vine să desrobească pe frați de stăpânirea streină.

(Relatarea P. C. Sale Părintelui Ic. Th. Fotescu, protoereul Circ. I. Cetatea-Albă).

În urma publicării articolului „Mucenicia preoțimii române” în No. 58 din 1937 al ziarului Universul, Părintele Protoereu Eusebie P. Popovici al Cetății-Albe, a binevoit a-mi completa informațiile asupra preotului mucenic Coptarencu, după cum urmează.

„Răposatul preot Atanasie Coptarencu a fost moldovan-basarabeian, suflet bun, fire modestă și liniștită, cum au fost majoritatea preoților basarabeni.

În anul 1918, când armata rusească bolșevizată și anarhizată se retrăgea din Basarabia, părintele Ath. Coptarencu a avut curajul civic de a sfătui pe enoriașii săi să fie liniștiți, să nu se ia după ideile absurde ale bolșevicilor, să aștepte izbăvirea de anarhie dela oștirea românească, ce va sosi în curând.

Enoriașii l-au ascultat și satul Corcmaz a fost relativ liniștit; dar s'au găsit probabil și câțiva smintți de i-au pus nume de trădător și „rumâno-fil” și când o bandă bolșevică a intrat în Corcmaz, pr. Coptarencu a fost ridicat de bolșevici din biserică și dus prizonier.

Nu se știe pe unde l-or fi purtat și ce i-or fi făcut, dar după 3 săptămâni dela întâmplare, corpul lui a fost găsit în câmp, lepădat ca un hoit, l-au schingiuit grozav.

Moartea mucenicească a părintelui Ath. Coptarencu a produs impresie adâncă și mare mâhnire în toată regiunea care l-a știut, dar... atâta tot: nu s'a găsit nici un suflet românesc, ca să-i elogieze memoria și jertfa, cum a fost pe drept elogiată memoria altor mucenici pentru cauza românească.

Văduva preoteasă Daria Coptarencu a rămas săracă, cu 5 copii, fără mijloace cât de modeste pentru existență.

În anul 1920 i s'a adjudecat o pensie de 21 lei lunar, plus un spor de scumpete de 3 lei lunar, în total 24 lei pe lună, ceea ce însemna 75 bani pe zi.

În anul 1928, după multe intervenții i s'a „majorat” pensia la **100 lei lunar plus 8 lei scumpete**, care pensie o primește până în ziua de astăzi, potrivit libretului de pensie No. 82.

Suferind mare lipsă biata preoteasă, soție de erou al neamului, a fost silită să se umilească a cere hrană gratuită la azilul obștesc, ceea ce i s'a dat”.

(Relatarea Pr. Protoereu E. Popovici Cet. Albă din 12 Iunie 1937).

(Raportul No. 757 din 7 Martie 1936 al Preturei Volintiri).

(Rap. No. 1315 din 19 Martie 1936, al Preturei Cazaci-Cet. Albă).

(Relatarea Primăriei Corcmaz către Pretura citată).

D-na Claudia Popa din Purcari-Cet.-Albă, cunoscând bine cazul, ne dă și alte informații: „Părintele Atanasie Căptărenco (așa pronunță unii basarabeni acest nume n. a.) din județul Soroca satul Isvori, fiul preotului Nicolae Căptărenco, fiind preot în com. Corcmaz, jud. Ceta-tea-Albă din 1907 până la 1918, lupta pentru cauza românească sub stăpânirea rusească, introducând slujba — cântarea — în limba română în biserică”...

Doamna Popa mai arată că preotul a fost omorît de bolșevici în ziua de 12 Februarie după amiază, în satul Maiachi de peste Nistru, că împreună cu dânsul au mai fost luați și alți săteni, între care și Dănilă Barbă-Neagră din Corcmaz, care trăește și povestește că preotul mergea mai în urmă și că a fost omorît cu trei focuri de armă.

....„După aproape trei săptămâni, când Germanii ocupaseră pentru puțin timp Odesa și locurile de peste Nistru, pr. Atanasie a fost desgropat în ziua de 5 Martie de preoții din satele rusești Iasca și Beleaefea, îmbrăcat în odăjdii și condus până la Nistru, apoi de aci luat de preotul Constantin Erhan din Olănești, mort după trei ani — și îngropat lângă biserică în care slujise, din Corcmaz”.

Pr. Ion Rusu, ort. Com. Sergheevca.

....„Preoții cari au luptat pentru ideia națională au fost apărați și susținuți de locuitorii moldoveni băștinași, mergând alături de ei în propoveduirea unirii cu patria mamă. Unul din acești preoți este părintele Ion Rusu, de origină moldovan, născut în Com. Sergheevca — Cet. Albă, care în timpul bolșevismului 1917 — 1918 a propoveduit atât în biserică, cât și în satele vecine,

unirea cu patria mumă și a îndemnat pe locuitori să fie tari și uniți pentru îndeplinirea acestui fapt".

(Rap. No. 757 din 7 Martie 1936 al Preturei Volintiri-Cet. Albă).

Protoereul Severian Caimacan, ort. Com. Palanca.

..., „In com. Palanca jud. Cet. Albă, a fost maltratat de bandele bolșevice în anii 1917—1918 preotul acestei comune, venerabilul protoiereu Severian Caimacan — născut în anul 1844 și crescut în com. Cișmeaua-Văruită jud. Ismail — pe când acest județ era alipit la matca Vechiului Regat.

Numitul preot a trăit în această comună din anul 1871 — când i s'a încredințat această enorie până în anul 1934 când a răposat având o vârstă de 90 de ani. Ca preot, a deservit această comună timp de 63 de ani neîntrerupt, astfel că astăzi nu există decât foarte puțini oameni cari să nu fie botezați de acest patriarh al județului nostru, lucru pentru care a fost înmormântat alături de biserica construită din piatră cu îndemnul și stăruința sa în anii 1881—1884.

Cu toate că atât viața cât și slujba sa pe teren religios — moral a rămas până astăzi adânc înrădăcinată în sufletul parohienilor cari cu deosebită stimă și venerație îi evocă numele — totuși în anii 1917—1918 bandele bolșevicilor l-au prădat de tot ce a fost în gospodăria cucerniciei sale.

Dar cu această prădăciune nu se termină barbariile — ci se trece la persoana bătrânului părinte și a membrilor familiei sale.

Pe motiv că preotul avea adăpostit în casa sa pe un intelectual refugiat din vechiul regat cu numele Jean (de pronumele lui nimeni nu-și aduce aminte) — bolșevicii au tăbărit peste toată familia preotului care — pentru adăpostul acordat „rumânului" — fu învinuit de spionaj în favoarea contrarevoluției — ca și părintele Atanase Coptarencu din comuna apropiată Corcmaz, pe care tot acele bande după ce l-au maltratat în mod teribil, l-au dus în valea Nistrului și l-au împușcat, de unde a fost ridicat și înmormântat de către protoereul Grigore Lebedev fost preot militar în regimentul generalului Scerbacev, decorat cu „Steaua României" pentru că și-a vărsat sângele în luptele dela Mărășești și de vreo trei ani aflându-se la noi în România în calitate de refugiat din „iadul bolșevic" — poate confirma aceste fapte.

Prea cucernicul păr. Severian Caimacan împreună cu fami-

lia a suferit foarte mult și o dată a scăpat cu viață numai datorită fiicei sale Liudmila care stând în genunchi și sărutând picioarele unuia dintre bandiți anume Ion Ghidirim — azi „consilier comunal”, — implora dela dânsii „milă” față de bătrânul său iată.

Cu ocazia unei înmormântări bandele bolșevicilor au ieșit înaintea procesiunii funebre care mergea spre cimitir și au vroit să-l împuște pe părintele Severian și numai datorită intervenției energice a rudelor celui mort — cari se luaseră la ceartă cu bolșevicii — a fost lăsat să termine rânduiala cu înmormântarea mortului la cimitir și la înapoiere să fie spânzurat de crucea bisericii, pregătindu-se și cele necesare execuției ca : funii, scări etc. — însă la cimitir enoriașii au făcut un truc de camuflare părintelui Severian — astfel că la întoarcerea procesiunii bolșevicii cari au așteptat în drum — nu l-au putut găsi printre oameni, — C. Sa — fiind ascuns în diferite case și beciuri de ale parohienilor. După acest truc toate străzile și casele din vecinătatea locuinței părintelui au fost zi și noapte păzite de bolșevici, cari umblând călare, cu armele gata ca la vânătoare, spuneau trecătorilor că pândesc „iepurele” care mai de vreme sau mai târziu trebuie să tragă acasă. Părintele Severian însă informat fiind de paznicul bisericii Dumitru Mocanu de toate cele ce se discută și se hotărăsc pe socoteala vieții sale, a stat ascuns timp de două săptămâni în pivnița parohianului Ion Valahul, care îi aducea mâncarea necesară. În acest timp se svonește că vin „rumânii” să alunge pe bolșevici. Aceștia împreună cu pleava satului au fugit peste Nistru, astfel că la sosirea cavaleriei române de sub comanda d-lui Maior Rășcanu și a d-lui căpitan Mazilu (mai târziu fost comandant al legiunei de jandarmi din Cet. Albă) Părintele Severian împreună cu mai mulți gospodari din comună, cari au rămas oameni cum se cade până astăzi a fost liber să iasă întru întâmpinarea „îngerilor păzitori” (cum au fost numiți românii) și să le ofere tradiționala pâine și sare.

Trebue de remarcat și faptul că în urma sfaturilor părintelui Severian de a se întoarce pe la vetrele lor, locuitorii Pălânceni duși de șuvoiul bolșevismului dincolo de Nistru s’au întors și cu toate că autoritățile militare românești, informate fiind de peripețiile vieții părintelui au insistat ca părintele Severian singur să arate pe bandiții cari căutau să-i ia zilele, părintele

Severian ca un „păstor bun” care nu dorește moartea păcătoșilor, ci întoarcerea lor la pocăință, a îngenunchiat și a spus : „Dumnezeu cu dănșii ! eu am iertat, rog să-i iertați și Domnia Voastră” și astfel cu o faptă creștinească față de cei păcătoși, părintele Severian a scăpat de o execuție sigură pe mai mulți locuitori.

(Rap. Primarului din Com. Palanca).

DECLARAȚIE

Subsemnata Liudmila, fiica protoereului Severian Caimacan din Com. Palanca Jud. Cet. Albă, prin prezenta declar că cele arătate de către Primăria Palanca — relativ la faptele și peripeciile suferite de tatăl meu protoereul Severian Caimacan în anul 1917 precum și faptul că am fost nevoită în acea vreme să sărut picioarele lui Ivan Ghidirim implorând milă față de bătrânul meu tată, sunt adevărate.

Drept care și semnez prezenta.

(ss) **Liudmila Severian Caimacan**

Pr. Andrei Gonceriuc, ort. Com. Răileanca.

„În anul 1917, pe când bandele bolșevice cutureau satele pustiind, violând și pângărind totul în calea lor, era în com. Răileanca slujitor al altarului preotul Andrei Gonceriuc în etate de aproape 70 ani.

Bandiții bolșevizați, neținând seamă de bătrânețea lui, au tăbărit asupra-i, l-au bătut, ducându-l arestat la Cetatea Albă...”

(Relatarea Primarului Fedoroanciul Com. Răileanca, către Prefectura județului).

(Rap. Preturei Plășii Cazaci-Cet. Albă No. 1315 din 19 Martie 1936).

JUDEȚUL CIUC

Pr. Aurel Negoescu, ort. Gheorgheni.

„...,avem onoare a vă face cunoscut că în conformitate cu relațiunile date de organele din subordine în acest județ dl. preot Aurel Negoescu din orașul Gheorgheni, a suferit pedeapsa internării la Șopron dela 1916—1918.

(Adresa Prefecturii județului Ciuc No. 4051 din 3 Aprilie 1936).

Pr. Stănilă Valeriu, ort. Com. Păuca.

Refugiat în Vechiul Regat din anul 1916 până în 1918.

(Comunicarea Pr. Tr. Scorobet-Sibiu).

Pr. Alexandru D. Donescu, gr. cat. Com. Voșlăbeni.

Arestat în luna August 1916 ca trădător; transportat din post în post până la Odorhei. La Voșlăbeni nu s'a mai întors decât în primăvara anului 1917. Aci n'a stat decât câteva luni, ci s'a mutat în comuna sa natală Gurghiu din jud. Mureș, unde locuște și în prezent funcționând ca protopop.

(Rap. No. 799 din 26 Nov. 1937 al postului jandarmi Voșlăbeni către Legiunea Cluj).

JUDEȚUL CLUJ

Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colan, ort. Cluj.

Este o mândrie a bisericii ortodoxe. Un cărturar de înaltă cultură, teolog, literat, ziarist, bun la toate și știind de toate.

Un suflet nobil, o inimă bună, un apostol adevărat, un modest ierarh ca în veacul de aur al sfinților mari dascăli ai lumii și ierarhi.

Câte amintiri scumpe, ce tresăriri în întreaga ființă la auzul cuvintelor: Vadului, Feleacului, Clujului! Întrețări de drumuri, afirmări de gânduri și simțiri din veacuri trecute până'n timpul nostru! Dela străbunul Aurelius Babus Veteranus, care punea inscripție creștină la căpătâiul fiicei și nepotului în anul 235 în Napoca, până la Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt, înființatorul vlădiciei în părțile Vadului și până la Avram Iancu, cel ce și-a condus Moșii pe drumul Feleacului, cum spun și astăzi cântecele bătrâne, au fost atâtea și atâtea sbuciumări pentru mântuirea sufletului și neamului, cari au binemeritat a fi binecuvântate în zilele noastre cu rodnicia muncii unui ierarh ca Vlădica Nicolae!

Marile realizări au la temelie cunoașterea, fără de care nimic nu dăinuiește. Prea Sfințitul Nicolae Colan cunoaște într'adevăr „sărăcia și nevoile și neamul”. S'a deprins cu ele de mic copil, apoi ca elev în școalele din Brașov și Sibiu în acea atmosferă de înaltă simțire românească, ca profesor și rector al Academiei Teologice din Sibiu, ca ucenic al marelui mitropolit Nicolae Balan, nimic nu i-a rămas neînțeles în școala vieții.

Despre activitatea sa în timpul războiului menționez :

În anul 1916 s'a retras cu armata română în Moldova. În 1917 se afla la Chișinău împreună cu d-l Onisifor Ghibu, I. Matei și alți refugiați transilvăneni, luptând pentru idealul românesc, pentru unirea tuturor Românilor. Aci au întemeiat un ziar : „Ardealul”, devenit apoi „România Nouă”¹¹⁾.

Prea Sfințitul Nicolae era redactor, semnând acea declarație pentru unirea republicei Moldovenești cu Regatul.

În 1918 a trecut redactor la „Sfatul Țării”, organ al guvernului Basarabiei, în coloanele cărui s'a dezvoltat o adevărată operă de educație națională, de cristalizare a gândurilor, de afirmare a voinței și bunelor nădejdi într-o Românie Nouă. La munca de plămădire sufletească, la făurirea unirii în cuget și în simțiri, Prea Sfințitul Nicolae își are partea dreaptă recunoscută de toți. De aici și justificarea nădejdilor celor ce l-au hotărât și chemat vlădică la Cluj¹²⁾.

Pr. Dr. Sebastian Stanca, ort. Cluj.

A fost arestat împreună cu alți preoți și intelectuali din Sebeșul- săsesc în noaptea de 16 August 1916.

„...la miezul nopții când abia ațipisem în urma agitațiilor zilei, mă trezește brusc un zăngănit de arme. În casă intrase un „strajameșter” cu doi jandarmi... Eram uimit de această încălcare nocturnă câtă vreme îmi știam toate ușile încuiate. M'am dumerit însă îndată. La poartă stau de strajă alți doi cu baionetele la pușcă, la scările locuinței doi sergenți de poliție, iar alături de ei un băiat de lăcătuș cu o uriașă legătură de chei false. Atunci am înțeles.

11) N. Iorga Memorii, Buc. 1931, Ed. Ciornei, vol. I, pag. 267.

12) Eu nu pot arăta în câteva rânduri munca pilduitoare a Prea Sfințitului Nicolae. Recomand însă Revista Teologică Sibiu 1936, No. 7—10, Iulie-Oct., precum și Bio-bibliografia P. S. Episcop Nicolae Colan de Iosif E. Naghiu Sibiu, 1937.

Atât pot spune :

S'a născut la 28 Noembrie 1893 în comuna Arpătac județul Trei Scaune din părinți țărani. A urmat școala primară în Arpătac, liceul la Brașov, teologia la Sibiu, literele și filosofia la București. Profesor, apoi rector al Academiei Teologice din Sibiu 1929—1936. Hirotonit diacon și presbiter în 1934, ridicat la treapta de protoereu în 1935, ales episcop în Aprilie 1936 după moartea venerabilului Nicolae Ivan.

Strajameșterul, mulțumit de succesul planului infernal, mă declară imediat arestat și mă provoacă să mă îmbrac gătindu-mă „de un drum lung”... Momentele grozave ale despărțirii de soție și de copilașii cari își dormiau liniștea candidă a vârstei lor nevinovate, nu le doresc nici celui mai mare dușman. Împingându-mă de spate, m’au luat între patru baionete. pe când nevasta mea a căzut leșinată în mijlocul curții...

În anticamera căpitanului de poliție străjuită de alți patru jandarmi, ne-au adunat pe șase intelectuali, protopopii Sergiu Medean și Ion Simu, medicul Dr. Ion Elekeș, avocatul Dr. Dumitru Ștefan, negustorul Nicolae Tincu și subscrisul...

Pe o ploaie torențială ne-au luat apoi între șase baionete doi cu doi și cu trenul de 3 ore noaptea ne-au expediat la Sibiu...

...La Sibiu lume multă... luați din nou între baionete, ne-au călăuzit neobosiții noștri împănaji în pas domol și festiv dealungul orașului însoțiți de plebea orașului, care ne scuipa, ne huiduia și în urletele grozave ne trimitea la spânzurătoare.

La poliția de graniță unde ne-au oprit... ne-a înfundat într’o odăiță de patru coți, murdară și infectă.

Din clipă în clipă ne sporeau aci tovarășii de suferință : Venerabila matroană D-na Goga din Rășinari mama poetului, protopopul Săliștei Dr. Ion Lupaș cu preotul Valeriu Popovici din Sibiel, părintele Ilie Beu din Apolodul de Jos, Doamna Agnes Măcelariu cu băiatul ei Tică, Er. Dancăș din Rășinar, Ion Radu și G. Ivan din Sibiu și un băiat de vreo 16 ani din Porumbac, Constantin, pe care jandarmii îl văzură stând de vorbă cu o patrulă românească. Băiatul Constantin tremura de groaza spânzurătorii...

După o zi de chin istovitor de lung, ni se ia naționalul cu sentința : „Pahod na Šopron”.

Un ordin laconic ne înșirue în rânduri câte doi și ne pornește spre gară înconjuțați de toate părțile de jandarmi cu arma în mână și detectivi cu revolverele trase.

Un detectiv evreu ne destinează un vagon de cărbuni... La miezul nopții trenul își scutură oasele de fier amortite și pleacă”.

Urmează istorisirea calvarului drumului : Copșa - Mică, Teiuș, Cluj, Oradea Mare, Budapesta, Győr, Czellldömölk și

tocmai luni dimineața, adică după o săptămână întreagă de mers au ajuns la Șopron iar de aici la Rust în marginea lacului Fertő. Se știe cum a fost traiul în Rust și ciorba papricată a ju-pânului Berger care a zdruncinat sănătatea atâtor internați !

După un timp, Sf. Sa a fost transferat împreună cu părintele Iacob Chifa din Soporul de Câmpie și alții , în orașul Șopron unde au stat până în ziua de 17 Februarie 1917 când au dobândit libertatea de a se întoarce acasă „unde am aflat pustiu, jaf și mizerie, iar oblăduirea administrației ne-a declarat internați acasă, având aceleași obligații de prezentare la poliție de două ori pe săptămână și restricția de a nu face un pas fără știrea organelor de siguranță. Fiecare vorbă, fiecare pas, ne era ispitit de agenții secreți, cari ca o umbră de păcate ne spionau și ziua și noaptea”.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 5 și urmare).

Pr. Vasile Totelean, ort. Com. Păniceni.

...,a fost internat la Șopron timp de 2 ani și 6 luni, din toamna anului 1914 până în primăvara anului 1917. A murit în anul 1931”.

(Raportul No. 233/936 al Notariatului Com. Izvorul Crișului).

(Rap. No. 149/937 al postului jand. Păniceni către legiunea Cluj).

Pr. Iacob Chifa, ort. Com. Soporul de Câmpie.

Arestat la 5 Septembrie 1916 împreună cu părintele Vincențiu Pandrea gr.-cat. din Aruncuța, și-a lăsat acasă 7 copii, fiind internat în Rust (Șopron) până în Iulie 1917. În toamna anului 1917 i-a murit soția, iar Sf. Sa a pornit pe acelaș drum al veșniciei în primăvara anului 1918 din cauza mizeriei și suferințelor îndurate, rămânând copiii orfani.

(Pr. Septimiu Popa : Temnițele Clujului, Cluj, 1937, pag. 8).

Pr. Toma Stanciu, ort. Com. Agârbiciu.

Arestat de jandarmii unguri la 1 Septembrie 1916, internat în Lakompak, iar după o lună la Lakfalva, îndurând cele mai negre mizerii.

Eliberat la 4 Mai 1918.

(Seb. Stanca) op. cit. pag. 126).

Pr. Suciu Gheorghe, ort. Com. Cojocna.

Arestat în ziua de 2 Noembrie 1916 de poliția maghiară, trimis sub escortă la consiliul de războiu din Cluj, unde a fost

interogat și apoi depus la închisoarea din cetățuia Clujului sub cel mai sever regim. După ce i s'a făcut percheziție atât la domiciliu, cât și la biserică, a fost eliberat la 20 Noembrie cu obligația de a se prezenta din 3 în 3 zile autorităților militare.

(Comunicarea pr. Suciu Gheorghe).

(Rap. No. 169/937 al șefului postului jand. Cojocna, către legiunea Cluj).

Pr. Toader Teodor, ort. Com. Mărișel.

Născut în comuna Albac-Turda, în prezent preot la Calata. în timpul războiului 1916—1918 era preot în com. Mărișel, jud. Cluj.

„Din anul 1914 a fost suspectat de autoritățile maghiare pentru sentimentele sale românești. La 8 August 1916 l-au internat în comuna Weperd, jud. Șopron până la 6 Mai 1918.

Aceste date se găsesc scrise în arhiva oficiului parohial ortodox din com. Mărișel (Cluj) și s'au cules de Fodor Alexandru, preot în com. Mărișel, în etate de 36 ani”.

(Rap. No. 117/937 al postului jand. Măguri, către legiunea Cluj).

Pr. Ciulei Ilie, ort. Com. Arghita.

Inchis în 1916 la Tg. Mureș și internat în cazarma Săușa timp de 4 luni.

(Comunicarea Părintelui T. Scorobeș-Sibiu).

Protopopul Ioan Pop, gr.-cat. Com. Morlaca.

„a fost huiduit de unguri și pus la închisoare unde a stat 1 an și 2 luni, fiind internat și la Șopron.

A decedat în comuna Morlaca la 27 Iulie 1924”.

(Rap. No. 247 din 20 Martie 1936 al Notariatului com. Morlaca jud. Cluj, către prefectura respectivă).

(Rap. No. 66/937 al postului jand. Morlaca, către legiunea Cluj).

Protopopul Iuliu Truția gr.-cat. Com. Ciucea.

În noaptea din 11/12 Septembrie 1916 preotul Iuliu Truția a fost arestat și escortat de jandarmi la Cluj; iar în noaptea următoare împreună cu protopopul Ioan Pop din comuna Morlaca și alți 25 intelectuali preoți și învățători transportați cu trenul de marfă, într'un vagon de vite în comuna șvăbească Weperd jud. Șopron. „În timpul călătoriei (2 zile și 2 nopți) am îndurat cele mai amare suferințe. Deși eram torturați de foame și sete jandarmii cari ne escortau nu ne-au dat voie ră ne dăm

jos din tren decât la Oradea și Pesta, unde publicul adunat pe peronul stațiunii ne-a întâmpinat cu înjurături și amenințări cerând jandarmilor să ne împuște ca pe câni, numindu-ne trădători de patrie".

În luna Ianuarie 1919 o trupă de honvezi trimisă din Cluj, stabilindu-se în comuna Ciucea sub pretextul că susține ordinea a jefuit și maltratat populația română în modul cel mai barbar. Preotul deghizat în straie țărănești și-a putut salva viața refugiindu-se în cap de noapte prin păduri, mai ales că asasinii lui aveau să primească un premiu de 3000 coroane.

...,Barbarismele săvârșite de ostașii maghiari în comuna Ciucea în timp de 4 luni și 15 zile cât au stat aici, le dovedește și mai evident asasinarea locuitorilor : Popa Gheorghe a Utoachi de 25 ani, Buze Toader a lui Gligor de 21 ani, Vlaic Petru a lui Ilie de 24 ani, Nicoricu Andreiu al lui Ioan de 23 ani, Vulturar Vasile a lui Toader de 32 ani, Mătiș Nuța lui Ioan de 45 ani, Vulturar Ioan al Alexă de 63 ani, toți români.

Populația română din această comună nu regretă jertfele prestate în acest fel pentru realizarea visului său de veacuri".

(Declarația preotului Iuliu Truța, azi protopop).

(Rap. No. 379 din 16 Martie 1936 al Notariatului Com. Ciucea).

Pr. Emil Petran, gr.-cat. Com. Almașu.

...,am fost internat la 9 Septembrie 1916 în comuna Veperd jud. Șopron, până la 20 Iulie 1918,... lăsându-mi preoteasa și 3 copile acasă fără nici un ajutor și fără a primi nici o recompensă... dela statul român".

(Declarația pr. Petran prin Oficiul parohial No. 16/936 către notariatul Circ. Almașul, înreg. la No. 359/936).

Pr. Ioan Mihalca, protopop onorar, gr.-cat. Com. Aghireșu.

În ajunul Crăciunului -din anul 1918 o parte din bandele secuști, ce au săvârșit atrocitățile cunoscute la Beliş, unde au fost arși pe rug o mulțime de moși, au terorizat locuitorii prin împușcături venind direct la mine să mă omoare împreună cu ginerele meu Dr. Teodor Giurgiu, avocat în Cluj. Fiind avizat de intențiunea lor, am fugit împreună cu ginerele meu și ne-am ascuns în păduri, ducându-ne pe la miezul nopții la răposatul părinte Ioan Galiș în comuna Petriud, internat și el din 1916 până în luna August 1918. În ziua de Crăciun a anului 1918 ne-am re-

fugiat la părintele Emil Petran în Almaşul Mare, care asemenea a fost internat ; în ziua de 7 Ianuarie 1919 ne-am refugiat în comuna Curăplac, unde garda ungurească a voit să ne deţină şi numai graţie unei femei am scăpat ca prin minune, trecând apa Almaşului în fugă ; în ziua următoare am hoinărit prin păduri şi în 10 Ian. 1919 seara pe la orele 10 am ajuns în Cluj, unde toţi cunoscuţii se mirau că mai suntem în viaţă, întrucât a fost primită ştirea că ne-a omorât".

(Declaraţia pr. Mihalca din 14 Martie 1936, către notariatul cer-cual Aghireşu înreg. la No. 347/936).

Pr. Dr. Vincenţiu Pandrea, gr.-cat. Com. Aruncuţa.

Arestat în ziua de 8 Septembrie 1916 şi escortat pe jos la Sopor. „Din Sopor luând şi pe preotul Chifa, ne-au dus la Frata, unde au dresat până la miezul nopţii un proces verbal de nobis sine nobis. În Ghiriş ne-au ghemuit într'un vagon de vite şi abia după 4 zile am ajuns la Cluj. Am stat 12 zile închis într'o celulă fără nici o scântee de lumină. În fiecare zi ne scotea la poliţie, ca lumea de pe stradă să ne scuie şi batjocorească. Numai credinţa neclintită în Dumnezeu m'a scutit de nebunie. Mi se sdruncinaseră nervii încât nu mai puteam duce lingura la gură".

A fost apoi internat în Rust (Şopron) până la 10 Iunie 1917, când a dobândit libertatea.

(Rap. No. 565 din 17 Martie 1936 al Circ. Notariale Suatu jud. Cluj).

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 108).

Pr. Emil Pop, gr.-cat. Com. Tuşinu.

..., „A suferit închisoare în temniţa din Cluj dela 26 Septembrie 1916 până la 18 Decembrie 1916".

(Rap. No. 411 din 12 Martie 1936 al notariatului Săn-Petru de Câmpie jud. Cluj).

(Rap. No. 164/937 al postului jand. Săn-Petru către legiunea Cluj).

Protopopul Dr. Elie Dăianu, gr.-cat. Cluj.

Bănuir de spionaj în folosul României, percheziţionat în urma unui denunţ că are telefon subteran. Închis în temniţa din Cluj un an întreg, dela 8 Nov. 1916 până la 8 Noembrie 1917;

în loc să fie liberat, a fost internat la Șopron până în 1918. Și-a descris suferințele în cartea „Din temniță și exil”.

(Pr. Septimiu Popa-Bologa : op. cit. pag. 8).

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 84).

Pr. Septimiu Popa, gr.-cat., Com. Bologa.

Arestat la 27 Septembrie 1917, ținut închis la Cluj în celulă până la data de 15 Noembrie, acuzat între altele că ar fi trimis telegrame cifrate în România.

(Pr. Septimiu Popa-Bologa : op. cit. pag. 8).

Pr. Emil D. Măcelar, gr.-cat. Com. Totelec.

Pr. Beniamin Rusu, gr.-cat., Com. Sugeac.

Pr. Augustin Pop, gr. cat. Com. Ugruț.

Pr. Alexandru Pop, gr. cat. Com. Căptălan.

Pr. Gheorghe Giurgiu, gr. cat. Com. Silvaș.

Împreună cu ceilalți trei preoți :

Pr. Septimiu Popa, gr.-cat., Com. Bologa.

Pr. Emil Pop, gr.-cat. com. Tușin.

Pr. Emil Marcu, gr. cat. din Com. Tic.

de cari am vorbit mai sus, au fost arestați în următoarele împrejurări :

Preotul Emil Marcu — astăzi răposat — având pe maică-sa grav bolnavă și gândindu-se la un eventual sfârșit, a găsit cu cale să înștiințeze prin 7 scrisori pe ceilalți 7 frați preoți, cu o seară mai înainte de Sf. Marie 1916 când a intrat România în războiu, — să vină la prohodire imediat ce vor primi telegramă dela Sf. Sa. Iată ce le-a scris :

„Onorate în Hristos Frate,

Te încunoștiințez că bătrâna mea mamă e greu bolnavă și în tot momentul mă aștept la moartea ei. Își trăește poate ultimile clipe. Pentru cazul morții m'am hotărât să-i fac o înmormântare frumoasă, chemând la prohod șapte preoți harnici și vrednici, cum ești tu. Atunci îți voi trimite o telegramă scurtă iar tu primind-o pleacă la drum. Eu te voi aștepta cu trăsura la gara din Aghireș.

Al tău iubitor frate :

„Emil Marcu”.

Scrisorile adresate celor 7 preoți de mai sus n'au fost puse la poștă, părintele Emil Marcu fiind arestat pe neașteptate și dus la Cluj. În curtea închisorii a întâlnit un țăran dintr'un sat de lângă Tic, ce urma să fie eliberat chiar a doua zi.

— Omule — i-a șoptit — n'ai fi atât de bun să duci o scrisoare preotesei mele ?

— Cum nu, domnule părinte! — a răspuns acesta.

Scrie-o numai !

Pe un petec de hârtie Emil Marcu a scris următoarele rânduri :

„Dagă Nelli, Pe masa mea de scris vei găsi șapte scrisori în plicuri, adresate unor prieteni ai mei preoți. Te rog nimicește-le, ca nu cumva făcându-se vreo percheziție la casa mea să mi se agraveze și în acest chip situația. Te sărut dulce, îmbrățișez pe copii și te rog: nu dispera. Al tău,
Emil.

Își închipue oricine ce s'a întâmplat. Înainte de a trece pragul închisorii spre libertatea acordată, țăranul a fost percheziționat și Ungurii au aflat scrisoarea cu pricina. Noaptea au fost ridicate din casa preotului Marcu și celelalte 7 scrisori. După cercetarea lor au fost trimiși doi detectivi să se încredințeze dacă e cu adevărat bolnavă de moarte mama Cucerniciei Sale sau cuprinsul scrisorilor are o altă tâlcuire ? Oricine din noi știe cum este un bătrân : cu o mână de suflet ; când crezi că e mai sănătos și bine, atunci auzi la 2—3 zile că a murit și când socotești că-i gata plecat în drumul neîntoarcerii, îl vezi că se împotrivește! Mă gândesc la câți bătrâni nu le-am făcut slujba sfântului maslu. La noi așa e credința : dacă faci maslu cu 3 preoți unui bolnav, s'alege, ori se tămăduiește, ori îl iartă Sfântul de nu se mai chinuiește — zic pe câți bolnavi nu i-am văzut a doua zi umblând pe bătătură!

Se vede treaba că grija părintelui Marcu de a-i face mamei sale o îngropăciune după toată cuviința a fost prea timpurie. Pe semne că bătrâna s'a răsgândit, că venind detectivii s'o vadă dacă într'adevăr e pe moarte, au dat de dânsa trebăluind prin casă ! Iar când au întrebat-o dacă a fost bolnavă rău de tot, le-a răspuns că „nu, maică, n'am avut decât durere de șale!”, neștiind ce minunat serviciu de recunoștință face fiului său, pentru prea timpuriile măsuri de îngropare.

...Tribunalul marțial a ajuns la convingerea că popa din Tic voia să-și cheme colegii la... prohodul Ungariei. Va să zică era vorba de convocarea unei adunări secrete în vederea măsurilor ce sunt de luat după intrarea României în războiul I'...

Cei șapte preoți au fost arestați și percheziționați cu care ocazie s'a mai găsit pela fiecare câte o scrisoare suspectă.

Opt săptămâni au fost ținuți în celule separate și apoi câte 4 la un loc, iar după încă două luni pr. Emil Marcu și Augustin Pop au fost internați la Veperd ; ceilalți liberați...

(Pr. Septimiu Popa, Temnițele Clujului, Cluj 1937 pag. 9—14).

La informațiile pr. Septimiu Popa, adăogăm următoarele:

Preotul Emil Ion Marcu, născut în anul 1870 în Com. Gheorgheni jud. Cluj, de religie gr. cat., absolvent al teologiei din Blaj, ales preot în com. Ticu-Cluj. A fost pus sub supraveghere de autoritățile maghiare, în urma unui denunț făcut de un anume Stein, fost administrator al minelor de cărbuni Șorecani în timpul războiului, iar după unire șef de gară la Aghireș (gara mare).

Eu sunt preot. Idealul vieții mele preotești este propovăduirea iubirii, a păcii, a ajutorinței aproapelui.

Dar vezi, sunt și românii și nu-mi pot stăpâni amărăciunea sufletească, rușinea ce-mi dogorește obrazul, revolta ce mă copleșește, când mă gândesc la proverbul strămoșesc „bună țară, rea tocmeală”. Noi le-am oferit slujbe, pâine bună românească tuturor nelegiuitorilor cari și-au bătut joc de părinții și frații noștri ; tuturor denunțătorilor, din cauza cărora au suferit ai noștri temniță, surghiun, batjocură ! Șef de stație, d-le Stein ? Și vă mai vâtați de regimul aspru al României față de minorități ? Nu vedeți că nici astăzi — după 20 de ani dela unire — românul nu e stăpân la el acasă ? Oare să fim noi atât de ticăloși și netreb-nici și să fi uitat blestemul și lacrimile și suferințele părinților pentru sfintele lor și ale noastre drepturi ?

Trebue să înțeleagă oricare cetățean din România Mare cuvântul evanghelic : „dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului”. Bunătatea noastră nu-i prostie !

Revizionism ? Vom vedea noi cum stă cazul ! Până în prezent am răspuns cu vorbă bună, cu răbdare îngerească tuturor ticăloșilor ! Dar nu va merge până la sfârșit !

(Informatori : D-na Cornelia Bodea (n. Marcu) de ani 40, fiica preotului Marcu, Com. Aghireș ; Dl. Marcu Alexandru, fiul preotului de ani 32, administratorul minelor Șorecani din colonia Tieu (Cluj) ;

Pițig Iosif, de 70 ani, Com. Ticu, fost primar ; Maxim Ilie, de 48 ani, primar în Com. Ticu).

(Rap. No. 158/937 al postului jand. Aghireș-Ticu, către legiunea Cluj).

Canonul Ioan Agârbiceanu, gr.-cat. Cluj.

Născut la 19 Septembrie 1882 în com. Cenade (Tva. Mică).

Bunicul său purta numele de Boariu și trăia în satul Agârbiciu. Fiind mutat ca pădurar la pădurea Redea-Mică din Cenade localnicii i-au zis Agârbiciu. De aci și-a luat și părintele Ioan numele de Agârbiceanu.

Noi l-am cunoscut de mult — înaintea întregirii — ca scriitor. Studiile: teologia și literale la universitatea din Budapesta. Hirotonit preot la 1906 în Com. Buciumșasa în munții Apuseni lângă Abrud, unde a funcționat până în Aprilie 1910, când a trecut paroh în comuna Orlat-Sibiu. Aci a stat până în Septembrie 1916. Odată cu retragerea oștilor române din Ardeal, a trecut și Sf. Sa în Vechiul Regat împreună cu soția și cei 4 copii (cel mai mare n'avea decât 9 ani).

Părintele Ion Agârbiceanu a îndurat alături cu ceilalți români toate greutățile și suferințele. O întreagă odisee¹³). După cum se vedește din dosarele Marelui Stat Major, Sf. Sa s'a înrolat ca preot militar în corpul voluntarilor ardeleni din Rusia. În Noembrie 1917 s'a întors în Basarabia împreună cu voluntarii; iar de aci, în Moldova unde a stat până în Decembrie 1918, când îl vedem grăbindu-se la parohia și credincioșii săi din Orlat după atâta lipsă.

În prezent este canonic prebendat al capitolului catedral de Cluj-Gherla, membru corespondent al Academiei Române și în Comitetul Central al Astei. Fost director al ziarului Patria din Cluj și al rev. Transilvania. Azi este director al revistei religioase „Agru” și „Tribuna”.

Pentru meritele sale literare, culturale și naționale, a fost distins cu : „Meritul Cultural”, cava'ler al ordinului „Ferdinand I”, „Medalia Ferdinand I”, „Coroana României în grad de ofițer”.

13. N. Iorga : Memorii, Buc. 1931 Ed. Clornei, vol. I. pp. 129, 130, 203 și 311.

JUDEȚUL CONSTANȚA

Pr. Gheorghe Oprescu, ort. Com. Topalu.

„Defunctul preot Gheorghe Oprescu a fost închis de germani și bulgari.

A arborat drapelul național român la casa locuitorului Vasile Popescu din comună strigând : „Trăiască România, Trăiască M. Sa Regele Ferdinand I !”.

Germanii l-au arestat imediat ; iar timp de 6 zile nu i-au dat nimic de mâncare, nici măcar apă. La cercetările făcute, toți locuitorii au fost de partea preotului, așa că după 15 zile a fost eliberat.

A doua oară a fost închis de bulgari pentru faptul că a arborat drapelul național și a cântat imnul național român în orașul Hârșova.

A scăpat și de data aceasta fiind luat pe garanție de locuitorul Neacșu Ilie și frunțașii satului, că nu va mai săvârși astfel de fapte. Bulgarii hotărâseră a-l trimite în judecată la curtea marțială din Babadag”.

(Rap. No. 148/936 al Preturei Dunărea către Prefectura C-ța).

Pr. Ioan Grigorescu, ort. din Constanța.

Mobilizat la brigada 9-a de artilerie. A fost rănit la Flămânda în Septembrie 1916 și evacuat la spitalul 124 din București. În acest timp serviciul religios l-a înlocuit cu ieromonahul Stelian Doroș. După evacuarea spitalului din București, s'a retras la Brăila, unde a trebuit să rămână din cauza rănilor nevindecate.

Comenduirea germană a decis să evacueze pe refugiații din Brăila spre a libera orașul de mulțimea lor, spre a înlesni aprovizionarea și mai ales de teama spionajului. Preotul Grigorescu s'a reîntors la Constanța.

În Septembrie 1918 armata germană a cedat administrația bulgarilor. Preotul Grigorescu a spus într'un elan de bucurie că și bulgarii vor fi siliți să părăsească Dobrogea, că în curând vor veni românii. Atât a trebuit că s'a și pomenit cu un ofițer bulgar însoțit de un soldat cu baioneta la armă și a început a-l lovi cu vâna de bou zicând: „Vin Românii, popă?”. După ce a obo-

sit ofiterul, l-a luat în primire soldatul, trăgându-l de păr, trântindu-l și lovindu-l cu picioarele...

(Informatori: Pr. I. Grigorescu-Constanța ; Dl. Antonescu, chestorul poliției Constanța ; Adresa No. 3610/936 a Prefecturii Constanța).

Pr. Constantin Jipescu, ort., Com. Istria.

..., „A fost bătut și arestat în gara Medgidia de căpitanul Samarov din armata bulgară, îndemnat de locuitorul Colin D. Nicof, dezertor din armata română, înrolat jandarm în armata bulgară cu serviciul în comuna Ferdinand I (Caramurat).

Preotul a fost acuzat ca instigator împotriva bulgarilor.

(Rap. Primăriei Istria No. 201/936, către Pretura Plășii Ferdinand I).

Pr. Ion Popescu, ort. Com. Dorobanțu.

..., „Am avut în această comună pe preotul Ion Popescu, în prezent decedat, care fiind refugiat în Brăila, a fost maltratat de germani pentru că n'a voit să predea suma de 60.000 lei, ce aparțineau băncii populare, unde numitul era președinte.

Intorcându-se în comună după cucerirea Brăilei, a împărțit acești bani locuitorilor spre a-și procura hrana de care erau lipsiți, dând prin aceasta dovadă de un eroism civic".

(Rap. No. 322/936 al Primăriei Com. Dorobanțu către Pretura Plășii Ferdinand I — Constanța).

Nu trebuie trecută cu vederea cinstea exemplară de care a dat dovadă preotul Ion Popescu, dragostea lui pentru poporeni, de banii cărora nu s'a atins — altul ar fi spus că i-au luat nemții — precum și faptul că restituind suma într'o vreme de mare lipsă, a săvârșit o binefacere.

Pr. I. Dumitrescu, ort. Com. Sinoe.

„În timpul războiului din 1916—1918, preotul I. Dumitrescu, în prezent decedat, a fost maltratat de locuitorii bulgari ai acestei comune, cum și de armata bulgară, închis într'o locuință părăsită, sub pază, de unde a scăpat cu multă greutate fugind în comuna Târgușor cu locuitori români.

Deasemeni au suferit bătăi și maltratări și pușinii locuitori români ce există în comună, iar fetele și femeile batjocorite de bulgari.

Aceste informații sunt luate de la locuitorii români din această comună".

(Rap. No. 367/936 al Primăriei Com. Sinoe, către Pretura Plășii Ferdinand I — Constanța).

Pr. Belizarie Popescu, ort. Com. Mereni (Engimahale).

Mobilizat cu gradul de preot-căpitan la Reg. 34 Inf. Constanța. A murit la Turtucaia.

(Informator : I. Rădulescu, funcț. Prefectura Constanța. Pr. Ec. C. Nazarie : Activitatea preoților de armată, pag. 99).

Pr. Enciu Găliceanu, ort. Com. Satu-Nou-Constanța (azi în Durostor).

În 1916 era în vârstă de 85—90 ani. S'a refugiat spre balta Ialomiții și neavând cine să-l treacă Dunărea, a fost prins de o patrulă bulgară în dreptul Răului (canal de legătură între Borcea și Dunăre), împreună cu toți ceilalți refugiați. Bulgarii le-au luat bagajele, i-au jefuit de bani și alte lucruri de valoare, întorcându-i înapoi. Pe bătrânul preot Găliceanu l-au somat de trei ori să le dea bani, l-au trântit la pământ, l-au bătut, amenințându-l cu moartea. N'avea la dânsul decât o geantă cu Sfintele Taine, pe cari i le-au aruncat în țărână. Din cauza celor îndurate i s'a tras moartea.

(Informatori : Pr. Ec. Vasile Popescu, com. Șocariciu-Ialomița ; pr. Iosub Grigore, Com. Slobozia-Ialomița).

Pr. Niță Trandafirescu, ort. Com. Osmanfaca.

..., „Preotul Niță Trandafirescu de fel din com. Osmanfaca jud. Constanța, împreună cu familia compusă din 11 persoane, s'a refugiat cu ce a putut lua din strânsura sa, în com. Șutești-Brăila. Aci a suferit și de foame, fiind batjocorit de dușmanii bulgari și văzând că nici în această comună nu poate trăi, a părăsit-o venind în com. Tupilați jud. R. Sărat, unde a fost primit de cântărețul Toma N. Manolache, făcând servicii populației...”

(Rap. Primăriei Tupilați-R. Sărat No. 253 din 10 Martie 1936).

JUDEȚUL COVURLUI

JUDEȚUL DÂMBOVIȚA

Pr. Iosif Popescu, ort. Com. Gheboeni.

A urmat cursurile seminarului „Nifon Mitropolitul” din București, după absolvirea cărora a fost hirotonit preot în comuna sa natală Gheboeni, în locul tatălui său Iancu Georgescu. Preotul Iosif a primit numele de Popescu la înscrierea în școala primară, după un obicei al învățătorilor depe vremuri de a da fiilor de preoți numele acesta. Lumea îi zicea „părintele Vică”. În Gheboeni a păstorit între anii 1901—1916 Noembrie 19, când a fost omorât de nemți în următoarele împrejurări :

După luptele crâncene depe muntele Mateiașul oștile române au început să se retragă în primele zile ale lunii Noembrie 1916 pe șoseaua Câmpulung-Târgoviște, pe care se află răsfirată comuna Gheboeni, la o depărtare de 14 km. de capitala județului Dâmbovița.

În situația tragică din acele zile, urma ca între alte instituții, să fie evacuată și administrația financiară din Târgoviște, care a avut grija să înștiințeze pe funcționarii publici să-și încaseze salariul pe luna Noembrie, chiar mai'nainte de vreme. Între alții s'a dus și părintele Vică însoțit de fiul său Romulus. În ziua de 16 Noembrie era în Târgoviște. Știm sigur că acolo a stat două zile, până la 18 ale lunii, când a plecat spre casă. În acest timp însă, oștile germane au intrat în sat instalând chiar și post de comandă în partea nordică a lui, în casele săteanului Constantin Tomescu. Lipsa preotului n'a trecut neobservată, mai ales că nemții aveau obiceiul când cucereau un sat chemau pe fruntași, pe preot, învățători, primar și alții, de constituiau cu ei un fel de serviciu polițienesc, făcându-i responsabili cu viața de orice neorânduială s'ar întâmpla. Preotul lipsise. În drumul spre Gheboeni, părintele Vică a lăsat șoseaua județeană pe care coborau patrulare și oști dușmane, ocolind pe dreapta „pe la lupărie”, printr'un lăstăriș de pădure, unde din nenorocire a găsit o pușcă și o trompetă românească, luându-le cu sine. La intrarea în sat — era cam pe la orele 4 după prânz — i-a ieșit în cale o patrulă germană și pentru că preotul n'a avut prezența de spirit să arunce arma din mână sau poate va fi fost prea târziu, nu știm ; destul atâta că a fost dus la postul de comandă din capul satului, trecând chiar pe lângă casa sa, cu

care prilej Romulus, copilul părintelui, a izbutit să se strecoare și să fugă — și acolo, după o prea scurtă cercetare a fost condamnat da moarte cu toată apărarea ce-i luase un morar, Carol, sas de origină, din partea ocului.

Noaptea l-au trimis cu 2 soldați la Voinești, un sat la vreo 10 km. dela Gheboeni spre Câmpulung. La destinație însă n'a ajuns. Alt drum îi era hărăzit părintelui Vică. Drumul veșniciei. Oamenii povestesc fel de fel de născociri ale minții lor. Unii spun că fiind părintele de o putere de voinic adevărat și știind sigur că îl așteaptă moartea, pe când mergea pe drum între cele două sentinele, s'ar fi repezit la un moment dat asupra neamțului din față și cu un pumn de desnădejde l-ar fi culcat la pământ ; când s'a întors să-l izbească și pe cel din spate, acesta i-a vîrît baioneta în piept, omorându-l pe loc ; alții spun că l-ar fi ucis mișelește cu toate că la Voinești ar fi putut dobândi iertăciune.

Ce s'a întâmplat în noaptea aceea în drumul Voineștilor n'aș putea spune. Nimeni n'a aflat. Peste vreo zece zile, când în sat încă se mai întrebau oamenii ce va fi oare cu preotul lor de nu se mai întoarce, a sosit un bătrân țigan rudar dintr'un alt sătuleț vecin numit Izvoarele, spunând la lume că venind el spre Gheboeni a văzut în șanțul din stînga șoselii niște câini ce se'ncolțiau asupra unei grămezi de pământ. Când s'a apropiat mai bine, a văzut două picioare de om și alungând câinii, săpînd pământul cu vârful bățului în partea capului, s'a îngrozit văzînd chipul răposatului preot Vică, ce se păstrase destul de bine din cauza înghețului și pământului puțin cu care fusese acoperit.

Cu învoirea comandaturei preoteasa Zoe și alte femei și oameni din sat au luat trupul din șanțul drumului de l-au îngropat cu slujbă preotească lângă altarul bisericii, unde părintele Vică din Gheboeni se rugase o bună parte din viața sa, pentru el și pentru alții. N'avea decît 36 ani când a fost omorât.

O soartă tristă ca un blestem de nu știu câte neamuri, a urmărit pe ceilalți membri ai familiei acestui slujitor al Domnului. Băiatul Romulus, care-l întovărășise în drumul nenorocirii, s'a prăpădit la un an după aceea în vîrstă de 12 ani. Cele două fete Adela și Elisabeta i-au urmat, prima când n'avea decît 21, a doua 26 ani ; iar Zoe preoteasa cu suflet plin de durere s'a pristăvit la 46 ani. Singurul supraviețuitor este Ioan, feciorul cel

mare, gospodar în sat la Gheboeni, care n'a putut învăța la școli mai înalte — are 3 clase de liceu — cum s'ar fi întâmplat de ar fi trăit tatăl său.

Aceasta-i trista soartă a preotului Vică dela Gheboeni.

(Informatori : Ioan I. Popescu, fiul preotului, Com. Gheboeni; Nicolae Cristea, Com. Gheboeni; Pr. Nicolae Popescu, Com. Teiuș-D-vița.; Rap. Primăriei Gheboeni No. 210 din 2 Martie 1936).

Pr. Ioan Popescu, ort. Com. Vișina-Dvița.

Intr'un revărsat al zorilor dela începutul luni Mai 1917, două mogâldețe fugare s'au strecurat pe după grajd în casa preotului Ioan din Vișina. Era fiul său lancu, locotenent în armata română Reg. 70 Infanterie însoțit de un camarad, căpitanul Barbu Pârâianu, azi general și inspector general al jandarmeriei din țară. Căzuseră prizonieri la nemți și izbutiseră să fugă din lagărul din Craiova. Acum voiau să treacă în Moldova.

Cu multe greutate și primejdii ajunseseră în sat. Două săptămâni au stat prin podurile și beciurile caselor părintelui Ioan, pregătindu-se pentru restul călătoriei. Iși poate închipui oricine starea sufletească atât a celor doi ostași, cât și a preotului, teama de a nu fi descoperiți, mai ales că din lagărul de prizonieri de unde fugiseră se telegrafiaseră la toate posturile de pază ale etapei jandarmeriei spre a se lua cele mai atente măsuri de urmărire.

Și într'un miez de noapte cei doi oșteni și-au făcut cruce, îmbrățișând cu lacrimi pe preot și ai lui... poate că n'aveau să se mai vadă niciodată... ca să treci prin frontul dușman nu e lucru atât de ușor. Trebuesc înalte virtuți de viteaz ce știe a-și pune viața în cumpănă.

Dumnezeu a voit ca numai unul din cei doi eroi să ajungă la țintă; celălalt să moară.

În noaptea de 21-22 Mai 1917 la trecerea prin apa Putnei, au fost descoperiți de dușmani cari au deschis foc viu asupra lor. Locotenentul lancu Popescu, fiul preotului din Vișina, a fost rănit de moarte, prins și dus în spitalul din Odobesti unde la 3 zile și-a dat sfârșitul în groaznice chinuri, fiind îngropat în cimitirul de acolo.

(Rap. No. 370/936 al Primăriei Vișina-Dâmbovița).

(Relatarea D-lui General Barbu Pârâianu).

(Vezi la jud. Putna procesul de spionaj al eroilor Vrânceni).

Pr. Popescu M. ort. Com. Ghergani.

A fost bătut pentru că lua apărarea populației. A scăpat cu fuga din palatul lui Ion Ghica din Ghergani, unde era sediul comandaturii în timpul ocupației, ascunzându-se prin păpuriș și apoi în pădurea statului.

(Informator : Alex. Popescu, teolog, Com. Ghergani).

JUDEȚUL DOLJU

Pr. Marin Urziceanu, ort. Com. Bistreț.

„În timpul războiului din 1916-19, am suferit următoarele :

a). Din partea Bulgarilor.

În seara zilei de 14-15 Noembrie 1916 m'am pomenit că bate cineva la ușe. Era consăteanul Mitrache Deliu care mă anunța că sunt chemat de căpitanul unei companii de soldați bulgari, ce trecuseră Dunărea prin schela Bistreț, acum cantonați în apusul comunei. Porunca suna lapidar : Să mă prezint cât mai îndată, că orice întârziere îmi agrava situația.

Am plecat cu Dumnezeu înainte, urmat de o mulțime de bărbați, bătrâni, femei și copii. Acolo, am și fost pus între soldații bulgari și ținut sub cerul liber în ploae și ninsoare până la ora unu din noapte, când am pornit pe jos către Dunăre — drum de 6 km. — ostatec în Bulgaria.

Două nopți și două zile am stat în „Gâtanul”, o mică insulă în mijlocul Dunărei, păzit de soldați bulgari.

A treia zi am fost transportat cu o barcă în Bulgaria împreună cu un fiu al meu pe atunci elev în clasa VII-a de liceu.

Zile și nopți întregi am fost ținuți în frig, lipsiți de hrană, desbrăcați, bătuți și înjurați după clasicele metode polițieneste bulgare. Între timp, dovedind că eu eram casierul băncii populăre, au început să ceară să le predau banii și tot avutul.

În acest scop, după 15 zile de torturi am fost adus în comună să le pun toate la dispoziție. N'am cedat cu o iotă, pentru că știind toate averile băncii — bani, arhivă și o parte din grâu la loc sigur și secret — eram convins că nu le vor găsi, oricât ar căuta.

Din această cauză am fost luat din nou în Bulgaria și ținut sub acelaș regim de bătăi și amenințări cu moartea.

După mai multe zile am fost readus cu o barcă peste Dunăre, în care trecere am fost amenințat cu înecul, numai și numai să dau averea băncii.

Însă Dumnezeu m'a ajutat întărindu-mă; nici de data aceasta n'au putut afla nimic dela mine, pentru care fapt din nou am fost dus la Dunăre, să mă întemnițeze în Bulgaria. La Dunăre am reușit să-l conving pe căpitan să mă pună în libertate.

Abia ajunsesem acasă beat de fericire când noaptea târziu, acelaș căpitan însoțit de câțiva soldați au intrat în casă peste mine. Intinzând sabia, ceilalți baionetele, îmi cereau scurt, averea băncii. În poziția asta ne-a găsit ziua, când dela Lom Palanka a venit un polcovnic urmat de alți cinci ofițeri.

Interesându-se de rezultatele obținute de ceilalți și nemulțumindu-l, el însuș m'a percheziționat în toate camerele, curtea și alte dependințe, fiind pe deasupra învinovățit că am telefon și păstrez legătura cu armatele noastre. Au terminat-o obișnuit cerându-mi banii, dar fără răspuns. Găsind însă o parte din grăul băncii, l-au luat și l-au transportat în Bulgaria.

Apoi au plecat la un proprietar vecin cu Com. Bistreț — Dumitru Arsenie — dela care au luat 80.000 lei în aur.

La întoarcere au dat iarăși pe la mine, au mâncat și au dormit și a doua zi spunând polcovnicului toate câte le trăsesem, care fiind satisfăcut de cei 80.000 lei ai lui Arsenie, mi-a dat o carte de vizită, spre a fi lăsat liber.

Deasemenea a dat ordin și căpitanului să se retragă peste Dunăre cât mai repede, pentru că Nemții își anunțaseră sosirea dinspre Segarcea.

b). Din partea Germanilor.

Sub Nemți nu mi-a fost mai bine. Am avut destule de suportat. Așa, fiind reclamat de un fost antreprenor al bisericii din satul nostru anume Dușan Petcovici — de origină sârb-macedonean, care se dăduse drept bulgar și deci aliat al lor — cum că i-aș datora 3500 lei, lucru inexact de altfel, o altă serie de torturi s'au abătut asupra-mi. La ancheta făcută de Nemți, am prezentat actele justificative, făcând dovadă că antreprenorul reclamasese mincinos.

Într'o altă împrejurare soția mea a fost bătută să dea căldările de aramă, pe care găsindu-le le-au luat.

(Comunicarea Pr. Ic. Marin Urziceanu, Com. Bistreț, jud. Dolj).

(Rap. No. 926/937 al postului de jandarmi Bistreț către Insp. G-ral al jand.).

Pr. Alex. Baculescu, ort. Com. Bârca.

„În timpul ocupației inamice 1916-1918, pr. paroh Alexandru Baculescu, în prezent decedat, a susținut interesele locuitorilor. A fost bătut de Nemți și ținut la închisoarea Sadova zece zile”.

(Rap. No. 661 din 18 Martie 1936 al notarului M. Purcăreanu, Com. Bârca-Dolj).

Pr. Gh. Florescu, ort. Com. Catanele.

„Defunctul preot Gh. Florescu din această comună a fost schingiuit de Bulgari în luna Noembrie 1917, pentru a le da bani”.

(Rap. No. 295 din 11 Martie 1936 al Primăriei Catanele-Dolj).

Pr. Nicolae Gavrilescu ort. Com. Argetoaia.

...„a suferit bătăi dela poliția germană și închis la Turnu-Severin, pentru că îndemna poliția să aibă încredere în biruința armatei române și să nu dea alimente și cereale nemților”.

(Comunicarea primarului Ion I. Constantinescu și a notarului Ștefan Teodorescu din Com. Argetoaia).

(Rap. No. 862/937 al postului de jandarmi Argetoaia către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Dumitru Gh. Popescu, ort. Com. Intorsura.

În primăvara anului 1917, soldatul român Gheorghe D. P. Dinuț, fugăr dintr'un lagăr de prizonieri din Germania, s'a întors acasă în comuna Intorsura, îmbrăcând haine civile ca oricare alt sătean. În acel timp soldații nemți sileau pe români să are mosiile boerești, să nu rămână pârlage.

Într'o dimineață Gheorghe D. P. Dinuț a fost oprit în drum de un soldat german, să-l ducă să muncească pe moșie. Acesta n'a vrut să execute ordinul, de aici ceartă și fiindcă neamțul îl amenința cu arma, Dinuț s'a repezit la el, l-a dezarmat, omorându-l pe loc cu baioneta. Apoi a dispărut.

Cu toate cercetările, n'a putut fi prins.

Comenduirea germană văzând că nu poate da de urma lui a arestat pe preotul Dumitru Gh. Popescu și pe ceilalți fruntași din sat, i-au dus la Segarcea unde i-au ținut două săptămâni supunându-i la cele mai mari chinuri și torturi, să-l dea pe uci-gaș.

În cele din urmă i-a eliberat cu multă greutate.

Dinuț s'a întors în sat tocmai după plecarea nemților.

(Comunicarea Pr. Dumitru Gh. Popescu com. Intorsura).

(Rap. No. 825)/937 al postului de jandarmi Radovan către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Ștefan Băileșteanu, ort. Com. Negoiu.

...În timpul ocupației dușmane, a fost arestat de bulgari, insultat și batjocorit... Preot distins, a construit sub conducerea sa biserica nouă și un frumos monument pentru eroii români din 1916-1919, pentru care a dobândit „Răsplata Muncii” pentru biserică. A decedat în anul 1932.

(Rap. No. 1036/937 al postului de jandarmi Negoiu, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Nicolae Bârzeanu, ort. Com. Zavalu.

„După bătălia dela Târgu-Jiu, nemții au pătruns și în comuna Zavalu, în luna Noembrie 1916.

După trecerea armatei nemțești peste Olt, au pus etape de comandaturi la Segarcea și la Sadova.

La comandatura Sadova era un căpitan și mai mulți soldați germani, care dăduse ordin ca orice locuitor român să depună la primăria satului în prezența unui soldat german, orice arme de foc, cuțite, lănci, frigări ascuțite, topoare, etc.

Căpitanul german din Sadova își asociase un evreu ca tâlmaci și umbla prin comunele noastre ispitind de lucruri ascunse dela armata română sau arme particulare.

În ziua de Duminică 30 Aprilie 1917 a sosit în comuna Zavalu căpitanul cu evreul, căutând tutun și zahăr rămas la locuitori dela armata română.

S'a oprit cu trăsura la casa locuitorului Ion Stan R. Florea întrebându-l aspru: „Scoate tutunul ce ți-a rămas dela armata română, căci ești pârât că păstrezi”. Omul înfricoșat a scos ce a avut: o lădiță de tutun negru. Căpitanul văzând că a reușit, a lovit pe om cu biciul, zicându-i: „scoate tot, că ai mai multe lucruri”. Omul speriat a arătat și o târnă de potcoave noi pentru caii armatei române. Atunci căpitanul l-a bătut pe om și mai bine, ca să spună tot, că-l împușcă. Omul a mai spus că mai este și pușca popii (a mea), într'un maldăr de papură pe acoperișul păturului lui. Căpitanul mulțumit de aceste

descoperiri, a pus scara pe pătul și a scos arma cum era împachetată, cu cartușier, a luat-o pornind spre locuința mea. La orele 2 d. m., m'am pomenit cu trăsura căpitanului cu evreul la poarta mea, arătându-mi arma și întrebându-mă : a cui este ? Am răspuns că e arma de vânat a fiului meu Dumitru, care era în Moldova în armata română și că nu știu când băiatul a ascuns arma la vecin.

Motive de scuză n'aveam, căci ordinele pentru depunerea armelor erau din Noembrie 1916, decând ocupaseră comuna.

Așa că în seara acestei zile am fost transportat la arestul etapei Sadova. S'a dresat proces verbal cum a știut căpitanul, s'a înaintat comandurii celei mari dela Segarcea și pe mine m'a ținut arestat dela 30 Aprilie până la 29 Iunie 1917, zile 60.

În ziua de Sămpetru am fost transportat la comandatura Segarcea unde m'au judecat, achitându-mă ; iar pe locuitorul păstrătorul armei l-au condamnat 1 an de zile la arestul Segărcii.

E greu a trăi sub călcâiul străinului.

La Crăciunul 1916 am dat câte un porc gras, pârlit, dus la primărie ; nemții îi ridica și-i duceau la Segarcea și de aici cu trenul în Germania. La Crăciunul din 1917 iarăși, două familii câte un porc ! Pe fiecare săptămână, se da 5 ouă și 1 litru de lapte dulce de familie. Lâna oilor care se tunde în Maiu, o luau germanii. Se făcea târg în fiecare comună cu primarul și locuitorii ; cumpărau forțat germanii perechi de boi, sau cai și îi plăteau cum vreau ei. Vitele cumpărate le transportau în Germania ; mai dau și la bulgari. Pădurea au tăiat-o nemții cu prizonierii ruși și lemnele de frasin le-au dus în Germania pentru lucru. Două parchete de stejar din pădure le-au dat bulgarilor. Nemții făceau traverse pentru C. F. și le trimeteau în Germania.

Toată bogăția statului român ca și a locuitorilor, era în mâna lor, până ce la 7 Noembrie 1918 a plecat toată armata nemțească din Oltenia".

(Comunicarea Preot. pens. Nicolae Bârzeanu, în vârstă de 75 ani. 1937 Aug. 14. Com. Zaval-Dolj).

Pr. Ioan Dumitrescu, ori. Com. Bratovoești.

...,a suferit bătăi și schingiuri dela jandarmii germani pentru că numitul preot a refuzat a da clopotele bisericii, cazanul său de fabricat țuică și alte lucruri din casă.

Dus în fugă, legat de o căruță distanță de 8 km. din com. Bratovoiești până în com. Rojiște și înapoi, închis și nemâncat"...

(Comunicarea săteanului Dumitru Florea Matei de 75 ani, din com. Bratovoiești).

(Rap. No. 572/937 al postului jandarmi Bratovoiești către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Pretorian Marin, ort. Craiova.

În cartea de predici de Sf. Ioan Gură de Aur, pag. 146 din biserica „Adormirea” și „Sf. Gheorghe” din parohia Solești-Vaslui, există următoarea însemnare :

„Preot Marin Pretorian, refugiat dela Craiova. 1917 Februarie 17”.

JUDEȚUL DOROHOI

...„din rapoartele ce am primit dela comunele acestui județ, rezultă că în acest județ nu sunt preoți cari ar fi suferit în timpul războiului de întregire”...

(Adresa No. 2237 din 20 Octombrie 1936 a Prefecturii Jud. Dorohoi).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JUDEȚUL DUROSTOR

Pr. Ec. Stavrofor Petru Băgulescu, ort. Com. Asfatchioi-Durostor

...„Sunt absolvent al seminarului gradul I din Galați. Prin examen am obținut titlul de învățător. Am funcționat la mai multe școli. Războiul mondial m'a găsit în comuna Greci-Romanați, unde am înființat banca populară și obștea de arendare.

Deși apropiam cinci zeci de ani, am cerut și mi s'a admis înscrierea ca voluntar la 1 Vânători din Craiova. Am făcut toate formele și la alarma din noaptea de 14-15 August 1916, m'am dus la cazarmă; însă batalionul (regiment în timp de război) plecase.

Am găsit la comandament pe d. general Tătărescu, iar secretar pe d. căpitan Gheorghiu. Aveam la vânători sublocotenent pe fiul meu Gheorghe, astăzi colonel atașat militar la Tokio (Japonia), iar pe Ioan sublocotenent la administrație, azi locot. colonel la divizia V. Mi s'a spus că Gheorghe este dero-

șat la regimentul 66 și că trebuiesc făcute forme ca să pot merge acolo. Am stat la Craiova până la 29 August 1916, când mi s'a dat un bilet pentru a mă întoarce în comuna Greci-Romanați, unde va veni ordinul cu care voi putea merge la Balș (reședința regimentului) și de acolo pe front.

Am făcut mai multe intervenții pentru primirea ordinului, dar toate în zadar, până când în ziua de 14 Noembrie 1916 satul a fost ocupat de germani.

Din armata noastră dezertase Alexandru Vladu Nica, care având câteva clase de gimnaziu, s'a pus în serviciul nemților.

Înainte de înființarea obștei, Vladu Nica era arendaș al moșiei d-nei Olga General Stoilov. Alexandru Nica cu Ștefan Popescu, fost primar de tristă memorie în timpul ocupației și spre răsbunare, m'au pârț la nemți că sunt voluntar, că am o armă cu 16 focuri, că am fii ofițeri în armată, etc.

Arma am avut-o, însă o dădusem când Țara a strâns armele, deci n'aveam de unde s'o mai dau. În ziua de 6 Februarie 1917, am fost ridicat dela domiciliu împreună cu soția mea Rădița și dus la comandatura din Piatra-Olt, unde ne-a judecat un consiliu de 9 ofițeri.

Aci Alexandru Nica a jurat că soția mea ar fi sărit la el să-l împuște cu ocazia unei percheziții. Pentru acest fapt, deși închiș și pentru tănuire de arme, am fost condamnați să fim trimiși în Germania, eu un an și șase luni, iar soția doi ani și șase luni și fiecare amendați cu câte 10.000 lei.

Așa s'a pronunțat hotărârea în ședință publică. Când am luat cunoștință de hotărârea scrisă, eram ambii osândiți cu câte doi ani și șase luni, plus douăzeci mii lei amendă.

Am plecat în Germania, iar acasă a rămas copilul Vasile, azi locotenent la Grăniceri-Constanța și după 8 zile am ajuns la lauer unde a rămas soția, iar eu a doua zi am trecut din nou prin Breslau și am ajuns la Gross-Strehlitz (Strelițul-Mare) unde am stat un an și două luni.

Am atacat hotărârea și la cercetarea la fața locului s'a dovedit că am avut dreptate, dar ofițerul care a dresat procesul verbal și după spusa vrăjmașilor mei, crezând că-mi agravează situația, în zisul proces verbal m'a trecut în loc de soldat voluntar, căpitan.

La percheziție s'a găsit corespondența veche și nouă între

mine și Petre Carp, între copiii lui și ai mei, pentru că eram ceva rudă.

S'a mai găsit un ziar „Vulturul” tipărit la Lipsca. În ziar era fotografia României ca doamnă, iar Germania de o parte și Rusia de altă parte tot ca doamne. Germania striga vino la mine... Rusia, vino la mine că suntem de aceeași lege...

Am fost întrebat dacă cunosc limba germană.

Deși știam ceva, am spus că nu înțeleg nici o vorbă.

Din convorbirea nemților din Gross-Stehlitz, am putut înțelege că acest român — era vorba de mine — este un anti-rus înfocat și trebuie menajat, invocând motivul că sunt rudă cu Excelența Sa Carp și că citesc ziare de ale prietenilor nemți.

Aceste împrejurări m'au ajutat foarte mult. Jumătate din timp am fost la grădină, întrebuințat cu alții la plug (nouă inși înhâmați duceam un plug), la sapă, la pus și scos cartofii etc., iar restul l-am făcut la cismărie.

Am scris Kaiserului : „Sunt profesor român, am spus tinerei generații timp de 30 ani că Germania este o țară civilizată cu popor cult, dar azi când mă văd pus la ham ca pe dobitoace, mă face să cred că în Germania nu este nici civilizație, nici cultură. Pe bază de pârâciuni, eu și soția mea Rădița Băgulescu azi la lauer, suferim cele mai grele chinuri plus 20.000 lei ștraf. Rog, Majestate, a vă aduce aminte de iubirea poporului român și că chiar în războiul mondial oștirea Măriei Voastre a fost primită de populație în mod frumos. Se apropie Paștele și în virtutea creștinătății rog să fim trimiși la casele noastre, scutiți de ștraf și să ni se apere micul avut”.

Prin decret imperial s'a satisfăcut cererea. Eu am sosit la Greci-Romanați în luna Iunie (ziua de Moși) 1918, iar soția a venit cu șase zile mai târziu. Din avutul nostru nimic n'am mai găsit ; tribunalul de Caracal ne-a aprobat ca despăgubiri de război 60.000 lei, însă nici până azi nu s'au plătit.

S'a terminat războiul, iar în 1924 Țara iarăși a strigat :

N'am preoți în Cadrilater ! Am lăsat totul, am plecat la Constanța, am sacrificat avutul meu făcând cursurile cerute, după care la 1 Martie 1925 am primit taina preoției, despre care canoanele și legile din anii trecuți spun că această taină este pe viață, însă iată că după 10 ani mă văd pensionar fără pensie.

Am făcut la învățăământ 43 ani serviciu, am ieșit la pensie ca învățător la 1 Septembrie 1929, cu pensie lunară de lei 8265.

Notez că pensia mea de învățător s'a tot redus până când astăzi a ajuns sub 4000 lei lunar.

Am intervenit la Sf. Sinod arătând că preoții din Cadrilater au fost aduși aici în puterea unei legi excepționale și că tot prin excepție am cerut să fim lăsați cei din Cadrilater la locurile noastre atâta timp cât putem munci spre folosul Neamului și al Bisericii.

Preotimea a sărit ca și la război, am ajuns într-o localitate săracă în obiceiuri creștinești, dar prea bogată în erezii. N'am găsit nimic ! Am fost nevoit să cumpăr toate cărțile, veșmintele și chiar cazanul de botez. Când să zic : „Doamne ajută” ! a venit proiectul de lege al cumulului. Zor nevoe să dau parohia în primire, nu mă lăsa nici să suplinesc. Am alergat, am scăpat de „cumul” și am dat peste legea care numai canonică nu-i. Am 70 ani etate și abia zece de preotie (Legea excepțională-Cadrilater) și, Băgulescule, ești pensionat din oficiu !

Niciodată n'am cerut ceva de pomană dela stat, județ și comună, ci întotdeauna am căutat ca într-o sudoarea frunței să-mi agonisesc hrana și să fiu folositor Țării.

Incheind, spun și un mare adevăr. Am un defect : În viața mea n'am putut și nu pot să-mi îndoesc șira spinărei”.

(Declarația pr. Ec. Stavrofor P. Băgulescu, înaintată autorităților la 20.III.936).

Pr. Ec. Stavrofor Iancu Popescu, ort. Com. Canalia-Durostor.

În 1916 a fugit cu soția și 6 copii din fața inamicului spre balta Ialomiței, cu gândul de a trece în jud. Ialomița.

Rușii l-au prins în drum, l-au bătut, l-au jefuit de tot ce avea, iar după ce s'au depărtat au început să tragă zeci de gloanțe asupra lui, scăpând însă neatins din cauza înserării.

Intorcându-se la Canlia a găsit casa dăruită de Bulgari și totul luat; iar în școală a dat peste primarul bulgar de atunci împreună cu alții, batjocorind niște femei românce întoarse din refugiu.

Deasemeni fiul preotului (azi Dr. N. Popescu-Tecuci) a fost închis și bătut de Bulgari, amenințat cu împușcarea că ar fi spion. Spre norocul său, a trecut prin comună o patrulă ger-

mană, care cercetând cazul și băiatul știind ceva nemțește i-a convins de nevinovăția sa, fiind liberat.

(Informatori : Pr. Ec. Vasile Popescu — Șocariciu-Ialomița ; Pr. Ec. Grigore Iosub — Slobozia-Ialomița).

JUDEȚUL FĂGĂRAȘ

Pr. Ioan Pop, ort. Com. Sâmbăta de sus.

Refugiat în Moldova odată cu retragerea oștilor române din Ardeal ; în 1917, pribeag în Rusia până în August 1918, când s'a reîntors acasă.

Ungurii l-au închis în temnița din Cluj dela 1 August până la 20 Octombrie 1918.

(Declarația pr. Ioan Pop din 30 Martie 1936).

(Adresa Prefecturii Făgăraș No. 3408/936 A. din 6 Aprilie 1936).

Pr. Dumitru Mandeal, ort. Com. Porumbacul de Jos.

Arestat în primăvara anului 1917, și internat în comuna Sercz (Sopron) până în anul 1918 la Bobotează, când s'a reîntors.

(Declarația văduvei preotese Elisabeta Mandeal către Pretura Arpașul de jos).

Pr. Pavel Monea, ort. Com. Streza Cârțișoara.

Refugiat în vechiul regat; nu se știe în urma cărei împrejurări a ajuns în dosul frontului inamic și prins de trupele bulgare. La întoarcerea acasă, a sosit cu puterile sdrobite și aproape dement ; iar după 2 ani a murit.

(Rap. No. 195 din 7 Febr. 1936 al Plășii Arpașul de jos către Prefectura Făgăraș).

Pr. David Chujdea, ort., Com. Șinca-Nouă.

Urmărit în 1916 pentru purtarea sa demnă și românească s'a refugiat în pădurea „Strâmba”, unde după câteva zile de pribegie a fost prins și arestat. Dus la Șinca-Veche, condamnat la moarte, însă cu ajutorul câtorva prieteni și cunoscuți din Șinca-Veche a fugit din închisoare și vre-o 7 zile a umblat ascuns prin pădurile de pe hotarul comunei. La retragerea armatei române a luat calea pribegiei și s'a refugiat împreună cu preoteasa Anastasia în orașul Roman. Mai târziu a ajuns în Bolsoiavisca lângă orașul Elisabetgrad. S'a reîntors la domiciliu

în anul 1918 după ocuparea din nou a Transilvaniei de armata română.

(Acelaş raport).

Pr. Popa Lazăr, ort., Com. Şinca-Nouă.

Pentru purtarea lui patriotică în timpul cât comuna a fost ocupată de armatele române, ungurii l-au arestat şi l-au dus înaintea Consiliului de Războiu din Cluj, unde a fost condamnat la 10 ani temniţă grea pentru trădare.

Averea i-a fost confiscată în folosul Statului Maghiar. Numitul a făcut 2 ani temniţă la Cluj şi a fost eliberat în 1918 de armata română.

(Acelaş raport).

Pr. Ioan Capătă, ort., Com. Sona.

... „În ziua de 17 Mai am fost arestat. Dus pe jos la Braşov şi apoi la Cluj. Închis în Cluj am îndurât torturi cumplite. În 5 Decembrie 1917 am fost osândit la 5 ani puşcărie. În 26 Martie 1918 am fost achitat de Curtea de Casaţie, dar internat în Cluj. Întors acasă prin 28 Mai 1918 am găsit toată truda şi munca mea complet ruinată”...

Toate cele de mai sus le-am suferit fiind pârât că am pomenit pe regretatul Rege Ferdinand.

(Declaraţia pr. Capătă din 27 Febr. 1936 către notarul comunei Sona).

Pr. Petru Caţaveiu, ort., Com. Rodbav.

... „În toamna anului 1916 Septembrie 1 a fost internat la Sopron com. Repce Köhalom, de unde s'a reîntors în luna Martie 1917”.

(Rap. No. 119 din 27 Februarie 1936 al Primăriei Rodbav către Pretura Făgăraş).

Pr. Dionisie Turcu, ort., Com. Soarş.

A fost deţinut în închisoarea din Sighişoara.

(Rap. Primăriei Com. Soarş către Prefectura Făgăraş).

Pr. Gheorghe Conta, ort. Com. Cincu.

Arestat la 1 Septembrie 1916, internat la Sopron până la sfârşitul anului 1917.

(Declaraţia pr. Conta, certificată de Primăria Com. Cincu).

Pr. Iosif Cațaveiu, ort., Com. Lissa.

....Arestat la 1 Octombrie 1916 și închis la Cluj pentru că a pomenit la Sf. Liturghie pe Regele Ferdinand al României.

Osândit la 4 ani temniță. Din cauza suferințelor a murit în închisoare la 14 Ianuarie 1918. În lunie acelaș an i-a răposat și soția...

(Rap. No. 207 din 25 Februarie 1936 al Notariatului Lissa către Pretura Făgăraș).

Pr. Alexandru Popa, ort., Com. Lissa.

Odată cu retragerea din 1916 a armatei române s'a refugiat și sf. sa în Moldova, unde a stat până în anul 1918, când trupele române au ocupat din nou Ardealul.

(Rap. 207/936 al notariatului Lissa către Pretura Făgăraș).

Pr. Ioan Filipescu, ort., Com. Merghindeal.

Arestat în ziua de 13 Septembrie 1916, dus la Cluj și apoi internat în lagărul din Sopron până în Mai 1917.

(Rap. No. 181 din 2 Martie 1936 al Primăriei Merghindeal către Pretura Făgăraș).

(Adresa No. 2681/936 A. a Prefecturii Făgăraș).

Pr. Mihail Ganea, ort., Com. Veneția de jos.

Încă un preot din cei mulți, cari au păstrat neîntinată sfânta nădejde a împlinirii văleatului !

N'a încetat părintele Mihai nici o clipă a pomeni pe Regele Ferdinand, nici chiar atunci când oastea română se retrăsese la Șiret, când mai mult de jumătate din vechiul regat era cotoplit de vrăjmași !

La 12 Februarie 1917 a fost arestat și închis în temnița honvezilor din Cluj. Judecata ungurească hotărâse pentru „crima” amintită, opt ani și jumătate temniță înăsprită în fiecare săptămână cu 2 zile întunec și post. Astfel de pedeapsă a ispășit până la 2 Noembrie 1918 în timpul revoluției, când a dobândit libertatea”.

La 2 Decembrie 1918, deși n'avea decât 48 ani, Domnul l-a chemat în ceruri ca pe o slugă bună și credincioasă. În urma lui, soția și un orfan de 2 ani își plângeau durerea unei soarte triste de grea încercare !

(Rap. No. 397/936 al Preturei Șercaia către Prefectura Făgăraș).

Pr. Aurel Mușat, ort., Com. Ucea de Sus.

Închis la 21 Mai 1916 în temnița din Brașov ca iredentist. Cercetat la Târgu-Mureș timp de 3 săptămâni, apoi eliberat. Urmărit din nou, a apucat drumul pribegiei refugiindu-se la București. După căderea Capitalei s'a reîntors acasă.

La 27 Ianuarie 1917 a fost arestat și internat în com. Locsmand (Sopron) până la 5 Iunie 1918.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 100).

Pr. Ion Popița, ort., Com. Comana de Jos.

Pentru că a pomenit la Sf. Liturghie pe Regele Ferdinand a fost arestat la 1 Noiembrie 1917 și închis la Cluj până în Noiembrie 1918.

(Seb. Stanca: op. cit. pag. 114).

Pr. Ion Răduleț, ort., Com. Seliștat.

Arestat la 25 Septembrie, dus la Becicherecul Mare, eliberat la 24 Octombrie 1917.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 154).

Pr. Nicolae Aron, ort., Com. Galați.

În toamna anului 1916 s'a refugiat în Vechiul Regat unde a stat până în Decembrie 1918.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 154).

Pr. Aurel Muntean, ort., Com. Sebeșul-Mare.

Urmărit de bandele roșii, a scăpat ca prin minune de gloanțele lor, fugind prin grădini, peste dealuri, spre frontul românesc dela Ciucea. Ungurii voiau să se răzbune pe preot pentru că servise de călăuză ofițerilor români Epureanu și Mețianu, plecați în recunoaștere.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 154).

Pr. Pavel Borzea, ort., Com. Viștea de Jos.

„Curând după intrarea României în războiu în 1916, câțiva preoți ortodoxi din Țara Făgărașului se întruniau destul de des, în diferite locuri, spre a se constătui în vederea evenimentelor.

Într-o noapte, au fost încercuiți de jandarmii unguri.

Preotul Pavel Borzea s'a ascuns într-o pivniță părăsită pe câmp, unde a stat mai multe zile. Nefiind găsit de poterile ungurești, întregul sat a fost amenințat cu incendierea. Preotul anun-

fat printr'un bătrân sătean despre pericolul ce amenință satul s'a predat.

A fost amenințat cu împușcarea. Prin o deosebită dibăcie, travestit în haine țărănești, a reușit să fugă în Țara Românească, de unde s'a refugiat în Moldova, până la sfârșitul războiului.

Aceiaș soartă a avut și preotul Alexandru Popa din comuna Lisa-Făgăraș, care la fel, travestit, a trecut munții, pribegind până în 1919".

Menționăm că în anii 1910, 1911 și 1912 a fost pedepsit împreună cu preoții Solomon Făgărășanu, Ilie Măneluță, Ioan Bănciu, Trandafir Dragomir și Pavel Monea, cu pierderea salariului tot pentru atitudine românească.

Informator: Ioan I. Neagoe, licenț. în teologie Com. Viștea de Jos-Făgăraș, Șc. de Echipieri, Satu-Mare.

Pr. Bărbat Dimitrie ort. Com. Șercăița

Refugiat în Vechiul Regat, din August 1916 până în Noiembrie 1918.

Pr. Boeriu Ilariu, ort. Com. Grid.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia, din Sept. 1916-Dec. 1918.

Pr. Clonța Nicolae ort. Com. Beclean.

Refugiat în Sept. 1916 în Moldova, trecut apoi în America de Nord. Reîntors în 1919.

Pr. Cocan Ilariu ort. Com. Mândra.

Refugiat în Vechiul Regat și în Rusia, din Sept. 1916 până în Dec. 1918.

Pr. Conora Ioan, ort. Com. Boholț.

Refugiat în Moldova, din Sept. 1916-Februarie 1919.

Pr. David Timotei, ort. Com. Scoreiu.

Refugiat în Oltenița și Moldova, dela 15 August 1916 la 20 Ianuarie 1919.

Pr. Debu Petru ort. Com. Toderița.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia, din Sept. 1916 — Decembrie 1918.

Pr. Dragomir Trandafir, ort. Com. Arpașul de Sus.

Refugiat în Oltenia, Moldova și Rusia, dela 20 August 1916 la 28 Noiembrie 1918.

Pr. Făgărășeanu Sol. ort. Com. Drăguș.

Refugiat în Oltenia și Moldova, de la 1 Noembrie 1916 la 10 Dec. 1918.

Pr. Giurca Ioan, ort. Com. Colun.

Refugiat în Oltenia și Moldova, 27 August 1916-10 Ianuarie 1919.

Pr. Judele Valeriu, ort. Com. Mărgineni — azi protopop la Șercaia.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia, din Sept. 1916 până în Mai 1919.

Pr. Literat Valeriu, ort. Com. Luța.

Refugiat în Muntenia și Moldova. Reîntors în 1919.

Pr. Nicoară Matei, ort. Com. Rucăr.

Refugiat în Moldova și Rusia, de la 2 Sept. 1916 la 4 Dec. 1918.

Pr. Păcală Traian, ort. Com. Galați.

Refugiat 2 ani și 3 luni în Vechiul Regat.

Pr. Pop Cornel, ort. Com. Părău.

Refugiat în Vechiul Regat, din Septembrie 1916 până în Iunie 1918.

Pr. Pop Vicențiu, ort. Com. Sâmbăta de Sus.

Refugiat în Moldova și Rusia : 1916-Aug. 1917.

Pr. Popa Ioan, ort. Com. Arpașul de Sus.

Refugiat în Oltenia și Moldova de la 20 August 1916 la 15 Ianuarie 1919.

Pr. Răduleț Matei, ort. Com. Berivooi Mari.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia din Aug. 1916-Ian. 1919.

Pr. Răduleț Vasile, ort. Com. Berivooi Mici.

Refugiat în Vechiul Regat și Rusia, din Aug. 1916 până în Ianuarie 1919.

Pr. Solca George, ort. Com. Calbor.

Refugiat în Vechiul Regat, în Sept. 1916. În 1917 a trecut în Rusia, reîntorcându-se în Calbor în luna Februarie 1919.

Pr. Vasu George ort. Com. Voila.

La 16 Noembrie 1911 întemnitat 1 lună la Braşov.

În 1916-1918 s'a refugiat în Moldova.

Pr. Zaharia Bartolomeu, ort. Com. Ludişor.

Refugiat în 1916 în Muntenia, apoi în Moldova până în Noembrie 1918.

Pentru preoţii de mai sus: Comunicarea Părintelui Trandafir Scorobet, referent cultural al Sf. Mitropolii din Sibiu, după datele din arhivă.

Pr. Grama Constantin, ort. Com. Răușor, refugiat.

Pr. Purece Dumitru, ort. Com. Hurez, refugiat.

(Comunicarea Părintelui Pavel Borza, protopopul ort. rom. al răgăraşului).

Pr. George Boeriu, gr.-cat. Com. Telechi-Recea.

Refugiat la Câmpulung (Muscel) cu soția. În primăvara anului 1917 au fost arestați de Unguri, duși la Ploești, apoi la Braşov și Făgăraș. Transferați după 5 săptămâni în temnița din Cluj, au stat aici aproape 7 luni. În Noembrie 1917 au fost eliberați. Din cauza suferințelor îndurate preotul n'a mai trăit decât 2 săptămâni. La 1 Decembrie 1917 i-a fost înmormântarea.

(Declarația pr. Gh. G. Boeriu, fiul răposatului).

(Adresa No. 3072/936 A. din 30 Martie 1936 a Prefecturii Făgăraș).

(Comunicarea d-lui ing. agr. Filip Ciobanu, Bușila-Bălți).

Pr. Ioan Pop David, gr.-cat. Com. Scoreiu.

Incarcerat 1 an și 9 luni în temnița din Tg. Mureș unde a și murit.

Pr. Ioan Stanciu, gr.-cat., Com. Viștea de Jos.

A fost jefuit de toată averea mobilă a gospodăriei sale.

În general toți preoții, atât ortodocși cât și gr.-catolici din comunele aparținătoare acestei plăși, fie cei refugiați în vechiul regat, fie cei rămași la casele lor, au ținut trează conștiința românească în comunele noastre și pentru acest motiv erau urmăriți pas cu pas de foștii stăpânitori de tristă amintire.

(Pentru preoții de mai sus: Raportul Primului Pretor C. Popescu al Plășii Arpașul de jos-Făgăraș No. 195 din 7 Februarie 1936, către Prefectura Făgăraș).

Pr. Damaschin Ghircoiaș, gr.-cat., Com. Bucium.

„În prezent decedat. A fost întemnițat în anul 1916 la Cluj, unde a stat până în 1918”.

(Rap. 397/936 al Preturei Șercaia către Prefectura Făgăraș).

Decedatul preot Ion Fulicea, gr.-cat., Com. Șinca-Veche.

S'a refugiat în anul 1916 în Moldova, de unde s'a reîntors abia la doi ani după înfăptuirea Unirii.

(Acelaș raport).

Decedatul preot Ion Bunea, gr.-cat., Com. Vad.

În timpul războiului întregirei 1916-1919 a stat în închisoare 1 an și 8 luni într-o localitate din Austria.

(Acelaș raport).

Pr. Petru Langa, gr.-cat., Com. Șercaia.

Înainte de războiu a fost un înflăcărat luptător naționalist scriind în Gazeta Transilvaniei din Brașov; condamnat de justiția ungurească în mai multe rânduri.

La intrarea armatelor române în Transilvania a fost internat la Füleș, (Sopron). A decedat în ziua de 1 Sept. 1917....

(Acelaș raport).

Pr. Valeriu Crișan, gr.-cat., Com. Mărgineni.

Începând cu anul 1919 a colaborat la diferite ziare și reviste naționale din Ardeal și Vechiul Regat. În 1914-1916 a redactat ziarul „Olteanul” din Făgăraș.

Odată cu retragerea armatelor române din Ardeal s'a refugiat cu soția și o copilă de 1 an în Vechiul Regat, pribegind prin Ploești, Huși, Iași, apoi în 26 Iulie 1917 în comuna Gruscoe, Gubernia Kerzonului din Rusia, de unde s'a reîntors în Ruginoasa în luna Martie 1918, iar de acolo a sosit în parohia Mărgineni în Decembrie 1918, unde a găsit casa goală, toată mobila și hainele vândute, declarat trădător de patrie.

În prezent părintele Crișan este preot în com. Șercaia. Colaborează la mai multe ziare și reviste și este redactorul ziarului „Gazeta Făgărașului”.

(Rap. No. 397 din 3 Martie 1936 al Preturei Șercaia către Prefectura Făgăraș înreg. la No. 2264/936).

Pr. Maxim Motoc, gr-cat., Com. Săsciori.

„La intrarea României în războiu am fost arestat în biserică, învinuit că am atârnat oamenii în contra unei patrule.

Am scăpat cu viață numai mulțumită intervenției foștilor notar și viconotar Traian Herseni și Ioan Gavrilă.

După retragerea oștilor române, pârât ca trădător.

Am stat închis la Odorhei vreo 10 zile.

Am fost eliberat, însă mult timp suspectat și urmărit.

(Declarația pr. Maxim Motoc, ort. com. Săsciori înreg. de Primăria comunei respective la No. 309/936).

Pr. Nicolae Muntean, gr-cat., Com. Lissa.

Arestat odată cu pr. Iosif Cațaveiu pentru aceleași motive, condamnat la 4 ani; a stat închis până în 17 Martie anul 1917 când a murit tuberculos și cu brațul fracturat. O informație mai precisă posedă d. Gheorghe Muntean de la școala de echipieri a Serviciului Social din Ciacova-Banat:

„Părintele Nicolae Muntean a fost arestat în iarna anului 1916—1917 și dus la închisoarea din Cluj. A lăsat toată familia pe drumuri, șapte copii, din care trei destul de mici. Odată cu dânsul a fost închisă și fiica Sf. Sale, Rozeta, învinuită că la venirea trupelor române în Lissa, a fluturat batista de bucurie.

După 5 săptămâni de închisoare a fost pusă în libertate. Sfârșitul preotului Muntean s'a întâmplat așa :

În timpul transportării la Cluj, un soldat ungar i-a făcut vânt pe scara vagonului, zicându-i : „mișcă, român puturos !”. Cum era iarnă și îngheț, iar părintele fiind om voinic, a alunecat și în cădere și-a fracturat mâna.

Ajunghând la închisoare și nefiind tratat, mâna a cangrenat și după o lună de suferință părintele Nicolae Muntean a murit, fiind îngropat în Cluj, numai în urmă a fost deshumat și adus în Cimitirul bisericii greco-catolice din Lissa. O stradă de lângă gara din Cluj poartă numele acestui vrednic preot”.

(Rap. 168/937 al Consist. Blaj).

(Rap. No. 207/936).

Părintele Scorobeț referent al Sf. Mitropolii a Sibielui ne-a comunicat că preotul Nicolae Muntean a stat închis la Cluj doi ani și a murit în temniță.

Pr. Andrei Radeș, gr-cat., Com. Berivoii-mici.

Refugiat în Muntenia. După ocuparea ei a căutat să se reata-

toarcă acasă. A fost însă arestat și ținut 3 luni la închisoarea din Craiova, 3 săptămâni la Brașov și 2 săptămâni la Făgăraș, de unde a scăpat cu mare greutate.

(Rap. 240 din 29 Februarie 1936 al Primăriei Com. Berivoli-mici către Pretura Făgăraș).

Pr. Radu Miron, gr.-cat., Com. Cincul Mare.

S'a refugiat în 1916 odată cu retragerea oștilor române împreună cu soția și trei copii în Moldova. A stat în refugiu până în anul 1919.

Judecat în lipsă de tribunalul Dumbrăveni (Tva-Mare) și condamnat la moarte prin sentința No. 909/1917. I s'a vândut și averea de autoritățile maghiare prin licitație publică.

(Rap. No. 546 din 12 Decembrie 1930 al Protopopiatului gr.-cat. Brașov către Mitropolia din Blaj).

Pr. Popa Iacob, gr.-cat., Făgăraș.

Fost vicar în Făgăraș. A îndurat acelaș calvar al pribegiei, ca și părintele I. Agârbiceanu. Il aflăm în timpul de grea încercare prin Rusia, strângând cete de voluntari români pentru organizarea regimentelor ardelen.

(Informatori : Pr. Canonic Augustin Folea, Blaj ; Pr. Canonic Nicolae Popp, Blaj).

Pr. Tomas Mircea, gr.-cat., Com. Tohanul-Vechiu-Făgăraș.

Arestat la 13 Septembrie 1916 când se afla în Bărcut. Refugiat apoi la Blaj. În 1918 a organizat gărzile naționale, cum dealtfel au făcut majoritatea preoților din Transilvania.

(Aceeși informatori).

Pr. Giurca Nicolae, gr.-cat., Com. Colun.

Refugiat cu armata română din 1916 până la 21 Noembrie 1918.

(Aceeși informatori).

JUDEȚUL FALCIU

JUDEȚUL GORJ

Pr. Ilie Roșoga, ort. Com. Turbure.

„Azi decedat. La etatea de 60 ani a cerut de bună voie să fie înrolat preot militar în regimentul 1 Vânători. Prizonier în Noembrie 1916 la Tâncăbești ; liberat ca bătrân. Cum a desfășurat tot timpul o vie acțiune naționalistă, atât ca preot cât și ca învățător, a fost ridicat de armatele de ocupație și surghiunit la Peștera Ialomicioara și apoi la mănăstirea Căldărușani împreună cu fostul episcop Sofronie Vulpescu, până la sosirea armatei române“.

(Rap. No. 289 din 2 Martie 1936 al Notarului D. Dragomirescu, Turburea).

(Adresa No. 3523 din 8 Decembrie 1936 a Protoeriei jud. Gorj)

(Rap. No. 494 din 18 August 1937 al Postului de jandarmi Turburea către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Adam Beuran, ort. Com. Budieni

Decedatul preot Adam Beuran din Budieni, bătrân, trecut de 60 ani, a fost internat în Germania la un loc cu soldații români, suferind la fel cu ei“.

(Adresa No. 3523/936 a Protoeriei jud. Gorj).

Pr. Ion Popișteanu, ort. Com. Negomiru.

A suferit bătăi și chinuri și a stat închis în lagărul unguresc dela Cărbunești pentru a spune unde se află ascuns locuitorul Victor Popescu urmărit de Unguri.

(Rap. No. 743 din 19 Aug. 1937 al Postului de Jandarmi Raci către Insp. General al jandarmeriei).

Pr. Iordache Pătrășcoiu, ort. Com. Schela, satul Arsurile.

Părintele Iordache Pătrășcoiu trecuse de 68 ani când a intrat România în văpaia războiului întregirii. N'avea alt gând și altă rugăciune decât ca Dumnezeu să-i dăruiască „sfârșit creștinesc, fără de patimă,... și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos“. Visa poate o frumoasă cruce de piatră lângă altarul bisericii din satul unde se născuse și unde Dumnezeu îl învrednicise să slujească până la bătrâneți. În cartea vieții sale era însă altfel scris....

În Octombrie 1916, când puhoiul vrăjmaș năpădia ca o apă cotropitoare peste zăgazurile țării, a fost bătut rău de tot și ridicat din sat împreună cu alți locuitori, bănuți de spionaj,

duș în lagărul de prizonieri din Lamsdorf în Germania, unde suferințele regimului aspru erau prea mari pentru slabele puteri ale bătrâneții sale. Așa i-a fost scris. Moartea l-a ajuns din urmă ca o sfântă alinare. Acolo, în cimitirul lagărului, împreună, cu alți știuți și neștiuți ostași de suferință își doarme somnul cel veșnic părintele Pătrășcoiu din satul Arsurile.

(Informatori : Nicolae Lupulescu, agricultor, de ani 43 din Com. Turcinești ; Dumitru Vintilă agricultor, de ani 65 din satul Arsurile, Com. Schela-Gorj, cari au fost în acelaș lagăr cu preotul).

Pr. Gheorghe D. Popescu, ort. Com. Dobrița.

S'a arătat adevărat păstor și bun român. Cât de simplu și frumos povestesc sătenii despre preotul lor! „În timpul cât au durat luptele în munți stăruia pe lângă femeile din sat să facă turte de mălai, să le trimită cu alte alimente soldaților pe front....”

În vremea ocupației i-a sfătuit pe săteni să-și ascundă cerealele, vitele, să nu se pârască unii pe alții. „A înfruntat cu toată tăria pe primarul comunei pus de nemți, pentru motivul că a luat parte la petrecerea de anul nou a soldaților germani stabiliți la casele Dr. Culcer, la care serbare primarul a făcut urări pentru împăratul Wilhelm al Germaniei și victoria bravelor trupe germane, înjosiind pe Regele și trupele noastre... Sf. Să nu a încetat a spune sătenilor că armata germană va cădea și țara va ieși învingătoare, făcând rugăciuni în toate sărbătorile pentru Regele Ferdinand și țara românească. Pentru toate acestea a fost arestat și n'a scăpat decât cu foarte mare greutate...”

(Rap. No. 849/937 al Postului de Jandarmi din Com. Dobrița, către Inspectoratul General al Jandarmeriei București).

JUDEȚUL HOTIN

Pr. Vichentie Popescu, ort. Noua-Suliță (Hotin)

Chiar în ziua de 28 Iulie 1914, când părintele Vichentie stă liniștit în curtea casei sale din Colincăuți — unde slujea atunci — fără să bănuiască nimic din marile svârcoliri ale lumii, s'a pomenit cu o patrulă austriacă, ce trecuse granița din apropiere și fără multă vorbă l-a făcut prizonier-ostatic, ducându-l la Toporăuți, unde i s'a încheiat un „proces-verbal” cu învinuirea de „înalță trădare” față de imperiul austriac... Ce simplu începe

calvarul vieții unui om, cât de iute soarta surzătoare își întoarce privirile dela el ! Au trebuit să treacă patru ani și trei luni de suferință până când la 30 Octombrie 1918, părintele Vichentie s'a reîntors acasă! În acest timp a cunoscut rând pe rând închisoarea din Cernăuți, pe cea din Stanislau, lagărul din Thalerhof, castelul cu sârmă ghimpată din Vileandstall, lagărul Steinclam, lagărul Drozendorf, închisoarea militară din Viena...

Cine are însă noroc și zile dela Dumnezeu biruiește toate greutățile... Părintele Vichentie a îndurat toate ca oricare altul...

(Comunicarea Pr. Vichentie Popescu).

(Informatori : Studenții Echipei Regale din Vancicăuți-Hotin (1937) și protoereul Crocoz-Vancicăuți).

Pr. Ioan Soroceanu, ort. Marșenița.

În anul 1914 era preot în comuna Rachitna (Hotin) așezată pe granița dintre Austria și Rusia ca și satul Colincăuți. Arestat împreună cu fiul și cântărețul bisericesc în ziua declarării războiului, duși la închisoarea din Cernăuți unde, „lumea și mai ales evreii văzându-ne au început a ne batjocori și a arunca cu pietre în noi, astfel că deabia am scăpat cu viață mai mult datorită intervenției energice a comandantului de escortă. La 30 Iulie, după ce au strâns mai mulți prizonieri preoți și civili, am fost îmbarcați în vagoane și trimiși la Stanislav la închisoare în celule separate.

După 12 zile ne-au îmbarcat din nou în vagoane de animale și ne-au trimis la Gratz. Ne-au dat jos, ne-au dus pe câmp în apropiere de oraș, au făcut un gard de sârmă ghimpată și lagărul a fost gata. Tot drumul am fost batjocoriți în mod sălbatic.

După câțva timp am fost trimiși în lagărul de prizonieri din Balpetzdorf aproape de Viena. Am fost băgați în niște grajduri de vite, fiind nevoiți și iarna să dormim pe jos. Tot timpul eram puși la lucru. Impleteam niște galoși de pae pentru armata austriacă. Viață de mizerie. Am suferit mult din cauza paraziților... În primăvara anului 1915, în postul mare, eu am fost trimis la Lintz unde era un lagăr în jurul unui castel frumos, să slujesc ca preot. Erau acolo ca la o mie de prizonieri, în majoritate intelectuali ruși.

Dar la Duminica Tomei m'au trimis și de aici la lagărul din Steinclam, având pe brațul stâng panglică verde, ce însemna că am fost spion.

Dela un timp au început a circula știri că vor fi schimburi de prizonieri, amnistii etc. Acestea ne-au dat oarecari speranțe. În curând s'a dat ordin să declare toți prizonierii ce vârstă au și de cine au fost arestați, de jandarmi sau de militari?

S'a comunicat apoi că toți acei cari au peste 45 ani sau mai puțin de 18 și au fost arestați de jandarmi, vor fi eliberați. Aveam atunci 46 ani și fusesem arestat de jandarmi. Am căzut în aceste dispozițiuni eu și încă 31 persoane, printre cari mulți polonezi. Am pornit spre Viena și apoi cu pașaport prin Buda-Pesta, Palanca, Iași, Ungheni, Chișinău și în sfârșit în parohia mea Răchitna, unde se găsea frontul luptelor. Aci am intrat în tranșee și am servit atât regimentul de artilerie ce se afla în acel sector, cât și pe locuitorii din lungul frontului din satele Râncăuți, Stroești, Noua Suliță și Marșenița. În timpul înmormântării unui artilerist, am fost supuși unui aprig bombardament de artilerie, dar n'am părăsit serviciul. Pentru această modestă faptă am primit o cruce de aur pe piept"....

(Comunicarea Pr. Ion Soroceanu).

(Același informatori: Protoereul Crocoz și studenții Echipei Regale Vâlcăuți).

Am evidențiat aceste două cazuri spre încredințarea cititorului. I. că și preoții din Basarabia au fost luați prizonieri și internați în lagăre și închisori, politica imperiului habsburgic de terorism asupra conducătorilor satelor fiind generală. II. că suferințele lor sunt asemănătoare cu ale preoților din Transilvania și Bucovina.

No. 14766

Anul 1937, luna Noembrie, ziua 29.

Legiunea de Jandarmi Rur. Hotin

către

Inspectoratul General al Jandarmeriei

Serviciul Jandarmeriei.

La ord. D-voastră No. 4546/937... am onoare a vă raporta că din cercetările făcute prin subunitățile Legiunii, s'a stabilit că preoții din comunele de pe raza acestei Legiuni, nu au suferit bătăi, schingiuri, închisori, internați sau omorâți vreunul din ei, în timpul războiului trecut 1914—1919.

Comandantul Legiunii Jandarmi Hotin

Maior ss. Grozea Gheorghe

JUDEȚUL HUNEDOARA

Protopopul Ioan Moja, ort. Com. Orăștie.

Mărunt la trup, dar bine legat, cu ochi pătrunzători și vorbă hotărâtă ce evidențiază o voință de fier, părintele Ioan Moja întrupează însușirile strămoșilor daci trăitori în țara Hațegului, cu viețuire nealterată de vreme.

Sunt locuri unde dârzenia românească și-a avut temeinică sălășluire, unde pângărirea asupritorilor n'a putut pătrunde !

Ce sfântă poveste se toarce din veacuri ca un fir de aur în țara Hațegului !

Protopopul Ioan Moja a îndrumat viața sufletească și națională a Românilor din țara Hațegului peste o jumătate de veac.

Istoria nu-i va tăgădui patriarhului dela Orăștie locul de onoare între marile personalități istorice în lupta națională, ce-a frământat pământul și sufletul Hațegului de cincizeci de ani încoace.

Pe părintele protopop al Orăștiei îl aflăm scriind „articole și întâmplări din țară” la „Tribuna” chiar din vremea când era elev în cursul secundar. Firea sa năvalnică îl împingea la timpurii manifestări de mare naționalist în viitor, cum dealtfel s'a și dovedit.

Era student în anul III la Academia Teologică din Sibiu, când îl întâlnim colaborator la „Foaia Poporului” alături de redactorul Ion Rusu Șirianu, chiar dela primul număr apărut în Ianuarie 1893. Sătenii o citeau în pragul porților și nu mai întrebau ca altădată pe domni ce mai scrie la gazetă.

La 1 Noembrie 1893, redactor la Tribuna și Foaia Poporului. În 1895 la Revista Orăștiei.

În 1898 la Telegraful Român din Sibiu

În 1899 hirotonit preot la Orăștie, ia redacția foii „Bunul Econom” de acolo. La 1 Ianuarie 1902 a apărut în Orăștie ziarul „Libertatea”. Redactor : Pr. I. Moja. Aci a publicat între altele articolul : „A murit Mathia și cu el dreptatea” (3/16 Mai 1903), pentru care ungurii l-au chemat în judecată. Sen-

tința : un an de temniță ordinară, care s'a redus în cele din urmă la 2 luni, executate în arestul din Cluj.

În cei dintâi doi ani, „Libertatea” a avut deficit. Intemeetorii ei s'au retras unul câte unul, rămânând pr. Moța singur.

În fața acestei situații Sf. Sa a prefăcut-o în foaie pentru popor, — numai pentru popor — la care i-a adăogat rînd pe rînd : foaia interesantă cu multe clișee, ce reprezentau chipurile marilor luptători ardeleni ca Avram Iancu, Horia, Cloșca, Crișan, precum și chipurile familiei regale române. Erau atît de mult așteptate Libertatea și foaia interesantă, cum nu s'ar putea spune !

Din Decembrie 1906 li s'au mai adăogat la fiecare două săptămîni „Tovărășia”, foaie economică, iar din aceeași lună 1909, „Bobârnacii” cu glume și poezii hazlii.

„Nu va fi fără interes să se știe că deși editam acum patru foi, nu am avut niciodată un ajutor în redacție. Le-am îngrijit tot singur. „Libertatea” era scrisă întreagă de mine. „Foaia interesantă” jumătate; o bună parte și din cea economică; numai la „Bobârnacii” nu lucram nimic. Pe toate însă le aranjam, le corijam și vedeam. Toate prin mîna mea treceau. Și în cele 22 volume de „Foaie Interesantă” și 15 „Calendar Național”, am publicat mii de fotografii — dar niciodată fotografia mea și nici un șir despre mine” (Pr. I. Moța : 42 ani de gazetărie, Orăștie 1935, pag. 66).

După începerea războiului mondial „Libertatea” dela Orăștie era singura mîngâiere a Românilor din Țara Hațegului. Tirajul ei se ridicase la 16.000 numere. În Foaia Interesantă se aflau tot felul de vești din răsboiu, scrisori de pe front, jeluiri în cîntec...

Toate acestea nu erau însă pe voia autorităților maghiare. Preotul Moța figura în cartea neagră ca un mare daco-român, suspectat de ani de zile, ba ceva mai mult: făcuse cunoștință chiar cu temnița, ca unul ce răspândia ideile naționaliste române în mintea iobagilor.

După socotința lor sosise prilejul să se scape de dînsul. Și odată cu el vor amuți desigur „Libertatea” și celelalte trei românești. În vreme de războiu judecata se face mai repede ! Motive și mărturii a căror voloare juridică nu prea se cercetea-

ză, se găsesc destule ! Acuzațiile — chiar mincinoase — pot fi luate mai ușor în considerare !

Iată deci pe preotul Ion Moța acuzat între altele că atunci când a sposedit pe ostașii români din Orăștie înainte de plecarea lor pe front, i-a povățuit să nu fie credincioși steagului Majestății Sale Impăratului Frantz Iosef. Judecătorul militar Bardoși a fost trimis din Brașov în cercetare la Orăștie. Acum militarii judecă și osândesc ... Porunca superiorului este altfel ascultată cu atât mai mult, cu cât ne aflăm în timp de război...

Dar nici preotul Moța Ion, protopop la Orăștie, nu e ca oricare altul ! Își dă seama de primejdia ce-l așteaptă. Știe că n'are mult de gândit. Hotărîrea e repede luată. Deși era iarnă și viscol a trecut Carpații în Decembrie, ajungând la București, lăsând grija „Libertății” în seama cumnatului său Dr. Nicolae Damian. Ungurii au interzis însă apariția foilor dela Orăștie. Spre marea bucurie a părintelui, după câteva luni au isbutit să vină în București soția și Ionel și cele două copile.

Dacă „Libertatea” este oprită la Orăștie, de ce să nu apară în București ? Așa vedem cum în marea luptă de propagandă pentru intrarea României în războiu alături de Aliați, pe lângă cuvântul marilor bărbați ca Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea, Take Ionescu, N. Iorga, preotul Vasile Lucaci, Octavian Goga și toți ceilalți idealști pentru marea cauză națională, „Libertatea” dela Orăștie reînviată la București, a avut locul de cinste, partea ei de prețioasă contribuție. Cuvântul Țării Hațegului nu putea lipsi...

La 15 August 1916 s'a plinit vremea. Libertatea și-a încetat apariția. Intemeietorul și redactorul ei a plecat la datorie. A intrat în rândurile luptătorilor, încadrat ca sublocotenent în serviciul armatei române, ca translator pe lângă comandantul teritoriului desrobit, Colonel Pietreanu. A urmat însă retragerea oștilor române din Ardeal, luptele desnădăjduite pe creasta Carpaților, calvarul Moldovei, cu șiru! lor de nenorociri...

În primăvara anului 1917, guvernul român s'a gândit să trimită în America o „misiune patriotică” de ardeleni cunoscuți, care să stăruiască printre Românii Americani să formeze legiuni de voluntari, să lupte pe frontul francez împotriva puterilor Centrale, ajutând astfel cauza fraților de acasă.

Era aceasta o tactică politică pentru zilele grele în care

ajunseserăm. În 1853 Italia a trimis un corp de 15.000 italieni să lupte în Crimeia alături de Englezi și Francezi împotriva Rușilor iar la Congresul din 1856 dela Paris, Cavour, ministrul Italiei, își sprijinea între altele cererile sale și pe această participare la luptă !

Așa și noi acum. Guvernul din Iași a trimis tot în acelaș scop în America pe Pr. Dr. Vasile Lucaci, cunoscut ca luptător naționalist, pe Pr. Ion Moja, gazetar popular cunoscut și pe Nic. Stoica în uniformă de ofițer român.

Și... hai la drum : Iași, Ungheni, Petrograd, apoi cu expresul transsiberian 11 zile spre Vladivostoc. Dela Charbin prin Coreea, Mukden, Simonoski-Tokio unde au stat câteva zile, Yokohama, insulele Hawaii cu orașul Honolulu, iar după 16 zile cu voporul au ajuns la San Francisco pe coasta apuseană a Americii de Nord. De aici cu trenul până la Washington. Aci au stat o săptămână după informații, apoi la Cleveland, unde sunt stabiliți cei mai mulți români Ardeleni.

Au început propaganda în diferite orașe și sate, arătând scopul urmărit pentru cauza neamului românesc. Cel mai potrivit mijloc de propagandă era însă tot ziaristica. Dacă „Libertatea” apăruse la Orăștie, reînviase la București, de ce n'ar fi folosită și în Cleveland ? Protopopul Moja — gazetarul popular — începe să retipărească „Libertatea” cu „Foaia interesantă”. Timp de 2 luni și-a făcut datoria, împlinindu-și scopul. Guvernul american n'a permis însă plecarea pe front a unităților formate pe teritoriul său. Deaceea, față de această situație și mai ales față de știrile din țară, — armistițiul, pacea dela Buftea — misiunea nu mai putea continua. Dr. Vasile Lucaci a plecat la Paris, N. Stoica a rămas pe loc, iar preotul Moja s'a reîntors pe acelaș drum în patrie...

Evenimentele au adus însă și o bucurie României „trădată și umilită” : Basarabia s'a unit cu patria mamă !

Gazetarul Moja a fost trimis în Basarabia la redacția gazetei „Cuvânt Moldovenesc”, redactat de dl. Pantelimon Halippa. Aci a muncit preotul Moja aproape un an pentru folosința sufletească a fraților basarabeni și unirea temeinică a Basarabiei cu țara.

— „Dela o vreme începui a face cu ei școală, ca să învețe a ceti și cu lițerile noastre latinești. Pusei în foaie alfabetul

rusesc și lângă fiecare slovă de-a lor, litera latină corespunzătoare. Iar sub acest alfabet am început a pune câte o mică poezioară populară, scrisă întâi cu literă rusească și alături cu litera latină românească.

Și cititorii asemănau și învățau...

După plecarea în Rusia a episcopului Serafim, Sinodul român a delegat pe I.P.S.S. Nicodem — atunci episcop la Huși — să orânduiască trebile bisericești și școlare, precum și mișcarea culturală din Basarabia. Mulți luptători ardeleni și-au considerat acum datoria împlinită. Soarta armelor hotărâse în bine cauza românească.

La 1 Decembrie 1918 protopopul Moța s'a înors acasă după atâta pribegie, cu soția și copiii... și cu dânsul s'a întors și „Libertatea”, care a început iarăși să aducă vești bune cititorilor ei.

Pr. Victor Șandru, ort. Com. Lupeni.

Arestat la 15 Aug. 1916 și dus în tabăra deținuților politici din Hațeg. Internat apoi în lagărul militar din comuna Nezsider lângă lacul Fertő-Ungaria, timp de 4 luni. De aici a fost internat într'un sat de deținuți politici din Sopron încă 5 luni. Din Sopron a fost trimis la Budapesta, unde a stat în arest politic timp de 7 zile la poliția de stat de graniță ; apoi internat în comuna Forâu județul Bihor, până la 1 Iulie 1918, când a fost lăsat să se reîntoarcă la domiciliu.

În anul 1918 a luat administrația comunei Lupeni dela foștii conducători de sub stăpânirea ungară, formând cu concursul celorlalți preoți și intelectuali români din localitate, Statul Național Român și Garda Națională, menite să țină ordinea publică în comună.

În luna Ianuarie 1919, când s'au răsvrătit muncitorii unguri din Lupeni, a luat parte activă la restabilirea ordinii, împreună cu armata sub conducerea maiorului Popescu din Reg. 10 Vânători.

(Acelaș raport No. 1342/936).

Preoții : Petru Lula, ort., Com. Bobâlna.

Effimie Costescu, ort. Com. Boiu.

Romul Sabău, ort., Com. Folt.

... „După declarația de războiu a României contra Austro-

Ungariei, comandamentul trupelor de aici a dat ordin ca toți bărbații până la etate de 57 ani să evacueze în timp de 24 ore teritoriile din zona de război plecând cu primul tren spre Viena.

Preoții amintiți s'au sustras dela executarea ordinului, fiind convinși că în câteva zile armatele române vor ocupa valea Mureșului. După trecerea termenului de evacuare au fost arestați și conduși sub escortă la secția de jandarmi din Orăștie, huiduiți de populația ungară, ca trădători.

La intervenția D-lui Dr. Aurel Vlad s'a renunțat la traducerea numiilor în fața consiliului de războiu, precum și la internarea lor în Șoproon, rămânând internați pe loc fără dreptul de a părăsi locuința până la noi dispoziții, situație care a durat 6 luni de zile.

În acest interval, s'a încercat într-o noapte asasinarea preotului Romul Sabău în locuința proprie. Asasinatul n'a reușit, deoarece jandarmii erau în stare de ebrietate, și până să pătrundă în curte prin spargerea porților, preotul a fugit desbrăcat și s'a ascuns.

În anul 1918 au luat parte activă la înființarea gărzilor naționale, întronarea autorității de stat român, desarmarea jandarmilor unguri. Preotul Romul Sabău și-a organizat în luna Noiembrie 1918 o gardă cu care a oprit pe administratorul ungar să transporte avutul depe domeniul statului, înăuntrul țării rămânând toate pe loc și predându-se statului român.

(Rap. No. 122 din 8 Martie 1936 al Prim. Com. Folt-Hunedoara).

Pr. Piso Octavian, ort. Com. Silvașul de Sus.

„Preotul Octavian Piso, paroh al bisericii ortodoxe din com. Silvașul de Sus jud. Hunedoara, — și preot al bisericii filiale din com. Lingina, unde subsemnatul am fost învățător doi ani, a avut curajul, ca în ziua de 14 Septembrie — Înălțarea Sf. Cruci, — anul 1916, în timp ce tunurile bubuiau spre miază-zi, să se ducă la școala primară din satul Lingina, să spargă ușa cu piciorul, ca intrând înăuntru, să o boteze și să zică : „De azi înainte școală românească vei fi !” Pentru această faptă, a fost ridicat a doua zi și dus la Seghedin, unde a fost ținut închis 3 luni. Acest lucru mi l-a spus — nu numai satul, — dar și el, întrucât am avut fericirea să-l cunosc. Era mândru de această faptă. Nu

I-am mai văzut din Sept. 1926. Am avut ocazia să întâlnesc la concentrările din anul acesta (1939) pe unii din foștii mei elevi din Lingina, cari m'au informat că preotul Octavian Piso doarme acum somnul de veci".

(Comunicarea d-lui Gogoncea Nestor, învățător, Com. Telu jud. Argeș).

Pr. Păcurar Teofil, ort. Com. Nandru.

„A fost închis 2 ani în Cluj, dela 2 Octombrie 1916 până în Decembrie 1918, pentru că la intrarea României în războiu a început a preamări faptele românilor și a răspândi în popor cuvântul că soarele românesc a răsărit și că în curând vom fi uniți într'o Românie Mare și frumoasă.

În urma suferințelor din închisoare, numitul preot a murit în anul 1919 (11 Octombrie), după ce dobândise libertatea.

(Rap. No. 313 din 12 Martie 1936 al Preturei Plășii Hunedoara).

Pr. Ioan Budoj, ort. Com. Câmpuri-Surduc.

Arestat la 1 Noembrie 1916 pentru că ar fi cercetat telefonul din cantonul 77 depe linia Arad-Teiuș, în urma denunțului mincinos al cantonierului. Escortat la Odorheiu și apoi la Cluj, a stat închis în temnița honvezilor până la 10 Martie 1917, când l-au eliberat.

(Rap. No. 249 din 12 Martie 1936 al Preturei Plășii Ilia).

Pr. Petru Todoran, ort. Com. Curechiu.

„La 12 Septembrie 1916 am fost internat în Sopronyek unde am îndurat cele mai mari mizerii până în ziua de 12 Octombrie 1917, când am fost eliberat.

Mai amintesc că în timpul înaintării armatei române a doua oară în Ardeal, fiind regimentul 11 Siret așezat pe Valea Crișului Alb și brigada în comuna Cristior situată lângă comuna mea, fiind eu șeful gărzii comunale, am prins un spion maghiar pe care l-am escortat și predat regimentului 11 Siret. La acest spion s'au aflat multe note despre situația regimentului. Pentru acest fapt am primit promisiunea de a fi decorat, ceea ce până astăzi încă nu s'a întâmplat.

Mai amintesc că această comună Curechiu din vremuri mai îndepărtate încă a avut oameni conducători pentru desrobirea neamului românesc din jugul Maghiarilor, dovadă că în biseri-

ca ortodoxă română din această comună a început revoluția lui Horia în 1784.

(Informator : Pr. Petru Todoran).

Pr. Adam Lula, ort. Parohul bisericii C. F. R. Simeria.

„Pentru ținuta mea românească chiar ca elev în cl. 8-a a liceului din Orăștie am fost eliminat, mai apoi cu mare greutate reprimat la examenul de bacalaureat.

Ca preot tânăr prin 1906—1908 am fost târît doi ani de zile la tribunalul din Deva, — „pentru agitație“, pentru motivul că am apărat școala confesională din mica comună Folt (plasa Geoagiu) a cărei preot eram. În timpul acesta salariat preotesc ce primeam dela statul maghiar era suspendat.

Prin anii 1910—1911 eram preot în com. Biscaria. Țineam cursuri serale cu țărani analfabeți; eram urmărit seară de seară de jandarmii unguri, cari ascultau pe la ferești.

Pentru propaganda românească între muncitorii dela căile ferate maghiare din Piski unde se ducea o campanie furioasă de maghiarizare, mi-am luat răsplată în anul 1916.

Acuzat de spionaj în folosul armatei române am fost deținut de o echipă de agenți secreți, amenințat cu împușcarea în fața soției și a copiilor. Am fost apoi dus la Cluj unde am făcut cunoștință în 4 pușcării cu grațiozitățile civilizației ungurești. Am trecut prin toate metodele de intimidare spre a mărturisi legăturile cu armata română.

Trei luni am dormit în veșmintele de vară pe podelele goale având perină la cap pălăria de paie, iar acoperitoare tavanul închisorii. Am stat în celulă separată o lună și jumătate.

De tot am petrecut în pușcărie 5 luni și jumătate, până la sfârșitul lunii Februarie 1917“.

(Declarația preotului Adam Lula, către notariatul Comunei Simeria).

Pr. Teofil Ivanovici, ort. Com. Livezeni.

„Privitor la soarta mea din timpul războiului 1916...

În Septembrie 1916 am trecut prin defileul Carpaților pela Surduc pe Jiu deodată cu retragerea armatelor române, refugiindu-mă de urgia Ungurilor și făcând drumul pe jos până la Tg.Jiu și deacolo tot pe jos până la Craiova ; apoi în Nov. la București și deacolo în Moldova jud. Vaslui, așezat de Episcopia

din Huși ca paroh în Rafaila. În 1917 am trecut în Ucraina la Alescky (Kerson) iar după triumful armatelor române la Mărășești, m'am înapoiat în Moldova și în Aprilie 1919 iarăși în parohia mea Livezeni".

După revenirea din refugiu am refăcut în 1922 cu mari greutăți edificiul școlar deteriorat de caili germanilor. Acum trudim la zidirea unei biserici de zid în locul celei de lemn.

În 1923 am coborât oseminte de ale fraților Gorjeni resfirate prin munții noștri, formând un cimitir al eroilor în sat sub strașina bisericii străbune".

(Rap. No. 50 din 21 Martie 1936 al Parohiei Com. Livezeni).

Protopopul Ioan Traian, ort. Com. Iscroni.

....„Pentru ideile profesate în sens național românesc și ca un factor primejdios școlii statului maghiar, unde pe lângă instrucția religioasă morală îndeletniceam elevii și în cunoașterea literilor și gramaticii române și pentru că în cuvântările bisericești desvoltam pre lângă textul Evangheliei și ideia iubirii de neam, lege și limbă, — am fost acuzat că în toamna anului 1916 am stat în legătură telefonică cu Vechiul Regat, pentru care faptă, procurorul, în sesiunea comandamentului superior militar, a propus sentința cu moartea, ceea ce în unanimitate consiliul a și admis.

Timpurile ce au urmat m'au scutit dela executarea mârșavă a verdictului pronunțat, primind pre lângă conștiința datoriei împlinită de Preot și Român, prin strălucitul moment al Unirii tuturor Românilor, satisfacția morală nebănuită".

(Comunicarea Părintelui Protopop Ioan Traian din Com. Iscroni, din ziua de 7 Martie 1936 către Notariatul Circ. Iscroni, înreg. la No. 601/936).

Pr. Traian Motora, ort. Com. Vorța.

Acuzat de complot pentru că Duminica citea sătenilor gazetele, n'a scăpat de închisoare decât datorită faptului că în timpul cercetărilor era bolnav și operat în spitalul din Sibiu și medicul n'a permis arestarea.

(Declarația pr. Motora).

Pr. Avram Stanca, ort. Com. Petroșeni.

„Ocupând Românii în ziua de Sântămărie 1916 Petroșenii, s'a devotat cu trup și suflet dând informații.

Bătrân de 71 ani și bolutricios, n'a plecat cu armata română la retragere. Ajuns din nou sub stăpânirea Ungurilor aceștia l-au tras la răspundere pentru atitudinea sa, i-au făcut perchiiziție, i-au devastat întreaga locuință și l-au alungat din oraș cu un transport de bagaje militare într-o noapte de Octombrie, pe ploae și vânt, cu capul gol și în haine de vară; a făcut pe jos 40 km; în drum și-a pierdut vederea și după multe și grele peripeții a ajuns zdrobit la Sebeșul-săsesc unde a căzut la pat și a murit la 24 Decembrie 1916".

(Seb. Stanca: Contrib. preoților române din Ardeal, Cluj 1925 pag. 124).

Pr. Pop Nicolae, ort. Com. Ormindea.

A fost internat în com. Sopronyek din Ungaria din Septembrie 1916 până în primăvara anului 1917. A decedat la 25 Noembrie 1925 în Ormindea.

(Rap. șefului postului de jandarmi Băița No. 1062 din 26 Sept. 1937 către legiunea Hunedoara).

Pr. Susniș Ioan, ort. Com. Silvașul-inferior

Preoții din țara Hațegului, atât cei ortodocși, cât și cei greco-catolici în frunte cu **vicarul Teofil Crișan**, — azi canonic în Lugoj — și protopopul ortodox **Cornel Popescu** au fost ridicați și după multe peripeții internați la Nezsider (jud. Sopron).

La Nezsider au fost internați în lagărul de prizonieri unde se mai aflau încă vreo câteva mii de Sârbi. În fiecare zi muriau bieții oameni de tifos. Alții erau împușcați. Tratamentul în acest loc a fost ca în iad.

Românii erau izolați de Sârbi. Dacă nu interveniau episcopii și deputații români din parlamentul ungar să fie scoși din acel lagăr, mulți se prăpădiau. După 17 zile de stat în Nezsider, intelectualii români au fost trimiși la Șopron, iar țărani români internați, împărțiți la lucrul câmpului în diferite sate din județul Șopron. Intre ei, părintele Susniș.

Pr. Preda Ioan, ort. Com. Petrila.

Din registrul de carceră No. 1380/915 al penitenciarului principal Oradea se constată că pr. Preda Ioan, acuzat de les majestate, a fost deținut acolo dela 22 Septembrie 1914 până la 22 Iulie 1915.

Pr. Manasie Jar, ort. Com. Totia-Mare.

Născut la 7 Februarie 1862 în com. Răpaș. Studii : gimnaziul evanghelic-reformat din Orăștie, academia teologică din Sibiu. Învățător în Simeria-veche. Hirotonit preot în 1886 în com. Dâncul-Mic, apoi transferat în Totia-Mare în 1896 Dec. 21. Luptător naționalist. Colaborator la : „Libertatea”, „Rev. Orăștiei”, „Activitatea” din Orăștie și la „Telegraful Român” din Sibiu.

(Informator : dl. Berbeniță Serafim, inspector în Serviciul Social).

Pr. Andrica Silviu, ort. Com. Sârbi.

Internat 3 luni. Mobilizat la 1 Oct. 1916 ca preot militar în armata austro-ungară. În 1917 prizonier pe frontul italian; în 1919 s'a reîntors ca voluntar.

Pr. Boeru Nicolae, ort. Com. Breaza.

Refugiat în Sept. 1916 în Moldova și Rusia până în Noemb. 1918.

Pr. Popa Nicolae, ort. Com. Porcurea.

Întemnițat la Sopron din toamna anului 1916 până în toamna anului 1917.

Pr. Popovici Pompiliu, ort. Com. Chirid.

Internat: 28 Aug. 1916 — 1 Iulie 1917.

Pr. Tisu Constantin, ort. Com. Peștera.

Întemnițat la Teiuș și Cluj, dela 28 Sept. 1916—15 Noemb. 1916. Internat apoi la Sopron, dela 16 Noemb. 1916 la 15 Aprilie 1917.

(Pentru preoții de mai sus: (Comunicarea Părintelui Trandafir Scrobeț referent cultural al Sf. Mitropolii din Sibiu, după datele din arhivă).

Pr. Zugrav Nicolae, gr.-cat. com. Lupeni, protopop canonic onorar.

Arestat în ziua decretării mobilizării României, dus în tabăra de concentrare a deținuților politici din Hațeg. După trei zile a fost eliberat, cu interdicțiunea de a se mai întoarce la domiciliu. În fața acestei situații, s'a refugiat în comuna Comloșul-mare județul T. Torontal, unde a funcționat în calitate de paroh-protopop 4 luni și 15 zile. După acest interval de timp, înapoiindu-se la Lupeni, a fost din nou arestat. Constatându-se

că denunțurile împotriva Sf. Sale erau neîntemeiate, a fost pus în libertate.

La izbucnirea revoluției din anul 1918 a lucrat pentru organizarea Sfatului Național și Gărzii Naționale din comuna Lupeni în calitate de vice-președinte până la sosirea armatei române.

(Rap. No. 1342/936 al Notariatului Lupeni).

Pr. Pepenariu Ioan, gr.-cat. Com. Bărbătenii de sus.

Arestat în ziua decretării războiului de întregire și dus sub escortă la Hațeg în lagărul deținuților politici. După trei zile, internat în comuna Sopronyek jud. Sopron. A stat internat un an și 6 luni după care a fost lăsat liber.

(Rap. No. 1342/936 al Notariatului Lupeni).

Pr. Butnariu Ioan, gr.-cat. Com. Bărbătenii de sus.

La 1 Decembrie 1918 a înființat în comună Sfatul Național Român și Garda Națională, -pentru menținerea ordinei publice. În Ianuarie 1919, când s'au răsvrătit muncitorii unguri din Lupeni împotriva stăpânirii românești, a luat parte activă la restabilirea ordinei.

(Rap. No. 1342 din 10 Martie 1936 al Notariatului Lupeni).

Pr. Dr. Romulus Miocu, protopop gr.-cat., Petroșeni.

...În toamna anului 1918 a pornit în Vechiul Regat într-o în-
tâmpinarea oștilor române, spre a le călăuzi prin Valea Jiului...

(Rap. No. 698 din 10 Martie 1936 al Primăriei Petroșeni).

Pr. Bocaniciu Ioan, gr.-cat. Com. Pui.

...Nu era practică în care să nu atingă cauza noastră națională într-o limbă curat românească.

Propaga ideea națională în scris în calitate de corespondent al curajoaselor ziare românești din Ardeal „Românul” din Arad, „Tribuna” din Sibiu și „Familia” din Oradea Mare, pe care le citea pe sub ascuns Românilor, ba celor cari știau să citească le dădea acasă pentru a le cefi prietenilor și vecinilor.

Rezultatul acestei acțiuni a fost internarea părintelui Bocaniciu în timpul revoluției din 1918 în tabăra sârbească din Nejidier unde a stat 5 luni și jumătate. A fost luat de jandarmii unguri din fața altarului și escortat în plânsetele sătenilor la în-

chisoare, unde a fost maltratată și s'a îmbolnăvit, din care cauză i-a venit și moartea destul de timpurie".

(Rap. No. 278 din 9 Martie 1936 al Notariatului Cercual Pui, către Pretura Plășii Pui).

Pr. Izidor Saturn, gr.-cat. Com. Merișor.

În August 1916 a fost internat în com. Șopron-Szent-Martón. unde a stat șase luni și jumătate.

Decorat cu „Steaua României” în grad de cavalier.

(Comunicarea Pr. Izidor Saturn).

Pr. Mărilă Aurel, gr.-cat. Com. Silvașul-inferior.

În 1916 a fost internat mai întâi la Neszidar, unde era lagărul internațiilor sârbi și apoi la Sopronyek împreună cu alți preoți.

Pr. Bora Ioan, gr.-cat. Com. Petros.

...Arestat la 15 August 1916, legat și dus sub escortă la Cluj unde a stat închis o lună

Internat apoi în Sf. Martin (Șopron). Eliberat după 7 luni.

În acest timp au mai fost internați soția și fiul său Ioan.

(Comunicarea sâtenilor Selinga Gavril de 52 ani și Miclăuș Valeriu de 53 ani, plugar în Com. Petros).

(Rap. șefului postului jandarmi Barul Mare No. 1030 din 26 Sept. 1937 către legiunea Hunedoara).

Pr. Vladislav Sigismund, gr.-cat. Com. Paroși.

Arestat în Septembrie 1916, escortat în Seghedin la închisoare unde a stat 3 luni nejudicat de nimeni, supus la regimul aspru al Seghedinului.

(Comunicarea sâtenilor Vladislav Jiga de 53 ani din Com. Live-dea de câmp și Gabor Petru de 49 ani din Com. Live-dea de Coastă).

(Rap. șefului de post No. 1030/937 din Com. Barul Mare către legiunea Hunedoara).

Pr. Muntean Ion, gr.-cat. Com. Uricani.

...avem onoare a vă raporta că preotul Muntean Ion din această comună a fost ridicat în anul 1916 de armata maghiară și dus nu se știe unde.

Alte informații nu avem...

(Rap. postului de jandarmi Uricani No. 559 din 25 Sept. 1937 către legiunea Hunedoara).

JUDEȚUL IALOMIȚA

Pr. Manole M. Poenaru, ort. Com. Buești.

Născut în com. Dârste - Brașov. Cursul inferior, la liceu, din Brașov; seminarul, la Buzău. A slujit 4 ani ca preot în Bordușelu de unde s'a transferat în Buești la biserica „Sf. Nicolae”. Om dârz, spirit de luptător. Intrarea României în războiu pentru liberarea din robie a fraților de peste munți i-a procurat nespusă bucurie. Cu toată voia bună și plin de mândrie a privit pe cei doi feciori Victor din Reg. 63 Infanterie și Alexandru din Reg. 10 Vânători, amândoi sublocotenenți, pornind la luptă.

Bucuria însă nu surăde omului întotdeauna până la sfârșit. Așa a fost și cu preotul Manole. Odată cu năvălirea dușmanilor în țară au început și nenorocirile sale. Slt. Victor Poenaru a căzut prizonier, prăpădindu-se în lagărul dela Hascovo din Bulgaria; Nicolae Poenaru, fiul cel mare, preot în comuna Perieți, s'a refugiat în spre București și din cauza schingiuirilor Bulgarilor a murit nebun în spitalul Pantelimon-Ilfov; nora sa Smaranda, soția lui Nicolae, a murit în Com. Sălcioara-Ialomița din cauza batjocurilor îndurate.

El însuși a fost căutat de Bulgari în toate părțile. Cu multă greutate și-a găsit scăparea în pădurea Buiasca împreună cu învățătorul Ion Niculescu.

O lună de zile au stat ascunși în pădure îndurând cele mai mari lipsuri și frigul iernii, îmbolnăvindându-se de bronco-pneumonie. Când s'a întors în sat, casa părintelui era prădată, tot avutul irosit. Bolnav, cu sufletul sfâșiat de durere, bătut de Bulgari în mai multe rânduri pentru bani și alimente, preotul Manole s'a stins ca un mucenic al neamului, pătimind cu nădejdea biruinții celei din urmă.

Astăzi mai trăesc doi copii ai săi: Alexandru M. Poenaru în Buești și Eugenia, căsătorită Istrate, în comuna Tândărei-Ialomița.

Rap. Primăriei Buești No. 273 din 16 Martie 1936).

(Informatori: Al. M. Poenaru, Buești; Pr. Iosub Grigore-Slobozia; I. Săvulescu primar-Buești).

Pr. Alecu Ștefănescu, ort. Com. Poiana.

A fost bătut de Bulgari, strâns de gât și chinuit, din care cauză a și murit în 1918 și îngropat în cimitirul din comună.

(Informatori : Pr. Iosub Grigore, președintele cercului preotesc Slobozia ; Gh. Șerban, Ghimpați-Ialomița).

(Rap. No. 232/936 al Primăriei Poiana).

Pr. Ioan Teodorescu, ort. Com. Grivița.

Bătut, închis și chinuit de Bulgari. A murit în 1921 din cauza celor îndurate, deși n'avea decât 47 ani.

(Informatori : Pr. Mihail Vasile, Grivița, Notar I. Popescu-Grivița, nepotul preotului. Pr. Iosub Grigore-Slobozia).

Pr. Iorgu Mateescu, ort. Com. Săveni.

Bătut de Bulgari pentru bani; apoi arestat de Germani în casa locuitorului Ilie Brânzoi să nu poată vorbi cu nimeni. Liberat după câțva timp. S'a îngrijit de populație, pe care a încurajat-o și ajutat-o. Tot Sf. Sa s'a îngrijit de hrana ostaticilor din București strânși în Săveni, între cari amintim pe d-nii: Al. Donescu, Emil Petrescu foști primari ai Capitalei, Prof. Univ. C. Rădulescu-Motru, Cezar Petrescu, P.S.S. Galaction Cordon, Doctorul Obreja, prof. Badea Mangâru, Emil Lăzărescu efor al Sem. Nifon, Prea Cuviosul Dr. Hrisantie Popescu etc.

(Rap. Primăriei Săveni No. 479/936)

(Informatori : D. Al. Donescu, primarul Capitalei, P. S. Sa Galaction Cordon, vicarul Episcopiei Tomis).

Pr. Nicolae Nedelcu, ort. Com. Gura-Ialomiței.

În anul 1916, când frontul dela Turtucaia a fost rupt, trecerea inamicului era prin comuna Gura-Ialomiței. Printre cei dintâi bătuți și schingiuiți a fost preotul Nicolae Nedelcu.

În multe rânduri a fost împuns cu baioneta de Bulgari, să le dea bani.

Cântărețul Dumitru Stănescu spune că pe când Bulgarii îl goniau, s'a ascuns într'o clucă de ciocani unde a stat mai multe zile fără hrană. Din toate acestea părintele Nicolae s'a ales cu boală grea și cu dureri de cap în permanență cari i-au cauzat moartea".

(Rap. Primăriei Com. Gura Ialomiței No. 415/936).

(Informatori : D. Stănescu, cântăreț ; D. Eftimescu, notar).

Pr. Anghel Bălțeanu, ort. Com. Stelnica.

Nespus de simplu este înfățișată tragedia acestui preot în raportul No. 229/936 înaintat de Primăria Com. Stelnica:

„Avem onoare a vă comunica următoarele : Preotul Anghel Bălțeanu din această comună în urma celor ce a suferit în 1916, — schingiuit, i s'a smuls barba, batjocorit — după 2 zile a încetat din viață”.

Pr. Constantin Niculescu, ort. Com. Pribegi.

„...În luna Noembrie 1916 comuna noastră a fost ocupată de armatele bulgare. Preotul comunei anume Constantin Niculescu de ani 98, care era destul de sănătos și care nici nu pusesese ochelari până la acea vârstă, a fost chinuit până a și murit, fiind înțepat de baionetele Bulgarilor pentru jaf”.

(Rap. No. 174/936 al Primăriei Pribegi).

Iar părintele Toma Gh. Ioan, urmașul său în sfânta slujire, istorisește următoarele:

„Deși era frig, stam mai mult prin pădure. În sat nu mai erau decât bătrâni și neputincioși. Cei tineri, mai ales femeile și fetele, stau ziua în pădure, iar noaptea prin podurile caselor și prin gropi. Nimic din ce era bun nu era al nostru și Doamne, multe nopți de groază am mai petrecut atunci! Mai ales noaptea aceea în care a fost chinuit părintele Constantin le-a întrecut pe toate. Par'că erau turbați Bulgarii. Toată noaptea au umblat prin case căutând „bani” și „fete”, iar acolo unde nu găseau nici una, nici alta, făceau prăpăd, schingiuint pe cei cari îi aflau — bătrâni și copii — și luau tot, chiar dacă erau lucruri ce nu le făceau trebuință.

La părintele au căutat bani. N'a avut de unde le da și ca plată a neavuției sale, a primit zeci de înțepături cu baioneta pe tot corpul. Nimeni nu i-a venit în ajutor. În zadar a tot chemat. Nimeni nu se gândia decât la viața lui. Numai după ce Bulgarii au plecat dela casa sa, au îndrăznit cei ascunși să vie la dânsul și au văzut cu groază corpul aproape neînsuflețit al părintelui, înțepături, lovituri și tăeturi fără număr. Două înțepături mari sub ochi și una și mai grozavă la inimă, care i-a grăbit moartea. N'a mai putut vorbi! Nici cel puțin nu s'a putut văita sau plânge. A doua zi a murit.

L-au învelit pe ascuns într'o scoarță de lână și fără preot

slujitor, însoțit numai de doi-trei creștini mai curagioși, așa l-au înmormântat oamenii pe părintele Constantin. De acolo însă, de unde erau ascunși, l-au plâns cu amar toți cei cari îi fuseseră fii întru cele date lui dela Domnul".

Pr. Stelian R. Popescu, ort. Com. Dragoș-Vodă.

„Preotul Stelian R. Popescu din această comună a fost bătut și schingiuit de Bulgari în anul 1917 de i s'a tras moartea".

(Rap. No. 369 din 10 Martie 1936 al Primăriei Dragoș-Vodă).

(Comunicarea d-lui Malciu V. Ioan. abs. fac. Teologie, București).

Pr. Ioan O. Popa, ort. Com. Independența.

Preotul Ioan O. Popa a suferit în timpul războiului închisoare și bătăi din partea Germanilor".

(Rap. Primăriei Independența-Ialomița No. 283 din 18 Martie 1936).

Pr. Ioan N. Andreescu, ort. Com. Făcăeni.

„A fost lovit și maltratată în anul 1916/1917 de armatele bulgare"....

(Rap. No. 575 din 16 Martie 1936 al Primăriei Făcăeni).

Pr. Ec. Gheorghe N. Ionescu, ort. Com. Găunoși.

„La plecarea autorităților din comună am adunat bătrânii satului, spunându-le că aş voi să mă refugiez și eu la Galați, fiindcă Bulgarii ne urăsc pe noi preoții. Oamenii au început să plângă, iar eu am rămas să împărtășesc soarta lor"....

Cele îndurate de părintele Ionescu alcătuiesc o întreagă odisee. A fost luat de Bulgari din mijlocul poporului și dus între baionete la apa Gălățuiului din marginea satului să-l omoare. Au sărit însă oamenii, bărbați, femei și chiar copii — fiindcă părintele era mult iubit de sătenii săi — cari au sosit tocmai în ultima clipă, când dușmanii se pregăteau să ochiască asupra sa și l-au scăpat cu viață.

Bulgari l-au dus apoi în satul Potcoava, într'o nespusă chinuire în tot lungul drumului, cu șuerături de gloanțe pe lângă urechi.

Poposind într'o cârciumă din Potcoava, părintele s'a strecurat și a fugit înapoi în Găunoși. O lună a stat adăpostit într'o clucă de ciocani până la sosirea în comună a unui post de jandarmi germani.

Dumnezeu i-a ajutat părintelui Ionescu. Astăzi înalță rugă-

ciuni de mulțumire în Catedrala din Călărași unde este preot și revizor eparhial al Episcopiei Tomisului.

(Comunicarea părintelui Gh. N. Ionescu).

Pr. Barbu Ștefănescu, ort. Com. Lehliu.

....„A fost bătut de Bulgari și Turci”....

(Rap. Primăriei Lehliu No. 271 din 17 Martie 1936).

Pr. Ioan I. Cegăneanu, ort. Com. Roseți.

....„A fost bătut de soldații bulgari pentru bani”.

(Rap. Primăriei Roseți No. 353 din 31 Martie 1936).

Pr. Micșunescu Ioan, ort. Com. Jilavele.

....„A fost închis aproape un an în Jilavele, Urziceni și apoi în București, fiindcă s'a opus inamicului, luând apărarea populației”.

(Informator : d-l. Palanca Ion, inginer chimist ,Ploești).

Pr. D. Z. Popescu, ort. Com. Mihai Viteazu.

....„A fost bătut și chinuit pentru bani”....

(Informator : Pr. Ec. Gh. N. Ionescu-Călărași).

Pr. Marinescu Gh. ort. Com. Ceacu.

....„A fost bătut și chinuit pentru bani”....

(Acelaș informator),

JUDEȚUL IAȘI

Mitropolitul Pimen al Moldovei.

Născut la 22 Octombrie 1857 în Com. Provița de Sus-Prahova. Hirotonit diacon pe seama bisericii „Sf. Vasile” din Ploești. Rămânând văduv, s'a întors la București, diacon la Sf. Mitropolie.

În anul 1880 a fost trimis să-și continue studiile teologice la Cernăuți, unde a obținut titlul de doctor în teologie. Întors în țară s'a călugărit în mănăstirea Căldărușani.

În 1888 a fost numit profesor de teologie dogmatică, simbolică și apologetică la Facultatea de Teologie din București.

Ales arhiereu în anul 1895. Director al Internatului teologic în 1898. La 11 Februarie 1902, Episcop al Dunărei de Jos până la 5 Februarie 1909. Dela această dată a păstorit Eparhia Sf. Mitropolii a Moldovei până în 1935 când a răposat.

Ca Episcop al Dunării de Jos a înființat conferințele pastorale pentru instruirea preoției, societatea culturală filantropică „Solidaritatea”, conferințele protopopești și Seminarul din Galați.

Ca Mitropolit al Moldovei a înființat societatea clerul „Oscortirea”, introducând și aici conferințele pastorale și cercurile culturale. În mănăstirile de călugărițe : Agapia, Văratec și Agafton a înființat ateliere de industrie casnică ; iar pentru călugări, o tipografie și un seminar monahal în mănăstirea Neamțu. A înființat seminarul teologic din orașul Dorohoi pentru instruirea tinerilor din părțile de nord ale Moldovei.

În timpul marelui război a pregătit pe călugări și călugărițe pentru îngrijirea răniților ca infirmieri și surori de caritate”.

(Vezi : Anuarul Arhiepiscopiei Iașilor pe anul 1930 pag. 35).

Activitatea lui patriotică onorează biserica. Cu drept cuvânt a binemeritat numele de „mitropolitul războiului”, adică mitropolitul care a știut să încurajeze, să binecuvâneze ostașii, luând toate măsurile ca biserica și mănăstirile Moldovei să ajute patria din toate puterile și cu toate jertfele posibile.

A fost prezent în orice împrejurare. Cuvântările ținute soldaților la plecarea pe front și nestăruțata credință în biruință sunt evidențierea sufletului său¹⁴⁾.

Dumnezeu l-a învrednicit apoi să primească în Capitala Țării pe victoriosul rege Ferdinand I însoțit de Regina Maria, de generalul Berthelot și întreaga oștire.

Nu trebuie uitat nici faptul că Mitropolitul Pimen a refuzat scaunul de primat al României, ce i s'a oferit după războiu. El a înțeles chemarea vremii că trebuia ales un mitropolit primat care să simbolizeze actul unirii,¹⁵⁾ deaceia a stăruit și a prezidat alegerea de mitropolit primat a Episcopului Dr. Miron Cristea, susținând și ridicarea bisericii ortodoxe române la treapta de Patriarhat.

14) Vezi și : N. Iorga : *Memorii*, Buc. 1931, Ed. Clornei, vol. I. pag. 113.

15) Dealtfel, tot pentru același motiv a fost înlăturat prea meritosul preot. C. Nazarie.

Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodem.

Născut în 1865 în comuna Pipirig din județul Neamț. Crescut în duhul evlaviei creștine, curățenia vieții patriarhale a bătrânilor străbuni, cari au știut a-și călăuzi pașii în lume cu gând bun la Dumnezeu și rugă smerită, așa cum stă scris în viețile sfinților despre atâți oameni pătrunși de cuviosia ce-i îndemna pe cărări de munte spre sfintele mănăstiri și schituri, unde glasul clopotului răsună mai cu temeinicie peste văi și dealuri și'n suflet de om. Acolo toaca îngână povestea bătrână cu înmiresmate adieri de fum de tămâie, ce se înalță spre ceruri ca o jertfă bine primită.

Sunt locuri sub soare și în țara noastră unde nu te poți apropia fără să nu fi pătruns de o tainică simțire ce nu se poate arăta prin cuvinte.... Am fost de atâtea ori în Moldova ! Cu toate acestea, de fiecare dată am simțit mai mult, cum plutește peste munți și plaiuri, pe undele apelor și'n firea oamenilor, duhul religiozității, întocmai cum s'a moștenit din îndepărtatele vremuri ale voevozelor dătători de legi și datini. Tradiția este acolo atât de puternică, încât parcă eri a murit Ștefan Vodă Cel Mare și Sfânt, apărătorul creștinătății ; iar evlavia lui și a urmașilor înrupată în atâtea sfinte locașuri dumnezeiești, vorbește și astăzi inimii noastre...

Avem și noi în țară Atosul neamului nostru... Sântagora noastră. Nu degeaba scrie la carte : „la munți suflete să ne ridicăm, de acolo vine ajutorul”.

Spre aceste înălțimi de sfințenie s'a îndreptat încă din copilărie Patriarhul nostru, întocmai ca celălalt călugăr cu acelaș nume, Nicodim cel sfințit dela Vodița și Tismana.

Două ființe dragi se rugau pentru dânsul în cetatea sfântă : părintele Varnava în sfânta mănăstire Neamțu ; iar dincolo la Agapia, Veniamina călugărița, părinții Înalt Prea Sfințitului de azi, cari și-au lăsat casa și masa, umblând întru poruncile Domnului. Darul Sfânt s'a pogorât cu binecuvântata dărnicie pe creștetul și în inima lui Nicolae copilul lor, care și-a trăit viața în umbra mănăstirii Neamțului ;— astfel ne explicăm dragostea puternică a I. P. S. Sale pentru acest loc sfânt—în rugăciuni stăruitoare și gând nestrămutat spre ceruri, în respectul

pravilei, în ascultarea părinților călugări și sfintelor predanii întocmai după canoane.

Este atât de pilduitoare viața Înalt Prea Sfinției Sale, ca o icoana povățuitoare pentru monahismul nostru, cum nu se poate spune...

Un trecut bogat, pe care omul singur și l-a creat prin muncă fără preget și înțelepciune dela Dumnezeu :

Școlar în Pipirig ca oricare alt copil de om din popor : seminarist la Cătoria lui Veniamin din Iași, adus și ajutat de blândul — sfântul cum i se zice de cei mai mulți — Iosif Nănescu, mitropolitul Moldovei, al cărui ucenic a fost în călugărie; student sânguincios la Academia Teologică din Kiev, unde a obținut licența în teologie, trimis tot de părintele său sufletesc; apoi mare eclesiarh al mănăstirilor din Eparhia Moldovei și arhimandrit mitrofor la Iași. După moartea mitropolitului Iosif Nănescu a fost chemat la Galați în anul 1902 de Pimen, noul episcop al Dunării de Jos, pentru a încuraja activitatea lui Spiru Haret în îmbunătățirea soartei țaranului român.

Chemat la Galați de episcopul Pimen, arhimandritul de atunci Nicodem a răspuns apelului și s'a achitat în mod eminent de însărcinările date. / Central University Library Cluj

În anul 1908 ministrul Haret ținând seamă și de concursul pe care biserica i l-a dat în opera sa prin episcopul Pimen, a înființat un seminar teologic și la Galați. Episcopul a recomandat ca director al noului seminar pe cel mai vrednic dintre subalternii săi, pe arhimandritul său de scaun, Nicodem¹⁷⁾.

În 1909 Pimen a fost ales mitropolit al Moldovii. El nu s'a despărțit de colaboratorul său. L-a chemat la Iași în aceeași calitate de arhimandrit mitrofor și mare eclesiarh, până în 1912, când I. P. S. Nicodem a fost ales episcop al Eparhiei Hușilor, desfășurând și aici o rodnică și pilduitoare activitate.

În August 1917, în acea vreme de grea încercare, Sfântul Sinod l-a delegat ca reprezentant al bisericii Ortodoxe Române la Sinodul local al bisericii ortodoxe rusești, ce s'a ținut la Moscova.

D-l Profesor Nicolae Iorga arată în „Memoriile” sale ce era

17) Pr. Cicerone Iordăchescu : „Un director model” în Rev. Mitropolia Moldovei pe Iulie Aug. 1939, pag. 287.

atunci la Moscova : ...3 Oct. 1917. Episcopul Nicodem s'a întors dela congresul bisericesc din Moscova. Totul acolo e haos ; stăpâni nu sunt nici cei de sus, nici cei de jos, ci profesioniștii politice de răsturnare și scandal. Vechea corupție, lepădând numai ascultarea de.... altă corupție, se menține întreagă.

Nu se tipărește nimic de seamă. Tipografia Sinodului, a Lavrei, toate sunt rechiziționate de revoluționari pentru broșurile și ziarele lor¹⁸⁾.

Dosarul No. 49 din 1917 aflat în arhiva Sf. Mitropolii a Moldovei și Sucevei din Iași, cuprinde între altele și rap. No. 2026/917 cu privire la călătoria la Moscova. E un document istoric. Deaceia îl dăm mai jos în copie.

ROMANIA
EPISCOPIA HUȘILOR
Nr. 2026

din 22 Septembrie 1917

Referatul va fi trimis în copie
d-lui Prim-Ministru și celui de
Culte,

(ss) **PIMEN**

Intrare Nr. 1645/26 Sept. 1917

Iași 25 Sept. 1917

Se va păstra cu celelate acte privitoare la această delegație și la vreme se vor înainta Sf. Sinod al Sf. Biserici Ortodoxe Române, spre știință și regulă, (ss) **PIMEN**

INALT PEA SFINTE STĂPÂNE

Potrivit delegației ce ne-ați dat în ședința din 25 August a Sfântului Sinod, în ziua de 27 a aceleași luni, ziua onomastică a Inalt Prea Sfinției Voastre, după ce am ascultat împreună slujba Sf. Liturghii în paraclisul Metocului din Com. Bucium, al schitului Prodrom din Sf. Munte, am plecat la Moscova spre a lua parte la ședințele soborului bisericesc a toată Rusia, împreună cu P. C. Econom Ioan P. Țincoca, designat de Sfântul Sinod a mă însoți în calitate de secretar.

După o călătorie de 4 zile am sosit la Moscova. Aci luând

18) N. Iorga : *Memorii*, vol. I. pag. 135.



contact cu d-l Petre Gh. Guerin consul general al României, acesta ne-a comunicat, că I. P. S. Mitropolit al Moscovei a desemnat pentru găzduirea noastră monastirea Novospasc, unde prezentându-ne, am fost primiți și găzduiți într'un chip distins de către P. S. Episcop Evfimie, starețul acelei Mănăstiri.

A doua zi, 1 Septembrie, am vizitat pe I. P. S. Mitropolitul Tihon al Moscovei, președinte activ al Soborului, pe I. P. S. Mitropolitul Vladimir al Kievului, președinte de onoare al Soborului și pe I. P. S. Mitropolit Platon al Caucaziei, președintele Sf. Sinod, cărora le-am transmis salutările Sfântului Sinod al Sf. Biserici Ortodoxe Române și frățești îmbrățișeri din partea I. P. S. Voastre. Numiții ierarhi au mulțumit călduros atât pentru salutări cât și pentru atențiunea ce Sfântul nostru Sinod a dat invitațiunei Bisericii Ruse și ne-a rugat să vă transmitem și din partea I. P. S. Lor salutări și frățești îmbrățișeri întru Hristos.

În zilele următoare am vizitat pe I. P. S. Arhiepiscop Arsenie al Novgorodului, vice-președintele Soborului, pe d-l A. V. Cartășev, Ministrul Cultelor, pe I. P. S. Dimitrie, arhiepiscopul Tauridei, pe P. C. A. Liubimov, protopresviterul catedralei și președintele comisiei însărcinată cu găzduirea P. S. Episcopi membri ai soborului.

La cea dintâi ședință plenară, care a avut loc după sosirea noastră, prezentându-ne în palatul Eparhiei, unde se țin ședințele Soborului, am fost întâmpinați de P. S. Arsenie, vice președinte al Soborului, care imediat după deschiderea ședinței, prin câteva cuvinte, ne-a prezentat membrilor Soborului.

Noi, luând cuvântul, am salutat Soborul în numele Sf. Sinod și al I. P. S. Voastre prin următoarea cuvântare :

I. P. S. Stăpâne,
II. PP. SS. Arhipăstori,
Prea Cucernici Părinți,
Onorați Domni și Frați,

„Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, potrivit invitațiunei Sfântului Sinod al Bisericii Ruse, m'a delegat să particip ca reprezentant al său la ședințele Soborului bisericesc a toată Rusia și m'a însărcinat să vă exprim profunda sa recunoștință, pentru înalta cinste ce ați făcut Bisericii Române și să vă încredințez, că printr'această reînnoire a vechilor legături din-

tre Biserica voastră și a noastră, el se simte mângâiat și întărit mai ales în vremurile grele de azi, prin cari trece biserica și patria noastră.

Regret numai că am sosit așa de târziu aici și n'am avut putința să ascult discuțiunile asupra chestiunilor desbătute până acum ; dar nu sunt eu de vină, ci împrejurările s'au încrucișat așa că invitația voastră a ajuns târziu la noi, am primit-o abia în ziua de 24 August. Deși târziu, totuși mă simt fericit că vă pot saluta aici în slăvita voastră primă capitală, unde v'ați întrunit în așa de mare număr și pentru scopuri așa de însemnate.

I. P. S. Mitropolit al Moldovei, actualul președinte al Sfântului Sinod Român, având în vedere marea însemnătate a soboarelor în viața Bisericii creștine și că în trecut ierarhii ruși și români luau parte împreună la astfel de soboare, ca de pildă în anul 1642, în Iași ; având în vedere în sfârșit, că popoarele noastre s'au găsit totdeauna în strânse legături și că precum în timpurile pașnice, așa și în cele vijelioase au mers mână în mână, a dorit din suflet ca însuși să vă salute aci și să fie conlucrătorul vostru, dar pericolul care din nou amenință Patria noastră nu i-a dat putința să-și îndeplinească această dorință.

Trăim vremuri grele și aceasta pentru că în locul Evangheliei și a Crucii lui Hristos, omul s'a încercat a pune înțelepciunea sa proprie și invențiunile distrugătoare ale minții sale. Dar va trece și această rătăcire și el încăodată se va convinge că numai pacea lui Hristos și îndeplinirea poruncilor lui pot să înalțe popoarele și să le facă fericite.

Fericită este acea biserică care a lucrat cu îngrijire învățătura creștină și prin opere teologice, științifice și prin lucrări literare atrăgătoare a reușit să o samene adânc în toate straturile poporului. Fericită este acea biserică care prin propriile sale puteri și nu fără jertfe, a răspândit învățătura Evangheliei și la popoarele cari până atunci nu cunoscuseră pe Mântuitorul Hristos și cari chiar în minutele grele stăruiește a găsi noi mijloace pentru îmbunătățirea socială a fiilor săi.

Astfel este biserica ortodoxă rusă, ierarhii, păstorii și fiții aleși, cari s'au adunat acum aci la acest mare sobor pe care din inimă îl salut din partea ierahilor, clerului și poporului român și rog pe Dumnezeu să bincuvinteze lucrările voastre încununându-le cu cele mai folositoare rezultate, spre binele și înflo-

rirea sfintei Biserici Ortodoxe Ruse și pacificarea popoarelor voastre.

Acum permiteți-mi din acest loc, să salut guvernul provizor rus, în numele guvernului regal român și al meu și odată cu aceasta să strig din toată inima : Trăiască Rusia, trăiască poporul rus.

Din partea Soborului a răspuns I. P. S. Arsenie, care prezida în acea zi, printr'o cuvântare înflăcărată și foarte elogioasă la adresa Bisericii Române pe care o și dăm aci în rezumat .

„Salutăm călduros biserica română și pe P. S. Nicodem, episcop de Huși, delegatul său la acest sobor și primim salutarea Bisericii Românești cu mare bucurie, recunoscând că între biserica rusă și cea română, în adevăr au existat stânse relațiuni, cari s'au manifestat prin adunarea arhierilor ruși și români la soborul din 1642 și la alte soboare ; prin aceea că Biserica Română a dat bisericei ruse ierarhi de seamă ca Petru Movilă Mitropolit al Kievului și întemeetorul Academiei Spirituale din Kiev, Grigorie Tamblac, Mitropolit al Kievului, Gavril Bănulescu - Bodoni, mitropolit al Kievului apoi ierarh și în urmă Mitropolit al Basarabiei ; Biserica rusă a ajutat material, moral și cultural bisericile autocefale ortodoxe, între care și pe cea română: mulți fii ai poporului român și-au primit cultura în Rusia, devenind ierarhi și luptători vestiți pentru libertatea Bisericei și înălțarea ei, cum au fost frații Filaret și Neofit Scriban, Ghenadie Enăceanu, Melhisedec, bunul Silvestru și alții, între care P. S. Voastră cunoscut în România prin cultură și calități frumoase sociale. Academia spirituală din Kiev a format acești ierarhi și se mândrește cu ei, ca și cu P. S. Voastră, care acum salutați Soborul.

Biserica voastră a trecut prin grele încercări în timpul secularizării care s'a făcut în așa fel, încât bisericile și monastirile voastre și acea vestită lavră a Neamțului au căzut în sărăcie și dărăpănare spre paguba credinței și chiar a poporului românesc. Asemenea încercări ne așteaptă azi și pe noi. Nădăjduim însă că cu ajutorul lui Dumnezeu, vom paraliza influența răului.

Biserica rusă îmbrățișează pe cea română cu dragoste și nădăjduște că împrejurările grele prin care trec acum popoarele rus și român, faptul că poporul român a luat parte la marile războaie europene alături de cel rus, trimiterea P. S. Voastre

de către Sf. Sinod la acest sobor — toate acestea vor apropia încă și mai mult bisericile rusă și română. Biserica rusă regretă că în timpurile din urmă, relațiunile nu s'au menținut tot așa de strânse ca în trecut.

Soborul mulțumește P. S. Voastre, pentru participarea la lucrările sale, Vă îmbrățișează și vă roagă ca mergând în țară să salutați poporul român din partea poporului rus, să blagosloviiți poporul român din partea bisericii ruse, să îmbrățișați ierarhii bisericii române din partea ierarhilor și membrilor soborului rus. Propun soborului a onora pe Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române cu scularea în picioare și a striga „mulți ani trăiască”.

Imediat soborul se ridică și cântă mulți ani trăiască. Noi, îmbrățișând pe I. P. S. Președinte activ și pe cel de onoare, salutând pe P. S. Ierarhi prezenți la sobor, am binecuvântat adunarea și aceasta a cântat „is pola eti Despota”.

A doua zi am primit vizitele Il. PP. SS. Mitropoliji etc.

Necesitatea convocării unui sinod local a toată Rusia era de mult simțită în cercurile bisericești și laice. De aceea încă din anul 1905 s'au format comitete pe eparhii iar în timpul din urmă o comisiune generală la Moscova, care s'a ocupat cu lucrările pregătitoare pentru convocarea și funcționarea lui și anume a întocmit : 1. regulamentul după care să se conducă soborul în lucrările sale și care a fost discutat și aprobat de Sf. Sinod, 2 programa cestuionilor cu rezolvarea căroră avea să se ocupe soborul ; 3. anteproiectele tufuror regulamentelor ce urmau să fie discutate și întărite de sobor.

Aceste lucrări pregătitoare terminate și intervenind și evenimentele din Rusia, care cere a se stabili de urgență mai ales noile raporturi dintre stat și biserică, precum și organul central de conducere a bisericii, soborul s'a convocat pe ziua de 15 August a. c. pentru o durată de timp nelimitat.

Potrivit regulamentului de constituire și funcționarea sa, soborul se copunea din: a) mitropoliji, arhiepiscopii și episcopii eparhioți din toată Rusia; b) câte unul sau doi preoți sau diaconi și câte doi până la patru mireni de fiecare eparhie, aleși de preoțime și mireni ; c) câte un reprezentant al mănăstirilor din fiecare eparhie, ales; d) câte trei reprezentanți de fiecare Academie spirituală, aleși de corpul profesoral; e) protopresviterul

preoților militari și câte doi delegați ai clerului fiecărei armate; f) reprezentanții bisericilor ortodoxe autocefale și g) mitropolii, arhiepiscopii, episcopii și arhierii vicari, pensionari, special invitați de Sfântul Sinod. În total se compune astăzi din 546 membri, dintre care 70 mitropoliti, arhiepiscopi și episcopi; 20 monahi; 120 preoți, 10 diaconi și 326 mireni. Între aceștia sunt 50 profesori de academie și alte școli superioare precum și 15 cântăreți.

Biroul e compus din Mitropolitul Kievului, ca președinte de onoare, Mitropolitul Moscovei, președinte activ, arhiepiscopul Novgorodului, arhiepiscopul Harcovului, protopresviterul Liubimov, protopresviterul Șavelschi, prințul Trubetzkoi și M. V. Rodzianko (președintele Dumei), vice președinți, d-l Șein secretar și profesorii Beneșevici și Guriev, subsecretari.

Pe lângă birou mai funcționează și un consiliu compus din Mitropolitul Platon din partea episcopatului, A. P. Rojdestvenski din partea clerului și P. P. Cudreațev din partea mirenilor.

Aceștia lucrează sub președinția președinților soborului și în tovărășia vicepreședinților soborului, a secretarului soborului și ajutoarelor lui. În timpul soborului, acest consiliu are sarcina a alcătui ordinea de zi a soborului, a primi și împărți la birourile convenite lucrările oficiale intrate pe numele soborului, decide în toate cazurile neprevăzute de regulamentul interior al soborului; iar în caz de întrerupere a soborului, continuă a se ocupa cu lucrările ce-i delegă soborul.

Membrii soborului lucrează în cincisprezece secțiuni care se ocupă: I-a cu administrația eparhială, II-a cu organizarea parohiei, III-a cu judecata bisericească, IV-a cu situația juridică a bisericii în stat, V-a cu rascolnicii și cei reveniți dintre ei la ortodoxie, VI-a cu misionarismul intern și extern, VII-a cu cultul, arta bisericească și antichitățile bisericești, VIII-a cu disciplina bisericească, IX-a cu școala primară parohială, X-a cu școlile secundare bisericești, XI-a cu academiile spirituale, XII-a cu mănăstirile și monahismul, XIII-a cu avutul și gospodăria bisericească, XIV-a cu situația juridică și materială a clerului ortodox și XV-a cu organizarea bisericii ortodoxe în Transcaucazia în legătură cu proclamarea autocefaliei bisericii gruzine.

Soborul a designat pentru fiecare secțiune ca președinte pe un mitropolit sau arhiepiscop, iar ca membru s'au înscris cine la ce secțiune a vroit și la câte a vroit.

Chestiunile cu care are a se ocupa soborul sunt tocmai cele enumerate mai sus în dreptul fiecărei secțiuni. Negreșit, la sobor se discută și alte chestiuni, incidental ridicate prin propuneri semnate de cel puțin 15 membri.

Până în prezent soborul a avut foarte puține ședințe plene, câte două pe săptămână, de oarece materialul de discutat se prepară încă în secțiuni. Acestea se lucrează zilnic în ședințe de dimineață și de seară.

În ședințele plene soborul s'a ocupat până acum numai cu chestiunile privitoare la constituirea sa și cu cele ridicate incidental de unii din membrii săi. După cât se vede, pentru terminarea lucrărilor secțiunilor va fi nevoie încă de multă vreme.

Acest fapt cum și faptul, că noi plecasem din țară pentru un timp limitat, cel mult până la 8 Septembrie, Ne-a determinat ca după ce Ne-am adunat tot materialul și toate informațiile necesare, să ne întoarcem în țară, rămânând ca după ce secțiunile își vor termina lucrările să ne întoarcem la Moscova, spre a lua parte la desbaterile soborului, cum am și fost rugați de către I. P. S. Președinte.

Înainte de plecare, cu prilejul sărbătoririi unui eveniment însemnat din viața mănăstirii Novospasc, unde am fost găzduiți, am oficiat Sf. Liturghie împreună cu Il. PP. SS. Mitropoliți de Kiev și Moscova, cu I. S. Stareț și cu P. S. Serafim, fost al Podoliei și mai mulți arhimandriți și iconomi. Imediat după slujbă a avut loc un prânz la locuința P. S. Stareț cu care ocazie, luându-Ne concediu și rămas bun de la Il. PP. SS. Președinți activ și de onoare ai soborului, aceștia din nou Ne-au rugat să trimitem I. P. S. Voastre și Guvernului ale lor salutări și în Hristos frățești îmbrățișări.

Totodată ținem să comunicăm I. P. S. Voastre, că soborul care se compune din bărbați destoinici, Ne-a făcut cea mai bună impresie și Ne-a lăsat în suflet nădejdea, că ținta pentru care s'au adunat va fi în totul atinsă, dacă grelele împrejurări prin care trece statul vecin le vor îngădui să-și ducă până la capăt lucrările.

În privința organului central și suprem de ocârmuire pentru viitor a bisericii ortodoxe ruse Vă comunicăm, că unii susțin forma sinodală sub controlul unui sobor periodic, iar cei

mai mulți susțin, patriarhatul cu un sinod permanent și un stat bisericesc tot sub controlul soborului.

Acestea sunt relațiunile asupra misiunii Noastre pe lângă soborul a toată Rusia, pe care cu respect le supun cunoștinței Înalt Prea Sfinției Voastre și a Sf. Sinod, rămânând cal la terminarea lucrărilor să vă prezintăm, întreaga operă de organizare a bisericei ruse, așa cum va fi elaborată de acel sobor.

Primiți, vă rugăm, Înalt Prea Sfinte Stăpâne, asigurarea distinsei noastre considerațiuni și respectuoase sărutări de mână.

Delegat al Sfântului Sinod

(ss) Episcop Nicodem al Hușilor

Secretar

(ss) Econ. I. P. Țincoca

Sinodul rusesc nu și-a mai putut continua lucrările din cauza evenimentelor și revoluției bolșevice. În locul organizării năzuite de Sinod, vremuri crâncene s'au abătut peste biserica din pravoslavnică Rusie, cari i-au cerut mari jertfe și martiri din rândurile slujitorilor ei.

După unirea Basarabiei cu „Tara”, P. S. Episcop Nicodem a fost trimis la Chișinău, ca locțiitor de arhiepiscop. Una din cele mai grele misiuni, ce i s'au încredințat vreodată unui păstor, mai ales dacă ne gândim la situația în care se afla biserica basarabeană, după un veac și mai bine de stăpânire rusească. Noi trebuie să arătăm adevărul. Istoria nu îngăduie ocolirea lui. Biserica noastră a fost întotdeauna națională. Viața ei, strâns legată de aceea a Statului. Numai astfel și-a împlinit chemarea de luminătoare a poporului.

Preoțimea din Basarabia și-a avut pe drept cuvânt eroii ei, oamenii ei înțelegători, buni patrioți, cu suflete românești. Nici prin minte nu-mi trece să aduc vreo nedreaptă acuzare. Chestiunea este prea delicată ca să înfățișez amănuntele mai ales că nici cadrul cărții nu-mi îngăduie aceasta.

Fapt este că în sânul ei se aflau multe rele, multe uneltiri și stăruinți rusești, ascunse sau pe față, mai ales în vremea aceea de cristalizare a unei vieți naționale și bisericești, o stare nefirească de lucruri, care a eșit la iveală odată cu stăruințele și încercările P. S. S. Arhiepiscop Nicodem de a reorganiza biserica din Basarabia.

Misiunea Prea Sfinției Sale a fost să așeze din nou biserica basarabeană „în rolul ei divin de luminătoare neobosită a poporului și de susținătoare conștientă a vieții naționale în toate manifestările ei”¹⁹⁾.

Activitatea I. P. S. Sale Patriarhului Nicodem în Basarabia îmbrățișează deopotrivă atât latura bisericească propriu zisă, cât și pe cea națională, patriotică ; lucru destul de greu, pe care l-a împlinit însă cu toată energia cerută de situația și împrejurările de atunci. Tocmai deosebita înțelegere a datoriei l-a determinat să demisioneze din vicariatul basarabean.

Adevărul este că pe drumurile luminoase și temeliile de organizare puse de I. I. P. S. Sa, au continuat urmașii opera de zidire sufletească în Basarabia.

Curgerea vremii a dovedit cu prisosință nu numai dreptatea vederilor Sale, ci și însușirile sufletești puse atunci, ca și în orice altă parte unde soarta i-a hărăzit a fi lucrător în via Domnului, însușiri cari l-au călăuzit, împreună cu Darul lui Dumnezeu și voința norodului, la scaunul de mitropolit al Moldovei în Februarie 1935 și în urmă la cel de patriarh al Țării, în Iunie 1939²⁰⁾

Istoria va însemna la timp cuvișos, spre pilduirea altora, toată strădania Înalt Prea Sfinției Sale pentru Patrie și Altar.

Patriarhul Miron Cristea.

La leagănul pruncului Ilie, fiul gospodarului Gheorghe Cristea din Toplița-Română pe Mureș și al soției sale Domnița, s'a pogorît dar de sus și binecuvântare. Parcele i-au fost favorabile, urzindu-i firul vieții peste culmi înalte, cum nimeni altul nu s'a mai învrednicit în țară.

Născut din pătura de jos a poporului, obârșie cu care Patriarhul României s'a mândrit întotdeauna, a întrupat în cel mai înalt grad însușirile de căpetenie ale acestui neam.

La o răscruce a istoriei naționale și bisericești a fost ales un fiu al Transilvaniei la scaunul metropolitan din București, nu numai ca un simbol al Sfintei Uniri, dar și pentru meritele Sale !

Nimeni niciodată nu va putea tăgădui dragostea frățească

19) Dr. I. Matei : *Renașterea Basarabiei*, București, 1921, pag. 213.

20) În 1919 Universitatea din Cernăuți l-a proclamat „doctor honoris causa”.

cu care au fost îmbrățișați reprezentanții bisericii ardeleno de Românii din Regat, chemându-i la scaune vlădicești ²¹⁾.

Biserica Ortodoxă Română a fost bine reprezentată prin cel dintâi patriarh.

Vizitele și legăturile cu celelalte Patriarhii au mărit și mai mult prestigiul Bisericii noastre.

Marele Rege Ferdinand I l-a hotărât „Înalt Regent” într-o vreme de grea încercare pentru tron și popor.

Tot astfel M. Sa Regele Carol II a apelat la patriotismul și înțelepciunea sa, numindu-l primul Său sfetnic — prim ministru, — în Februarie 1938, ca pe timpul lui Ștefan Vodă Bătrânul și al altor mari voievozi — ca o cheazășie a potolirii frământărilor politice și liniștei lăuntrice.

21) 1. Dr. Miron Cristea episcopul Caransebeșului, mitropolit Primat (1919) și Patriarh al României (1925).

2. Dr. Nicolae Bălan, fost profesor la Sibiu, mitropolit al Ardealului (1920).

3. Dr. Iosif Bădescu, protosinghel, episcop al Caransebeșului (1920).

4. Dr. Roman Ciorogariu, vicar al Orășii, episcop tot acolo (1921),

5. Dr. Vasile Saftu, protopop al Brașovului, episcop al armatei. (1923). (A murit însă subit înainte de hirotonie).

6. Justinian Teculescu, protopopul Alba-Iuliei, episcop al Armatei și apoi la Cetatea Albă (1923).

7. Dr. Ioan Stroia, protopopul Sibiului, episcop al Armatei (1925).

8. Arhimandritul Nicolae Ivan, asesor la consistoriul arhiepiscopesc din Sibiu, episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului (1921).

9. Lazăr Triteanu (Lucian) asesor cons. Sibiu, episcop la Roman (1923).

10. Nicolae Duma, protopop la Reghin, episcop al Argeșului (1923).

11. Dr. Grigore Comșa, defensor eclesiastic și subdirector în Ministerul Cultelor, episcop al Aradului (1925).

12. Policarp Morușca, preot în Șeica Mare (jud. T-va-Mare) episcop al Românilor ortodocși din America.

13. Dr. Nicolae Colan, rector al Academiei Teologice din Sibiu, Episcop al Eparhiei Clujului, 1936.

14. Vasile Stan, vicarul Sf. Mitropolii a Sibiului, episcop al Maramureșului 1938.

15. Pr. Em. Antal, preot la Biserica „Boteanu” din București, vicar la Sf. Patriarhie (Dec. 1938).

Cuvântarea lui Armand Călinescu rostită în ziua îngropării Patriarhului Miron, sintetizează personalitatea răposaului :

SIRE,

INTRISTATĂ ADUNARE !

În clipa despărțirii pentru veșnicie de cel ce a fost Marele nostru Patriarh Miron Cristea, sufletele noastre cernite nu-și pot găsi mângâierea decât în meditația mărețului sens al vieții sale.

În adevăr, fericită a fost această viață nu numai fiindcă era împletită dintr-o mare bogăție de fapte care au înodat nenumărate și felurite evenimente așezate la răscruce de istorie ; nu numai fiindcă soarta sa a cunoscut mereu gloria și triumful și n'a cunoscut niciodată înfrângerea, dar fiindcă viața sa a urmat pas cu pas însăși semnificația destinului nației sale.

În toate înfățișările ei, în toate notele ei caracteristice, viața sa s'a confundat cu toate puterile tainice, cu toate năzuințele, cu toate stigmatele poporului nostru. A biruit și a fost mare prin toate caracterele nației, a triumfat odată cu dânsa prezidând la toate momentele înălțătoare ale acestei ere de apoteoză.

A rezumat în el toate virtuțile autentice ale neamului și a putut să se ridice tocmai prin eficacitatea lor.

Mai întâi prin origina sa țărănească. Certificat unic al purității sale native, al sănătății sale sufletești dar și certificat al dăruirii, al perseverenței în același gând, în aceeași îndărătnică nevoie de independență, aceeași nealterată dragoste de pământ.

Suvița neamului său porcede din țărani grăniceri ai Bistriței. Părinții săi se așezaseră în Toplița Română. Tatăl său venise din ținutul Reghinului, iar mama sa din părțile marginase ale Năsăudului. În ziua de Sf. Ilie din anul mântuirii 1868, primul Patriarh al României întregite a fost botezat de ciobanul mărginean Ion Herța din Săliște, luând numele acelei sărbători.

În școli a purtat cu strălucire virtuțile obârșiei sale, cu acea putere miraculoasă de adaptare la secretele cărții, cu acea sete de cultură pe care o dovedesc totdeauna fiii de țărani români.

Astfel în anul școlar 1887 elevul Ilie Cristea din clasa VIII-a a liceului din Năsăud este ales președinte al societății de cultură „Virtus Romana Rediviva” pe care o prezidase cu trei ani mai înainte Gheorghe Coșbuc. Au urmat apoi o serie întreagă de triumfuri școlare : absolvirea cu succes a seminarului din Sibiu, luarea doctoratului în filologie la Budapesta cu o teză despre Mihail Eminescu, ceea ce dovedește curiozitatea culturală așa de multilaterală a viitorului Patriarh, apoi doctoratul în teologie la Cernăuți. A exercitat o asiduă și strălucită carieră de publicist și redactor la „Telegraful Român”, la „Tribuna”, la „Gazeta Transilvaniei”. S’a consacrat după aceea vocației sale bisericesti, fiind protopop al Sibiului, iar după ce s’a călugărit episcop de Caransebeș.

În toate aceste urcușuri în valorile supreme ale culturii, păstra ca un sens ultim memoria unei biserici de lemn ce strălucia pe un deal al Topliței, simbol aducător aminte al îndatoririlor aceluia care, plecat dela glie, trebuia să ajute la desăvârșirea neamului său.

În primii ani ai carierii sale Miron Cristea a fost și învățător la Orăștie. Așa era legea neamului nostru din Ardeal. Preot sau învățător tot păstor era. Doar prin aceste nenumărate generații de preoți-învățători, ale căror oseminte zac în cimitirele Ardealului, a putut păstra continuitatea și forța neîntinată a rasei, nația noastră ardeleană.

Alături de puterea de conservare jărnăască, neamul nostru s’a putut păstra până astăzi prin credința și pietatea religioasă. Țărănimea dădea rezistența biologică, credința pe cea sufletească. Năvălirile tuturor semințiilor au trecut ca apele de primăvară, persecuțiile și împilările dominațiilor străine n’au putut altera esența neamului cuprinsă în aceste două mari virtuți.

Miron Cristea a trebuit, în aceaș predestinație de a-și confunda destinul său propriu cu destinul neamului său, să devie și el v’ădică, să păstorească, să fie consolatorul și dătătorul de curaj și de speranțe al neamului său în vremuri de grea restriște.

Înaltul Patriarh voia însă o biserică activă, un cler inspirat de misionarism militant de vocație socială. El spune în unul din discursurile sale :

„Biserica trebuie să iasă cât mai des cu corabia sa în largul

lumii, în valurile frământărilor sociale, contribuind astfel la salvarea poporului din nevoile și mizeriile zilnice nu numai cu cuvântul ci și cu fapta". Astfel consecvent concepției sale social-religioase a fost unul dintre cei mai importanți lutători naționaliști din Ardeal înainte de marele război. În această calitate cu vorba, cu scrisul a pregătit mentalitatea care a făurit spiritul unirii tuturor Românilor.

Când visul milenar al întregirii s'a înfăptuit, episcopul de Caransebeș Miron Cristea, a fost primul ei vestitor aici în București. El a adus îmbrățișarea fraților și ofranda lor necondiționată de a trăi împreună cu noi în veșnicie.

Înțelegător al nevoilor specifice provinciei lui natale, ardelean neaș prin dragostea pentru provincia lui, el a fost totuși adeptul fanatic al unei unități românești care trebuie să topească în acelaș gând toate particularismele pe care o istorie vitregă le-a oferit poporului nostru. Respectând tradițiile locale în ceea ce au ele original și creator, el a militat însă pentru o unitate sufletească desăvârșită a tuturor Românilor, pentru un integralism armonic românesc.

Solul dela Alba Iulia a înțeles o contopire totală a sufletului românesc în aceeaș unică esență pe deasupra diversităților de spațiu și de timp.

Câțiva ani mai târziu a devenit primul Patriarh al României întregite. Întreaga ortodoxie din sud-estul Europei a sărbătorit această supremă înscăunare. Ideea ortodoxă care s'a împletit și ea cu istoria noastră de încălcări, de bejenii în munți, ideea ortodoxă, cealaltă coordonată a istoriei noastre, a fost astfel consacrată în suprema instituție religioasă în persoana primului Patriarh al României Mari.

Apostol al contopirii totale, al iubirii între Români, al înfrățirii desăvârșite, el era cel mai chemat să prezideze și desființarea zavistiei, a patimei politice, a urii și a desbinării.

Când Suveranul nostru a făcut apel la Unire, Patriarhul Miron a fost primul care a înțeles această mare chemare patriotică. El a prezidat actul consolidării patriei și împăcării tuturor Românilor. Într'unul din discursurile sale el se adresa astfel oamenilor politici : „Voi fruntași conducători politici, în fața amenințărilor dușmane și a marilor jertfe, înlăturați orice susceptibilități, suprimați orice divergențe politice, întindeți-vă mâna fră-

tească de armonică unire la munca de organizare a țării. Fiindcă numai așa ne vom închea și întări rândurile ca să consolidăm țara aceasta". Și glasul său n'a predicat în pustiu.

Astfel, nobila sa figură evocă în acelaș timp unirea geografică și unirea sufletească a Românilor împăcați între ei. Nația recunoscătoare considerându-l printre întemeietorii vieții ei de stat, nu-l va uita niciodată.

Fie-i țărâna ușoară !"

Pr. Petre Grigoriu, ort. Bis. „Sf. Alexe" București.

Multe s'au spus și s'au scris despre viața cetățenilor Capitalei în timpul ocupației germane. Lăsând mizeria și suferința majorității, care a îndurat tot răul, constatăm că — spre marea ei cinste — și pătura înaltă a societății românești a avut o purtare demnă de toată lauda.

„Femeile culte și conștiente, au avut o purtare vrednică și patriotică. Ele nu s'au temut să înfrunte pericolele și au purtat cuvântul de înbărbătare în spitalele răniților și în lagărele prizonierilor... Majoritatea s'au închis în casele lor purtând în inimă doliul României însângerate"...²²⁾.

Prizonieri români aduși în București erau ținuți în curtea fabricii de țesătorie Tonola pe șoseaua Ștefan cel Mare, la fabrica St. Freres²³⁾ tot pe aceeaș șosea, la fabrica F. Seidmann (Colentina); iar cei bolnavi, la sanatoriul de azi Sf. Vinc. Paul.

Doamnele române s'au îngrijit chiar dela început de soarta acestora. Au format un comitet în frunte cu d-na Alexandrina Gr. Cantacuzino, Elisa Greceanu, Zoe Romniceanu, care le-au adus multă mângâiere și alinare a suferințelor.

Lagărele de mai sus au fost bântuite de tifos exantematic, variolă, febră tifoidă.

Cel dintâi slujitor al altarului care a stat la căpătâiul „sărmanilor noștri prizonieri români" a fost părintele Petre, fără să țină seamă de primejdia vieții sale. I-a încurajat, i-a duhovnicit, le-a adus cărți, a organizat un cor, i-a ferit de idei sectante. Nici atunci, în acea mare nenorocire, sectanții nu-și vedeau rățacirea. A lucrat cu idealism; și-a făcut datoria de preot și du-

22) C. Kirițescu : Istoria răs. pentru întregirea neamului Buc. 1925. vol. II. pag. 25.

23) N. Iorga: Memorii, Buc. 1931. vol. II, pag. 98.

hövnic față de fiii săi sufletești căzuți în robie. Și aceasta într'o vreme de nesiguranță, când lucrurile nu se orânduiseră... în urmă, au venit și alți slujitori să dea ajutor. Sf. Sa a fost însă dela început. Crucea roșie română știa aceasta. Deaceea decorația de războiu „Ordinul Regina Maria“ o are ca o dreaptă răsplătire a faptelor sale.

Istoria nu se scrie fără documente. Adevărim cele de mai sus cu câteva din dovezile ce avem:

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române
Comitet Central

No. 417.

25 Octombrie 1919.

Înalt Prea Sfințitului Mitropolit (București).

Noi, Președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, care a desfășurat o activitate binecunoscută în toată țara în timpul marelui războiu 1916—1919, prin spitale și lagăre, școli și alte instituțiuni de binefacere, vă aducem la cunoștință că Preotul Petre Grigoriu... **a răspuns cel dintâiu la chemarea noastră**, tovarăș nedespărjit al întregii noastre activități, cu riscul vieții sale, cu un curaj demn de admirat, a intrat în lagăre și spitale în tot timpul celor mai mari epidemii (tifos exantematic, variolă, febră tifoidă), făcându-se alinătorul tuturor suferințelor prin care au trecut vitejii noștri ostași.

A fost strajă neadormită contra tuturor credințelor false, ce se introduseseră pe căi subtile în sufletele prizonierilor noștri.

Prin servicii religioase, prin predici, prin broșuri și cărți cu conținut religios, a apărat credința strămoșească, mângâind și înălțând sufletele pentru timpurile viitoare.

Rodnica activitate extra-bisericească a Preotului Petre Grigoriu, binecunoscută de Societatea Crucea Roșie a României... am făcut-o cunoscut la vreme Sf. Mitropoliei prin diferite rapoarte.

M. Sa Regina luând act de cele de mai sus a binevoit a-i acorda Sf. Sale decorația de războiu „Ordinul Regina Maria“.

Primiți vă rugăm, I. P. S. Stăpâne, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

Președintă

ss. Principesa Alexandrina Gr. Cantacuzino.

Și Alexandru Marghiloman mulțumește părintelui Grigoriu :

Cucernice Părinte

Aflând că cu prilejul sărbătorilor ați urmat cu neobositul devotament pe care l-ați arătat de atâtea ori prizonierilor noștri, apostolatul Sf. Voastre pe lângă dâșii, aducându-le neprețuită mângâiere, vă rog a primi mulțumirile mele cele mai căldu-roase, împreună cu încredințarea osebitei mele considerațiuni

Președinte,

ss. **Al. Marghiloman**

Iată și o dovadă dela un spital :

Spitalul București No. 141.

No. 1906.

1918 Iulie 10.

Atestație

Noi Diriginta Spitalului No. 141 Sf. Vicențiu din București, atestăm prin aceasta că Sfinția Sa Părintele Petre Grigoriu și-a îndeplinit cu prisosință misiunea de confesor al spitalului nostru dela înființare și până astăzi.

În tot momentul a fost gata la chemare și nici vântul, nici viscolul, nici ploaia, nici zădusul zilei și nici bolile molipsitoare nu l-au putut opri de a fi adevăratul mângâietor și încurajator, precum și un desăvârșit părinte sufletesc al prizonierilor și suferinzilor, al celor bolnavi, precum și al nostru, în tot timpul de grea cumpănă care a trecut și peste țara noastră.

Pentru toate aceste îndeplinite de Sf. Sa în mod absolut gratuit, noi nu avem decât mulțumiri, laude și admirația noastră.

Este de dorit ca pilda dată de Sf. Sa să fie imitată de toți slujitorii Domnului, spre cinstea Sf. Biserici și spre înflorirea și fericirea Țării și a Neamului Românesc.

Dirigintă, ss. **Maria N. Păcleanu.**

Doamnele române ca și slujitorul altarului și-au făcut datoria !

Pr. Ilie Voineagu, ort. Com. Fundeni-Frunzănești.

Sfârșitul părintelui Ilie, slujitor la altarul bisericii din Fundeni-Frunzănești până la vârsta de 59 ani, s'a întâmplat așa :

Avea trei feciori plecați în războiu : Dumitru, Gheorghe și Nicolae și aflase că unul din ei era la Cotroceni, în trecere, cu regimentul. Iubirea de tată nu i-a putut fi stăvilită. Voia cu orice chip să-l vadă.

În ziua de 12 Septembrie 1916 a plecat la București. Ajunsesese pe cheiul Dâmboviței, cam în fața institutului medico-legal, când deodată au apărut în înălțimea cerului, ca niște bondari într'un bâzâit furios, 7 aeroplane dușmane.

Tipăt, strigăte, șuerături de fabrici de par'că se apropia sfârșitul pământului... Până să-și găsească și Sf. Sa un adăpost un obuz năpraznic a căzut în imediata apropiere, ciuruindu-i cu schijele toată partea stângă a trupului și capul, scoțându-i un ochiu din orbite...

Un amestec de carne, sânge și haină preotească, grămadite în mijlocul drumului lângă o groapă adâncă, făcută de obuzul ucigător... În urmă, au venit Elisabeta preoteasa și Florica fiica părintelui cu alți oameni din sat, au ridicat trupul sfânticat dela institutul medico-legal și l-au îngropat cu mare jelanie în stânga altarului din Fundeni-Frunzănești.

(Informatori : D-na Florica Cherciu, com. Afumați, fiica preotului. Pr. Cherciu I. com. Afumați și alți oameni din sat).

Pr. Cristea Vasilescu, ort. Com. I. I. C. Brătianu.

...,„La invazia trupelor străine din toamna anului 1916 a fost bătut de soldații bulgari și turci pentru atitudinea sa patriotică. În Joia Sf. Paști 1917 a fost ridicat din comună de germani și dus la Oltenița unde a fost judecat și închis pentru motivul că ar fi oficiat un serviciu religios, rugându-se pentru armata română”.

(Rap. Preturei Plășii Sărulești-Ilfov No. 363 din 15 Aprilie 1936).

Pr. Gheorghe Popescu, ort. Com. Colibași-Ilfov.

A fost bătut, chinuit de Bulgari, dus la malul Argeșului spre a-l îneca, pentru bani. Cu multă greutate a scăpat din mâinile lor, fugind la București, unde s'a prezentat comandaturei germane cerând ocrotire pentru sătenii săi. Comandura a trimis în

Colibași 5 soldați nemți, cari au asigurat liniștea și viața locuitorilor.

(Acelaș raport 363/936).

Pr. Marin Mihăilescu, ort. Com. Căscioarele.

...., Când au intrat trupele bulgare în Comuna Căscioarele, o ceată de soldați bulgari au pătruns în domiciliul său cu gândul de-al jefui. Preotul, neavând ce să le dea, a fost pus la chinuri și torturat până l-au lăsat în nesimțire.

Peste câteva săptămâni instalându-se în comună poliția germană un grup de soldați germani s'a dus la casa preotului cu scopul de a-i necinști fiica. Preotul apărându-și copilul, a fost târât în curte în zăpadă și bătut în mod îngrozitor.

Aflând despre acest lucru primarul comunei anume Radu Coțan a alergat la fața locului și a găsit pe preot lungit jos în zăpadă și pe spinarea lui doi soldați care îl trăgeau de barbă și păr. Primarul s'a dus la comandant care a venit și l-a scăpat pe preot.

Totuși soldații dându-și seama de situație și pentru a se pune în gardă, au făcut un raport în care îl acuzau că ar fi lovit pe unul din ei.

Pe baza acestui raport mincinos, preotul a fost arestat și dus la închisoare în Oltenița unde a stat 21 zile și n'a fost eliberat decât în urma stăruințelor primarului, care a depus jurământ în favoarea sa.

După eliberare, preotul Marin Mihăilescu a mai trăit o lună, decedând din cauza bătăilor".

(Rap. No. 559/937 al Șefului postului Jand. Căscioarele către Insp. G-ral al Jand.

(Rap. No. 397 din 29 Februarie 1936 al Primăriei Căscioarele).

Pr. Mihai Ionescu, ort. Com. Aprozi.

...., A suferit loviri grave, în urma cărora s'a ales cu două coaste fracturate : jefuit de tot avutul"...

(Rap. No. 423/937 al postului de jandarmi Aprozi, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Gh. Rădulescu, ort. Com. Noua-Văcărească.

...., soldații bulgari i-au smuls mustața, părul și barba, cerându-i bani.

Timp de două săptămâni preotul Gh. Rădulescu a stat as-

cuns prin clucile de ciocani și cuptoarele de cărămidă din marginea comunei, fiind urmărit de bulgari"...

(Rap. No. 481/937 al postului de jandarmi Noua-Văcărească către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Grigore Băjenariu, ort. Com. Căciulați.

...., în anul 1917 a fost amenințat cu moartea de nemți, silindu-l să predea cheile Bisericii, unde până și în altar au băgat cai, transformând-o în grajd.

A fost bătut, schingiuit, l-au desbrăcat de haine și cisme....

(Comunicarea dascălului Mihai Constantin din Com. Căciulați).

(Rap. No. 629/937 al postului de jandarmi Căciulați către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Grigore Davidescu, ort. Com. Dărăști.

...., înainte de ocupația inamicului s'a refugiat la București. În lipsa lui, turcii i-au devastat casa și tot avutul. Revenind în Dărăști, i-a ieșit înainte un turc care l-a bătut rău de tot, luându-i toți banii"....

(Comunicarea pr. Gr. Davidescu și a învățătorului Paraschiv Stoica, directorul Șc. primare No. 2 din Dărăști).

(Rap. No. 600/937 al postului de jandarmi Dărăști, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Grigore Popescu, ort. Com. Vărăști.

...., acest preot a fost bătut de trei soldați bulgari pentru a le da bani"....

(Comunicarea pr. Gr. Gr. Popescu, fiul susnumitului Com. Vărăști).

(Rap. No. 609/937 al postului de jandarmi Vărăști-Obedeni, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Constantin Prunescu, ort. Com. Vasilați.

...., a fost arestat cu sf. vesminte pe dânsul în ziua de Duminică 22 Octombrie 1916, în fața cântăreților săi Gheorghe Marinescu și Constantin Mucenic, de poliția din Oltenița pentru că a pomenit în sf. biserică pe Regele Ferdinand I"....

(Rap. No. 573 din 13 Sept. 1937 al Șefului postului Vasilați către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

(Comunicarea d-lui Const. Mucenic, pensionar, fost cântăreț și a d-lui C. Popescu, pensionar, fost învățător și primar, ambii din comuna Vasilați).

(Memoriul preotului C. Prunescu și declarația cântărețului Gh. Marinescu, făcută înaintea Curții Marțiale a Corp. II de Armată filă /1919, 29 Ianuarie).

JUDEȚUL ISMAIL

Prea Sfințitul Dionisie Erhan, Episcopul Cetății-Albe-Ismail.

Desigur că acest ierarh cu smerită înfățișare de călugăr din vremea lui Ștefan Vodă, va rămâne în istorie cu numele de „starețul dela Suruceni. Un admirabil exemplu cum prin bunătate, cuviosie, iubire părintească și smerenie, atât de frumos împletită cu dragostea neamului său, acest strănepot din neamul Erhanestilor, răzeși — arcași ai lui Ștefan cel Mare, a isbutit să câștige sufletele tuturor Moldovenilor-Basarabeni, cari l-au cerut cu atâta stăruință și voință să le fie păstor în vechiul scaun vlădicesc, unde cu cinci veacuri mai înainte păstorise Iosif de la Cetatea Albă.

Cuviosul călugăr a știut o viață întreagă să „se facă tuturor toate, ca pe toți să-i dobândească" fără gând de pământească înălțare, ci numai datorită plămădirii lui sufletești; starețul Dionisie dela Suruceni a reprezentat într'un colț din țară duhul sfânt al strămoșeștilor tradiții, mireasma adevăratei noastre ortodoxii, fiind „călugăr adevărat în duhul marei tradiții a ortodoxiei", cum a spus despre dânsul dl. prof. Nichifor Crainic.

Istoria va însemna ca o măreață pilduire pentru viitorime, cum la un moment dat poporul dintr'o provincie întreagă a știut să răsplătească meritele unui modest slujitor al altarului și neamului, arătându-i deplină recunoștință și iubire, chemându-l vlădică al eparhiei Cetății-Albe-Ismail, cu toate că n'avea nici diplomă de seminar, nici licență în teologie. Istoria va însemna de asemenea ca un punct de merit gestul învățaților profesori de teologie din Chișinău, cari i-au acordat titlul de „doctor honoris causa", pentru a înlesni Sfântului Sinod confirmarea P. S. Sale ca episcop; iar blândețea și smerenia noului ales, cristalizată în cuvintele: „ceea ce mie îmi lipsește ca pregătire să completați Frațiiile Voastre cu dragostea" spuse membrilor Sfântului Sinod, vor rămâne ca o ilustrare a unui suflet deosebit.

Este atâta asemănare între alegerea sfântului Ambrosie ca episcop al Mediolanului și alegerea P. S. Dionisie Tighineanu ca vlădică al Cetății-Albe-Ismailului, încât te simți înălțat sufletește de voința dovedită de norod, „vocea poporului, vocea lui Dum-

nezeu", care a încununat cu iubire munca de o viață și căruntele starețului dela Suruceni cu mitră vlădicească și mantie strălucitoare.

P. S. Episcop Dionisie se trage din neamul Erhaneștilor, vechi răzeși-arcași, cari s'au coborât în Basarabia din Câmpulungul Bucovinei. Ei au înființat în ținutul Lăpușnei satul Bardăr prin veacul al XVI-lea împreună cu o altă familie, a Tonuleștilor.

P. S. Dionisie s'a născut la 2 Noembrie 1868 în Bardăr. Părinții săi: Vasile și Andriana. În anul 1883 Noembrie 28, tânărul Dimitrie — că așa se numia din botez — a intrat ca frate la Suruceni în mănăstire, unde a învățat carte. Părintele Ghervasia dela mănăstirea Cernica-Ilfov, prieten din copilărie cu P. S. Dionisie, care a trăit mulți ani în mănăstirea Suruceni, povestește cu multă duioșie de vremea când el și Prea Sfințitul, erau frați acolo și cum vlădica de astăzi se supunea cu toată inima regulilor canoanelor, pravilei călugărești și poruncilor mai marilor săi. „Citea cu mult nesăț Viețile Sfinților, „Viața Românească" din Iași la care era abonat și orice altă carte ar fi aflat".

În 1899 Sept. 25 a primit tunderea în monahism, schimbându-i-se și numele în Dionisie. Hirotonit ierodiacon în 1900; ieromonah în 1904. În anul 1908 ajutor, iar în 1915 stareț al mănăstirii. În Mai 1918, arhimandrit. La 22 Iulie 1918 sfințit arhiereu cu titlul al Ismailului în catedrala Mitropoliei din Iași, cu care ocazie mitropolitul Pimen al Moldovei, i-a adresat între altele, cuvinte ca acestea :

„Prea Sfinției Tale nu-ți trebuiește diplomă. Ai învățat Academia vieții, ceea ce mie îmi lipsește".

La 21 Februarie 1920, vicar al Arhiepiscopiei Chișinăului, iar în 1923, după înființarea Episcopiei Cetății Albe-Ismail, i s'a dat titlul de „Tighineanu", rămânând și mai departe stareț al mănăstirii Suruceni, până la 1937. La 20 Octombrie 1933, ales episcop al Cetății-Albe-Ismail în locul răposatului Justinian Teculescu. Cum însă noua lege de organizare bisericească cere candidatului la episcopat o diplomă de licență sau doctorat în Teologie, Sfântul Sinod a invalidat alegerea.

A urmat o întreagă luptă și discuțiuni de tot felul pentru recunoașterea alegerii. Întreaga Basarabie îl voia episcop. Dl profesor Nicolae Iorga a publicat atunci în ziarul Neamul Românesc din 20 Octombrie 1933 articolul : „Un episcop pentru

Basarabia", în care scrie : „Cunosc prescripția din lege care cere o diplomă universitară pentru acela care ar avea să ocupe un scaun eparhial. E o îngrădire pornită din laudabile preocupări culturale, dar toată tradiția țării care a ridicat la a ceastă situație pe atâția oameni de un mare merit, cari n'au știut nici ce înseamnă liceul, se ridică împotriva acestei pretenții. De altfel ea a fost înlăturată la cea dintâiu alegere de arhiereu fără titlu.

Acela pe care-l cer basarabenii se află în această situație. Dacă ei îl cer pe părintele Dionisie, e pentru că viața lor în lupta pentru cultura românească și pentru reunirea la vechea lor Moldovă e legată de acest venerabil cleric, atât de smerit și de adânc devotat Bisericii sale.

Ei își aduc aminte de atitudinea deosebit de curagioasă pe care acest drept și bun Moldovean a avut-o în zilele când soarta provinciei sale era în discuție și cred că se cuvine loc celui care și l-a găsit la primejdie”.

Pentru curmarea frământărilor din biserica Basarabiei și pentru satisfacerea atât a legii de organizare bisericească și a voinței unanime a poporului de acolo, Facultatea de Teologie din Chișinău l-a proclamat în ședința dela 21 Martie 1934 „doctor honoris causa” pentru meritele sale pe tărîm național și bisericesc.

În fața acestei situații, Sfântul Sinod a confirmat alegerea P. S. Sale, iar M. Sa Regele i-a acordat investitura, înmânându-i cârja episcopală.

Este adevărat că P. S. Dionisie Erhan a făcut din mănăstirea Suruceni o cetate a românismului. Călugării de aici învățau carte românească, citeau și se rugau în limba moldovenească, folosind cărți aduse de peste Prut.

Tinerii studenți basarabeni au aflat la Suruceni loc de sprijin, de sfătuire și întărire sufletească. Dumnezeu i-a învrednicit să ajungă conducători ai poporului după ani și ani de luptă pentru cauza românească. El a ajutat pe G. Constantinescu Gavriliță, Halipa, Pelivan și alții, întemeietori și colaboratori ai „Cuvântului Moldovenesc” și „Luminătorul”.

În timpul revoluției rusești chilia starețului dela Suruceni era loc de întâlnire între refugiații Ardeleni, Bucovineni și trimișii Vechiului Regat, cu fruntașii Basarabeni.

— Când veniau la Suruceni, P. S. Dionisie mă trimetea zicându-mi : „Du-te, părinte Ghervasie (pe atunci părintele Ghervasie era la P. Sf. Sa în ascultare n. a.) și-ți vezi de treburi, că te chem eu când oiu avea nevoie” și se închideau cu toții în chilie. De multe ori discutau până la ziuă”.

(Relatarea P. C. Ghervasie, Cernica-Ilfov).

Dl. Insp. Gh. Macarie dela Fundația Regală Principele Carol, din acelaș sat cu Prea Sfințitul, mă informează că la 15 August 1917 delegații din Ardeal și Bucovina au jucat hora unirii împreună cu fruntașii Basarabeni în vilele mănăstirii Suruceni, că în Noembrie 1917 a înființat prima școală primară românească pla Suruceni, fiind învățătoare chiar o nepoată a P. S. Sale.

Dl. Macarie îmi afirmă deasemeni că și D-sa este unul din cei peste 100 elevi, copii de țărani, trimiși de starețul Dionisie la școli normale, seminarii și licee, întreținuți prin cheltuiala sa.

Dl. I. Pelivan, marele naționalist basarabean, își amintește și astăzi de noaptea aceea înfricoșată când încolțit din toate părțile de Bolșevici și-a găsit scăpare la Suruceni, la mănăstire și cum Starețul i-a pus la dispoziție în miez de noapte trăsura mănăstirii cu un frate binecunosător al drumurilor lăturalnice — fratele Vasile Harbuz — până la Leova unde sosiseră trupele române.

Sătenii din jurul Surucenilor și din restul Basarabiei nu uită niciodată cuvântul părintesc al vlădicului, nici cuprinsul cărților românești primite dela dânsul. Chiar oamenii mari ai țării, dl. N. Iorga, Octavian Goga, Ioan Petrovici și atâția alții au cercetat Surucenii, încredințându-se de marea influență, de propaganda națională a părintelui Dionisie, ascultând predicile lui cu glas de cronicar-profet. Respectul și iubirea mulțimii se câștigă prin fapte, nu prin vorbe.

Dl. Vasile Țepordei, cărturar basarabean, a scris în „Țara Noastră” în articolul : „Dați-ne păstorul dorit” următoarele :

„...Călugărul Dionisie Erhan dela Mănăstirea Suruceni primește și petrece noaptea pe delegații moldoveni trimiși la Iași pentru a aduce la cunoștință votarea unirii cu patria străbună. Pe toți românii fruntași, urmăriți de bolșevici pentru a fi omorâți, călugărul Dionisie îi salvează între zidurile mănăstirii, după ce un sfert de veac citise călugărimii și poporului moldovenesc din cărțile sfinte ale neamului, profetia unirii tuturor fraților într'un

mănunchiu. În acest mare act vedea el izbăvirea Basarabiei de toate relele. Și profețiile lui naționaliste au prins rădăcini adânci în sufletele miilor de ascultători clandestini. Căci în materie de predică națională Vlădica Dionisie a fost în adevăr „Gură de Aur”. El a fost unul dintre pușinii, cari au știut să unească glasul duhului cu glasul sângelui. Pentru el sentimentul național cu cel religios sunt ca doi frați dintr'o tulpină și ca doi ochi dintr'o lumină, nici amestecându-se, nici despărțindu-se. Datorită acestei sincere propovăduiri de mai bine de un sfert de veac, Basarabia religioasă și naționalistă și-a însușit crezul Vlădicei Dionisie, sădit în adâncul sufletului ei primitiv... Dl. dr. C. Angelescu Ministrul Educației Naționale, i-a adresat la instalarea ca vlădică al Cetății-Alba-Ismail cuvintele acestea :

....— Dela vârsta de 15 ani V'ați consacrat Domnului în mănăstirea Suruceni... învățând pe monahi frumoasa limbă moldovenească, i-ați învățat în acelaș timp să simtă românește. Deși sub apăsarea și prigoana ocârmuirii rusești, ați menținut înșă aprinsă făclia naționalismului, ați ținut trează conștiința națională.

Având ca ucenici pe aproape toți aceia cari au jucat rol de căpetenie în deșteptarea națională a Basarabiei, ați îndeplinit toată viața pe lângă rolul de slujitor al Altarului și rolul de dascăl — și mai presus de toate, de român — împărtășind tuturor cel mai cald și luminat patriotism, dragostea de neam. De aceea a fost alături de P. S. Voastră întreg poporul basarabean ; de aceea noi cu toții am fost alături de P. S. Voastră și am cerut să se facă dreptate omului, care și-a consacrat viața lui Dumnezeu și Neamului"....

Este demnă de relevat felicitarea d-lui Ioan Pelivan, fost ministru, cu ocazia instalării P. S. Dionisie :

„Vechiului tovarăș de luptă din vremuri grele de robie și mântuitorului meu de primejdia bolșevică, ca veșnică recunoștință, trimit cele mai sinecre felicitări pentru izbânda cauzei, dorindu-i ani mulți, sănătate, pentru realizarea misiunii apostolice, întărirea Sfintei Biserici și desăvârșirea unirii !”

Starețul dela Suruceni a binemeritat iubirea și recunoștința tuturor ! Istoria nu-l va uita...

Pr. Ilie Piescu, ort. Reni.

Terorizat de bolșevici... „Născoceau tot felul de motive pentru a-și satisface pofta lor de prădăciuni. Într-o zi, iată că se pomenește și bătrânul preot cu o ceață de soldați cu săbiile scoase urlând în gura mare că „trebuie omorât ticălosul la poarta verde (pela noi, cuvântul de poarta verde înseamnă că te ducem la cimitir)”. Cățiva dintre derbedeii băstinași ai orașului s'au asociat și ei, urlând în gura mare „că bine fac tovarășii”.

Preotul a scăpat cu viață datorită ajutorului unor ofițeri și soldați ruși încă nebolșevizați, care i-au pus pe fugă pe bolșevici.

(Comunicarea d-lui Ion St. Diaconov, dr. în medicină din Reni-Ismail).

No. 966.

1937 luna Noembrie ziua 26.

Legiunea de jandarmi Ismail
cătore

Inspectoratul General al Jandarmeriei București

La ordinul Dvs. No. 4546 din 15 Noembrie 1937, prin care ni se ordonă a înainta rapoarte de preoții cari au suferit bătăi și schingiuri în timpul campaniei 1914—1919;

Am onoare a raporta că în urma investigațiunilor făcute pe raza acestei legiuni, am constatat că nu sunt asemenea preoți și nici nu au fost în raza acestui județ.

Comandantul Legiunei Jandarmi Ismail

Maior ss. **Isopescu Modest.**

JUDEȚUL LĂPUȘNA

I. P. S. S. Mitropolitul Gurie al Basarabiei.

S'a născut în dimineața anului nou 1877 în satul Nimoreni, plasa Ialoveni, ținutul Lăușnei; cel dintâi copil al Ecaterinei și Ștefan Grosu. La botez i s'a dat numele de Gheorghe.

— „Cercetând origina familiei mele după tată, am aflat că un străbun al meu de obârșie din Moldova Vechiului Regat numit Andrei Poparcea, a fost preot în Stolnicieni jud. Lăpușna, pe Valea Cogălnicului. El a avut între alți fii pe Gheorghe, care a fost cântăreț (pălamar) în Nimoreni pe valea Isnovățului, din

care s'a născut tatăl meu Ștefan. Pentru că străbunul era un om mare și voinic, i-au zis „gros” și după această numire a lui s'au numit urmașii : Grosu. Tatăl meu a fost cântăreț bisericesc la Nimoreni, după ce învățase în mănăstirile Condrița și Căpriană. A fost numit cântăreț cu ucaz de către episcopul Antonie Socotov, care știa moldovenește. Tatăl meu s'a însurat cu Ecaterina Tănase din Trușeni, născută în suburbia Chișinăului, în parohia bisericii Sf. Ilie. Tatăl mamei se chema Nicolae Tănase, născut în Durlești lângă Chișinău, din familie de răzeși moldoveni.

La vârsta de 8 ani am rămas orfan de tată (a murit de tifos la vârsta de 32 ani) împreună cu un frate și o soră. Fratele este preotul Andrei Grosu, iar sora Elena, terminând școala eparhială s'a făcut învățătoare și rămânând necăsătorită s'a călugărit la vârsta de 48 ani sub numele de maica Eliconida la Mănăstirea Râciula de pe valea Ichelului, unde este și înmormântată în cimitirul mănăstirii. Mama mea trăește și astăzi”.

(Mitrop. Gurie al Basarabiei : Procesul și apărarea mea, București 1937 pag. 36, nota).

Studii : Școala primară la mănăstirea Curchi unde orfanii slujitorilor bisericești învățau gratuit ; seminarul inferior și cel teologic la Chișinău ; academia teologică la Kiew.

În anul 1902 Septembrie 16 numit misionar-predicator pentru Basarabia. La 27 Noiembrie același an a fost tuns în monahism de arhimandritul Gherman în mănăstirea Noul-Neamț primind numele Gurie ; la 6 Decembrie 1902 hirotonit diacon de Arcadie episcopul Cetății-Albe.

Ieromonahul Gurie, predicator și misionar, a cunoscut starea de întineric a Moldovenilor săi, mizeria, durerile lor. Apărând dreapta credință împotriva sectanților, s'a încredințat tot odată de totala lipsă a posibilităților de luminare. În 1904 a vizitat Vechiul Regat împreună cu părintele Casile Cobjilă ; s'a învrednicit a fi primit de Regele Carol I ; a văzut atunci întreaga Familie Regală. Reîntors în Basarabia, a luptat și mai hotărât pentru cauza românească. A fost unul din întemeetorii revistei populare „Luminătorul” cu fond religios care apărea în limba română spre folosința mai ales a sătenilor. Ieromonahul Gurie era redactor și corector. În tipografia eparhială a editat multe cărți românești și bisericești. Tot aci a tipărit cea „Bucavna Moldovenească”, abecedarul său, ca să învețe și țărani a cetii cărțile tipărite în noua tipografie.

Socotea că acest abecedar va putea fi introdus și în școala primară, măcar în primele clase. În 1908 a tipărit „Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu”, tot cu gândul de a fi folosită în școală, lucru aprobat de Sfatul Școlar din Chișinău, dar respins de arhiepiscopul Serafim, care înțelegea să „pună bețe în roata moldovenească”. Pentru această activitate românească, guvernul rus l-a exilat la 16 Decembrie 1909 într-o mănăstire din Smolensk. În urmă îl aflăm director al școlii pregătitoare de învățători pentru școlile bisericesti din Alexandrowsk-Grușewsk, de unde a trecut în Decembrie 1914 în gubernia Kerson la școala din Samovka, tot ca director.

Aci a stat până în Octombrie 1917 când s'a întors în Basarabia. A participat la marea mișcare culturală a provinciei, tipărind „Bucovna” cu litere românești (latine) în 50.000 exemplare răspândind-o în tot cuprinsul.

D-l Prof. Nicolae Iorga spune despre l. P. S. Sa : „Pe umerii popii Gurie Grosu a stat întreaga luptă pentru limba românească din Basarabia” (Neamul Românesc No. 252 din 19 Noiembrie 1936) iar d-l Ion Rusu Abrudeanu în cartea sa : Patriarhul României Dr. Miron Cristea, înalt regent, București 1929 pag. 351 scrie : „A luat parte activă la toate evenimentele mari ale Basarabiei din anii 1917 și 1918, activitate care l-a indicat apoi spre a ajunge primul ierarh al bisericii române basarabene”.

La 10 Ianuarie 1918 a fost primit la Iași de Regele Ferdinand I, care i-a amintit că-l cunoaște dela Sinaia din 1904.

La 30 Martie 1918, invitat la Iași la serbarea unirii basarabiei, decorat cu ordinul „Coroana României” în gradul de mare ofițer. La 4 Iulie 1918, ales arhieru Vicar al Mitropoliei Moldovei cu titlul de Botoșăneanu.

În 1919, vicar al arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului.

La 1 Ianuarie 1920 împuternicit de Sf. Sinod și de guvern ca locțiitor de arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului în locul P. S. Nicodim, delegat temporar de Sf. Sinod cu organizarea bisericii din Basarabia.

La 21 Februarie 1920, congresul eparhial l-a ales cu unanimitate de voturi arhiepiscop al eparhiei Chișinăului.

La 25 Decembrie 1920, confirmat prin înalt decret regal ca

arhiepiscop-titular, iar la 29 Martie 1921 investit în această demnitate de Regele Ferdinand I.

La 16 Mai 1921, instalat în scaun la Chișinău de însuși Mitropolitul-Primat Dr. Miron Cristea.

Asupra activității și alegerii ca ierarh al Basarabiei, cităm următoarele cuvinte ale I. P. S. Sale Mitropolitul Gurie :

„Basarabenii toți știau că eu nu am pregetat să înfrunt surghiunul Siberiei sub regimul țarist pentru drepturile limbii românești în Basarabia, fiind încă tânăr. Ei mă cunoșteau că în acele vremuri de urgie pentru românism, am tipărit cel dintâi abecedar — bucovnă — în Basarabia, în limba românească și tot înainte de alipire la patria mamă am plătit din spesele mele proprii, profesorii de limba moldovenească la Seminarul din Chișinău, luptând în acelaș timp pentru înființarea tipografiei moldovenești pentru scoaterea revistei bisericești „Luminătorul” și pentru introducerea limbei românești în Seminar și în școli.

Din cauza aceasta, în 1918, prin trecutul meu românesc și prin jertfele mele pentru moldovenism, eu eram cel mai indicat să lupt pentru alipirea la țara mamă și glasul meu a fost neobosit pentru unirea fără nici o condiție cu Vechiul Regat, care încă sângera sub cîmpărire dușmană”.

În anul 1928, Arhiepiscopia Basarabiei a fost ridicată la treapta de Mitropolie, iar ierarhul investit la 26 Aprilie cu titlul de mitropolit.

Cu această împrejurare, A. Sa Regală Principele Nicolae a rostit în numele Înaltei Regențe următoarele cuvinte :

„Această înălțare a Înalt Prea Sfinției Tale la vrednicia de mitropolit să o socotim ca o răsplată Dumnezeuască pentru munca luminării prin biserică a neamului românesc din Basarabia, într-o vreme când ochii noștri priveau nemângâiați peste Prut, iar nădejtile noastre le credeam numai visuri îndepărtate. Pe atunci noi cei din România Liberă citeam cu ochii înlăcrămați că Ieromonahul Gurie Grosu, amenințat mereu de stăpânirea steină umbla din sat în sat, ca sub aripa bisericii să răspândească cuvântul duhovnicesc în limba strămoșească alungată din slujba bisericească, cântând la un loc cu poporul și împărțindu-i cântăceala sa, care era întâiul abecedar românesc în Basarabia”.

Pr. Alexie Mateevici, ort. Chișinău.

Un genial reprezentant al fraților basarabeni prin scrisul căruia a scânteiat în soare simțirea curat românească, un preot cu mult dar dela Dumnezeu, spre cuvântarea slavei Lui și înălțarea inimilor credincioșilor, preotul - poet Alexie Mateevici s'a stins înainte de vreme, în puterea tinereții la vârsta de 29 ani - spre marea durere a tuturor celor ce l-au cunoscut ori s'au învrednicit a citi cât de puțin din scrierile sale.

Alexie Mateevici a fost un vizionar cași ceilalți inimoși tineri basarabeni, cari au luptat pentru unire. El a cântat zorile și bucuria apropiatei învieri a neamului românesc :

„Vezi ? în zarea depărtării
Zorile s'aprind
Sfânta zi a învierii
Vine strălucind !” (Cântecul zorilor).

A cunoscut înălțătoria jertfă românească dela Mărășești pentru răscumpărarea înfregirii. Moartea pr. Mateevici, din cauza tifosului contractat pe front, cași săvârșirea din viață a celorlalți doi frunțași basarabeni Simion Murafa și Andrei C. Hodorogea, uciși mișe este de bandele bolșevice, constituie o supremă jertfă a Basarabiei,²⁴⁾ cum spune academicianul Ștefan Ciobanu, într'un articol cu acelaș titlu, apărut în ziarul Viața Basarabiei, Chișinău, 4 Septembrie 1937 :

...„cântărețul năzuințelor noastre naționale din epoca premergătoare unirii, preotul-poet Al. Mateevici pleacă pe frontul românesc... și moare, cum au murit zeci de mii de români, răpus de tifos.

Iar Murafa și Hodorogea, când s'au arătat zorile desrobirii... mor într'o vie din împrejurimile pitorești ale Chișinăului, străpunși de g'oantele și de baionetele soldaților ruși, îndobitociți, setoși de sânge și de răsbunare.

Dar în moartea lor mai vedem încă ceva : ea simbolizează jertfa mare a provinciei noastre pentru idealul unirii ; ea încununează piramida de vieți pierdute în groaznicul război pentru desrobirea neamurilor ; ea ne amintește de sutele de mii de tineri

24. Vezi și Nic. Iorga : *Memorii*, București 1931. Ed. Clornel, vol. I. pag. 101 și 103.

floarea românismului din Basarabia, ale căror oseminte zac dealungul frontului de Est a groaznicei hecatombe dela Marea Baltică și până la Dunăre, în munții Caucazului și în stepele Siberiei”.

Pr. Alexie Mateevici s'a născut la 16 Martie 1888 în Com. Căinari jud. Tighina. Părinții săi: preotul Mihail Mateevici moldovean din județul Soroca, mama sa Nadejda Mateevici, fiica protopopului Ioan Neagu din Căinari-Tighina.

Copilăria și-a petrecut-o în com. Zaim, unde tatăl său s'a transferat în anul 1893. La vârsta de 9 ani, înscris ca elev la școala spirituală din Chișinău (seminarul inferior). În 1902 a intrat în seminarul superior. Aproape tot timpul studiilor a fost primul elev.

Citea orice carte din biblioteca școlii. Matematicile însă nu-i plăceau; în schimb avea aptitudini speciale pentru limbile străine. Din primii ani de școală citea liber în nemțește, franțuzește, englezește și chiar în latinește și grecește. Avea deosebit talent la desen (caricaturist) și chitară.

În 1910, absolvind întâiul seminarul din Chișinău, a fost trimis bursier la Academia Teologică a lui Petru Movilă din Kiev, unde a cunoscut pe ceilalți studenți moldoveni: Ștefan Berechet, Al. Ciugureanu, Gr. M. Ionescu (Ivanov), Simion Murafa, Ștefan Ciobanu și alții, cu cari înființează societatea „Deșteptarea” cu caracter național-moldovenesc.

În 1914 s'a preojit, fiind numit totodată și profesor de limba greacă și pastorală la seminarul superior din Chișinău, unde s'o distins ca un bun pedagog.

Înrolat confesor în reg. 41 infanterie din Chișinău, într'un batalion de rezerviști, se bucura de încrederea și iubirea soldaților moldoveni.

D-na Nadejda Mateevici, mama preotului Alexie, istorisește următoarele:

Într'o zi a spus familiei că batalionul lui a primit ordin de plecare pe front și împreună cu batalionul va pleca și el.

Aceasta a fost în 15 Decembrie 1915. Foarte dureroasă era pentru toată familia această despărțire, însă am fost nevoiți a ne supune și el a plecat... În scrisorile sale, o mare parte era destinată fiicei sale Nina, pe care o iubea foarte mult. Ne ruga să vorbim cu ea moldovenește și s'o educăm în spiritul național.

Scrisorile lui mă mișcau până în cel mai superior grad și-mi aduceau multă neliniște : o neliniște neexplicabilă și o presimțire grea apăsau asupra sufletului meu. Și presimțirea aceasta nu m'a înșelat. În August 1917, el a venit depe front acasă bolnav de tifos și la 13 August ora 3 d. a. a încetat din viață la spitalul din Chișinău.

În prezent monumentul său stă în mijlocul orașului natal și o strofă dintr'o poezie a lui plină de dragoste pentru poporul său și de speranță pentru strălucitul lui viitor este gravată pe postulamentul monumentului. Și toate acestea spun inimii mele sdrobite că el trăește încă, nu numai în sufletul și în inima mea". (Neamul Românesc din Mai 1925. Vezi și „Raza" din 26 August 1937, Chișinău, organul independent al clerului din Basarabia).

D-I V. Țepordei, în monografia sa „Alexie Mateevici", ne dă și alte amănunte :

....„Menționatul regiment, în frunte cu preotul său este trimis pe frontul galițian, iar mai târziu este transferat pe frontul românesc la Brigada de Artilerie 71 inf. Tecuci. A trăit clipele grozave ale Mărășeștilor, încât multe din poeziile sale sunt inspirate de acele zile de groază și apoi de glorie. Fiind bolnăvicios, obținea adesea concedii și venea acasă unde-și vedea soția și pe mica iui Ninocica, azi studentă la Universitatea din București.

Pe frontul românesc avu ocazia să vină în contact direct cu literatura și chiar îndrumătorii scrisului românesc. Acum îl cunoaște pe Nichifor Crainic, care scrie că-l vedea adesea cu vrafurile de cărți românești. (Nichifor Crainic „Icoanele Vremii" pag. 48). Contactul acela a dat rezultate simțitoare. Acum a compus cea mai frumoasă poezie : „Limba noastră". Tot acum în poezia originală ajunge la maturitate.

Se îmbolnăvește de tifos și moare în floarea vârstei de 29 ani, la 13 August 1917.

Moare lăsând lăcrămând după el pe mama, soția, fiica, fratele, rudele și pe toți cunoscuții și admiratorii lui... dar mai presus de toate lasă tânuind o provincie întreagă de moldoveni, în pragul închegării tuturor într'un singur mănunchiu, pe cari i-a cântat cu atâta foc în „Eu cânt" :

„Eu cânt, căci văd că ele vin
Acele zile de senin ;

Eu cânt, căci văd deacum că pier
 A țării veșnică durere ;
 Eu cânt, căci văd necazul frânt,
 Și-aud plugari în zori cântând
 Nu doine de amar, — de dor,—
 Inviorarea țării lor..."

D-l Nichifor Crainic ni-l descrie astfel : „Parcă-l văd și acum : voinic bărbat, spătos și rumen. În antereu cenușiu rușesc, fără plete încâlcite ca la Sântagora, cu barba apostolică redusă la un cioc blond... avea în cuvinte și în zâmbet o blândețe comunicativă care te împrietenea fără zăbavă".

Dela preotul poet Mateevici au rămas 2 caete unul din 1907 cu tot felul de notițe, cugetări și două poezii : „În zarea anilor" și „Cetatea plângerii", ultima nefiind terminată și o încercare de nuvelă „Bătrâna Nița", tot neterminată, care totuși ne înfățișează felul lui de a gândi și cât era de familiarizat cu gândirea filosofică. Al doilea caet cuprinde 9 poezii din lunie 1917, scrise pe front.

(V. Țepordei : „Alexe Mateevici"; Chișinău 1937).

Totodată, dăm și mai jos cea mai bună poezie a poetului, care l-a consacrat în chip definitiv :

LIMBA NOASTRĂ

*Limba noastră-i o comoară
 În adâncuri infundată,
 Un șirag de piatră rară
 Pe moșie revărsată.*

*Limba noastră-i foc, ce arde
 Într'un neam, ce fără veste
 S'a trezit din somn de moarte,
 Ca viteazul din poveste.*

*Limba noastră-i numai cântec,
 Doina dorurilor noastre,
 Roiu de fulgere, ce spintec
 Nouri negri, zări albastre.*

*Limba noastră-i graiul pâinii
 Când de vânt se mișcă vara ;*

*În rostirea ei, bătrânii
 Cu sudori sfințit-au țara.*

*Limba noastră-i frunza verde
 Sbuciumul din codrii veșnici,
 Nistrul lin ce'n valuri pierde
 Ai luceferilor sfeșnici.*

*Limba noastră-s vechi isvoade,
 Povestiri din alte vremuri ;
 Și citindu-le'nșirate,
 Te'nșiori adânc și tremuri.*

*Limba noastră îi aleasă
 Să ridice slavă'n ceruri,
 Să ne spue'n hram și-acasă
 Veșnicele adevăruri.*

*Limba noastră-i limbă sfântă
Limba vechilor cazanil,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăraniil.*

*Inviați-vă dar graiul
Ruginit de multă vreme,
Stergeți slinul, mucegaiul
Al uitării'n care geme.*

*Strângeți piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,*

*Și-ți avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.*

*Nu veți plânge-atunci amarnic
Că vi-i limba prea săracă,
Și-ți vedea cât e de dcrnic
Graiul țării noastre dragă.*

*Răsări-va o comoară
In adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.*

Protoereul Dimitrie S. Baltaga, ort. Com. Costești.

Nu știu în care carte am văzut mai dedemult un chip al sfântului apostol Petru. De atunci sunt mai bine de 30 ani.. În clipa când privirea mea a alunecat peste fotografia protopopului Dumitru din Costeștii Lăpușnei, mi-a venit în minte fără să vreau, înfățișarea bătrânului apostol, cel doritor a pătrunde toată înțelepciunea și taina învățăturilor Domnului.

Protoereul Dimitrie S. Baltaga a avut ceva din înțelesul și făptura vremii apostolice. Privirea adâncă, blândă.. alteori severă, prin încruntarea celor două sprâncene stufoase, barba lungă și creafă ca și mustățile și părul lung căzând în bogate unde pe spate... simți că a fost un om în toată puterea cuvântului; iar mucenicia lui prin mâna netrebnică a bolșevicilor îl apropie și mai mult de apostolul, cu care mintea mea îl aseamănă după atâția ani...

Născut la 1843 în com. Lozova-Lăpușna, dintr'un neam de moldoveni puternici în dârzenia lor de apărători ai drepturilor strămoșești; firul genealogic al familiei sale poate fi urmărit până în sec. XVII. În 1812 era protopop în aceleași părți ale Lăpușnei, popa Vasile Baltaga, bunicul părintelui Dimitrie.

Știm despre protopopul Dimitrie Baltaga că a urmat cursurile seminarului teologic din Chișinău pe care l-a absolvit în 1867, când a și fost preoțit pe seama comunei Costești. Aci a păstorit ca paroh timp de 50 ani, iar dela 1870 ca protopop, 47 ani dearândul. El a știut să conducă întreaga viață spirituală, culturală, socială și economică a protopopiatului său, îngrijin-

du-se, mai ales de soarta țăranului, prin obști și bănci țărănești. Comuna Costești are 1400 gospodari capi de familie și o avere de 10.000 ha. pământ arabil și păduri, cumpărate de săteni cu sfatul Sf. Sale : deacea oamenii îi păstrează o vie amintire și recunoștință; „El ne-a făcut gospodari și proprietari de pământ !”...

D-l Prof. Teodor Neaga dela Liceul „B. P. Haideu” din Chișinău, istorisește asupra uciderii protopopului Dimitrie Baltaga următoarele :

„Era în toiul revoluției rusești din anul 1917 dar și în toiul mișcărilor naționale din Basarabia. Abia se terminase congresul profesorilor și învățătorilor moldoveni, care hotărâse naționalizarea școlii și introducerea alfabetului latin și începuseră ședințele congresului eparhial preoțesc care năzuia acelaș lucru de desrobire națională. În ziua de 19 August, a fost în sala eparhială o ședință furtunoasă a congresului preoțesc la care au participat mai mulți soldați bolșevizați, membrii ai sfatului soldaților și muncitorilor ruși din localitate, care combăteau cu înverșunare entuziasmul național al preoției. Părintele Dimitrie Baltaga, cu curajul lui cunoscut, le-a dat o replică aspră și părăsind ședința a plecat la Costești, că a doua zi era Duminică și trebuia să slujească.

Ce s'a întâmplat, se știe :

La ora 7 seara s'a oprit în marginea satului Costești un automobil cu 10-12 indivizi îmbrăcați în haine militarești cu insignele militarești înființate atunci în Basarabia în locul poliției vechi, înarmați până în dinți ; au pătruns în locuința părintelui Baltaga, adunând pe toți membrii familiei cu servitori cu tot într'o cameră pe motiv că trebuie să facă percheziție, fiind informați că în casa preotului se află ascunse manifeste antirevoluționare și după ce au răvășit totul în prezența Sf. Sale s'au reîntors în camera unde erau toți ceilalți și preotul alb ca varul, atâr a putut face : a căzut în genunchi în fața sfintelor icoane — trebuie că bolșevicii îi spuseră că-l vor omorî — s'a rugat câteva minute, iar când s'a întors cu fața la cei prezenți, un bolșevic a tras un glonț asupra-i, lovindu-l drept în inimă — cum s'a constatat la autopsie — și s'a prăbușit de moarte fulgerătoare în fața soției și a celorlalți.

Astfel și-a primit cununa de mucenic protoereul Dimitrie

Baltaga din Costești-Lăpușna. Erou a fost în întreaga lui viață și erou a murit"...

Informațiile ce am dobândit prin bunăvoința d-lui Teodor Terenti primar în Costești, a C. Sale Protopopului Teoctist Procopan, preotul Teodor Harghil și a altor oameni din comună, corespund în totul cu relatările d-lui profesor T. Neaga de mai sus.

Dânși adaogă însă și faptul că bolșevicii i-au cerut părintelui protopop Baltaga bani, n'a avut de unde le da ; iar soția a scăpat cu viață pentrucă a îngenunchiat înaintea lor.

JUDETUL MARAMUREȘ

Pr. Simeon Balea, gr.-cat. Com. Săpânța.

..., în războiul pentru întregirea neamului, preotul român gr.-cat. Simeon Balea din comuna Săpânța, membru în sfatul național, a fost închis la Satu-Mare.

În 1918 a luat parte la Adunarea de la Alba-Iulia din care cauză în 1919, a fost nevoit să-și părărească locuința pentru 7 săptămâni, fugind din fața armatelor bolșevice".

(Adresa Prefecturii Maramureș No. 6181 din 28 Aprilie 1936).

D-l doctorand în drept Grigore Pop din com. Săpânța-Maramureș istorisește și alte amănunte. Părintele protopop Simion Balea a fost urmărit de săcuii bolșevizați și numai datorită săteanului Pop Toader Tomi, care l-a înștiințat de venirea unui grup de secui ca să-l omoare, a izbutit să fugă în pădurile din apropiere, unde a stat timp de două luni, când s'a reîntors în comună, pregătind adunarea românească din Sighet, care a trimis delegați la Alba-Iulia. Părintele Balea a murit în anul 1938, în vârstă de 79 ani.

Pr. Ilarie Vlad, gr.-cat. din Sighet.

..., în 20 Octombrie 1914 am fost arestat și osândit la moarte că la mobilizarea generală aș fi sfâșuit pe credincioșii mei în biserică să nu lupte contra României, ci să se lase prizonieri, că numai astfel vom scăpa de jugul ungarilor și străinilor. Salvarea de la moarte o pot mulțumi răposatului Dr. Vasile Hossu, Episcopul de Gherla, care personal a intervenit la prim ministrul Tisza și la ministrul de războiu Sam Hirsza.

În anul 1919 Iunie, am împrăștiat o parte din soldații dezer-tori din plasa Vișeu de sub comanda unui bolșevic Petru Bumbuc din Vișeu de Sus, predicator pocăit, pe care l-am deținut în Ia-nuarie 1919 și înaintat consiliului de războiu din Dej, de unde s'a eliberat după 3 luni de închisoare. A tras mai multe focuri de armă asupra mea ; un glonte mi-a perforat mânăca dela palton; au dat asalt asupra casei parohiale ciuruind-o cu gloanțe.

Petre Bumbuc s'a refugiat în Rusia. La finele lui Octombrie 1914 cazacii au invadat Maramureșul și în primul loc Petrova. Temându-mă și de răzbunarea rutenilor din Petrova, Bistra și Petrova Crasna, pe care i-am oprit dela împărțirea averii com-posesorale a bisericii din Petrova, m'am refugiat prin zăpadă peste munții Botizei, cu familie cu tot, trecând prin Lăpuș la Gâlgău și Dumbrăveni, unde am fost deținuți 6 ore, iar elibe-rându-ne, am călătorit noaptea către Sângeorgiul de Pădure. Am fost atacați de Săcui, cari îmi erau cărauși, voind a mă jefui și omorî, numai cu revolverul m'am apărât. Din Sângeorgiul de Pădure m'am refugiat la Blaj. Intorcându-mă din refugiu, am scăpat dela moartea prin spânzurătoare 20 de credincioși români din Petrova acuzați pe nedrept pentru jefuire și complici-tate cu armata rusă.

În anul 1917, comandantul corpului de armată din Vișeu de Sus, pe motivul spionajului și neîncredtrii în elementul român și rutean a hotărât evacuarea tuturor locuitorilor din plasa Vișeu și Sighet, dela Borșa până la Halmeu și trimiterea noastră pe pistele Debreșinului. Ne-am prezentat împreună cu Rdsm. Victor Stejiu, protopop în Vișeu de Sus, în delegație îna-întea acestui barbar și nebun general, pentru a fi cruțați de un astfel de dezastru și ruinare totală. Acest general ne-a dat afară. Am intervenit la prim minisrul Ungariei, contele Stefan Tisza, care deplasându-se la fața locului în Petrăva, s'a contramandat ordi-nul de evacuare.

În Nov. 14 anul 1918, am înființat primul sfat național împre-ună cu Dr. Vasile Filipciuc, Dr. Aurel Sabău avocat, dr. Ilie Kindriș azi prim procuror, pentru plasa Iza- Vișeu delegând la Alba Iulia pe dr. Aurel Sabău și Dr. Vasile Filipciuc și 8 țărani

În 15 Noembrie 1918, împreună cu regretatul Dr. Vasile Filipciuc, am arborat drapelul nostru național pe turnul biseri-cei gr. cat. rom. din Petrova.

La 16 Dec. 1918 am arestat pe plut. de jandarmi din Petrova, Matia Vais și l-am înaintat la Sighet, comandamentului Reg. 14 Inf. pentru a fi judecat; iară toate efectele și armele postului de jandarmi din Petrova încărcate în vagoane la stația Petrova spre a a fi transportate în Ungaria, le-am descărcat și reținut pentru jandarmeria noastră.

Tot în luna Decembrie, anul 1918, am suprimat conspirația îndreptată contra evreilor, inteligenței și a oamenilor bogați din Petrova. Am stăruit pentru venirea mai grabnică a trupelor române și salvarea Maramureșului, trimițând 2 curieri până la Dej.

Dela 26 Dec. 1918 până la 16 Ianuarie 1919, în calitate de președinte al sfatului și gărzii naționale din sectorul Petrova-Leordina, Ruscova, Poenile de sub munte, Bistra, având sub comanda mea 200 gardiști, am jinit frontul pe malul apei Vișeuului dela Bistra-Crasna-Leordina împotriva agresorilor ucraineni intrați în Maramureș, oprindu-i de la devastarea averii românești din Bistra-Crasna și aprinderea comunei Petrova.

În 16 Ian. 1919, i-am respins până dincolo de Trehusa (Văile Tisei), am curățit Valea-Vișeuului de bandele bolșevizate, am ridicat bombele de pe podul de fer c. f. r. din Valea Vișeuului, pe care Ucrainenii voiau să-l distrugă, am preluat jurământul de fidelitate dela funcționarii c. f. r. din Valea Vișeuului, am asigurat întărirea trupelor române până la Trehusa, păzind linia ferată și podurile cu gardiștii mei. În acest sens am telegrafiat d-lui Dr. Vasile Kindriș, președintele sfatului național județean și colonelului Gheorghiu, comand. reg. 14 inf. Dorobanți din Someș.

În anul 1919 luna Ianuarie am dezarmat împreună cu sublocotenentul Antonescu, comand. comp. din reg. 14 infanterie Sighet-Roman, gărzile ungurești din Leordina, Ruscova, Repedea și Poenile de sub munte.

La 27 Martie 1919, am raportat d-ui General Marcel Olteanu mișcările deghizate ale trupelor ucrainene, cari au voit a năvăli și ataca armata noastră peste trecătoarea „Copilaș”, am spionat prin agenții mei secrete aceste mișcări și ca urmare, trupele noastre au înaintat dincolo de Frasin, până la Poenile de sub munte, asigurând trecătoarea „Copilaș”.

În calitate de comandant al Gărzii Naționale din Petrova am descoperit și arestat doi ruteni bolșevici din Crasna, cari

furând 17 kg. dinamită au voit să distrugă podurile depe apa Vișeuului și tunelul din jos de Petrova-Bistra.

Cu gardiștii românești din Petrova am suprimat revoluția rutelor bolșevizați din Ruscova cari au isgonit pe preotul Alexe Marina și au împărțit moșia familiei Sehovici din această comună.

Pentru aceste fapte patriotice, d. General de Divizie M. Olteanu m'a lăudat trupelor printr'un ordin de citire, iară în restaurantul Dacia din Satu-Mare, când am mers la primirea M. S. Regelui Ferdinand la Careii-Mari, în cinstea mea a dat o masă comună, elogiindu-mi activitatea.

În decursul războiului mondial, fiind președintele comisiunii de alimentare a poporului din Petrova și președinte al distribuiri ajutorului de război și ca preot mi-am făcut datoria cu cinste și demnitate, pe credincioși i-am apărut față de brutalitățile armatelor străine, dovadă că revoluția m'a aflat la datorie și nimeni nu s'a plâns în contra activității mele, dimpotrivă, am primit mulțumiri, precum dovedesc sutele de epistole ale credincioșilor mei, trimise de pe front.

Nu le-am trâmbițat prin gazete, nu m'am folosit de acestea pentru a mă arăta mare patriot. Este foarte dureros, că mulți alții, cari nici n'au mirosit fumul de pușcă, cari n'au suferit nimic, cutează a-și făuri o aureolă falsă de patriot, beneficiind de multe favoruri materiale, iar alții sunt desconsiderați și uitați cu totul".

(Rap. No. 33/936 al Pr. Ilarie Vlad către Vicariatul gr-cat. din Sighet II).

Protopopul Petre Salca, gr. cat. rom. decedat, Giulești,

A fost bătut de cazaci și unguri pentru încurajarea românismului și pentru că a fost membru în Sfatul Național din 1918.

(Adresa No. 2409 din 4 Aprilie 1936 a Prefecturii jud. Maramureș).

Pr. Fanea Ioan, gr. cat. Com. Iapa.

A fost bătut în 1914 de unguri pentru încurajarea românismului.

(Aceeși adresă).

Protopopul Emil Bran, gr. cat. Dragomirești.

A suferit persecuții pentru că a pictat în interiorul bisericii tricolorul românesc.

(Aceeși adresă).

Pr. Titu Berinde, gr. cat. rom. Sighet.

În 1918, fiind preot în com. Someșeni din jud. Satu Mare, a preluat cu gardiștii satului toate autoritățile comunale pentru care fapte a fost închis și bătut încât i-au fost rupte și două vertebre.

(Adresa No. 2409 din 4 Aprilie 1936 a Prefecturii jud. Maramureș).

Pr. Pavel Moldovan, ort. decedat, Dragomirești.

A dezvoltat o activitate națională religioasă zidind cele dintr-ai așezăminte de ortodoxie și împreună cu preotul gr. cat. rom. Emil Bran au fost capii tuturor mișcărilor naționale pentru cari fapte au fost mult persecutați.

(Aceeși adresă).

JUDEȚUL MEHEDINȚI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Gavril Mateescu, ort. Com. Secu.

A fost închis pentru că a ascuns clopotul bisericii. După aceea i s'a percheziționat casa, găsindu-se la dânsul arme rămase dela copii. Preotul avea pe front 2 gineri și un fiu. Trimis la închisoarea din com. Bustu-Mehedinți. Înaintat după 2 săptămâni la T.-Severin și închis într'un șlep, unde a îndurat mari chinuri, lipsa de hrană și păduchi.

Judecat și condamnat la moarte ca instigator al populației și purtător de arme. Trimis la arestul central din T.-Severin, a stat și aci 6 luni cu mai mulți condamnați, așteptând rezultatul „apelului” asupra sentinței de moarte. Judecat a doua oară, i s'a cerut 100.000 lei drept răscumpărare. După multe târăgăneli, familia a plătit 20.000 lei și preotul a fost eliberat.

(Informator: Gavrilescu Nicolae, student teolog București).

Pr. Justin Iorgulescu, ort. Com. Scăpău.

Bătut și arestat de un ofițer austriac pe motiv că nu i-a dat informații încotro s'au retras trupele române.

„Am scăpat grație unui plutonier din armata austriacă, român de origine, care m'a făcut scăpat din arest”.

(Informatori : Pr. I. Iorgulescu-Batoți, I. Sârbulescu).

Pr. Vasile Durak, ort. T.-Severin.

„A fost exilat la mănăstirea Tismana-Gorjiu în timpul ocupației dușmane”.

(Comunicarea d-lui D. Calicioiu, din T.-Severin).

Pr. Ioan Muchie, ort. Com. Ponoarele.

„Era om cu stare, având mult grâu și porumb, pe care l-a ascuns în grădina în niște gropi mari. Vitele le-a trimis la munte spre a fi mai în siguranță. A îngropat vinul și țuica în pământ cu buți cu tot, însă nu la un loc cu cerealele. Când a îngropat cerealele a fost observat de un vecin.

Venind nemții la casa preotului, n'au mai găsit decât un cal șchiop pe care și-l oprise pentru nevoile sale. Fiind amenințat să le dea cerealele, preotul n'a voit să spună nimic. Cum vecinul nu le ascunsese mai din vreme, dușmanii au dat peste el tocmai când le îngropa. De necaz că nemții i le-au luat numai pe ale lui, le-a spus că și preotul are, arătând și locul.

Cercetând nemții la fața locului și găsind cerealele, l-au bătut pe preot înțepându-l cu baionetele. După câțva timp preotul iarăși a fost prins pe când scotea o parte din vinul ascuns. De data aceasta l-au schingiuit atât de crud, încât și-a găsit moartea”.

(Informații culese dela locuitorii din Ponoarele de elevul Petre Tămăș cl. VIII Seminarul Nifon (1936-1937) Com. Negoști-Mehedinți).

Pr. Haralambie Popescu, ort. Com. Cioroboreni.

„Preotul Haralambie Popescu, în prezent în Com. Bistrețu satul Mileni, a suferit în timpul războiului 1916—1918 multe maltratări fiind și închis...”

(Raportul Com. Cioroboreni No. 211/936 către Pretura Cloșani).
D. Popii I. Dumitru, abs. al facultății de Teologie, originar din com. Mileni-Mehedinți, comunică următoarele :

„Sunt cazuri când preoții rămași în sate au dus lupte — așa putea zice — mai grele decât cei de pe front, având grija păstrării dragostei de neam în sufletele poporenilor, apărându-i de nedreptăți și asupriri din partea cutropitorului. Părintele Haralambie n'a dezertat dela datoria sa de păstor și naționalist.

Deaceea, s'a pomenit în miez de noapte cu o patrulă dușmană, care l-a bătut, trăgându-l de barbă. În aceeași noapte l-a dus în lagărul din Gruia. După ce i s'au aplicat noi loviți și cercetat de mai multe ori, a fost pus în libertate".

JUDEȚUL MUREȘ

Pr. Vasile Berbecar-Muntenescu, gr., cat. Com. Solovăstru.

Din gara Reghin apuci peste linie înspre soare rărare pe un drum de costișe, urmând valea Gurghiului, ce izvorăște din munții cu acelaș nume, cari se proiectează măreț în zare. Pe această vale curg aproape paralel apa Jabenitei și apa Gurghiului, dându-și mâna frățește înainte de aruncarea în Mureș. După o jumătate de ceas cu trăsura, se desprinde din șoseaua Gurghiului un drum destul de rău spre Solavăstru. Trecem râul pe un pod de lemn ce troznește din încheeturi. Satul Solovăstru este așezat în dreapta pe un deal frumos.

Case mici, curate, dar foarte sărăcăcioase, înșiruite pe două trasee, ca o turmă de oi răsfirată în două șiruri groase. În fund începe pădurea.

Două clădiri atrag privirea : o biserică măreață aproape nouă și o școală primară încăpătoare. O sfântă troiță cu Mântuitorul zugrăvit pe o tablă, — cum e obiceiul greco-catolicilor din Ardeal, — privește în spre răsărit sau peste drum spre casa Preotului Vasile Berbecariu. De fapt nu e casa Sf. Sale, ci casa parohială ridicată însă cu multă trudă și stăruință de Sf. Sa, ca și școala și biserica. Nu e o figură de stil, când spun cu multă trudă. Satul Solovăstru e un sat sărac și nenorocit, ca Sărăcenii lui popa Tanda. Sunt 350 familii cari stăpânesc 600 jugăre de pământ. De n'ar fi cele două ferestre, care fasonează lemnul din pădurile pustiite, lumea ar muri de foame. Unii oameni se întreabă cu groază ce vor face, că în curând aceste ferestre vor înceta lucrul și atunci nu vor mai avea nici cei 25 lei zilnic, cât câștigă un solovăstrean. Dacă scazi costul mâncării, te încredințezi de tragedia în care viețuiesc acești săteni; munca lor că e aproape fără nici un folos. În luna Octombrie 1936, — când am fost acolo, — m'am încredințat din spusele preotului și a'e

altor oameni că 87 de fete mari din Solovăstru sunt plecate servitoare în București, că aici n'au cum mai trăi".

Și totuși... din puțina lor strânsură, cu truda și sfaturile părintelui, banul săracului s'a înmulțit și satul Solovăstru are astăzi școală cum trebuie, casă parohială și sfânt locaș de închinare de toată admirația...

Bat în poarta casei parohiale. În lătratul răgușit al unui câine ciobănesc, o femeie tânără îmi deschide cu multă bunăvoință, în timp ce din pragul casei, o bătrânică mărunțică la trup, cu păr colilie, cu doi ochi albaștri strălucitori și o față albă ca spuma laptelui, ce trădează urmele unei deosebite frumuseți și un bătrân preot de 90 ani, îmi întind brațele părintește: părintele Vasile și soția, căreia, acest preot poet necunoscut de lumea din vechiul regat, i-a închinat multe din versurile sale.

Atâta iubire și admirație reciprocă ca la acești doi bătrâni, încă n'am văzut !

Casa parohială, o casă cu cinci odăi mari, pline de cărți și icoane. Mobilă modestă de brad, simplă, foarte simplă, chiar sărăcăcioasă. Aci trăeste părintele Berbecariu zis și Munteșcu împreună cu soția, fiica — femeia tânără ce mi-a deschis poarta — și un nepoțel de 10 ani ! Și nu fără cumplita grije ce apasă pe umerii săi bătrâni, că mâine „poimâine, o să vie alt preot mai tânăr în sat și în casă, iar Sf. Sa va fi nevoit să plece cu calabalâcul pela oameni, după o viață de sbucium și suferință ! „Barem de-am avea și noi o pensie, din care să ne finem zilele !"

Poate că cele 2 zile și 2 nopți cât am stat la părintele Vasile din Solovăstru n'au fost deajuns să ne împărtășim sufletele din povestea sbuciumărilor trecutului. Am aflat însă mare parte din mucenicia de o viață, trăită cu apostolică nădejde de Sfinția Sa ! Părintele Berbecar-Munteșcu a fost apostol cu adevărat, suflet nobil, simțire aleasă ce-a vibrat în minunate versuri înălțătoare. Valea Mureșului întreagă îl știe „preotul poet".

De multe ori talentele rămân ascunse. Ce știm noi despre dânsul ? Cele 4 caete mari de poezii au rămas în ladă slujind de mângâiere bătrânului autor, care la zile mari și în clipe de răgaz le cercetează ca pe niște copii dragi, recitându-le, îm-

prospătându-și amintirile înșiruite cu măiestrie în admirabile versuri !

Mare pagubă pentru literatura noastră de nu se va găsi cineva să publice opera poetică a patriarhului din Solovăstru ! Suferințele sale au fost scrise cu lumini din suflet în versuri de aur, pentru el și pentru alții.

Viața lui însăși a fost un calvar. Ce știe lumea de muceniția atâtor preoți, călăuzitori ai poporului?

Mântuirea se răscumpără cu jertfă, cu suferință, nu cu minciuni și vorbărie ! Și preoțimea noastră, mai ales cea din Ardeal, nu a prea știut ce înseamnă seninătatea unei zile.

Părintele Vasile se trage dintr'un neam de luptători, buni români, suspectați de Unguri de multă, foarte multă vreme.

Chiar numele de Muntenescu, purtat de Sf. Sa pe lângă cel de Berbecar, își are istoricul său !

Isidor Mărginean — unchiul Sf. Sale — absolvent a 5 clase gimnaziale dela școlile grănicerești din Năsăud — trecuse în 1859 munții în Moldova, dobândind și o slujbă la Iași, ca unul ce știa limba germană. Pe vremea aceea consulul austriac și cel rus se amestecau în trebile lăuntrice ale Principatelor, voind a ști toate. Numirea lui Mărginean în minister n'a fost pe placul consulului austriac. Deaceea a cerut extrădarea lui. Atunci Mihail Kogălniceanu, marele ministru al lui Vodă Cuza, l-a trimis în Muntenia și ca să i se piardă urma, i-a schimbat și numele din Isidor Mărginean, în cel de Ion Muntenescu. La rândul lui, Muntenescu a dorit ca Vasile, nepotul său, să fie înscris la școală cu numele de Muntenescu și de atunci s'a numit părintele Vasile de mai târziu, Vasile Berbecar Muntenescu !

De Sf. Sa știm că la 1881 a publicat în „Amicul Familiei” din Gherla cea dintâiu poezie : „La declararea României în Regat” ; la 1884 — fiind preot în Dateș lângă Ludoș, — a fost delegat la conferințele naționale din Sibiu, din care pricină și-a atras asupra-și urgia pretorului Sandor Ianoș din Ludoș. Din cauza persecuțiilor acestuia, părintele Muntenescu s'a mutat în 1888 în Boriaș lângă Diciosânmartin, dar întâmplarea a făcut ca și aici să vină Sandor Ianoș ca prefect ; în 1903 s'a mutat părintele la Solovăstru pe Mureș ; iar Sandor Ianoș îl urmă ca prefect de Tg.-Mureș !

În 1909 luna Mai, i-a închis biserica pe motiv că e veche,

să nu cadă pe oameni. După 17 ani, — s'a ridicat prin stăruința părintelui Vasile, biserica mare și frumoasă a Solovăstrului — mândria Sf. Sale — care a costat aproape două milioane lei scoși din punga săracului !

În 1915 a fost târât pela tribunalul din Tg. Mureș, că ar fi grăit de rău pe Unguri !

În 1916, chemat la tribunalul militar din Cluj, că ar fi primit scrisori din Vechiul Regat !

La sfârșitul lui August 1916 comuna Solovăstru a fost ocupată de oștile ungurești cari au prădat totul. Părintele a pornit pe drumul Reghinului cu ce avea, cu 12 vite și 2 care cu bucate, haine și lucruri gospodărești.

La 3 km. de sat a fost arestat de jandarmii unguri, dus la Reghin, apoi la Tg. Mureș, iar după 8 zile de închisoare, trimis în județul Sopron la Ferto-Megyes cu alți 25 inși, unde au fost ținuți până în luna Mai 1918 ! Își poate închipui oricine ce s'a ales de gospodăria sa și ce înseamnă să înduri la vârsta de 60 ani trecuți, calvarul exilului !

..., „Acum, la vârsta de aproape 90 ani, nu am casă, nici un pas de loc, cu soția și fata cu copilul ei, vom fi adevărați cerșetori... Iată bilanțul vieții mele !

Idealismul e idealism, dar vezi Sf. Ta, vine și bătrânețea dacă e dela Domnul, cu suferințele și nevoile ei ! Și ce dezastru când nu poți chema un doctor la căpătâi !”

Părintele Vasile a fost un idealist ! Nu se gândește atât la sine, cât la cei din jurul său ! Acest lucru îl chinuște. Incolo, păstrează aceiaș inimă vitează, aceeaș conștiință trează românească, dârzenia ce și-a însușit în trecute frământări, voința neclintită a neamului din care s'a născut !

În 1906, când s'a întors dela Expoziția din București a scris — trecând granița — acele versuri pline de înlăcrămare :

„Depe culmea carpatină nu-mi pot astâmpăra dorul

Și pivismul-mi să nu-și iee încodat 'n tine sborul

Soarta nemiloasă 'mi cere să plec iarăși înapoi

Fii fericite Românie și să vii și tu la noi !”

Pentru aceste frumoase și românești sentimente a fost trecut în „cartea neagră” cu litere deosebite.

Iar pentru temnița din Târgul-Mureș, unde a fost dus împreună cu atâția alții, Sf. Sa are cuvinte ca acestea :

Temniță din Târgul-Mureș
Cum ești azi plină plinuță
De preoți români și dascăli
Sameni cu-o bisericuță !

Rugăciuni, râuri de lacrimi
Te-au sfințit de orice rele
Peste zidurile-ți negre
Strălucesc mândrele stele.

M'am trezit în zori de ziua
M'am spălat cu lacrimi multe
Și 'n genunchi am rugat cerul
Dorul meu ca să-l asculte :

Să soseasc' odată ziua
Cea dorită de-o vecie !
Și sub mândra ta rupolă
Să slujesc o liturghie !..."

(Vasile B. Muntenescu : Din temniță și exil (1916—1918). Solo-
văstru 1930, pag. 13). Cluj / Central University Library Cluj

Pe unul din pereții casei părintelui Vasile, în salon — cum
am zice noi — se află o cruce făcută dintr'un fir de porumb
smuls din pământ, legată la mijloc cu alte câteva fire de mohor
și o funduliță tricolor. De douăzeci de ani o păstrează cu toată
sfințenia în peretele apusului, deși s'a uscat de tot.

M'am uitat lung și m'am minunat !

— „Am poruncit să mă îngroape cu ea ! E cel mai scump
lucru cu care plec din lume !”

Văzând părintele că tot nu înțeleg, continuă :

— „Uite de ziua crucii în 1916, ne aflam noi exilații pe
marginea lacului Fertő, lângă satul cu acelaș nume. Stam pe ră-
zorul unei porumbiști, departe de jandarmii unguri cari ne spio-
nau orice mișcare.

Eram preoți mulți și învățători și alți români de aceeaș soar-
tă. Intre noi erau unii preoți internați cu soții cu tot. Intre preo-
tesele române dela lacul Fertő se aflau Aurelia Goga, Maria
Morușca din Șeica Mare, Agneș Măcelar, Mărioara Iosef Co-

halm și altele, de care nu-mi mai amintesc acum. Cum stam mai deoparte, amărât de trista soartă cum prăznuiam o zi atât de sfântă ca ziua crucii, doamnele române mi-au făcut această cruce dintr'o tulpină de porumb ca amintire cerându-mi să fac o poezie.

O păstrez și astăzi ca un sfânt talisman al unor vremuri triste pentru viața noastră.

Atunci am scris versurile acestea :

„Cruce dela Fertö Megyes
Mult am plâns în a ta față,
Văzând cât de nestatornic
E norocul în viață.

Cruce dela Fertö Megyes
Sunt aici pe-un câmp departe
Făuresc zile de aur
Din speranțe spulberate.

Tu știi numai, cruce sfântă,
De ne-am mai întoarce iară
De-om mai săruta pământul
Mult iubit și-a noastră țară.

O ! rămâe-ne tăria
Și în greul ce mai vine !
Și sfințește-ne răbdarea
Și speranța 'n de mai bine..."

Pentru bisericuța din deal dela Solovăstru, de dorul altarului sfânt unde slujise de atâtea ori ,Părintele Vasile are accente de o nebanuită pătrundere sufletească :

„Ce mai faci dragă bisericuță din deal
Străjuind de veacuri un sfânt ideal?
Azi iarba 'nverzește pe pragul tău sfânt
Și-altarul jelește de dor de cuvânt

Și clopotul mândru cu dulcele-i glas
Ne-a zis într'o seară la toți „bun rămas"
Și jalea de-atuncia s'a 'ntins peste sat
Și-au mers mulți în lume, plângând ne-au lăsat.

Și 'n urmă plecat-a bătrânul preot
Cu cărțile-i sfinte, cu odăjdii cu tot
Și-l prinseră răii din drum și l-au dus
La marginea lumii, departe 'n apus

Ce mai faci dragă bisericuță din deal
Străjuind și astăzi un sfânt ideal?
Sperezi? Și cu tine departe 'n apus
Sperează și plânge Părintele-ți dus.

Și-o să reîntoarcă, ca mâine, ca azi,
Și toaca — a suna-o fără răgaz
S'audă din lume răzlețul popor
Și iar s'or întoarce la vetrele lor.

Și-o fi mare praznic atuncia pe deal
Și-a străluci iar soarele, în scumpul Ardeal.
Și s'or porni iarăși și rugi și cântări
Și s'a topi iarba înverzitei cărări".

(V. B. M.: *Din temniță și exil* (1916—1918) pag. 10).

Părintele Vasile n'a pierdut niciodată credința și nădejdea în
sfânta biruință a neamului. În exilul său a scris rânduri ca a-
cestea :

„Un dor, vezi, noi avem un dor
Copile, ca să se 'mplinească
Ai noștri trebuie să-și jertfească
Chiar și viața lor

Avem un dor de împlinit
Ce crește tot mai tare
Cum crește orice răzbunare
În sufletul rob.

Sus inimile noastre dară !
Cu noi e Dumnezeu cel sfânt
Un neam ce știe așa să moară
Va trăi veșnic pe pământ.

(op. cit. pag. 16).

Dumnezeu a binecuvântat atâtea jertfe și suferinți, suspine
și lacrimi cu cea mai sfântă și dorită dăruire: Poporul român s'a

întregit ! Un vis, un dor, un gând prea scump, încălzit ani și ani de simțirea și propovăduirea preoților altarelor sfinte și a celorlalți apostoli din satele noastre de slugi și iobagi de sub cuitropirea milenară străină.

Nu știu cum, dar când mi-am luat rămas bun dela părintele Vasile dela Solovăstru, am simțit că am luat cu mine ceva din sufletul său : partea dăruită de acest scump bătrân cu chip de prooroc al neamului nostru !

Părintele Vasile avea cuvinte atât de stranii !... Își lua rămas bun ca pentru totdeauna. Doamne, cât aș vrea ca astfel de apostoli să trăiască, mult, mult de tot, să adape din apa vie a sufletului lor, din învățătura și pilda jertfei lor cât mai mulți tineri, călăuzitori ai poporului !

Și mult aș vrea ca astfel de oameni să aibă parte de bătrâneți liniștite, de o pensie, de o mângâiere, spre a le fi tihnită și mulțumită trecerea spre veșnica odihnă !

Nu pot uita nicicând cuvintele cu care, cu ochi înlăcrămați m'a petrecut în zare :

— Să știi, dragă părinte, de nu vei mai veni pela noi și chiar de-o să mă uiți, eu tot am să-ți mai scriu, cât voi mai trăi !"

Ce suflet mare, ce inimă de aur !

Protopopul Stavrofor Ștefan Russu, ort. Tg. Mureș.

Născut la 28 Mai 1864 în com. Ida-Mare jud. Cluj.

Preot în 1889 pe seama comunei Nasna (Mureș) unde a păstorit până în anul 1902, când a fost ales protopop în tractul ort.-rom. Tg. Mureș, fiind și profesor la școalele secundare de aici Sf. Sa a împlinit până la 1927 și misiunea de confesor al garnizoanei Tg. Mureș.

— „În anul 1902 exista în Tg. Mureș o parohie cu 14 suflete și o mică bisericuță de lemn construită în 1793 de jupânul Storian Constantin; azi are două parohii cu 5000 suflete și una dintre cele mai monumentale catedrale din țară, care — fără să fie încă pictată — a costat până acum 22 milioane lei. În multe sate din acest tract s'au zidit biserici noi după Unire (e vorba de unirea politică românească). Așa, de pildă, s'au zidit biserici noi în următoarele comune : Berghia, Cerghid, Córnești, Iceland, — aci există o veche bisericuță declarată monument istoric—

Mureșeni — în construcție, Murgești — capelă, Moșumi — terminată dar nesfințită, Periș — sfințită anul acesta de P. S. Nicolae Colan, Praid — în construcție, Sângiorgiul de Pădure — în construcție; s'au renovat bisericile din : Corunca, Nasna, Sâncrai și Sângerul de Pădure.

Meritul cel mare al clădirii acestor locașuri ortodoxe revine în mare măsură părintelui protopop Ștefan Rusu..." (Prof. Ion Hurdubețiu: Realizări pe țărâm religioasă în protopopiatul Târgu-Mureș, ziarul „Universul” No. 357 din 30 Decembrie 1937).

Protopopul Rusu face parte din falanga acelor preoți de ispravă, români adevărați și păstori cu suflet de apostol, prin strădania cărora s'a ridicat zidirea sufletească în părțile de sus ale Mureșului și întreg Ardealul. Eu n'aș putea descrie durerea ce simte protopopul Ștefan Rusu, când vede cearta atât de păgubitoare dintre uniți și ortodoxi, în reromânizarea românilor secuizați de vitregia timpurilor. Ca un deplin cunoscător al situației, Sf. Sa a ajuns la concluzia că ar fi bine ca cele două mitropolii ortodoxă și gr.-catolică, să-și delimiteze zonele de acțiune în secuime; la zile mari românești, preoții celor două confesiuni să slujească împreună, etc.

Ce înțeleg cei mari din durerile unui sat depărtat? Cum să nu rămână buimaci țărânii noștri când aud atâtea ponegriri? Oare cu astfel de procedee se pot câștiga inimile românilor secuizați? Doamne, îndură-te spre noi! Și dacă sunt sate unde preoții celor două confesiuni nu-s certați, ci lucrează împreună în căminele culturale ale Fundației Regale „Principele Carol” ori în asociațiile „Astrei”, cum am constatat cu deosebită bucurie, aceasta înseamnă că cei mici sunt mai înțelepți, mai înțelegători ai sufletului poporului și neamului! Nu e o crimă, nu-i o nebunie curată, ca acum după ce ne-am învrednicit de am văzut sfânta uniune, în loc să muncim din toate puterile pentru ridicarea satului și poporului așa cum ne povățuiește M. S. Regele Carol II, preoții din sate în loc să dăruiască țărânului partea cea bună, ca să-l înalțe acolo unde trebuie și merită, să stea de certuri, să-i otrăvească cu tot felul de ambiții nejustificate? Oare n'a fost deajuns osânda robiei trecute?

Și când un protopop bătrân, un luptător naționalist cu experiență, un om care a trăit în bună prietenie cu protopopul gr.-catolic Câmpeanu, ajunge la concluzia delimitării zonelor

de influență între cele două mitropolii, înseamnă că toate celelalte încercări de dragoste, de înțelepciune, de frățietate, sunt excluse.

Ce sfat înțelept ne dă d-l profesor Nicolae Iorga în cartea : Sfaturi pe întunec, Buc. 1936, pag. 378, unde spune:

...,„Problema secuiască nu o vom rezolvi cu dușmănie și nici cu neîncredere, ci cu un larg simț de umanitate, cu o strictă grijă a dreptății și cu amintirea a tot ce ne leagă de acești oameni, cari au luptat sub steagurile lui Ștefan cel Mare, cari au ucis pe domnul nemeșilor, cardinalul Andrei Batory, cari au servit cu cel mai mare devotament pe Vodă Mihai pentru că era „viteaz” cași dâșii și cari sunt de generații întregi în casele de dincoace de Carpați cei mai activi colaboratori ai gospodăriilor noastre, ducând apoi în satele lor din marginea Carpaților, împreună cu o agonisită, greu muncită, care-i ajută să-și desvolte rosturile materiale, și multe amintiri de atingere cu ai noștri care nu sunt totdeauna din cele mai rele“...

Ce mare problemă națională este chestiunea secuiască și cât de păgubitoare este cearta confesională în acel loc de lume !

Eu cred și nădăjduesc cu toată puterea convingerilor mele că bunul Dumnezeu ne va învrednici acum sau peste un veac sau două să facem și întregirea religioasă, să fie o singură biserică națională, ortodoxă, că această stare de lucruri cu totul nefirească va înceta odată.

Cititorul va observa că am înfățișat suferințele tuturor preoților atât ale celor ortodoxi, cât și ale celor greco-catolici, cu aceeaș nepărtinire.

Durerea părintelui Ștefan este cu atât mai mare, cu cât Sf. Sa este unul din cei ce au pățimit pentru întregire. Iată ce ne istorisește despre aceasta :

— „In ziua de 15 August 1916, pe când mă aflam în slujba Sfintei Liturghii, mi-a sosit vestea îmbucurătoare: intrarea armatei române. Din acea zi s'a început însă și calvarul preoției noastre. La 17 August, am fost silit să părăsesc orașul căutând scăpare la socru-meu, răposatul preot Vasile Hodoș din com. Icelandul-Mare. La 9 Septembrie au venit aici 2 jandarmi unguri și m'au arestat, legându-mă în lanțuri în fața tuturor. Așa legat, m'au dus până în Căpușul de câmpie, iar de acolo până la

Band și apoi cu trenul la Tg. Mureș la închisoare. După 5 zile mi-au făcut percheziție domiciliară și m'au trimis în județul Sopron în com. Nagy-Marton.

Aci am stat până la 19 Aprilie 1917, când m'am îmbolnăvit și m'au trimes după cerere la Uioara, unde mi-au făcut operație. La intervenția medicului nu m'au mai trimis înapoi la Sopron, ci am rămas în Uioara ca internat, până la 28 Iulie 1918.

După reîntoarcerea la Tg. Mureș trebuia să mă prezint în fiecare zi la Primărie, până când cu ajutorul lui Dumnezor s'au ivit zorile libertății. La 1 Decembrie 1918 am luat parte la adunarea dela Alba-Iulia, ca președinte al comitetului județean național.

Am fost internat, deși am avut 3 fii și un ginere mobilizați în armata austro-ungară, luptători pe front. Un fiu a fost prizonier în Rusia și după patru ani s'a reîntors ca voluntar în regimentul Avram Iancu în 1919 și sosind acasă cu boală de intestine a fost operat — fiind însă prea târziu — a răposat în vârstă de 24 ani, având grad de sublocotenent în armata română"

Este de amintit și faptul că părintele Rusu a fost senator de Mureș în câteva legislații.

(Comunicarea părintelui pro topop Russu).

Pr. Octavian Petra, ort. Com. Ibănești.

Născut la 30 Nov. 1884 din familie pretească. Numit preot în Ibănești — comuna sa natală — în anul 1909, după moartea tatălui. Părintele Octavian a dus viață chinuită. Orfan de mamă la vârsta de 7 ani, crescut de cele 3 surori după cum s'a putut; când a ieșit deasupra necazului, i-a murit tatăl. S'a preoțit în locul lui. La un an după aceea i-a murit soția. Zdrobit sufletește a luat drumul Americii, de unde s'a întors în 1912. Era om hotărât, bun român.

La intrarea României în războiu, atât el cât și colegul său (parohia Ibănești are 4400 suflete din care 3700 ortodoxi-români și 2 preoți slujitori) preotul Vasile Gliga, au fost nevoiți să părăsească parohia din ordinul autorității maghiare, ducându--se la Reghin și apoi la Somșud. Aci au venit 2 jandarmi de l-au ridicat pe părintele Octavian. L-au dus la Tg. Mureș la închisoare și apoi l-au internat în jud. Sopron, mai întâiu la Fertő-Megyes și apoi la Fertő-Rakos, unde a stat 2 ani în lipsă și greutate, până

în Octombrie 1918. La 15 Noembrie 1918 preotul Octavian Petra a încetat din viață. Suferințele îndurate l-au călăuzit spre locașul cel de veci înainte de vreme.

(Comunicarea pr. Vasile Gliga din Com. Ibănești jud. Mureș).

Pr. Gliga Vasile, ort. Com. Ibănești-Sat.

Născut la 20 Aprilie 1887. Preot în 1911 în Com. Ibănești, unde slujește și astăzi. După ridicarea preotului Octavian Petra din com. Somșud, unde se refugiase, Sf. Sa a fost dus cu familie cu tot în com. Sân-Giorgi din jud. Cluj împreună cu alți 7 preoți, cu domiciliu forțat. Aci a stat 6 săptămâni. La întoarcerea acasă a găsit totul prădat. Până la 1 Decembrie 1918 i s'au intentat de unguri 15 procese cu tot felul de acuzații și bănueli nejustificate, trăind într'o adevărată tortură.

(Comunicarea pr. Vasile Gliga).

Pr. Nicolae Gliga, ort. Com. Râpa de sus.

Născut în Ibănești-Mureș, în anul 1864. Ales în 1886 preot al parohiei Râpa de sus, numită azi Vătava. Arestat la 1 Septembrie 1916 de jandarmi și închis la Tg. Mureș, în temnița municipiului, împreună cu preoții : Gligor din Șard, Vasile Muntenescu din Solovăstru, Ion Branea din Aluniș, Octavian Petra din Ibănești și învățătorul director Ion Borșianu din Deda. După 2 săptămâni au fost internați cu toții în jud. Șopron la Fertő-Megyes. A decedat în Februarie 1919, după reîntoarcerea din internare.

(Comunicarea pr. Ioan Maloș protopop ort. Reghin).

Pr. Gavril Maer, ort. Com. Toplița.

Născut în 1863. Preot în 1890 pe seama parohiei Idicel. Transferat în 1894 în Toplița. Arestat în 1916 la Tg. Mureș; apoi i s'a fixat domiciliu forțat în Com. Bobohalma (T-va-Mică), împreună cu soția și 6 copii, până în Martie 1918.

Pr. Maer Gheorghe, ort. Com. Toplița.

Frate cu Gavril. Născut în 1861, decedat în 1929. Absolvent al Academiei Teologice din Sibiu. În 1885 a fost preot în Toplița. În timpul războiului a stat în com. Deag (T-va-Mică) bolnav și suspectat de unguri, interzicându-i-se a veni în Toplița.

Pr. Mihail Todea, ort. Com. Săcalul de Pădure.

Absolvent al Academiei de Teologie din Sibiu. Arestat la 4

Sept. 1916 împreună cu Nicolae Hulea, socrul său, notar pensionar. Închiși la Tg. Mureș în temnița locală, transportați în orașul Șopron, unde au stat până la 10 Decembrie 1917. A decedat la 1 Mai 1926.

(Rap. No. 632 din 1937 al postului jand. Brâncovenești către legiunea Mureș).

Pr. Alex. Nicolescu, ort. Com. Stânceni.

Pr. Alex. Nicolescu, ort. Com. Aluniș.

— „Împreună cu preotul Todea au mai fost închiși preotul Alexandru Nicolescu din Stânceni, jud. Mureș și feciorul acestuia, preotul Alexandru Nicolescu din Aluniș jud. Mureș. Preotul Alexandru Nicolescu din Stânceni a fost închis din cauza denunțului notarului Mokoi Andrei că a subscris la împrumutul de războiu numai de frică, fiind naționalist român. Deaceea a fost și internat”.

(Rap. No. 632 din 1937 al postului jand. Brâncovenești către legiunea Mureș).

D. Kocsi Ioan din com. Aluniș ne arată că părintele Nicolescu (Nicolescu) a fost un mare naționalist, cu multă influență asupra sătenilor din Aluniș și satele vecine.

„Comuna Aluniș din județul Mureș este ultima comună în valea Mureșului spre Ciuc unde locuiesc Ungurii în masă mai mare. Marele merit al părintelui este că a împiedicat autoritățile ungurești de a maghiariza pe românii din sat, întreținând cu multe sacrificii biserica ortodoxă”.

Pr. Vasile Runcean, ort. Com. Lătureni.

Arestat la 19 Septembrie 1916 și închis la Cluj. Condamnat la 4 ani temniță grea, depus în „Csillagbörtön” din Seghedin, unde a stat până la 6 Noembrie 1918.

A murit în 1922.

Pr. Nicolae Matora, ort. Com. Mureș-Sângeorgiu.

La 15 August 1916 bătut în gara Sibiu de un polițai sas. Legat în lanțuri la Turda, escortat la Câmpeni, unde a stat închis până la 15 Aprilie 1917.

Pr. Șuteu Dorift, ort. Tg. Mureș.

„Părintele D. Șuteu, profesor la liceul „Alexandru Papiu Ilarian” din Tg. Mureș, a fost internat în Șopron”...

(Informator : Lazăr David, lic. teologie, com. Mureșeni-Mureș).

Pr. Ion Tăslăuan, gr.-cat. Com. Bilbor.

Născut în 1840. Absolvent al teologiei din Blaj. Hirotonit preot în 1873, de mitropolitul Lemeny, pentru comuna Pănet (Mureș), transferat în 1874 în Bilbor, unde a păstorit până în 1926, când a decedat. Arestat în 1916 împreună cu fiul său Cornel Tăslăuanu, duși la Curtea Marțială, închiși la Tg.-Mureș și apoi internați în Fertő-Megyes (Șopron) până la 25 Mai 1918, când s'au întors acasă.

(Rap. No. 383 din 1937 al postului jand. Toplița către legiunea Mureș cu privire la cei trei preoți de mai sus).

Pr. Petru Gora, gr.-cat. Com. Fărăgău.

Născut în 1863 în com. Miloșel (Mureș). Preotit pe seama parohiei Sântu (Mureș). După 9 ani, transferat în Com. Fărăgău. Aci a slujit până în 1934, când a decedat.

„În anul 1916 Septembrie 7, în timp ce oficia înmormântarea unui refugiat, l-au înconjurat 7 jandarmi unguri, l-au dus în Com. Teaca, ținut 15 zile arestat. La 22 Septembrie, l-au transportat la Cluj; scuiat, bătut, închis într-o cameră subterană, dormind pe ciment, mâncare mizerabilă. La 25 Octombrie 1916 internat în Com. Cabold (Șopron) până la 15 Mai 1918.

(Rap. No. 491 din 1937 al postului jand. Tonciu către legiunea Mureș).

(Informatori: Pr. Canonic Aug. Folea, Blaj; Pr. Canonic Nic. Popp, Blaj; Pr. Crișan Ion, notar consistorial, Blaj; Dl. Apostol Oprea, inv. Com. Furduești-Argeș).

(Vezi și actele din arhiva metropolitană, Blaj, ale preoților propuși spre decorare).

Pr. Ioan Oprinca, gr.-cat. Reghin (parohia II-a).

Născut în 1893, August 10, în Com. Găbud-Alba.

„În anul 1916 când a intrat România în războiu, eram acasă la părinți în Găbud, ca absolvent al anului III al Academiei teologice din Lugoj. După două zile, ni s'a făcut o percheziție domiciliară foarte amănunțită, apoi am fost arestați imediat împreună cu tatăl meu Ariton Oprinca și sora mea Maria, care avea atunci vârsta de 18 ani (azi soție de preot în com. Căpâlna jud. T-va Mică) și duși la secția de jandarmi din Com. Ciuci; de aici am fost escortați la Noșlac și Războeni și apoi la închisoarea „Farkas Utca” din Cluj, încuiati în celule separate, supuși la interogatorii, mai ales noaptea. Eram învinuit de spionaj pentru

România, că aş fi numărat trenurile care mergeau spre front, că aş fi indus în eroare o companie de soldaţi germani arătându-le un drum greşit etc. La sora-mi au găsit în manuscris poezia : „Vrem Ardealul” dată de un tânăr. A scăpat relativ uşor, susţinând că o are dela un teolog mort de tifos cu câteva luni mai înainte.

După multe debateri fără rezultat am fost trecuţi la poliţie în convoiu de 20 persoane, apoi în altă închisoare numită administrativă, unde am stat două săptămâni.

De aici, internaţi la Sopron Com. Ritring (Reczeny). Aproape la un an ni s'a dat voe să ne întoarcem acasă. A sosit apoi plinirea vremii ; visul naţional a luat fiinţă. La marele praznic preoţii au rămas mai înapoi ; notarul Fülöp Gabor din cauza căruia am suferit atâta, ca unul ce ne-a denunţat, a primit o slujbă înaltă la Cluj, deşi chiar sub unguri a fost destituit pentru jafurile lui.

Meritele preoţiei în luptă pentru unirea tuturor Românilor le va înscrie însă istoria la loc de cinste.

(Declaraţia Pr. Ioan Oprinca făcută la Comisariatul de Poliţie Reghin).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Arton Popa, gr.-cat. Reghin.

Arestat chiar din biserică în Septembrie 1916 de doi jandarmi unguri. Internat la Sopron (Fertő-Rakos) până în Iunie 1917.

(Pentru cei trei preoţi de mai sus: Seb. Stanca: op. cit. pag. 98, 112, 116).

Pr. Alexandru Gligor, gr.-cat. Com. Sard.

Român hotărât. Chip de luptător. Mărturisirea suferinţelor sale înfăţişează o viaţă de sbucium pentru ideea naţională.

Iată ce istoriseşte Sf. Sa :

„Ca preot în Andraşfalău m'au persecutat reformatii, iar guvernul unguresc sub cuvânt că sunt mare român mi-a retras ajutorul dela stat. Ca preot în Şard, m'a persecutat episcopul de Hajdudorog pentru sentimentele mele româneşti.

În 1903 mi-au incendiat casa. La 23 Martie 1915 m'au deţinut Tribunalul din Tg. Mureş m'a osândit la un an şi jumătate puşcărie ca trădător de patrie. La 29 August 1916 m'au escortat la Sopron şi internat în Fertőmegyes până la 8 Mai 1917. În urma

mizeriei de acasă, soția mi-a murit la 27 Decembrie 1917. Am fost jefuit de tot ce am avut".

(Sib. Stanca : Contribuția preoției române din Ardeal. Cluj, 1925, pag. 74).

Protopopul C. Câmpeanu, gr.-cat. Tg. Mureș.

D. profesor Nicolae Iorga înfățișează chipul acestui mare luptător român în următoarele cuvinte :¹⁾

„Nu-l vom uita ușor pe acest vechiu și atât de bun prieten care era însuși tipul preotului din vremea veche în Ardealul stăpânit de străini, dar fremătând sub jug și setos de ceasul liberării.

Era în el tot ce osebia, ce osebește încă, în câțiva supraviețuitori, pe acest superior exemplar de rasă, pe atât de tare la suflet, pe cât de modestă-i era înfățișarea materială: figură tăiată aspru ca de secură țărănească în lemn de tisă, ochi când strălucitori de veselă bunătate, când umezi de lacrimi, când scăpărători de mânie împotriva nedreptății și asurpririi. Unul din acele glasuri care par'că au în ele îngrămădite dureri de lungi generații cărora mâna dușmană li-a stat pe tarele grumaz.

Și, mai presus de orice, în sărăcia și smerenia lui, omul de cuvânt și omul de credință.

Din școala durerii ieșiau astfel de oameni".

JUDEȚUL MUSCEL

Pr. Ion Moisesescu, ort. Com. Domneștii de Sus.

„Decedat în 1919. A fost bătut de germani pentru că nu a voit să spună unde sunt ascunse clopotele bisericii".

(Adresa No. 2163 din 6 Aprilie 1936 a Prefecturii Muscel).

Pr. Iacob Constantinescu, ort. Com. Mihăești.

„Bătut și închis de dușmani".

(Aceașă adresă No. 2163 din 1936).

1) N. Iorga: Oamenii cari au fost, București 1939, pag. 202.

Pr. I. P. Ariniș, ort. Com. Corbi.

„Condamnat 14 zile închisoare, pe care a executat-o la penitenciarul C. Lung, pentru sentimente antigermene”.

A mai executat încă 22 zile închisoare și amendat cu suma de 1200 lei, luându-i-se toate vitele și obiectele gospodărești pentru sfaturile date populației.

(Raportul Preturei Plășii Râul Doamnei, Muscel).

Pr. A. Dragomirescu, ort. Com. C. Piscului.

„Și-a dat toată silința ca populația să nu fie terorizată de dușmani, iar prin propriile sale intervențiuni a salvat avutul sătenilor. Todeauna a dat dovadă de bun patriot”.

(Rap. Preturei Plășii Râul Doamnei, Muscel).

Pr. N. Stângescu, ort. Com. Vrancești.

A fost maltratată de soldații nemți, judecat, pentru motivul că ar fi spus că „nemții sunt spurcați”.

(Acelaș raport).

JUDEȚUL NĂSĂUD

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Constantin Flămând, gr.-cat. Com. Josenii-Bârgăului.

A organizat cel dintâi garda națională în comuna Rusul-Bârgăului. În prezent se află profesor de religie la liceul Alexandru Odobescu din Bistrița.

(Adresa No. 7024 din 8 Mai 1936 a Prefecturii Năsăud).

Pr. Pop Augustin, gr.-cat. Com. Prislop.

....„Arestat și maltratată de autoritățile maghiare în anul 1916, trimis în lanțuri pe jos din com. Breaza până la Reteag, ambele în județul Someș. Din Reteag dus la închisoarea din Dej, unde a stat dela 9 Octombrie 1916 până la 20 Aprilie 1917, când a fost eliberat”.

(Adresa No. 7024 din 8 Mai 1936 a Prefecturii Năsăud).

Pr. Dr. Prof. Titus Mălaiu, gr.-cat. Năsăud.

Părintele Mălaiu, profesor la Academia teologică greco-catolică din Cluj, a păstrat vie flacăra naționalismului nostru. Student la Cluj, apoi la Budapesta unde, într'un beciu, tipărea reviste românești pentru susținerea drepturilor noastre, ca un

vrednic continuator al drumului memorandiștilor. Arestat, bătut și trimis la Seghedin.

În 1918 a înființat gărzile naționale. Într-o seară, pe când vorbea de ceasul ridicării jugului străin, jandarmii unguri l-au prins, l-au bătut, supus unor suplicii îngrozitoare și trimis imediat în urma unei sentințe a tribunalului maghiar din Cluj, din nou la Seghedin, unde a stat 3 luni. Lupta dusă de el stă și astăzi ca un exemplu viu în fața tineretului, care-i ascultă prelegerile la catedra dela Cluj".

(Comunicarea d-lui Gh. Vlăduță, lic. drept, Com. Ciacova-Timiș).

JUDEȚUL NEAMȚ

... „avem onoare a vă comunica, că din rapoartele primite până în prezent nu suntem sesizați ca vreunul din preoții acestui județ să fi fost omorât sau schingiuit de dușmani în timpul războiului 1916—1918 și nici n'a suferit închisoare...".

(Adresa No. 3375 din 20 Aprilie 1936 a Prefecturii județului Neamț).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JUDEȚUL ODORHEI

Pr. Muică Teodor, ort., Com. Sângeorgiul de Pădure.

... „M'am preotit în 1906 — spune Sf. Sa — încredințându-mi-se parohia Sângeorgiul de Pădure unde slujesc până astăzi, într-o regiune săcuizată. Am întâmpinat mai ales sub regimul maghiar piedici de neînchipuit.

Școala primară confesională ortodoxă română — susținută de biserică fără nici un ajutor dela statul maghiar — mi-a cauzat multe neajunsuri și persecuții din partea stăpânitorilor...

La începutul războiului am fost mobilizat ca preot militar de rezervă la Reg. 2 Honvezi din Oradea, dar în momentul din urmă m'au revocat și trimis la vatră fiindcă „nu prezentam garanția suficientă din punct de vedere al interesului de stat". Atâta pagubă l Acasă, pe lângă preoție am făcut și pe dascălul la școală, fiindcă învățătorul român era dus pe câmpul de luptă.

La 1 Septembrie 1916, după intrarea României în războiu, m'am văzut silit de autorități să mă refugiez cu soția și 5 copii

(al 6-lea s'a născut în refugiu) în comuna Tur lângă Turda. Fiind căutat de jandarmi mi-am tot mutat domiciliul, să nu-mi dea de urmă. În Decembrie 1916 m'am întors în comună, unde am găsit totul distrus.

În 1917 persecuțiile s'au intensificat. Nu era săptămână ca locuința și dependințele să nu-mi fie răscolite pentru arme și broșuri de propagandă românească.

La 23 Decembrie 1917 a venit în comună procurorul parchetului Tg.-Mureș împreună cu judecătorul de instrucție chemând prin bătae de tobă pe toți locuitorii români dela 16 ani în sus, bărbați și femei, pentru a-i cerceta dacă în cuvântările din biserică am vorbit împotriva statului maghiar și dacă am îndemnat poporul să scuie tricolorul maghiar etc. Au fost audiați și consilierii parohiali, fiecare separat. Bietele femei frământau colacii de Crăciun și cu mâinile din aluat erau silite de jandarmi să se prezinte la instrucție. Era o jale de nedescris dar și multă mângâiere am avut ! Un Crăciun cu multă mulțumire sufletească, fiindcă nu s'a aflat nici un luda care să-și trădeze preotul.

În anul 1918 am fost trimis în fața curții marțiale din Cluj, acuzat că am condus armata română prin potecile munților Călimanului.

După prăbușirea monarhiei am înființat și noi Românii din comuna noastră garda națională, precum și un consiliu național, singurul în regiunea aceasta. La 1 Decembrie 1918 am trimis și reprezentanți la Alba-Iulia, să nu lipsim dela marea sărbătoare"...

(Comunicarea pr. Teodor Muica însoțită de adresa No. 3568 din 1937 a legiunii de jandarmi din Odorheiu).

Pr. Moldovan Gheorghe, gr.-cat., Com. Bezidul-Nou.

Acuzat de spionaj în favoarea Românilor, bănuie că le-ar fi procurat date asupra situației frontului maghiar, bucuria ce a manifestat în 1916 când trupele vechiului regat înaintau în Ardeal... pentru toate acestea jandarmii unguri și primarul Palfi Sigmund din Bezid l-au arestat, l-au bătut, pornindu-l spre Odorhei... De atunci până azi, nimeni nu știe nimic, nici o urmă despre dânsul.

(Adresa No. 3079 din 24.III.936 a Prefecturii Odorhei).

JUDEȚUL OLT

Pr. Constantin N. Păunescu, ort. Com. Radomirești-Olt.

A fost împușcat de germani fără nici o vină. Cea mai bună lucrare ce s'a scris până în prezent asupra acestui caz nenorocit este broșura : „Din grozăviile războiului mondial” a părintelui O. D. Săndulescu din Com. Bogdana-Teleorman, Tip. Lumina Teleormanului din T.-Măgurele 1924 ; lucrare ce cuprinde și istorisirea d-lui Anastasie Nota, proprietar și din care am extras unele date, folosindu-mă și de Rap. Primăriei Com. Mihăeștii de Jos-Olt, No. 267 din 28 Martie 1936, precum și de alte informații verbale.

Primăria com. Mihăeștii de Jos arată că uciderea preotului s'a întâmplat în chipul următor :

„A fost împușcat în Com. Drăgănești-Olt de Germani pentru motivul că servitoarea sa Marița N. Fleancu din com. Mihăeștii de Jos-Olt a găsit o grenadă „Cpt. Savopol” și având numai trei zile până când termina serviciul la preotul Păunescu, a ascuns-o, voind s'o ducă acasă la părinții săi părându-i frumoasă. Soția preotului a trimis-o în altă cameră să aducă un fier pentru ridicatul Țesului (un fel de strachină mare sub care se coace pâinea) i-a căzut grenada din sân, a făcut explozie, omorând-o pe loc.

Preotul a fost ridicat de nemți cu întreaga familie și după câteva zile de suferință și tortură în închisoarea din Drăgănești-Olt, a fost împușcat în asistența soției, copiilor și tatălui, după ce în văzul său i se săpase groapa”.

D-l Anastase Nota, proprietar în Crăciuneii de Jos (Radomirești), care a fost închis cu preotul, istorisește întâmplarea în chipul următor :

„O servitoare a preotului găsim o granată germană și părându-i-se frumoasă a luat-o și a ascuns-o în bucătăria preotului, fără știrea nimănui.

În ziua de 15 Februarie ora 3 p. m. nerăbdarea a împins-o să umble din nou la granată. Aceasta explodând a omorât-o pe loc și a deteriorat și o parte din casa preotului.

Postul de poliție din sat a anunțat comandatura, iar preotul cu familia și alte două femei la care deasemeni s'au găsit grămate, au fost supravegheați toată noaptea de nemți.

A doua zi 16 Februarie, preotul C. Păunescu a fost arestat de poliție. Au venit din Drăgănești patru ofițeri și judecătorul lor și a întrebat judecătorul cu cine are prietenie mai intimă. Oamenii m'au spus pe mine. Imediat a trimis doi soldați și m'au luat de acasă și m'au dus la arest unde am găsit pe preot... Pe la orele 11, mi-aduc aminte era o zi de iarnă grozavă, am fost transportați noi și preoteasa împreună cu cele două femei la care s'au găsit granate la închisoarea din Drăgănești, unde mai erau 12—13 condamnați.

În ziua de 18 Februarie preotul își face testamentul. Marți a fost judecat (21 Februarie 1917 N. A.), iar la orele 5,30 preotul a fost pornit la locul execuției".

Preoteasa a fost condamnată la 2 ani închisoare iar celelalte două femei la câte un an. După 6 luni preoteasa a fost grațiată; în acest timp însă doi din cei trei copii orfani, au urmat pe tatăl lor în lumea veșniciei. Deși judecătorul îi făgăduise că va aproba să fie îngropat în comuna natală Mihăeștii de Jos, nu s'a ținut de cuvânt. Tocmai după un an, la 21 Februarie 1918, preotul a fost exhumat din Drăgănești și dus la Mihăeștii de Jos, unde i s'a făcut mormânt frumos după ultima sa dorință...". Așa dar preotul C. Păunescu a fost slujitor în com. Rădomirești; închis, judecat și împușcat în com. Drăgănești unde a și fost îngropat timp de un an, apoi desgropat și dus la Mihăeștii de Jos, comuna sa natală.

Din informațiile mele personale am ajuns la următoarele concluzii : Trei au fost cauzele morții preotului C. Păunescu :

I. Germanii voiau să dea o pildă de o deosebită asprime în fața populației române. Faptul că numai cu puțin timp înainte condamnaseră la 10 ani închisoare în Germania pe preotul Alexandru Georgescu din Dăneasa, nu li se părea suficient.

II. Nenorocita coincidență de a fi găsit grenade și la cele două femei, ceea ce a constituit un grav punct de acuzare de complot. Dealtfel chiar sentința de moarte a preotului începe cu aceste cuvinte:

„Neexecutând ordinul imperial și complotând în contra armatelor germane, sunteți condamnat la moarte".

III. Mai există încă un lucru și nu înțeleg de ce îl trece cu vederea d-l Anastasie Nota în istorisirea sa. Poate nu l-o fi găsit întemeiat. Eu sunt informat că preotul Constantin Păunescu, fiind

om demn, văzându-și de biserică și neavând obiceiul temenelor ca alții înaintea sa, nu prea era pe placul unui proprietar de acolo, care a și murit curând după preot și care i-a făcut atmosferă rea în fața nemților. Dealtfel singur d-l Nota spune la pag. 8 a cărții amintite că răposatul preot Păunescu „la auzul acestei vești nenorocite (condamnarea la moarte N. A.) îngenunche pe paele din camera arestului, făcându-și rugăciunea cea din urmă și rostind în auzul tuturor, cuvintele: „Iartă-mă Doamne și primește-mă în împărăția Ta, căci eu mor nevinovat, sângele meu stă deasupra lui Victor Tâlmaciul”.

Că a murit nevinovat, că împușcarea lui constituie una din cele mai mari nelegiuiri, acestea sunt mai pre sus de orice îndoială. Chiar nemții au fost convinși de nevinovăția lui, lucru recunoscut numai câteva luni în urmă de însuși comandantul etapei, care fiind mutat la altă comandatură s'a pronunțat în ziua plecării că „a fost mulțumit de această etapă, dar pleacă cu inima mâhnită de moartea preotului”, iar faptul că soldații germani dela postul din Drăgănești i-au pus în ziua de Joi-Mari 1917 flori pe mormânt, sunt încă o mărturisire a nevinovăției acestui preot mucenic.

Că preotul Constantin N. Păunescu a fost preot adevărat, cucernic, serios, cu suflet ales, se vede și din testamentul scris în fugă în închisoare și încredințat d-lui Anastasie Nota, care la 15 zile după moartea lui, a fost liberat. Iată cuprinsul testamentului:

Sâmbătă 18 Februarie 1917

TESTAMENT

Iubite tată, mamă, frați, surori, soție iubită și copilașii mei iubii.

De o fi să mor, să știți că sunt nevinovat întrucât absolut n'am știut că în casa unde eu stau să se găsească rămasă dela soldații germani sau să fie spre nenorocirea familiei mele, de vreun rău voitor adusă o granată germană, care mi-a cauzat nenorocirea.

Am fost bolnav de tristețe și rău tratat în închisoare.

Zino, soție mult iubită, de vei păstra veșnic amintirea mea, nu te vei mai căsători cu nimenea.

Eu zic : nu învrednici pe nimeni să-și bată joc de acela ce am fost numai eu.

Aibi grijă de copii să învețe carte pentru a deveni oameni cu vază în toată țara, ajută-i și cheltuiește totul cu ei.

Toți banii depune-i pentru copii și să stai la tata. Nu fii risipitoare și răzătoare. Ai la tine niște bani ai Bisericii, să-i dai Epitropiei și să primești adeverință.

Deosebit ai la tine 2040 lei în hârtii, afară de monedele de aur, verighetele și ceasornicul de aur.

Ai grijă să nu răză lumea nici de tine, nici de copii. Fii femeie serioasă.

Faceți-mi pompă și să pretinzi preoților slujbă rară, înge-rească, știi tu cum îmi plăcea mie.

Vei lua vestmintele noi dela biserică toate și vei da Bise-ricii pentru ele 300 lei, adică mai mult decât costă ele sau vei lua altele, în schimb mă veți îngropa cu ele.

Să-mi faceți cavou frumos, cu cruce bună și cu fotografia mea în ea la Mihăeștii de Jos.

Dumnezeu să vă aibă în pază.

(ss) **Preot C. N. Păunescu**

Preotul Alexandru Georgescu, ort., Com. Dăneasa-Olt și soția sa preoteasa Anghelina Georgescu.

„Pe motiv că au blestemat poporul german și au vorbit necuviincios, au fost condamnați, preotul la un an și soția la 6 luni închisoare, duși la Berlin spre a-și executa pedeapsa. După 6 luni soția a fost eliberată și a venit acasă bolnavă; iar preotul la expirarea termenului de un an, a încetat din viață la închisoarea din Berlin unde a fost înmormântat”.

(Rap. primăriei Comunei Găneasa județul Olt, No. 537 din 6 Aprilie, 1936).

Preotul Oprea D. Săndulescu din Bogdana - Teleorman și d-l Anastasie Nota din Radomirești afirmă că preotul Georgescu a fost condamnat la 10 ani închisoare, nu la 1 an.

Oricâtă ar fi fost pedeapsa, adevărul istoric este unul și acelaș: preotul Georgescu a încetat din viață din cauza suferințelor îndurate la un an după ce a fost închis și tot acolo, adică la Berlin, a fost înmormântat.

JUDEȚUL ORHEI

Pr. Pavel Cărăuș, ort., Com. Sârcova.

....„Avem onoare a vă raporta că în anul 1917—1918, când se retrăgea armata rusă de pe frontul românesc, oprindu-se în satul Fuzovca pendinte de această comună, preotul Pavel Cărăuș a fost rău chinuit de bolșevici, arzându-i mâinile și picioarele pentru că nu voia să le dea bani, din care cauză în scurt timp a și murit...”.

(Rap. No. 473 din 14 Martie 1936 al Primăriei Sârcova către Prefectura Orhei).

Pr. Filip Svetlov, ort., Com. Isacova.

În timpul revoluției rusești 1917—1918 a fost urmărit timp de aproape 3 săptămâni de soldații bolșevici pentru a-l omori, scăpând prin ascunzători în stuful râului Răut.

Părintele Filip Svetlov luase inițiativa cu mai mulți gospodari din Isacova să nu îngăduie soldaților bolșevici să devasteze avutul obștesc și să se dedea la dezordine.

Scăparea i-a fost fuga și ascunderea, îndurând destulă mizerie.

Aceste informațiuni le dăm precise fiind bine cunoscute de noi”.

(Rap. Primăriei Com. Isacova No. 617 din 4 Martie 1936, către Prefectura Jud. Orhei).

Pr. Ioan Porubin, ort., Sat. Puțunteii-Mari, Com. Dâșcova.

În vremea revoluției ruse din 1918 era preot în Hulboca. Niște soldați cazaci s'au introdus în casa femeii Anastasia Cornea, dând drumul unui butoi cu vin după obiceiul lor, îmbătându-se. Preotul Porubin a fost chemat de femei să intervie, ceea ce a și făcut. Erau 4 cazaci. S'a strâns și lume din sat și oamenii le-au aplicat pedeapsa binemeritată: doi au scăpat în fugă și doi bătuți drept învățare de minte.

Din cauza aceasta, preotul s'a pomenit pe la miezul nopții cu 12 cazaci conduși de un ofițer, torturându-l. Din fericire, iarăși s'a strâns lumea în curte la preot și în învălmășală a putut să fugă cu soția și copiii, ascunzându-se într-o clucă de stuf la un vecin, fiind apoi pândit și căutat zile dearându-l. De

aici s'a ascuns în turta bisericii. Spre norocul său, cazăcii au primit ordin de plecare spre Rusia, scăpând astfel sănătos.

(Rap. Primăriei Com. Dăscova No. 342 din 14 Martie 1936, către Prefectura jud. Orhei).

(Declarația scrisă a preotului Ion Porubin din satul Puțunteii Mari-Orhei).

Pr. Toma Dăniță, ort., Com. Ghirișeni.

În luna Octombrie 1918, preotul Toma Dăniță a fost atacat la locuința sa din Ghirișeni de o ceată de 11 bolșevici, veniți dela Călărași cu gând să-l jefuiască. Spre norocul Sf. Sale, populația din sat a prins de veste și a sărit fiecare cu ce avea, sape, coase, puști, asupra bolșevicilor-omorând doi din ei, iar restul au scăpat cu fuga.

Preotul era foarte iubit de poporeni.

Locuitorii din Ghirișeni povestesc în graiul lor frumos moldovenesc cum în toamna anului 1919 părintele Toma a căutat să mulțumească întregului sat pentru binele făcut, chemând pe toți oamenii în curtea sa: „au făcut masă mare ca în vremea dedemult pentru locuitorii acestui sat și le-au dat un butoi de vin pe care l-au cinstit (băut) populația în curtea preotului, unde le-au făcut și masă ca drept mulțumire că l'au scăpat dela moarte din mâinile bolșevicilor. Și vezi Doamne, noi nu uităm asta”.

În prezent, preotul Dăniță este pensionar, locuind în Com. Râciula (Orhei) .

Pr. Roșca Teodor, Com. Hoginești.

Înainte de război a slujit ca preot în satul Verejeni. În timpul revoluției rusești, bolșevicii de peste Nistru și chiar localnicii se organizau în cete de jefuiau poporul.

Preotul Roșca și familia sa și-au găsit scăparea ascunzându-se prin clucile de ciocani, prin pivnițe, în biserică. Într-o zi însă a fost prins de o ceată de bolșevici, cari erau să-l omoare, dacă în acea clipă n'ar fi venit alți 2 bolșevici, vestindu-i să fugă, că vin Românii. Bolșevicii i-au trimis în urmă vorbă că nu-l vor lăsa cu viață, de aceea preotul a plecat la Hoginești, mai departe de eapa Nistrului, unde se află și azi.

(Rap. No. 175 din 1937 al șefului postului jand. Hoginești, către legiunea Orhei).

Pr. Filip Meihul, ort., Com. Șoldănești.

În noaptea de 7 Iulie 1917 o bandă bolșevică i-a atacat casa. Preotul știa rusește și a auzit cum bolșevicii se sfătuiau pe prispă afară cum să-l omoare. Altă scăpare n'a avut decât în podul casei. În timp ce banda izbia ușa s'o spargă, au sărit vecinii și i-au alungat.

(Rap. Șefului postului Șoldănești No. 225 din 1937, către legiunea Orhei).

JUDEȚUL PRAHOVA

Pr. Dumitru Zaharescu, ort., Com. I. Gh. Duca.

„În comuna I. Gh. Duca a fost bătut și schinguit de soldații bulgari, preotul Dumitru Zaharescu, în etate de 60 ani, cu scopul de a-l jefui.

În urma acelor suferinți preotul a încetat din viață la un scurt interval.

(Rap. Preturei Plăși Uralți-Prahova No. 259 din 17 Martie 1936).

Pr. Panait Gheorghe, ort., Com. Fântânele.

„În comuna Fântânele - Prahova a fost bătut și maltrat de soldați unguri, preotul Panait Gheorghe, în etate de 37 ani, care fiind și bolnav, a încetat din viață în anul 1917”.

(Acelaș raport No. 259 din 1936).

Pr. Gheorghe Popescu, ort. Com. Aricești-Rachitan.

A fost ridicat, bătut și închis împreună cu prizonierii pentru motivul că s'a găsit în casa sa un echipament de sublocotenent al fiului său care era pe front, iar dușmanii credeau că și posesorul lor s'ar afla în comună”.

(Rap. Plăși Filipești No. 584 din 10 Martie 1936).

Pr. Nicolae Popescu, ort. Com. Țintea.

Preotul paroh Nicolae Popescu a fost arestat pentru învinuirea de a fi tăiat rețeaua telefonică din raza comunei”.

(Acelaș raport No. 584 din 1936).

Pr. Gheorghe Diaconescu, ort. Com. Vlădeni-Prahova.

Născut în com. Băicoi în anul 1861. Hirotonit preot în parohia Dițești-Prahova. În anul 1888, transferat la Vlădeni. A

fost bătut de un căpitan german, din care cauză a avut o hemoragie pulmonară, căzând bolnav la pat. În acest timp boala s'a complicat ; tifosul exantematic și-a făcut loc. La 16 Mai 1917 preotul Diaconescu a încetat din viață.

(Acelaș raport No. 584 din 1936).

Primăria Urbei Predeal, prin raportul No. 668 din 17 Martie 1936 raportează Preturei Plășii Sinaia următoarele :

„În timpul războiului întregirii, călugărul **Ignat Nistor**, ort. dela mănăstirea locală a murit de emoție din cauza căderii unui obuz în imediata lui apropiere“.

Ieromonahul Nicandru Prodan, ort. Ms. Predeal a fost bătut și chinuit de trupele inamice germane, bănuir de spionaj pentru care motiv—după declarația sa— a și fost condamnat la moarte. A scăpat cu fuga.

(Acelaș raport No. 584 din 1936).

Pr. Petre Provian, ort. Com. Bucov.

Un lucru de mare însemnătate ar fi să știm câți fii a avut tagma noastră preotească pe frontul de luptă, fie ca ofițeri, fie ca soldați. Iată de pildă cazul preotului Provian din Bucov care a trimis 7 feciori și 2 gineri să moară pentru țară !

Sf. Sa a fost bătut de germani și n'a scăpat decât cu fuga. „Într'una din nopți —istorisește Sf. Sa— m'ampomenit că bate cineva la ușă și totdeodată aud spărgând geamurile, strigând : „popa deschidel!“ Când am deschis au și început să mă lovească cu paturile puștilor zicând : „banii băncii“. La țipetele mele au venit alți nemți, cari s'au luat la ceartă cu cei dintâi, în care timp am fugit prin grădină la vecinul Năstase Petrescu. Au tras cu puștile și m'au urmărit căutându-și la acest vecin, dar fiind ascuns în plapomă lângă el nu m'au găsit. Mi-au luat tot din casă, mi-au sfâșiat hainele aruncându-le gramadă în mijlocul curții.

Îmbrăcat în niște haine ale vecinului, fiindcă eu fugisem în cămașă și desculț, m'am dus la comandatură la Ploești, unde m'au desbrăcat și au văzut cele 11 vânătăi pe corpul meu, mâna și piciorul țepene. M'au dus la spital și după 8 zile mi-au dat drumul.“

(Adresa No. 4500 din 29 Aprilie 1936 a Prefecturii Prahova).

(Relatăriile preotului Petre Provian).

Pr. Ioan Buzeteanu, ort. Com. Secăria.

„A fost bătut, arestat și judecat la comandatura din Comarnic la 29 luni e 1917, făcându-i-se și mari pagube”.

(Relatările preotului Buzeteanu).

(Rap. No. 127 din 28 Martie 1936 al notariatului Cecăria).

Pr. Gheorghe Gr. Popescu, ort. Com. Puchenii-Moșneni.

Preotul Gheorghe Gr. Popescu a fost bătut de Unguri în luna Aprilie 1917, legat de mâini și de picioare cu fiare și ținut într'o pivniță, pe motiv că ar fi contra dinastiei ungurești. Din cauza maltratărilor, a încetat din viață la data de 8 Noembrie 1917.

(Rap. Preturei Plășii Câmpu-Prahova No. 603 din 11 Martie 1936).

(Rap. No. 346 din 1936 al notarului comunei Puchenii-Moșneni).

Pr. Avram Ionescu, ort. Com. Târlești- Prahova.

Fiind bănuț de comandatura germană din Vălenii de Munte că ține ascuns pe fratele său Ionescu Ștefan, — atunci căpitan în armata română, azi generalul comandant al diviziei de grăniceri din București, — ca să facă spionaj, ceea ce nu era adevărat, părintele Avram Ionescu a fost ridicat chiar din biserică în ziua de Sf. Ioan 1917 și dus la Comandatură, unde l-au ținut într'o carceră timp de 8 zile în frig și fără hrană, amenințat cu moartea dacă nu spune unde îi este fratele. În urmă l-au liberat, bănuiala germanilor nefiind întemeiată.

(Comunicarea pr. Avram Ionescu).

JUDEȚUL PUTNA

Pr. Ștefan Andronescu, ort. Com. Răstoaca.

Părintele Ștefan, cunoscut prin părțile putnene sub numele de „popa Sandu”, se trăgea dintr'un îndelungat fir de neam preotesc, cu toate că taică-său a fost numai un modest dascăl bisericesc.

Om născut din brazda pământului, crescut în coclaurii dintre apa Putnei și gârla Morilor în satul Balta Raței, a fost din cei vechi preot după rânduială și duhovnic după canoane, cinstindu-și preoția, apărând pravila cu prețul vieții, cum se va vedea mai jos.

Băiatul dascălului Ștefan din Balta Raței a văzut lumina zilei în anul 1854, în zodie de războiu și vărsare de sânge, când în rășărit începuse războiul Crimeei și tot într'o vreme de amarnice încercări și din cauza lor i- a fost dat să doarmă somn de tihnă odihnă, cu nădejdea mântuirii poporului pe care l-a păstorit până în Noembrie 1918.

Pentru vremea lui a fost destul de învățat. Popa Sandu și-a început pregătirea preoțească când se iviau zorii deșteptării noastre culturale, când spiritele se frământau spre mai multă luminare și ridicare a poporului. Cele 4 clase de seminar dela Buzău între 1868-1872 însemnau mult pentru un copil de sat, o năzuință frumoasă destul de împlinită.

A venit în sat la Biliștei-Putna, căsătorindu-se cu Smaranda, fata lui popa Chiriță de acolo, unde a și fots hirotonit, slujind ca preot ajutor al socrului său până în 1910, când a trecut la parohia „Dumbrăvița” Com. Suraia. Aici și-a împlinit după cuviință datoria servind lui Dumnezeu și oamenilor până în 1917 când venind mare cumpănă peste țară, s'a stabilit frontul Siretului în părțile acestea. Cum comuna Suraia este situată pe malul drept al apei Siretului, toți locuitorii au fost evacuați.

Popa Sandu s'a dus la Răstoaca, sat la 8 km. de linia frontului la o fiică a sa. Aci a slujit ca preot, întrucât parohul din Răstoaca era refugiat în Moldova.

Toate au mers cum au mers, însă prin luna Februarie 1917 s'a întâmplat în Răstoaca un fapt neobișnuit, care a adus multă nenorocire pe capul preotului Sandu și al păstoriiilor săi.

Se stabilise în sat o companie de ulani bavarezi, ca rezervă a întregului regiment ce se afla pe front. În această companie era un soldat cu apucături rele, bețiv, afemeiat și hoț numit Heinrich Nüssel, care umbla tot timpul prin casele oamenilor după împlinirea păcătoșeniilor sale.

Într'o bună zi, acest soldat nu s'a mai întors la companie. După ce —din ordinul căpitanului — l-au căutat pretutindeni, a fost dat ca „dispărut”.

Peste vre-o 12 zile, când toată lumea uitase de el, nemții au început să scoată ghiață din Milcov cu lucrători români, să facă ghețării chiar în Răstoaca și la un ghiol au aflat sub copcă trupul ulanului dispărut, cu lovituri adânci de topor în frunte. L-au ridicat și l-au adus într'o casă în sat.

Pela miezul nopții — ca o primă măsură înainte de începerea cercetărilor — nemții au arestat pe preotul Ștefan Androescu, pe Constantin Popa, ginerele părintelui și primar al comunei, pe secretarul Ion Maxim și Zamfir Angheluță delegat, ducându-i la comenduire, unde se aflau comandantul companiei și un alt ofițer trimis în cercetare de colonelul regimentului. Toată noaptea i-au bătut, amenințându-i cu executarea dacă nu vor afla pe ucigaș. A doua zi i-au închis într'o casă părăsită, păzită de sentinele cu toată strășnicia, să nu poată vorbi cu nimeni.

Tot atunci, nemții au scos pe toți locuitorii din partea satului unde fusese găsit soldatul, cu femei și copii, desbrăcați și desculți pe un ger cumplit, întrebând pe fiecare de știu ceva de omor. Lacrimi, jale, jurăminte, amenințări, înjurături ! Nimeni nu știa nimic. Furia nemților era de nedescris. La un moment dat tâlmaciul a luat în brațe pe fetița Iordana Dană de 7 ani, întrebând-o :

— „Fetițo, tu nu știi nimic de un soldat neamț ?

„Ba da, — a răspuns copila — a venit un neamț într'o seară la noi și a vorbit cu mama și cu dada și apoi a intrat și nenea Nicolai de s'a luat la ceartă cu soldatul. În urmă au eșit afară certându-se și ce-o mai fi făcut, nu știu !". „Nenea Neculai" a fost identificat în persoana locuitorului Neculai I. Neacșu din satul Lămotesti, care lucra în compania de lucrători români la ghețarie în Răstoaca.

Nemții au așezat pe lucrători în 2 rânduri fără Nicolai, punând pe fată să-l arate. Fata a spus — după ce s'a uitat la toți — că nu este acolo. Când l-au adus și pe Nicolai, l-a recunoscut.

Imediat a fost pus în fiare și trimis la închisoarea din Focșani, supus unui regim de carceră grea, chinuit, bătut, întrebat zi de zi să spună cum a săvârșit fapta. Asemeni și femeile Paraschiva Oncioiu, Vasilica Dană și Floarea Negoită cari locuiau în aceeaș casă, duse tot la Focșani la închisoare, ispășind în bătai și chinuri, cineștie ce alte păcate vor fi săvârșit.

O năpastă cumplită căzuse asupra lui Neacșu. Era însă om credincios și numai cu nădejdea în Dumnezeu a putut îndura chinurile de mucenic la care a fost supus. Dealtfel nici femeile n'au spus nimic, fiindcă de fapt nu știau nimic ! Nenorocirea

curăță sufletul păcătosului. Să dea vina degeaba pe un om poate nevinovat ! Au îndurat toate, cu aceeași răbdare cași Neacșu.

Tribunalul Diviziei 216 Infanterie a publicat și afișat în tot cuprinsul satelor vecine următoarea

INȘTIINȚARE

„Ulanul Heinrich Nüssel dela compania de câmp de rezervă 205, dispărut la 29 Ianuarie 1917 a fost găsit ucis în ziua de 16 Februarie în râul Milcov în apropiere de eșirea de vest a satului Răstoaca. Capul a fost zdrobit prin lovituri de topor.

Cine poate da vre-o informațiune despre făptuitori sau cu care persoane Nüssel a fost în legătură sau unde a rămas în ziua de 29 Ianuarie, este invitat de a comunica.

500 lei recompensă primește acela care va face o asemenea comunicare, în urma căreia făptuitorul să poată fi găsit și tras la răspundere.

Comunicările se pot face la Comandatura locală sau la Tribunalul de războiu dela Div. 216 Infanterie.

Focșani 18 Februarie 1917.

Tribunalul Div. 216 Infanterie" 22).

Văzând că nu isbutesc cu nimic în cercetările lor, au scos pe popa Sandu din arest — fiindcă în tot timpul cercetărilor a stat închis împreună cu ceilalți în casa părăsită — după cum am arătat și aducându-l la Comenduire i-au spus :

— „Să știi, părinte, că Neacșu este vinovat și condamnat la moarte prin împușcare. Domnul colonel a avut însă bună-voința să-i îngăduiască a se spovedi și împărtăși înainte de execuție după ritualul ortodox, cu condiția ca Sf. Ta să ne spui tot ceeace îți va destăinui condamnatul la spovedanie !”.

În mintea bătrânului popa Sandu din Răstoaca a apărut deodată ca o nebănuită întărire și mângâiere — că știa doar ce-l așteaptă — chipul crucii Mântuitorului și vedența calvarului cu nesfârșitul lanț al pătimirilor.

Se'ntoarse hotărît spre căpitan :

22) Aurel Gavrillescu : Eroii în umbră, Timișoara 1937 Anexe, pag. 105).

— „Acest lucru nu se poate, domnule căpitan ! Duhovnicia e taină mare și înfricoșată, pentru care sunt răspunzător cu sufletul meu”.

Din această cauză popa Sandu a fost considerat complice al criminalului, fiind ținut arestat până aproape de evacuarea comunei, la Risipiți.

Nici Neacșu însă n'a fost executat. A rămas în închisoare la Focșani, împreună cu cele 3 femei, ispășind amarnic o crimă închipuită, până la venirea Românilor, când au dobândit libertatea.

În urmă, s'a aflat și adevărul. Soldatul neamț a intrat într-o seară în casa locuitorului Neculai Chițu, năpustindu-se asupra femeii și fetei acestuia. În acest timp a venit pe neașteptate Gheorghe, feciorul lui Neculai Chițu, care văzând ceea ce voia neamțul să facă, a pus mâna pe topor și cum neamțul era și beat, l-a trântit la pământ, dându-i câteva lovituri în frunte, cum tai un lemn pe un buștean, omorându-l pe loc.

Numai după ce l-a omorât și-a dat seama de grozăvia și urmările faptei săvârșite. A alergat într'un suflet la vărul său Toader Chițu, i-a spus totul și în puterea nopții, l-au luat amândoi ca pe un sac de dus la moară și l-au dat de malul Milcovului într'un ghiol, care înghețând l-a apucat sub copcă, unde l-au aflat la vre-o 10 zile la tăiatul gheții.

Când ispășești o pedeapsă fără să fi și vinovat, ai nădejdea mântuirii, credința în Dumnezeu.

Conștiința însă este cel mai crud și nemilos judecător. Flăcăul Gheorghe N. Chițu a trăit zile și nopți în șir fără să poată închide ochii. În auz îi răsunau puternic pașii apropiați ai nemților, veniți să-l ridice, să-l execute pentru crima săvârșită. Chinurile nevinovatului Neacșu, ale femeilor torturate la Focșani și în Răstoaca din cauza lui, cași suferințele părintelui Sandu și ale celorlalți oameni închiși cu el în casa părăsită pe lângă care trecea adesea, îl sfârșiau.

În fiecare dimineață se uita bănuitor la părinții și sora sa... cine știe ?... viața e scumpă pentru fiecare. Apoi alerga la vărul Toader, întrebându-l de alte lucruri, cercetându-l însă cu privirea, — cu mintea absentă la răspunsurile și vorbele lui — dacă nu cumva are de gând să nu-și fie legământul... S'ar pu-

tea oare ? Doar aceeaș pedeapsă ne așteaptă pe amândoi. Asta o știe bine și Toader : moartea !

Cu suflet de pământ, cu sângele înghețat în vine, gata să strige în gura mare în fața tuturor că nu el este vinovatul, voia întotdeauna să știe tot ce se întâmplă în sat. Fusese prezent dela început, dela identificarea lui „nenea Neculai” până la urmă, la toate suferințele celor nevinovați pentru omorul săvârșit de el.

Acestea-l istoveau. Erau peste puterile lui. Și astfel, zi de zi, s'a topit flăcăul Gheorghe Chițu într'o cumplită luptă de conștiință, până când într'o înserare a chemat pe preot de și-a ușurat sufletul prin căința spovedaniei și iertarea de sub patrahir, învrednicindu-se de alinare și somn de veșnicie.

Rând pe rând au pornit în lumea de dincolo, nevinovatul Neacșu la câțva timp după eliberare, flăcăul Gheorghe Chițu care își apăraseră cinstea mamei și surorii, iar în urma lor în Noembrie 1918, popa Sandu din Răstoaca, cel ce și-a pus viața în cumpănă și a suferit atâtea, pentru apărarea sfintei sale duhovnicii.

Oamenii l-au îngropat lângă altar în dreapta bisericii din Răstoaca, iar femeile în trecerea lor spre cimitir, se abat o clipă tămâindu-i mormântul ca unui preot și adevărat duhovnic ce s'a arătat, suferind împreună cu sătenii în vremea de grea încercare prin care au trecut.

(Informatori : C. V. Popa, fost primar, Gh. Andronescu, învățător, Toader Chițu, vărul lui Gheorghe, Alți săteni și sătence).

Pr. Ion Danțiș, ort., Com. Spinești.

„În luna Decembrie 1916, a doua zi după ocuparea satului de trupele inamice, s'au prezentat la preotul Ion Danțiș — pe atunci în etate de 64 ani — 2 ofițeri unguri, cerând să fie găzduiți. Preotul neavând încotro, i-a primit, însă seara târziu s'a pomenit cu încă alți 3 ofițeri tot unguri și după ce au luat masa, au început să ceară preotului bani de aur, căci preotul era bogat. A răspuns că nu are nici un ban de aur. Toți s'au năpustit asupra lui cu săbiile și revolverele. Toată noaptea l-au bătut și l-au schingiuit, i-au răvășit tot prin casă, prădându-l de mulți bani, în majoritate bani de argint, după care apoi au dispărut.

În urma lovirurilor primite și schingiuirilor îndurate, preotul Danțiș a încetat din viață în luna Martie 1917".

(Rap. No. 217 din 4 Martie 1936 al Primăriei Spinești).

Pr. Gheorghe Chiciorea, ort. Com. Spulber.

„A murit la 25 Decembrie 1917 bătut de nemți și austriaci, pentru că ar fi făcut spionaj. Preotul Gheorghe Chiciorea a lăsat în urmă 11 copii, dintre cari 5 minori, cel mai mic de 3 ani. La o lună după moartea preotului a murit și preoteasa, adică la 1 Februarie 1918, lăsând în urmă o mare jale.

Stăpânirea a dat copiilor o mică pensie de 120 lei lunar socotindu-l pe preot ca funcționar, nicidecum ca victimă a războiului, iar copiii neavând mijloace de judecată, au rămas lucrurile baltă".

(Rap. No. 83 din 7 Martie 1936 al Primăriei Spulber).

Pr. Nicanor Bizan, ort., Com. Herăstrău.

„Părintele Nicanor Bizan, pe atunci starețul schitului Valea Neagră, a fost torturat, bătut, închis în mănăstire de germani. A izbutit să scape fugind prin pădure. Prins din nou și închis. Toate acestea le-a suferit fiind bănuț ca spion român.

Nemții erau îngroziți de spionajul făcut de români. Mai în urmă s'a și întâmplat de au descoperit o întreagă organizație a martirilor eroi Kilian și Secăluș, cari au și fost împușcați și au monumentul lor comemorativ".

(Rap. No. 160 din 5 Martie 1936 al Notarului C. I. Cărășel din Com. Herăstrău).

Pr. Ec. Ioan Băznută, ort., Com. Colacu.

„În această comună avem pe preotul econom Ioan Băznută (în prezent pensionar), care în timpul războiului 1916—1918 a fost arestat de germani și depus în închisoarea din Focșani, împreună cu d. General Barbu Pârâianu — pe atunci căpitan — pentru spionaj în favoarea patriei noastre".

(Rap. No. 183 din 4 Martie 1936 al notarului Roșca din Com. Colacu).

Pr. D. Tolescu, ort., Com. Măndrești-Munteni.

„În timpul războiului 1916—1918 a fost arestat de poliția secretă germană din Focșani, fiind pârât de un evreu Berger, că complotază împotriva armatei germane. Spionat tot timpul

în toate mișcările și prădat de tot ce avea în casă, tot din îndemnul evreului Berger".

(Declarația preotului D. Tolescu).

(Rap. No. 124 din 26 Februarie 1936 al Primăriei Măndrești-Munteni).

Pr. Spiridon Arghir, ort., Odobesti.

„Am onoare a vă face cunoscut că în acest oraș a fost închis și trimis în lagăr de comandamentul german, preotul Spiridon Arghir, manifestând sentimente românești.

După venirea sa din lagăr, numitul preot a și murit".

(Rap. No. 1040 din 4 Aprilie 1936, al Primăriei orașului Odobesti).

Pr. Grigore Nicolau, ort., Mărășești.

„În timpul războiului de întregire a murit în Mărășești preotul paroh Grigore Nicolau, de tifos exantematic, contractat în timpul serviciului, când oficia înmormântarea militarilor morți de acest flagel, fapt pentru care urmașii primesc pensie de război".

(Rap. No. 993 din 27 Martie 1936 al Primăriei Mărășești).

UN PROCES DE SPIONAJ

Pr. Ștefan Băsnuță, ort., Com. Tichirș

Implicat în procesul de spionaj al Vrâncenilor, cași pr. Ioan Băsnuță din com. Colacu, împreună cu ceilalți săteni și sătence — eroi în umbră — cum îi numește atât de bine d. general Barbu Pârâianu.

Dacă am ști cât suflet și mai ales câtă suferință s'au zidit din partea lor la edificiul României Mari, ca varul și cimentul între cărămizile și pietrele de granit — marile fapte de arme — am pune mai multă grijă la îndrumarea urmașilor în calea viitorului.

Câți elevi de liceu și studenți, câți preoți și învățători au cunoștință de jertfa eroilor răzeși vrânceni, cari au plătit cu viața simțirea lor românească, vitejia lor curată, căci vitejie este să ascunzi, să îngrijești și să călăuzești atâția ofițeri și oșteni români, fugari din lagăre de prizonieri, prin liniile frontului, „dincolo la ai noștri".

Eu văd pe eroul Chilian înalt, robust, inteligent ca o vâpae și iute ca un șarpe în luna lui Cuptor, furând cu coada ochiului

branăuirea trupelor adepăe tront din narta comandantului neamț găzduit în casa lui, refăcându-le din minte între pereții de scânduri din moara Colacului, dându-le ofițerilor fugari din lagăre, pe care-i trecea frontul prin valurile Putnei în bezna nopților, când nu se simte nici fâlfâit de pasăre măiastră...

Il văd apoi cu fața la pământ în pușcăria din Focșani după cetitul sentinței, spunând cumnaților că îi pare bine că moare după ce a auzit în bubuitul tunurilor dela Mărășești cuvintele procurorului neamț : „din pricina voastră am pierdut o sută de mii de oameni !” Eroul Chilian s'a arătat până la sfârșit demn urmaș al celor 7 feciori ai babei Vrâncioaia. Până și în fața plutonului de execuție și-a păstrat dârzenia, refuzând a fi legat la ochi. Pentru tăria dovedită a fost nevoe de al doilea și al treilea rând de salve. Oare Chilian ar fi micșorat în fața lui Mucius Scaevola, cel ce-a'ntins mâna în focul din vatra regelui etrusc Porsena?

Și văd lângă Chilian pe Ștefanache Secăluș plângând soarta celor 10 copii, pe nevastă-sa bolnavă, toți rămași fără nici un sprijin; pe Toma Cotea sfătuindu-și soția din celula alăturată, cum să-și crească copiii și cum să se poarte după moartea lui; pe Dumitrache Pantazică, mut ca pământul, aprinzând țigară după țigară între adânci oftări... văd pe Vasile Gălățeanu cel ce a voit să-i ducă pe judecători cu vorba încurcându-se mai rău... pe căpitanul Barbu Pârâianu cel ce pusese atâta suflet apărând pe „spionii români” și pe sine, apelând la dreptul internațional, la patriotismul ce i-a călăuzit pe toți...

Ce știe generația de mâine de jertfa acestor oameni? De bărbăția de care a dat dovadă Clemansa lui Vasile Chilian, tot atât de hotărâtă și inimoasă ca jupâneasa Sima lui Stroe Buzescu, de Vasilica Dobrescu, de Ioana lui Coteci, Stanca Pantazică, Maria Deșliu și atâtea alte femei din popor ?

Știu oare copiii noștri cum învățătorul Radu Macovei cutreera munții îndemnând lumea să ocrotească pe fugarii români din lagărele nemțești, adunând informații pentru „ai noștri”? Au auzit oare de ciobanul Ion Moldovanu, aspru la chip ca un dac mânios, că vrăjmașii pătrunseseră în taină codrilor lui? Moș Ion Ciobanul cu sufletul învăluit de viforită ca muntele Furul în luna lui Undrea ? Oare au cunoștință copiii noștri, străjerii noștri, premilitarii noștri și toți ceilalți mai mari că popa Iosif din schitul Găvanu îmbrăcat ca un argat, a plecat cu carul cu boi după „informații” până în Cărpiniștea Buzăului și de atâția alții ca ei ?

În timpul războiului, Nemții aveau acel „Geheimdienst”, serviciu de spionaj foarte bine organizat, care n'a putut împiedica însă pe locuitorii din Lopătari, Terca, Mânzălești, Bisoca, Jgheab, Nereju, Tichiriș, Colacu, etc. din regiunea muntoasă a frontului, să întemeieze o puternică rețea de spionaj din ciobani, țărani, femei din popor și numai câțiva intelectuali preoți și învățători pentru a culege informații asupra situației trupelor germane depe front, trimițându-le „dincolo”, prin poteci ascunse pela schitul Găvanu, Soveja, Cașin și mai ales pela Balta Colacului prin apa Putnei.

Șeful acestei organizații a fost Vasile Chilian ajutat de învățătorul Radu Macovei cumnatu-său, Constantin Pantazică, Ștefan Secăluș și mulți alții. Numele unora din ei se vor vedea mai jos în cuprinsul sentinței.

Din luna Decembrie 1916 până la 22 Mai 1917, mulți ofițeri și soldați români au trecut frontul călăuziți de Chilian și oamenii lui.

O întâmplare nenorocită într-o noapte cu rele ursitori a făcut ca organizația de spionaj românesc să fie descoperită.

În luna Mai 1917 au ajuns în părțile acestea muntoase din apropierea frontului, căpitanul Barbu Pârâianu și lt. Iancu Popescu fugiți din lagărul din Craiova. Incercaseră mai întâi să treacă pela Soveja. Fuseseră găzduiți la Păulești în podul caselor lui Șt. Secăluș și T. Cotea. În urmă au venit la Tichiriș la Vasile Chilian, care i-a primit și găzduit bine în Balta Colacului, unde-și făcuse o moară mai mult pentru scopurile sale de spionaj. Pe aici trecuseră mulți fugari români. Consemnul era : trei lovituri de tun din dealul Ireștilor, înștiințare că ajungeau cu bine. Aci în Balta Colacului mai erau : căpitanul Urzică, plutonierii Juverdeanu și Gheorghiu, sergentul Ștefan a Petrei din Suceava, Dumitru I. Coman și alții, cari așteptau momentul să fie trecuți la pozițiile românești pe sub podul Vidrei, prin apa Putnei.

Într-o zi, Chilian n'a putut veni la moară fiind ocupat. Le-a trimis însă odată cu mâncarea, un bilet prin plutonierul Juverdeanu, care, deși avea instrucțiuni ca după citire să-l rupă, a păstrat o jumătate cu numele altor ofițeri trecuți mai înainte, precum și iscălitura lui Chilian. N'a știut sârmanul Chilian că era ultima lui semnătură și că ea reprezenta sentința de moarte!

În noaptea de 21—22 Mai 1917 când căpitanul Pârâianu și

ceilalți treceau apa Putnei după indicațiile lui Chilian, plutonierul Gheorghiu a căzut într'un ghiol și cum nu știa să'noate, a răcnit cât a putut : „valeu, mă'nec l'”

Sentinelele germane auzind acest strigăt în imediata lor apropiere și crezând că e vreo cursă, au fugit pentru a reveni în câteva momente cu întărituri, cu rachete, mitraliere, înconjurând cu focul lor ucigător pe fugari. Locotenentul Iancu Popescu a fost rănit de moarte. Doi subofițeri au scăpat fugind înapoi. Ceilalți au fost prinși. Juverdeanu n'a avut prezența de spirit să arunce în apă jumătatea de bilet și celelalte hârtii și însemnări, otârnate de gât într'o pungă de gutapercă. Pentru Nemți cheia spionajului era descoperită. Hârtiile lui Juverdeanu erau deajuns.

Tot atunci, Nemții au mai prins lângă Odobești pe alți 3 prizonieri, cari avuseseră legături cu gazdele căpitanului Pârâianu dela Lopătari, încât, la cercetările separate duse cu multă abilitate, ceea ce nu puteau afla dela unii, știau dela ceilalți.

Ce-a urmat își poate închipui oricine: proces mare la curtea marțială a diviziei 89 infanterie germană din Focșani, instrucții și cercetări peste cercetări timp de 70 zile, arestări și arestări, 200 spioni și bănuți, două rânduri de sentințe (prima nu fusese aprobată de marele cartier german) și poate că procesul ar mai fi durat dacă nu începeau luptele dela Mărăști și Mărășești socotite de Nemți ca o consecință a spionajului. La 29 Iulie — 9 August — 1917 a început judecata definitivă care a durat numai 3 zile, urmând și executarea.

Sentina definitivă :

Vasile Chilian, Toma Cotea, Ștefan Secăluș, Dumitrache Pantazică, Stan Baraboi : condamnați la moarte prin împușcare.

Căpitanul Pârâianu, 18 ani închisoare. La 5 Septembrie 1917 a fost din nou judecat și condamnat la moarte pentru cumul de pedepse. Executarea, fixată pentru ziua de 13. La 9 Septembrie adică numai cu 4 zile înainte de moarte, a isbutit să fugă din celula închisorii din Focșani. Juverdeanu, Gheorghiu, Ștefan a Petrei : 12 ani închisoare. Clementina V. Chilian, Ioana Cotești, farmacistă Florica Pop și învățătoarea Vasilica Dobrescu : 10 ani închisoare.

Constantin Albu: 5 ani.

Radu Manoliu, Dumitru Coman, Matei Bercuciu, Stanca Pan-

tazică, Toader Buture, Neculai Bucalău, Constantin Inimă Rea, Ion Munteanu, Vasile Coșciug și Pavel Enăche : 2 ani.

Cristea Brebeanu : 1 an.

Gheorghe Deșliu : 6 luni.

Ștefan Macovei, Toma St. Țibrea, Constantin Zărnescu, Ioan Stoica și Simion Mierloi: deportați ca aseteci în Germania, unde au stat până în luna August 1918. Ceilalți, între cari și pr. Băsnuță, după aproape 3 luni de închisoare, cercetări cu moartea în față, au fost achitați.

Condamnații la moarte au fost imediat executați; cei cu închisoare, aduși în București la penitenciarul Văcărești, de unde au dobândit libertatea în 1918, după plecarea nemților.

Iată o frântură de istorisire dintr'o mare dramă întâmplată acum 20 de ani în ținutul Babei Vrâncioaia, ai cărei eroi au fost niște răzeși de inimă, ce s'au jertfit din voința și dorința de a ajuta cu toate puterile lor biruința oștilor române. Și dintre ei n'au lipsit păstorii, preoții !

BCU Cluj / Central University Library Cluj
JUDEȚUL RADAUȚI

Pr. Ioan Macovei, ort. rom., Satul Baince (azi Baint).

„fu învinuit de postul de jandarmi din Mușenița la 23 Mai 1915 că în luna Ianuarie 1915 găzduise o patrulă rusească. Cu această ocazie Rușii fuma ră țigarete și băură. Luând parte la acest ospăț dat Rușilor, Macovei ar fi strigat : „Ura, bravo, Nicolaevici să trăiască”.

Părintele Macovei fu arestat și transportat la curtea marțială din Rădăuți, unde a arătat că le-a dat mâncare Rușilor, ca să nu se expună la bățai sau alte neajunsuri, că n'a ovaționat pe nimeni. Nefiind nici martori acuzatori, preotul a fost eliberat.

(Th. Bălan op. cit. pag. 78).

Pr. Vladimir Tomiuc, ort., Rădăuți.

„A suferit multe din partea Rușilor. A fost și închis pentru că se opunea la abuzurile lor.

Deasemeni preoții :

Dimitrie Cărbune, Vespasian Reuț, George Vedeau, George Cojocariu, Vasile Teleaga și alții, cari gospodăreau moșiile fondului ort. rom. în timpul ocupației rusești, au avut de îndurat multe suferinți din partea autorităților militare rusești".

(Comunicarea Protoeriei Rădăuților din 25 Ianuarie 1938).

JUDEȚUL R.-SARAT

Pr. Vasile Iliescu-Buzăianu, ort., Com. Homești.

Despre acest preot a scris și părintele C. Bobulescu în cartea sa : „Fete bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții” Chișinău 1930. La pag. 116 ne arată cum preotul Vasile a primit ospitalier pe dușmani. Aceștia însă au voit să-i necinstească fetele ; preotul a poruncit fetelor să se culce la pământ, iar el i-a primit cu gloanțe culcând la pământ pentru totdeauna pe 4 din ei și rănind vreo 20 alții. S'a dat alarma și s'a strâns o companie întreagă în jurul casei, împotriva lui".

D-l Prof. N. Iorga spune despre el : „Era un preot cu idei originale și cu voință în serviciul lor, care, la apropierea nemților pe cari atâția „buni români” i-așteptau, a luat pușca și a tras în ei până la ultimul cartuș și ultima suflare. I s'ar cuveni un monument și anumite persoane ar trebui poftite la inaugurare".

(Bobulescu : Fete bisericești pag. 116. Cf. Adevărul literar și artistic an. IV (1923) Noembrie 4 No. 152 seria III „Părți Râmnicene și Putnene).

Primăria Comunei Homești raportează moartea preotului în chipul următor : „în timpul războiului 1916—1919 a fost omorât prin împușcare preotul Vasile Iliescu-Buzăianu, care servia în acel timp în această comună, de armata germană pentru faptul că a împușcat un soldat german care voia să-i violeze fiicele.

(Rap. Primăriei Homești-R. Sărat No. 247 din 10 Martie 1936).

Din informațiile mele am ajuns la concluzia că la casa preotului Vasile Iliescu-Buzăianu s'a întâmplat un adevărat înăcel, că preotul a avut în casă două carabine încărcate și alte gloanțe de rezervă pe care le-a tras până la ultimul.

Aceste lucruri le arată de altfel și părintele arhimandrit

Athanasie Popescu și Ic. Stavrofor C. Iliescu în broșura „Din eparhia Buzăului” Biblioteca nedreptăților din biserică No. 1, București 1925 p. 39, citați și de C. Bobulescu în cartea amintită pag. 116.

Părintele Vasile Iliescu-Buzăianu a murit ca un erou, apărându-și cinstea, demnitatea sa și a familiei sale.

Pr. Matei Benescu, ort., Com. Grăția.

„a suferit șase luni închisoare în timpul ocupației inamice, din cauză că au găsit un soldat rus, lucrând în curtea sa”.

(Rap. Primăriei Com. Grăția R. Sărat No. 256 din 7 Martie 1936).

Pr. Dumitru Petrescu-Zoița, ort., Com. Zoița.

„Preotul Dumitru Petrescu-Zoița, decedat încă din anul 1921, a fost bătut, maltratată. dat afară în anul 1917 din gospodăria și parohia S. Sale”...

(Rap. Primăriei Com. Zoița R. Sărat No. 228 din 7 Martie 1936).

Preoții Ștefan Nicolae și Iordache Nicolae, ort. Com. Nicolae Flea.

„Cu respect comunicăm că preoții decedați din această comună Ștefan Nicolae și Iordache Nicolae, în timpul ocupației au fost crunt bătuți, lăsați în pielea goală, fiindcă s'au opus ca în biserica unde slujeau sf. lor să se depoziteze material de războiu”.

(Rap. Primăriei Com. N. Flea-R. Sărat No. 208 din 14 Martie 1936).

Pr. Iacob Golianu, ort., Com. Urechești.

„Când au venit înfrângerile noastre și retragerea în Moldova au început și dezertările și rămânerea acasă a unora cari apoi s'au predat inamicului ce ne-a ocupat, ajungând agenți nemțești iar alții Burgmestri (primari). Tatăl meu era în ochii acestor fugiți depe front un gunoi ce nu-l puteau suferi. L-au pârît și vorbit de rău într'atâta la nemți, încât a fost persecutat, amenințat cu trimiterea în Germania, după care au urmat închisori după închisori în crămi și beciuri umede, încât l-au lăsat olog”...

(Relatarea pr. T. Golianu, fiul pr. Iacob Golianu, Urechești).

(Rap. No. 577 din 4 Martie 1936 al Notariatului Urechești).

lat un ofițer ungur anume Mihail Verzan, care împreună cu o femeie jefuește satul".

....„După aflarea carnetului am fost pus în lanțuri și dus la ofițer. Acolo mi-a arătat ce am scris despre el. S'a repezit la mine și a început să mă lovească până ce am căzut jos. Nu știu cine mă va fi sculat, că m'am pomenit în altă cameră.

Pe ziua de 5 Martie sunt pornit la Balș în lanțuri și escortat de 2 soldați unguri. Acolo alte cercetări, alte amenințări și în urmă alte torturi. A doua zi la ora 6 dimineața sunt transportat la Slătina la închisoare, unde am stat până la 8 August când m'au trimis la Craiova, unde am fost judecat de curtea marțială germană în ziua de 13 Septembrie în localul băncii de comerț și condamnat la încă un an închisoare pentru motivul că la slujba religioasă am povățuit poporul să nu dea nimic trupelor de ocupație.

Am stat la închisoare dela 2 Martie 1918 și până la 13 Noiembrie 1918, când Bunul Dumnezeu a făcut ca trupele dușmane să părăsească țara românească și să se întoarcă trupele noastre încărcate de laurii victoriei și cu ideal românesc împlinit.

Aproape totul am pierdut de acasă. Am pierdut și o fetiță, singura față ce am avut, la moartea căreia nu am putut lua parte.

Ar fi multe de spus în această privință, dar tare mi-e frică că și aceasta se va arunca la coș, cei mari neavând timpul necesar s'o citească ca să știe că și noi cei rămași aici, am rămas tot români, rugându-ne neîncetat pentru izbânda celor plecați, ocrotind și încurajând pe cei rămași cu noi".

(Comunicarea pr. D. Filip).

(Adresa Nr. 2483 din 5 Martie 1936 a prefecturei Romanați).

Pr. Ion Predescu, ort., Com. Știrbeiu.

„În timpul ocupației inamice 1916--1918 a fost maltratat preotul Ion Predescu din com Știrbeiu din care cauză i s'a grăbit moartea".

(Adresa Prefecturii Romanați No. 3489 din 24 Martie 1936).

Șeful postului de jandarmi Știrbeiu raportează prin rap. No. 810/937 :

...din cercetările făcute de noi în raza acestui post, am constatat că preotul Ion Predescu în etate de 62 ani, din com. Știrbeiu

Romanați, a fost bătut și schingiuit de un plutonier ungur anume Zabinski, pentru faptul că nu i-a dat voie a-și bate joc de fiica sa anume Elisabeta în etate de 16 ani... preotul a încetat din viață în luna Mai ziua 16 anul 1917, din cauza bătăilor grave și schingiuirilor. Aceste informații le avem dela D-na Ana I. Predescu, soția preotului, în etate de 70 ani din com. Știrbei și dela Ion Ghiță de 49 ani, fost agent sanitar în această comună"...

Pr. Oprea I. Ștefănescu, ort., Com. Vișina-Nouă.

A fost un mare ocrotitor al populației satului său în timpul ocupației dușmane, sfătuind-o cum să se poarte, intervenind în toate împrejurările, pentru care lucru, sătenii îi poartă cea mai mare dragoste și recunoștință.

(Rap. Notarului Com. Vișina-Nouă No. 349 din 1936 către Prefectura Dunărea-Corabia).

Pr. Grigore Berbescu, ort., Com. Rusăneștii de jos.

...,Datorită faptului că pr. Grigore Berbescu poseda foarte bine limba germană, locuitorii acestei comune n'au avut de suferit prea mult depe urma ocupanților. Oricecâteori venea vreun ordin de rechiziționare sau de ridicare de animale și alimente, preotul stăruia pe lângă autoritățile germane și obținea favoarea de a se ridica mult mai mici cantități. În acest sens, poate mărturisii orice locuitor rusăneștean, care a stat în comună în timpul ocupației".

(Adresa No. 3578 dir 27 Martie 1936 a Prefecturii Romanați).

Pr. Haralambie Popescu, ort., Com. Deveselu (azi în Com. Tâcoșele).

...,bănuir că împreună cu locuitorii Tudor Achim și Velcu Ioan tot din Com. Deveselu, ar fi scos un bulon dela acul de cale ferată din Deveselu, cu scopul de a provoca deraiere.

Pentru acest fapt au fost areștați timp de 3 săptămâni. După 3 zile dela punerea în libertate, preotul a fost din nou arestat. A izbutit însă să dispară refugiindu-se în Com. Gostinaț"...

(Rap. No. 815 din 1937 al postului de jandarmi Stoenеști, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Vasile Constantinescu, ort. Com. Cepari.

...,a suferit bătăi și schingiuri dela unguri pentru a le da bani, alimente și rufărie.... A decedat în 1934 în etate de 94 ani...

lat un ofițer ungur anume Mihail Verzan, care împreună cu o femeie jefuește satul".

....„După aflarea carnetului am fost pus în lanțuri și dus la ofițer. Acolo mi-a arătat ce am scris despre el. S'a repezit la mine și a început să mă lovească până ce am căzut jos. Nu știu cine mă va fi sculat, că m'am pomenit în altă cameră.

Pe ziua de 5 Martie sunt pornit la Balș în lanțuri și escortat de 2 soldați unguri. Acolo alte cercetări, alte amenințări și în urmă alte torturi. A doua zi la ora 6 dimineața sunt transportat la Slatina la închisoare, unde am stat până la 8 August când m'au trimis la Craiova, unde am fost judecat de curtea marțială germană în ziua de 13 Septembrie în localul băncii de comerț și condamnat la încă un an închisoare pentru motivul că la slujba religioasă am povățuit poporul să nu dea nimic trupelor de ocupație.

Am stat la închisoare dela 2 Martie 1918 și până la 13 Noiembrie 1918, când Bunul Dumnezeu a făcut ca trupele dușmane să părăsească țara românească și să se întoarcă trupele noastre încărcate de lauri victoriei și cu ideal românesc împlinit.

Aproape totul am pierdut de acasă. Am pierdut și o fetiță, singura față ce am avut, la moartea căreia nu am putut lua parte.

Ar fi multe de spus în această privință, dar tare mi-e frică că și aceasta se va arunca la coș, cei mari neavând timpul necesar s'o citească ca să știe că și noi cei rămași aici, am rămas tot români, rugându-ne neîncetat pentru izbânda celor plecați, ocrotind și încurajând pe cei rămași cu noi".

(Comunicarea pr. D. Filip).

(Adresa Nr. 2483 din 5 Martie 1936 a prefecturei Romanați).

Pr. Ion Predescu, ort., Com. Știrbeiu.

„În timpul ocupației inamice 1916--1918 a fost maltratat preotul Ion Predescu din com Știrbeiu din care cauză i s'a grăbit moartea".

(Adresa Prefecturii Romanați No. 3489 din 24 Martie 1936).

Șeful postului de jandarmi Știrbeiu raportează prin rap. No. 810/937 :

...din cercetările făcute de noi în raza acestui post, am constatat că preotul Ion Predescu în etate de 62 ani, din com. Știrbei

Romanați, a fost bătut și schingiuit de un plutonier ungur anume Zabinski, pentru faptul că nu i-a dat voie a-și bate joc de fiica sa anume Elisabeta în etate de 16 ani... preotul a încetat din viață în luna Mai ziua 16 anul 1917, din cauza bătăilor grave și schingiuirilor. Aceste informații le avem dela D-na Ana I. Predescu, soția preotului, în etate de 70 ani din com. Știrbei și dela Ion Ghiță de 49 ani, fost agent sanitar în această comună"...

Pr. Oprea I. Ștefănescu, ort., Com. Vișina-Nouă.

A fost un mare ocrotitor al populației satului său în timpul ocupației dușmane, sfătuind-o cum să se poarte, intervenind în toate împrejurările, pentru care lucru, sătenii îi poartă cea mai mare dragoste și recunoștință.

(Rap. Notarului Com. Vișina-Nouă No. 349 din 1936 către Prefectura Dunărea-Corabia).

Pr. Grigore Berbescu, ort., Com. Rusănești de jos.

...,Datorită faptului că pr. Grigore Berbescu poseda foarte bine limba germană, locuitorii acestei comune n'au avut de suferit prea mult de pe urma ocupațiilor. Oricâtăori venea vreun ordin de rechiziționare sau de ridicare de animale și alimente, preotul stăruia pe lângă autoritățile germane și obținea favoarea de a se ridica mult mai mici cantități. În acest sens, poate mărturisi orice locuitor rusăneștean, care a stat în comună în timpul ocupației".

(Adresa No. 3578 dir 27 Martie 1936 a Prefecturii Romanați).

Pr. Haralambie Popescu, ort., Com. Deveselu (azi în Com. Tâcoașele).

...,bănuind că împreună cu locuitorii Tudor Achim și Velcu Ioan tot din Com. Deveselu, ar fi scos un bulon dela acul de cale ferată din Deveselu, cu scopul de a provoca deraiere.

Pentru acest fapt au fost areștați timp de 3 săptămâni. După 3 zile dela punerea în libertate, preotul a fost din nou arestat. A izbutit însă să dispară refugiindu-se în Com. Gostinaț"...

(Rap. No. 815 din 1937 al postului de jandarmi Stoenști, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Vasile Constantinescu, ort. Com. Cepari.

...,a suferit bătăi și schingiuri dela unguri pentru a le da bani, alimente și rufărie.... A decedat în 1934 în etate de 94 ani...

(Comunicarea pr. Constantin Predescu din Cepari și a locuitorului Gheorghe Oancea, casier comunal în aceeași comună).

(Rap. No. 711 din 1937 al postului de jandarmi Cepari, către Insp. G-ral de Jand.).

Pr. Ștefan Bălănescu, ort. Com. Cioroiu.

..., a fost bătut și schingiuit de un neamț în mijlocul curții, în văzul sătenilor, amenințat cu împușcarea, fiind pârât de câțiva oameni din comună cari serveau interesele inamice...

(Rap. No. 1069 din 1937 al postului Osica de sus, către Insp. Gral. al Jand.).

JUDETUL SĂLAJ

Pr. Copos Valentin, gr.-cat. Com. Bobota.

Arestat la 22 Martie 1919 de procurorul delegat al trupelor săcuesti comandate de colonelul Kratoft, dus la închisoarea din Șimleul Silvaniei unde a stat 8 zile, după care a fost transportat la Nyiregyhaza în județul Szabolcs și internat în căminul săracilor, până la 29 Aprilie 1919, când ungurii refugiindu-se din fața oștilor române, l-au transportat la Budapesta, internându-l în Orszagos Gyütő Foghaz. Aci a stat până la 29 Iunie 1919, când a dobândit libertatea.

(Referatul postului de jandarmi Bobota înaintat legiunii din Zalău la 25 Septembrie 1937).

(Comunicarea pr. Copos Valentin).

Pr. Corneliu Abrudan, gr.-cat. Com. Reșeg-Pișcolț.

..., La 2 Martie 1919, am fost prins de comuniștii roșii în Seini. M'au bătut, legat în lanțuri și m'au escortat la Budapesta. Din închisoare am fost salvat de armata română la 5 August 1919".

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 151).

Pr. Ciobanu Ioan, gr.-cat. Com. Ciglean.

Părintele Ciobanu Ioan s'a născut în luna Martie 1883 în Com. Brusturi-Sălaj. Astăzi slujește în Com. Prodănești. În anul 1917 se afla în Ciglean.

Ungurii aduseseră în părțile Sălajului prizonieri italieni pentru lucrarea șoselei Jibou-Dej, pe care-i chinuiau în mod barbar. Din lipsa de hrană și a tratamentului au murit 20 italieni. Alții au

fugit din lagăr aciundu-se prin pădurile din jurul comunei Cigleean. Populația era foarte mișcată de suferințele lor.

Deaceia, atât dintr'o firească pornire a inimii, cât și din îndemnul preotului Ciobanu le dau alimente și tot ceea ce puteau din sărăcia lor atât italienilor prizonieri, cât și celor fugiți în păduri. Lucrurile au mers astfel până la un timp, când — ca ori în ce parte a lumii — s'a găsit un trădător, care a descoperit ungurilor cum preotul Ciobanu îndeamnă poporul și cum prizonierii fugari capătă hrană dela locuitori. Urmarea a fost că atât preotul, cât și mulți săteni din Cigleean au fost arestați, bătuți și duși la Debrețin. După două săptămâni au fost judecați și condamnați unii la 3, alții la 4 ani închisoare.

Preotul a făcut apel; până la judecarea apelului, evenimentele istorice au schimbat soarta războiului. Transilvania s'a unit cu patria-mumă.

(Raportul legiunii de jandarmi Zalău, No. 4160 din 27 Sept. 1937).

(Comunicarea Pr. Ciobanu Ioan).

Pr. Canonic Gh. Mureșan, gr.-cat. Moftinul-Mic.

„Un colaborator al lui Vasile Lucaciu, care a suferit tot atât de mult, fiind urmărit și închis la Seghedin împreună cu Lucaciu, a fost părintele canonic Gheorghe Mureșan, mort în Iulie 1939, fost paroh al comunei Moftinul-Mic din județul Sălaj.

Ca recunoștință, orașul Carei și comuna Moftinul-Mic l-au ales cetățean de onoare”.

(Comunicarea d-lui Dragoș Augustin, licențiat în drept, Carei).

JUDEȚUL SATU-MARE

Pr. Dr. Vasile Lucaciu, gr.-cat., Sisești.

Cunoscut de toată suflarea românească prin lupta dârză și neobosită pentru dreptatea neamului nostru. Inzestrat de Dumnezeu cu deosebite însușiri, preotul Lucaciu a fost o adevărată personalitate istorică. La mormântul său generații după generații își vor pleca fruntea cu recunoștință. Pilda vieții lui va sluji viitorimei drept icoană povățuitoare.

Un chip de legionar din cei aduși de strămoșul Traian în

părțile Porolissum-ului (Moigradului) să străjuiască în nord-vestul Daciei cucerite, un neînfricat viteaz din rândurile poporului !

Născut în anul 1852 în Com Apa, Fiul învățătorului Mihai Lucaciu dela școala confesională gr.-catolică de acolo. Firul familiei sale ne izvedește un neam de oameni dârzi. Bunicul său, iobagul Vasile al Lucoaiei, a fost pus în lanțuri de contele Caroly pentru că n'a voit să-și lase pământul cutropit de moșia grofului. Crescut în sărăcie și amărăciuni, nu odată a fost martor la mizeriile îndurate de tatăl său din partea solgăbirăului și jandarmilor unguri.

În 1858 învățătorul Mihai Lucaciu s'a transferat la Baia-Mare înscriind pe cei doi copii, Alexandru și Vasile, la școala ce conducea, îngrijindu-se în chip deosebit de educația lor. Vasile termină cu distincție cele patru clase de gimnaziu și trece în cursul superior la liceul din Ungvar, unde nu rămâne mult și se înscrie la liceul Premonstratens din Oradea Mare, unde trăește într'o neagră mizerie și lipsuri de tot felul, dând lecții copiilor bucătarului dela episcopia romano-catolică de acolo.

„Sufletul său doritor de ridicare spre culmi înalte nu găsi nici aici atmosfera de libertate socială și individuală promițătoare de mai bine. Gimnaziul Premonstratenzilor avea în el ceva inchizitorial, ceva din disciplina oarbă medievală, care subordona voința individului formelor și regulilor adeseori absurde și inexplicabile pentru mintea și avântul său tineresc. Această stare de lucruri îl amărî și se născu în sufletul său dorința de o schimbare... Se decise să intre voluntar în armata austro-ungară. Fu primit cu brațele deschise. Dar viața de cazarmă, cum e și firesc, era cu totul alta decât și-o închipuise. Libertatea era mult mai puțină decât la liceu. Aici simțea și mai mult prejudecata ce se manifesta în dauna neamului său... tinerii români obligați serviciului militar erau tratați mai rău ca niște vite... Cu mari sacrificii materiale tatăl său l-a scos din armată. Lucaciu s'a întors la Oradea-Mare. A depus examen particular de cl. VI și a luat parte la concursul pentru stipendiile (bursele acordate de Episcopia greco-catolică română, și a reușit.

A plecat la Roma unde a mai studiat clasele VII și VIII și s'a înscris la teologie, pe care a terminat-o ca doctor cum laude, de unde s'a reîntors în Ardeal după șase ani, în 1874;

ca doctor în teologie și filosofie și cu dorința arzătoare în suflet de a-și valida știința câștigată pentru interesele neamului său subjugat"...

(T. Albani : Leul dela Sisești, Oradea 1936 pag. 11—12).

Căsătorit cu Paulina, fiica preotului Șerbac din Com. Potău, numit preot în comuna Sâncraiu unde a stat 3 ani, colaborând totodată la Gazeta Transilvaniei, Foaia Poporului și Tribuna, s'a făcut cunoscut în tot Ardealul ca un talent de mare valoare.

Numit apoi profesor de religie la gimnaziul din Satu-Mare s'a evidențiat ca un adevărat pedagog și naționalist, străduindu-se să introducă limba română la cursuri, devenind astfel element primejdios pentru statul maghiar. Ministrul Trefort și episcopul Ioan Szabo din Gherla îl determină prin șiretlicuri să se ducă profesor public la Losoncz, făgăduindu-i numirea de secretar general în Minister, de unde Lucaci socotea că va putea ajuta și mai cu folos pe Români. Văzându-se înșelat, demisionază din postul de profesor la Losoncz după un an de așteptare, reîntorcându-se în Ardeal și cerând episcopului cea mai săracă parohie, dar cu populație românească. Astfel ajunge Lucaci preot în Sisești, sat sărac românesc situat la 4 Km. de Baia Sprie.

Aci deveni idolul poporului, păstorul iubit al credincioșilor cu ajutorul cărora a ridicat mărețul edificiu al bisericii, care poartă pe frontespiciu inscripția „Pro S Unione Omnium Romanorum” (pentru unirea tuturor Românilor).

Tot aici și-a început cariera politică fiind ales membru în comitetul partidului național din Ardeal și apoi secretar.

Deacum începe lupta națională a lui Lucaci și mucenicia lui pentru cauza românească.

Acuzat că la o întrunire din Com. Tăuții de Jos ar fi agitat împotriva statului maghiar, a fost condamnat de tribunalul din Satu-Mare și închis. La începutul anului 1892, din nou condamnat pentru delict de presă de acelaș tribunal la 2 luni închisoare și 50 fiorini amendă. Curtea din Debrețin i-a majorat pedeapsa la 4 luni.

În anul 1892 a ajuns prim-ministru al Ungariei baronul Banffy, care avea drept scop al guvernării sale strivirea naționalităților din cuprinsul monarhiei. A început o prigoană fără precedent împotriva românilor pentru cari spunea că „n'are

decât gloanțe și spânzurători". Răspunsul acestei porniri a fost întocmirea și înaintarea „Memorandului”, care a avut de urmare vestitul proces și pedepsirea cu temniță a multor fruntași din viața publică transilvană. Verdictul a fost următorul:

Dr. Vasile Lucaciu 5 ani temniță, Dimitrie Comșa 3 ani, Dr. Iuliu Coroianu 2 ani și 8 luni, Dr. Teodor Mihali 2 ani și 6 luni, Dr. Rubin Patița 2 ani și 6 luni, Septimiu Albini (ulterior) 2 ani și 6 luni, Dr. Daniil P. Barcianu 2 ani și 6 luni, Gherasim Domide 2 ani și 6 luni, Gheorghe Pop de Băsești 1 an, Nicolae Cristea 8 luni, Petre Barbu 2 luni”, iar când condamnații au fost întrebați de președinte dacă mai au ceva de spus, Vasile Lucaci și ceilalți au răspuns în cor:

„Trăiască Unirea Românilor, trăiască libertatea!”

Temnițele din Vacz și Seghedin au oferit sălășluire memorandiștilor—cași multor altor români înainte și după ei—până în Septembrie 1895 când împăratul Francisc Iosif i-a grațiat în urma intervențiilor Regelui Carol I al României.

Temnița însă le-a întărit și mai mult puterile de luptă. Poporul ardelean i-a consacrat eroi naționali.

În câmp și la munte, pe deal și în văi, răsună tot mai înfiorător a răsbunare doi na lui Lucaciu, spre desnădejdea jandarmilor și aueorităților maghiare :

„Cântă mierla prin păduri, of, of, of
Robu-i Lucaci la unguri
Pentru sfânta libertate
De care noi n'avem parte”...

În iarna anului 1907 Vasile Lucaciu ispășia în temnița Seghedinului o nouă pedeapsă de 1 an cu supraveghere severă, ca recidivist în delict de presă, pentru ideile sale naționaliste.

În acest timp, comitetul național i-a pus candidatura la alegerile parțiale din Beiuș împotriva contelui Tisza și cu toată grozăvia teroarei electorale, întemnițatul Lucaciu a ieșit biruitor.

Drumul din pușcărie l-a dus direct în parlamentul din Budapesta. „Primul său discurs a fost un vehement protest contra răpirii autonomiei Ardealului, contra excluderii limbii române din administrație, justiție și învățământ, contra excluderii funcționarilor români din oficiile publice în regiunile locuite de români” (T. Albani, op. cit. pag. 172).

Aci a continuat lupta până la izbucnirea războiului mondial. Lucaciu era neclintit în credința că ziua cea mare a românilor se apropie. Un singur lucru îl puneă pe gânduri : întârzierea României de a intra în războiu, rămânerea ei în neutralitate declarată în urma consiliului de coroană dela Sinaia. Deaceia, înfruntând toate primejdiile, a trecut Carpații împreună cu Octavian Goga, alăturându-se bărbatilor politici din Vechiul Regat cari cereau lui Ion I. C. Brătianu imediata intrare a României în luptă alături de Antantă. A început astfel o mare propagandă prin scris în marile ziare bucureștene și prin întruniri publice în Capitală, la Ploești, Iași, Brăila, Galați.

— „Încă n'a sosit momentul, declara Ion I. C. Brătianu. Să vedem ce face Italia !”

Vasile Lucaciu ști că și în Italia există un curent anti-german și mai ales anti-austriac. Pleacă în Italia unde începe aceeași propagandă, arătând dreptatea cauzei românilor și italienilor. La 23 Mai 1915 Italia a intrat în acțiune. Lucaciu se întoarce în România, activând cu toată energia ca membru în asociațiile patriotice și în federația apărării naționale. În August 1916 România a declarat războiu Austro-Ungariei.

Vasile Lucaciu își îndreaptă acum munca într'altă parte : să strângă pe toți românii, prizonieri din armata austro-ungară aflați în Rusia, Italia, Serbia și Franța și să-i aducă voluntari în armata română.

Au venit însă ceasuri grele pentru noi. Mai mult de jumătate din țară a căzut în mâna dușmanilor.

...., În Aprilie 1917 Marele Cartier General din Iași a trimis în Statele Unite o misiune compusă din Pr. Vasile Lucaciu, Pr. Ioan Moja și publicistul N. Stoica, cu scopul de a face propagandă pentru cauza Transilvaniei și întrucât va fi cu putință, să caute a organiza o unitate de voluntari dintre coloniștii români transilvăneni din America, pentru frontul francez. Acest din urmă scop n'a putut fi realizat. Ministrul de războiu Baker a răspuns delegației române că America nu poate primi nici o unitate cu caracter specific național. Pr. Lucaciu a fost chemat la Paris, iar Pr. Moja după ce a scos la Cleveland timp de două luni o excelentă foaie populară „Libertatea”, care a stârnit printre emigranții români un înălțător entusiasm, s'a întors în țară. A rămas numai Stoica, să îndeplinească cu mijloace mo-

deste, dar cu suflet de entuziast, o rodnică campanie de informare a presei americane asupra Românilor și cauzei lor".

(Const. Kirilescu : Istoria războiului pentru întregirea României, ed. II București 1925 vol. III pag. 294).

În Ianuarie 1918 se prezenta în America cel dintâiu ministru al României la Washington, Dr. C. Angelescu, reprezentant oficial, care a izbutit printr-o muncă de titan să producă o puternică mișcare în opinia publică americană : România a început să fie simpatizată, cași Belgia și Serbia.

Dr. Vasile Lucaciu era la Paris când a aflat de prăbușirea imperiului habsburgic. A pornit spre București, oprindu-se scurt timp la Roma, unde italienii i-au prilejuit o emoționantă sărbătorire. În București, Sibiu și mai târziu în Satu-Mare, i s'au adus laude și mulțumiri, prinos de recunoștință pentru strădania lui neobosită. După fixarea frontierei s'a mutat la Satu-Mare. Visul cel mare se'mplinise. Ardealul era unit pe vecie cu patria mună. Dumnezeu i-a ajutat să vadă realizându-se cuvintele-i profetice spuse cu mult înainte la Satu Mare, anume că va ajunge să reprezinte acest oraș în parlamentul României Mari din București. În 1919 și 1920 a fost ales deputat de Baia Mare, stăruind la realizarea reformelor sociale, votul universal și împrăștierea.

Dar cum toate trec în lume și suferințele adâncesc brazde în sârmana ființă omenească oricât ar fi de viguroasă și plină de sănătate, era firesc ca, după atâtea frământări, osteneli, zile și nopți de temniță cu lipsurile și grozăviile lor, trupul lui Lucaciu să aibă nevoie de multă și tihnită odihnă.

Sfârșitul multora din marii bărbați ai neamului are ceva din tragedia eroilor antici. După incidentul nenorocit din alegerile pentru constituantă din 1922, când sătmărenii i-au impus candidatura pentru dragostea și netăgăduitul prestigiu de care se bucura marele luptător, în care împrejurare a fost bătut și lăsat rănit în zăpadă de adversari — lucru pentru care el totuși nu s'a arătat mâhnit, fiind prea fericit de împlinirea visului său, — s'a stins într-o casă retrasă din Satu-Mare, la 29 Noiembrie 1922 fără să-l fi cercetat cineva.

Octavian Goga a înfățișat tot înțelesul p'ecării din lume a Dr. Vasile Lucaciu, spunând cuvinte de panegiric ca acestea :

„Profeții visurilor împlinite, ocrotitorii idealurilor realizate,

generalii marilor izbânzi, deobicei pleacă discret din lume. Ei încarnează principiul luptei, prin ei cere cuvânt zbuciumul masei lor anonime. Până în clipa biruinții, mulțimea e suspendată de privirea lor și-i urmează cu instinctul sigur al supunerii salvatoare. Ei pronunță cuvântul de ordine, ei dau semnalul de atac. Sosit odată timpul însă, nervii se destind, disciplina morală se atenuează, rândurile se sparg, ierarhia valorilor suferă o eclipsă trecătoare, arena e năpădită de figuranți și banchetul biruitorilor răsună sgomotos și profan.

În acest val de beatitudine stearpă, marele chinuit nu e la locul lui, se dă binișor la oparte și singurătatea creatoare îl învălue cu încetul. Pe la răspântii se strigă încă lozincele lui, praznicul e în toi, dar comandantul e absent.

Dacă moartea îl cercetează în asemenea momente se găsește părăsit și uitat, pentru că el s'a topit în eternitate, deodată cu izbânda și deaceia plecarea lui e discretă și tristă ca un cântec de departe într'un amurg de toamnă.

Așa s'a dus din mijlocul nostru părintele Vasile Lucaciu, închizând în sicriul său protestarea istoriei Ardealului românesc de o jumătate de veac..."

„Decorația „Ordinului Steaua României în grad de Comandor”, depusă pe sicriu, ridicarea post mortem la rangul de Vicar Episcopesc, cași funeraliile naționale, au fost desigur niște onoruri târzii, aduse celui ce nu mai avea cum să protesteze și nici puterea de a îndruma pe politicieni ca aceste onoruri să le aducă poporului român, dându-i posibilitate de viață nouă, cultură și fericire.

În sunetele corurilor, muzicii și discursurilor funebre, corpul neînsuflețit al lui Vasile Lucaciu a fost transportat la Sisești, unde a fost primit cu lacrimi de țărani, singurii poate, cari, în marea de participanți, l-au regretat sincer și au vărsat lacrimi adevărate pentru pierderea aceluia care a fost Dr. Vasile Lucaciu”.

(T. Albani : Leul dela Sisești, Oradea 1936 pag. 216).

În aripa stângă a bisericii cădită de el, biserica Unirii tuturor Românilor, se află o lespede de marmoră neagră cu inscripția :

„Sub această lespede smerită odihnește înflăcăratul apostol și tribun Dr. Vasile Lucaciu, prin care geniul românesc și-a purtat facla redeșteptării și întregirii neamului. Fiind tu pururi

treaz pentru nevoile neamului, drept recunoștință îți făgăduim că vei trăi vecinic, mai ales în sufletul nostru, al generațiilor cari ne creștem în școala patronată de tine : Liceul „Vasile Lucaciu” din Careii Mari, care-ți închină acest monument, admirându-ți lupta și slăvindu-ți munca și viața bine încheată în fapte mărețe. Dormi în pace Tu, care ești al tuturor...”

La cap are un soclu tot din marmoră, cu un leu reliefat în aramă, cu inscripția :

„Aci se odhnește „Leul dela Sisești” : Dr. Vasile Lucaciu 1852—1922 și soția sa Paulina Lucaciu Șerbac 1852—1911”.

Pr. Alexandru Dărăbanț, gr.-cat. Baia-Sprie.

În ziua de 15 Martie 1919 a fost arestat de soldații săcui și dus sub escortă dela Certeze la Negrești în cazarma lor. După două zile a fost eliberat.

Ducându-se la o înmormântare în comuna Tuz și aflând arhiva parohială în mijlocul curții, pe când strângea actele să le pună în biserică, a fost atacat cu focuri de arme de secui, scăpând cu fuga.

Tot ei au tras cu armele prin fereastra bisericii din Certeze, când slușia stânta Liturghie.

(Rap. No. 95 din 23 Mai 1936 al parohiei gr. cat. din Baia-Sprie către protopopiatul respectiv).

Pr. Ioan Chlintoc, gr.-cat. Com. Doba.

În anul 1919 era preot în Com. Doba. Intrând unгурii în sat, l-au căutat să-l omoare. Credincioșii făceau de strajă la poarta casei sale. Trei zile și trei nopți n'a putut ieși din locuință. În noaptea a 3-a s'a furișat prin fereastră, târându-se pe brânci până la locuitorul Cerghi Ioan, căruia i-a spus să facă tot posibilul să informeze pe domnul General Olteanu, care era cu armata română la 3 km. de sat, că în sat nu sunt decât 200 soldați unгuri.

Locuitorul Cerghi Ioan a împlinit porunca părintelui, trimițând chiar în acea noapte pe Olah Vasile la dl. General.

A doua zi armata română a intrat în sat fugărind pe unгuri, redând libertatea părintelui.

(Rap. preotului Augustin Cerghi din Doba către protopopiatul gr. cat. din Satmar).

Pr. Corneliu Gavriș, gr.-cat. Com. Boinești.

„În urma suferințelor îndurate din partea Săcuilor a re-pausat în district Corneliu Gavriș, care a fost silit în miez de noapte, pe frigul iernei cu zăpada până la brâu să fugă din pat neîmbrăcat, căutând scăpare, din care cauză s'a îmbolnăvit atât de rău încât l-a pus în mormânt.

(Raportul No. 435 din 24 Mai 1936 al Protopopiei gr.-cat. a Țării Orașului, Bixad către Episcopia rerspectivă).

Pr. Mihail Ciurdariu, gr.-cat. Com. Doba.

„În anul 1912 când ungurii au voit să alipească această parohie de Episcopia de Hajdudorogh, părintele protopop Mihail Ciurdariu a însușit populația din parohie în așa măsură încât, când au venit trimișii Episcopiei de Hajdudorogh să preia pahia, sătenii toți au sărit împotriva lor desarmând pe cei 16 jandarmi, pe urmă au tras clopotele și cu rușine i-au scos afară din comună. Trimisul Episcopiei a fost canonicul Iaskovits. Din cauza sentimentelor sale de român, părintele Ciurdariu a fost închis la Seghedin 3 luni împreună cu Pr. Lucaciu. După 3 luni, când s'a reîntors acasă cu trenul, l-au așteptat jandarmii unguri la gara Ghilvaci să-l ducă la Satu-Mare. Auzind credincioșii din Doba, au mers cu toții la gară, l-au luat cu forța de sub escortă și l-au adus acasă la Doba, unde zi și noapte l-au păzit”...

(Raportul No. 84 din 1936 al Oficiului Parohial gr.-cat. român Doba, către Protopopiatul gr.-catolic al Satmarului).

Am redat întocmai raportul oficiului parohial din Doba, care sintetizează în chip obiectiv suferințele fostului protopop Ciurdariu, paroh pe vremuri acolo.

Cititorul nostru trebuie să știe că neamul acesta al Ciurdarilor a fost sămânță de soiu bun, români de inimă, naționaliști adevărați, luptători neînfricați.

Părintele Mihail a fost preot al Betfiei și Farnasului, apoi în Pocola lângă Beiuș. Era originar din Ciheiu. „Numele Ciurdariu după cum spun bătrânii, fusese porecla Giurgeștilor veniți probabil din Ardeal, cari — oameni înstăriți — făcând comerț de vite, se înapoiau din târg mânând acasă ciurde (cirezi n. a.) întregi”.

(Petru E. Papp : Din trecutul Beiușului, Beiuș 1928, pag. 47).

Oameni cu frică de Dumnezeu, au găsit în credință reazimul cel mai puternic în frământările vieții. Pentru credința lui, părin-

tele Mihai Ciurdariu din Dob sau Doba cum i se mai zice, s'a ridicat cu toată puterea de voință și simțire, iar temnița Seghedinului nu l-a înfricoșat nicidecum, cu toate că avea peste 68 de ani ! La 25 Aprilie 1913, în Vinerea Paștilor, când lumea se pregătea pentru Sf. Înviere, protopopul Ciurdariu intra pe 3 luni la Seghedin, pătimind tot pentru o înviere : a neamului !

Parohul protopop Atanasie Demian, gr.-cat. de 70 ani, din comuna Negrești.

„În cursul lunii Aprilie 1919, când tot Ardealul era sub teroarea armatei așa zise „garda roșie” a lui Bela Kun, a fost urmărit de soldații unguri bolșevizați, imputându-i-se faptul de a fi intervenit la Consiliul Național Român din Baia-Mare, pentru a scăpa comuna de ei.

Pus sub urmărirea acestor feroci călăi, numitul a stat ascuns prin podurile grajdurilor, iar atunci când nici aceste ascunzături n'au fost sigure, a luat drumul codrului și numai la vestea sosirii armatelor române a reapărut din nou în comună.

(Rap. No. 659 din 1936 al Preturei Plășii Oașu către Prefectura Satu-Mare).

Părintele Alexandru Merișan, gr.-cat. din comuna Călinești.

În anul 1918, a fost închis în temnița din Satu-Mare.

Faptele patriotice ale preoților români din Țara-Oașului se pot rezuma la :

Menținerea sentimentelor naționale.

Lupta dusă pentru menținerea școalelor confesionale românești în comunele românești, prin care se păstrau și se trezeau sentimentele naționale.

Lupta dusă împotriva desnaționalizării poporului românesc.

Astfel de luptători au fost : **DI. Alexandru Bărbănt, paroh din Prilog, DI. Aurel Dragoș, protopop din Vama, DI. Adrian Ivan preot din Rașca, DI. Eugean Dredean protopop din Târșolț etc.**

(Raportul No. 659 din 1936 a Preturei Plășii Oașu către Prefectura jud. Satu-Mare).

Pr. Isilor Silaghi, gr.-cat. Bicău.

Pr. Coriolan Ternovan, gr.-cat. Borlești.

Pr. Petru Dobossy, gr.-cat.

Teologul Ioan Dobossy, gr.-cat.

Protopopul Simion Anderco, gr.-cat Ilba.

..., Cu profundă reverință vin a aduce la înalta cunoștință, că în districtul protopopesc al Seinilor, a fost omorât de săcui în frunte cu faimosul lor șef Rapolti, părintele Isidor Silaghi, din parohia Bicău, pentru ținuta sa vădit românească.

La 14 Februarie 1919 a fost smuls din mijlocul familiei pentru că a colectat bani pentru un steag românesc.

L-au dus noaptea la Pomi, unde l-au bătut și l-au batjocorit, iar de acolo, în noaptea de 15 Februarie spre Seini.

A fost împușcat pe malul Someșului și aruncat în apă unde l-am găsit legat de rădăcina unei sălcii, mutilat în chipul cel mai îngrozitor.

L-am recunoscut numai de pe o bucată rămasă din albituri pe care se găsea monogramul său.

A fost înmormântat în Seini la 31 Mai 1919 în vârstă de 40 ani. Prohodul l-a săvârșit clerul tractual în frunte cu arhidiacoul Alex. Berinde, paroh în Seini²³).

(Rap. Pr. Radu Florian din Bicău No. 74 din 1936).

Preotul protopop din Ilba, Simion Anderco fiind acuzat că ar avea legătură cu armata română, asemenea a fost maltratat.

Pentru ținuta sa românească a suferit huiduri și prigoniri și parohul din Medieșul-Aurit, Petru Dobossy și fiul acestuia, Ioan Dobossy pe atunci teolog absolvent.

(Raportul Oficiului protopopesc român unit T. R. T. Seini. Medieșul-Aurit No. 422 din 1936 către Episcopia unită a Maramureșului).

Pr. Demetriu Bandiciu, gr.-cat. Căărășeu.

..., Pr. Demetriu Bandiciu paroh, a fost șicanat timp de 3 luni pentru că în 1 Ianuarie 1919 a arborat drapelul național în turnul bisericii. În Vinerea Mare 1919, 13 comuniști înarmați i-au făcut percheziție domiciliară".

(Raportul Protopopiatului gr.-cat. român al Satmarului No. 551 din 1936 către Dr. Alexandru Rusu, Episcopul gr.-cat. al Maramureșului, Baia-Mare).

Pr. Ignatie Chirvai, gr.-cat. Com. Amaț.

În comuna Amaț trăiește preotul unit Ignatie Chirvai, care în anul 1916 August 21 a fost pus sub pază preventivă pentru simțămintele sale naționale românești. Așa a stat până în anul

23) Fotografia pr. Silaghi în Enciclopedia României, București 1938, pag. 803.

1917, Ianuarie 20, când în baza unui ordin secret ministerial ungar, a fost internat la Șopron unde a dus greu vieții până în 6 Mai 1918, când a fost lăsat la vatră. După internare a ajuns în parohia Vinjiul jud. Bihor unde în 1919, a fost căutat de secui și numa, prin fugă a scăpat cu viață. Decorat cu „Coroana Rămâniei” în grad de ofițer.

(Raportul No. 18 din 7 Mai 1936 al oficiului parohial gr.-catolic din Amaț, către notariatul din Ambund).

Pr. Boroș Vasile, gr.-cat. Com. Sătmărel.

„...Preotul Boroș Vasile din comuna Sătmărel a fost arestat în anul 1919, de autoritățile ungare la tribunalul din Debrețin din cauză că în comuna Bagomir (Ungaria) unde funcționa ca preot, a făcut slujba în biserică în limba română.

A fost urmărit și pentru spionaj acuzat că a trimis știri militare și politice în România. Deținerea lui a durat timp îndelungat”.

(Raportul No. 358 din 20 Mai 1936 al Notariatului Com. Sătmărel către Prefectura Satu-Mare).

Pr. Iuliu Pop, gr.-cat. Com. Petea.

„Subesemnatul Iuliu Pop, paroh gr.-cat. în comuna Petea, declară că în timpul războiului mondial eram preot în comuna Csegöld-Ungaria.

Odată cu intrarea armatei române în războiu, mi s'a pus în vedere de autoritățile maghiare că nu am voie să părăsesc casa și comuna fără să avizez pe administratorul moșiei baronului Vecsey, sub a cărui pază am fost dat.

În ultimele zile ale dominației maghiare, la 16 Aprilie 1919, am fost nevoit să mă ascund pe malul Someșului sub o tufă, deoarece am fost înștiințat că soldații săcui au primit ordin să mă prindă și să mă omoare cu orice preț. Acolo am stat până în 19 Aprilie, când armatele române au intrat în comună.

În 1920 Martie 10 am trecut în comuna Petea pentru a-mi asigura viața și familia, lăsând acolo o mamă bătrână de 70 ani, surorile și alte rude și toată averea mea ungarilor înfuriați, cari mă căutau spre moarte pentru ținuta românească din trecut și pentru că am reprezentat acele părți locuite de români în parlamentul din București. După retragerea armatei române, ziarele maghiare îmi aduceau cele mai josnice injurii ca la un trădător de țară și infidel, punându-se chiar premiu de 125.000

coroane asupra capului meu, sumă considerabilă pe acele timpuri.

Statul român mi-a oferit decorația „Steaua României” în gradul de ofițer.

(Raportul Pr. Iuliu Pop preot paroh gr.-cat. român, către Notariatul Com. Petea No. 18 din 15 Mai 1936).

Pr. Peter Justin, gr.-cat. Com. Hideaga.

Statul român mi-a oferit decorația „Steaua României” în Transilvania până în jud. Sălaj și a ocupat orașele Zalău, Jibou, Cehul-Silvaniei. Soldații români patrulau până la depărtare de 12—15 km. și ajungeau până în comuna Cioara situată chiar pe frontieră, unde eram preot. În mai multe rânduri am primit pe soldații români în casa mea, i-am aprovizionat cu alimente și le-am dat orientări folositoare. Soldații unguri având cunoștință despre acestea s'au hotărât să mă prindă.

Într-o noapte mi-au înconjurat casa, m'au ridicat de acasă făcându-mă prizonier. M'au trecut peste frontiera ungarilor și m'au dus în comuna Diosd. unde m'au predat unui maior cu numele Cichi, care m'a închis în sala școlii sub supravegherea unei santinele. După 6 zile, o patrulă de soldați unguri m'au dus în comuna Archid unde am fost maltratată și batjocorită.

De aici am fost trimis în comuna Borla unde locuitorii unguri, cu topoare, furcoale, m'au atacat voind să mă omoare. Soldații și o patrulă de jandarmi de abia au putut să mă salveze de furia poporului. Aci am stat aproape o săptămână la postul de jandarmi. Apoi, într-o noapte m'au dus la Tășnad unde am fost înțemnițat cu un preot din Moldova și cu mai mulți români, pe cari armata maghiară îi luase prizonieri la Zalău. După 2 săptămâni m'au transportat la Carei, de aici la Debrețin unde am fost prezentat înaintea consiliului de războiu.

Prin intervenția președintelui consiliului de războiu, care-mi era cunoscut, am fost achitat și lăsat liber.

În felul acesta, după 2 luni de înțemnițări și maltratări m'am reîntors acasă”.

(Declarația Pr. Peter Justin din 8 Mai 1936 către Prefectura Jud. Satu Mare).

Pr. Arhidiacon Vasile Barbu, gr.-cat. Com. Borlești.

...„Am luat parte activă la toate manifestațiile de afirmare românească înainte de războiu.

În anul 1918 am organizat în comuna mea Necopoi sfatul național român și garda națională în fruntea căreia am stat eu personal, avizând postul de jandarmi unguri din Homorodul de jos că, comuna mea Necopoi (unde funcționam pe acele vremuri) de acum înainte aparține României-Mari, ordinea pe teritoriul ei o garantează garda română, prin urmare ei nu au ce căuta pe teritoriul comunei Necopoi. Nici nu au îndrăsnit să vină câtva timp. Sosind însă forțele militare bolșevice în Homorodul de jos, distanță de vreo trei km. de Necopoi, garda a fost dezarmată și eu ca prin minune am putut scăpa în decursul nopții trecând dealul Codrului pe un frig teribil împreună cu inimosul și bravul notar român Iosif Nistor, căutând scăpare pe teritoriul ocupat de armata română. S'au pus premii pentru cei ce ne vor prinde. La săptămână, ne-au urmat și familia, trecând în mod ascuns dealul Codrului.

Antecesorul meu în comuna Borlești a fost preotul **Coriolan Târnovan**, însuflețit ca român, luptându-se pentru cauza națională în mod vrednic. În anul 1918 aflându-se și dânsul în primejdie de moarte din partea soldaților comuniști, s'a refugiat cu familia, devastându-i-se toată averea ce a avut. În prezent funcționează ca preot în Eparhia gr.-cat. din Oradea.

(Declarația părintelui Vasile Barbu paroh vice-arhidiacon român către notariatul com. Borlești).

Pr. Ioan Silaghi, gr.-cat. protopop, Com. Ferneziu.

„...Parohia mea a fost la 10 km. depărtare de frontul unguresc și așa ziua, noaptea, m'au tot cercetat soldații unguri, ba am fost deținut, escortat între baionete dela un comandament la altul și judecat la moarte, ceiace pot adevăra și cu acte.

De toate aceste am avut parte fiind în comuna Valea-Vinului”.

(Raportul Pr. Ioan Silaghi paroh-protopop român, către Prefectura jud. Satu-Mare).

Pr. Pompiliu Tămaș, gr.-cat. Com. Botiz.

„...În anul 1916 am fost denunțat parchetului din Satu-Mare a) că am îndemnat credincioșii la revoltă contra domnilor unguri, b) că nu admit copiilor dela școlile de stat alt salut, decât „Laudese Isus Christos”, că propun religiunea în limba valahă, c) d) nu țin servicii divine la serbările naționale și în rezumat, că sunt trădător de țară.

În urma acestui denunț mi s'a deschis acțiune publică. La acestea s' mai adăugat acuza unui credincios, care forțat de notar m'a denunțat, că aș fi declarat, că „cred în prăbușirea puterilor centrale“.

Am fost frământat și maltratată în fel și formă, umblând pe la cele tribunale. **punându-mi-se în vedere chiar spânzurătoarea.**

În anul 1918, la alegerile de deputat din Cehul-Silvaniei, am mers la Scori la Someș-Odorhei în propagandă pentru Pop Gheorghe de Băsești, fiindu-i contra candidat Szenkiralyi Zoltan, cu care ocazie am fost dați judecății și înțemnițați.

14 țărani au fost judecați la câte 2—3 săptămâni. Eu am fost condamnat la 21 zile închisoare.

Pușcăria am făcut-o în Zalău. Mi s'a aplicat regim aspru, ca unui hoț“.

(Raportul No. 63 din 1936 al Pr. Pompiliu Tămaș paroh protopop din 21 Iunie 1936 către Protopopiatul gr.-cat. respectiv).

Pr. Aurel Dragoș, protopop. gr.-cat. Com. Vama, (azi în Satu-Mare).

În anii 1909—1910, în ciuda tuturor prigonirilor venite dela guvernul maghiar și mai ales dela ministrul șovinist Apponyi s'a construit cea mai frumoasă școală gr.-cat. română în comuna Vama, unde părintele Dragoș era preot. Sf. Sa a voit ca în această școală să domnească Crucea Mântuitorului și vorba românească. Pentru aceasta a îndurat foarte multe prigoniri.

În 1914, năvălind rușii în Maramureș, toată lumea se refugia. Acest preot a rămas în fruntea comunei neînfricat, alături de credincioșii lui.

În 1916, odată cu intrarea României în războiu, s'au început zilele calvarului adevărat. Zilnic controlat, învinuit etc.

În revoluția din 1918 a cutureerat întreg ținutul locuit de români și a înființat în toate comunele Țării Oașului sfaturile și gărzile naționale, mergând din comună în comună cu drapelul național adus dela memorabila adunare din 1 Decembrie 1918 dela Alba-Iulia. Drapel, care în drumurile triumfale a fost ciuruit de gloanțele ungarilor din Vama și Orașul Nou.

Ca tribun al poporului, a susținut ordinea 4 luni și jumătate, până când în 19 Aprilie 1919 glorioasa noastră armată a ocupat pe vecie ținuturile Oașului.

În patru luni și jumătate părintele Dragoș a îndurat multe



necazuri din partea ungarilor săcui, cari au voit să-l spânzure în curtea parohiei din comuna Vama. Zilnic huiduit, nopțile nedormite, deșteptat de nenumărate ori peste noapte cu înjurături, împușcături etc. devastat, urmărit, încât chiar și îndatoririle religioase numai cu periclitarea vieții a putut să le săvârșească. A stat însă neclintit în gura morții, cu ceaslovul în mână, rugându-se în biserică și afară penru binele poporului credincios, gata a muri cu el împreună.

(Memoriul înaintat Prefecturii Satu-Mare de părintele Aurel Dragoș, certificat de această instituție).

Pr. Ioan Pușcașiu, paroh, gr.-cat. protopop onorar, comuna Apatou.

În anul 1918 a organizat consiliile naționale române de pe valea Someșului dela Culciul-Mare până la Satu-Mare. În Octombrie a participat la adunarea românilor din județ în sala cea mare a Primăriei din Satu-Mare; în Noembrie, însoțit de fruntașul român Teodor Sava din comuna Corod, a fost la Arad la Marele Sfat Național după instrucțiuni, iar în luna Decembrie a condus comunele de sub Satu-Mare la primirea Generalului francez Berthelot.

În luna Ianuarie 1919 a trecut frontul la Cicărlău și la Baia-Mare, a solicitat venirea armatei române pentru eliberarea Românilor de sub teroarea ungurească.

Reîntors dela Baia-Mare, a fost prins și condamnat la moarte de oamenii lui Bela Kun și numai grație unui fost plotonier major, greco-catolic din comuna Porcsalma și-a salvat viața refugiindu-se cu familia, întâi la proprietarul Alexandru Stan, în comuna Lipău, iar în cele din urmă în zăvoiul Someșului, stând ascuns până la intrarea armatei române în 19 Aprilie 1919, Sâmbăta Paștilor.

Pe la sfârșitul anului 1919, numit președinte al comisiei de ocol pentru reforma agrară din Satu-Mare, a cutreerat toate comunele până la Magosliget lângă Tisa, infiltrând nădejde în sufletele celor mulți și oropsiți, că dreptatea socială le vine dela stăpânirea românească".

(Memoriul Pr. Ioan Pușcașiu, înaintat Prefecturii Satu-Mare, certificat de autoritățile comunale și județene).

Pr. Sinco Gheorghe gr.-cat. Com. Careii-Mari.

Din registrul de carceră No. 311/918 al penitenciarului Satu-

Mare se constată situația deținutului preot gr.-cat. Sinco Gheorghe.

Motivul deținerii: agitație împotriva statului maghiar, condamnat prin sentința No. 781/917 a Curței la 7 luni închisoare.

Data intrării în penitenciar 15 Mai 1917 ora 11, ca prevenit.

Data eșiri din penitenciar 4 Octombrie 1918, ora 12.

Cred că cititorul observă, că dela 15 Mai 1917 până la 4 Octombrie 1918 nu sunt numai 7 luni, cum sună sentința !

JUDEȚUL SEVERIN

Pr. Coriolan I. Buracu, ort. Mehadia.

În prezent pr. Buracu funcționează ca preot iconom stavrofor confesor în grad de maior al bat. III grănicer din Făgăraș. Înainte de războiu era preot paroh în Mehadia, luptător naționalist, nu fără a cunoaște drumul parchetului din Caransebeș și toate celelalte „bucurii” ale stăpânirii maghiare.

Acuzațiile aduse la una din ultimile anchete (Mai 1914) ne arată ce făcea atunci un preot român pe tărâm național românesc :

A interzis copiilor a-l saluta în ungurește.

A spus că peste 3 luni pe aici va fi România.

A încercat să împiedice o reprezentatie ungurească aranjată cu elevii români.

A interzis tinerimii și poporului de a participa la serbarea ungurească dela 15 Martie.

A pus la cale boicot contra negustorilor români cari au firmele scrise în l. maghiară.

La serbările românești a interzis cântecele și jocurile ungurești.

Cu ocaziunea unei asemenea serbări a dat afară pe un tânăr, care era înțins cu tricolor maghiar.

La serbări, a pretins costum și tricolor național românesc.

În „Drapelul” din Lugoj No. 24 din 1914 a făcut pe rege cu cap scrintit pentru sancțiunea legilor lui Apponyi — legi scrintite.

Primirea cu muzică, arcuri triumfale, covoare și tricolor.

a corului „Armonia” din Craiova, cu demonstrație iredentistă.

A protestat în contra cântecelor ungurești etc.

Pentru cele de mai sus și altele asemenea, preotul Buracu a fost trecut pe lista neagră a poliției de frontieră din Orșova cu mențiunea: „agitator în contra Ungariei” și pus sub supravegherea jandarmeriei din Mehadia. Arestat chiar din sfântul altar în ziua de 26 Iulie 1914, dus la Orșova, iar a doua zi dimineața împreună cu alți 175 români sub aceeași osândă, trimiși la închisoarea pachetului din Caransebeș ca criminali de rând. Părințele Buracu se află înregistrat la foaia matricolă No. 350/914.

„...în celule mici, cu ferestruici, primiam mâncare o singură dată pe zi. La aer eram scoși de două ori pe zi, câte o jumătate de oră, în curtea închisorii.

Regimul aspru a fost mai îmbunătățit la intervenția P. S. Episcop Dr. Miron Cristea al Caransebeșului. Ni s'a adus Biblia. Ziarele erau oprite cu desăvârșire.

Am fost eliberat în ziua de 21 August și înrolat ca preot de regiment pe întreaga durată a războiului supravegheat de aproape, deoarece în foaia mea matricolă cele două litere mari scrise cu creionul roșu P. U. (politisch unverlässlich) atrăgeau atențiunea comandanților.

După terminarea războiului m'am reîntors la Mehadia unde reprezentanții a 35 comune din jurul Mehadii m'au ales la 18 Noembrie 1918, președinte al Consiliului Național Român și Comandant al gărzilor naționale din districtul Mehadii.

În această calitate de grea răspundere pe timp de revoluție și nesiguranță, am organizat administrația românească, iar prin organizarea gărzilor naționale am asigurat ordinea și paza publică.

La data de 1 Decembrie 1918, în ziua când la Alba-Iulia s'a ținut marea adunare națională, care a hotărât alipirea pe vecie a Transilvaniei cu patria mamă, am ținut adunări populare, punând pe toată lumea să semneze memorii în sensul că Banatul întreg cere alipirea la România Mare.

Am predat aceste memorii semnate de zeci de mii de Români Generalului Berthelot în ziua de 26 Decembrie cu ocazia trecerii sale prin Mehadia spre Paris, în prezența soldaților sârbi, cari aflând de cuprinsul lor au primit ordin să mă dețină.

Prin bunăvoința unui român timocean am aflat de ordinul dat și în miez de noapte, pe iarnă grea, am trecut munții Mehădiei la Turnu-Severin, iar de aici la Sibiu, cerând înrolarea mea în armata română, ceea ce s'a și admis.

Cu regimentul 105 infanterie din Brașov, de sub comanda colonelului Virgil Economu, apoi comandantul C. VII. A. am luat parte în campania dela Tisa, primind satisfacția cea mai deplină pentru suferințele îndurate din partea Ungurilor..."

(Comunicarea Pr. Coriolan Buracu).

(Rap. No. 438 din 1936 al Preturii plășii Orșova).

(Dosarul No. 350 din 1914 al Penitenciarului Caransebeș. Acuzat de spionaj. Deținut : 27 Iulie — 21 Aug. 1914).

Demnă de toată lauda este strădania ce depune acest preot nu numai în sânul batalionului III de grăniceri unde păstorește ci în întregul județ, pentru ridicarea satelor prin cămine culturale. Fundațiile Regale apreciindu-l după cuviință și merit, i-au încredințat organizarea și supravegherea căminelor culturale din județul Făgăraș.

Am dori ca mulți preoți de regimente să se învrednicească de această cinste !

Pr. Constantin Dure, ort. Com. Orșova.

...A fost arestat în anul 1914, pentru activitatea sa de bun român, fiind întemnițat la Caransebeș și apoi la Seghedin.

(Rap. No. 515 din 26 Februarie 1936, al Primăriei Orșova, către Prefectura Caraș).

(Dosarul No. 329 din 1914 al Penitenciarului Caransebeș. Acuzat de spionaj. Deținut aci dela 27 Iulie 1914 ora 9 a. m. până la 21 Aug. 1914).

Pr. Romul Rațiu, ort. Com. Dubești.

..., nevoit să stea refugiat prin păduri. Arestat și bătut de soldații roșii ; numai datorită intervenției unui ofițer a scăpat de moarte prin împușcare".

(Rap. No. 208 din 7 Martie 1936 al Preturei plășii Belint, către Prefectura Caraș).

Pr. Traian Gașpar, ort. Com. Hezeriș.

..., în timpul războiului mondial încarcerat la Vacz și Seghedin, pentru propagarea ideilor naționale..."

(Rap. No. 208 din 1936 al Preturii plășii Belint).

Pr. Alexandru Ghelner, ort. Com. Părul.

A fost evacuat împreună cu preoții din plasa Hațeg timp de 6 săptămâni, îndurând multe neajunsuri.

(Comunicarea Pr. Al Ghelner).

Pr. Serafim Băian, ort. Com. Margina.

Preotul Serafim Băian din Margina a fost închis la Seghedin în anul 1918 bănuind de spionaj în folosul României. La baza acestor bănueli era faptul că un tânăr din Lugoj cu numele Alexandru Iorga,—în acel timp student în Viena,—fusesse închis tot pentru spionaj, iar cu ocazia unei perchezitii la domiciliul acestuia, s'a găsit un carnet în care era notat preotul Băian, ca unul care discutase cu dânsul chestiuni politice. Lucrurile aveau la bază un substrat mai adânc. Preotul Băian a fost însărcinat să se informeze asupra tranșeelor austro-ungurești din Valea-Hățegului până la Caransebeș și Valea Begheiului până la Dobra, lucru de care s'a achitat cu conștiinciozitate, raportând întreaga situație în mod verbal, fiindcă i s'a pus în vedere să nu schițeze nimic pentru a nu fi prins. Bănuelile însă neputând fi dovedite, preotul a fost deținut în arest preventiv în temnița dela Seghedin timp de o lună după care a fost eliberat.

(Rap. No. 471 din 13 Martie 1936 al Preturii plășii Făget, către Prefectura jud. Severin).

Pr. Iosif Drăgoi, ort. Com. Globurău.

În timpul războiului întregirii a fost pus în lanțuri, purtat pe jos prin comunele Plugova, Globurău și Mehadia, apoi dus la Caransebeș și întemnițat în închisoarea de acolo pentru ținuta lui românească".

(Dosarul No. 365 din 1919 al Penitenciarului Caransebeș).

Pr. Gheorghe Tătucu, ort. Com. Iablania.

Decorat cu ordinul „Regele Ferdinand I” pentru lupta națională. Pentru a scăpa de internare a trecut în Vechiul Regat unde a cutreerat tot ținutul românesc, ajungând și în Rusia.

(Rap. No. 483 din 13 Martie 1936 al Preturii Orșova, către Prefectura).

Pr. Eftimie Jian, ort. Com. Iaz.

„În 1909-1910 am fost trimis ca învățător confesional în comuna Căvăran, unde pe lângă activitatea școlară, țineam șezători și conferințe culturale în comunele din jur, împreună cu

profesorii fostei școli normale din Caransebeș, G. Noaghea, S. Crisciu, Dr. Regman Sănjoan. Pentru activitatea românească am fost însemnat în cartea neagră a revizoratului școlar din Lugoj ; iar cu ocaziunea unei inspecții școlare a revizorului maghiar, acesta nu s'a interesat de progresul din școală, ci m'a înfruntat, că de ce sunt așa de mare daco-român. Persecutându-mă autoritățile maghiare, a trebuit să părăsesc comuna Căvăran și m'am dus în Orșova ca diacon și învățător confesional român, unde m'a aflat războiul mondial. Aici iarăși m'au supravegheat. Se temeau și de freamătul de frunze. Odată am primit la vapor pe studenții rom. dela Universitatea din București care făcuseră excursie la Belgrad și i-am salutat în numele Românilor din Orșova. Aceasta a fost deajuns ca să înceapă prigoana asupra mea, iar la o lună după întâmplarea aceasta a început războiul mondial și duminică dimineața, în ziua declarării războiului, am fost deținut de doi jandarmi, dus în temnița judecătoreiei de ocol, iar de acolo la Caransebeș două luni și în Seghedin o lună, dându-mi-se titlul de spion și agitator român.

Ungurii mi-au devastat locuința percheziționând, crezând că vor afla ceva compromițător. N'au aflat altceva decât cărți de literatură rom. un tricolor și un ban românesc dela expoziția din 1906. Mi le-au luat și pe acelea și au mântuit patria !

În temniță mi-am ruinat sănătatea. După eliberare am fost la școala de aplicație ca învățător, propunând și la școala normală trei studii și economia la teologie, fără nici un salariu. După un an de muncă am fost trimis ca preot în comuna Honorici, unde am jinit și locul de învățător.

Știindu-mă ungurii cu sentimente românești m'au trimis la războiu, unde din fericire am ajuns ca preot militar tocmai la ofițerii români prizonieri în Șopronyek.

Sfârșindu-se războiul m'am întors în comuna Honorici, unde am stat până în 1920, iar de atunci funcționez ca preot în comuna Iaz".

(Declarația pr. Eftimie Jianu, către Prefectura jud. Severin).

(Informator : Filip Nola, învățător, com. Jaz.

Pr. George Popovici, ort. Com. Mărul.

..., În ziua de 12 August 1916 mă aflu în Hațeg, 'a târgul de țară care mișuna de armată austro-ungară și cum târgul s'a amânat cu o zi, am rămas acolo. Citind niște gazete, m'am trezit

în spate cu un strajameșter (plutonier) de jandarmi înarmat, care mă întreabă dacă mă pot legitima, în ce cauză sunt eu acolo. Băgând mâna în buzunar să-i arăt certificatul dela notariat, mă oprește, spunând să merg în camera care o am la hotel. Sub poarta hotelului văd alți jandarmi și polițiști, cari mă așteptau. După ce intrarăm în odaie, încuiară ușa și abia acum îmi dădui seama că sunt bănuir ca spion, fiind îmbrăcat cu jiletă închisă, preotească. Arăt certificatul crezând că ajunge pentru a mă justifica, dar sunt îmbrâncit pe pat și lovit peste obraz să arăt alte dovezi. Scot tot ce aveam în buzunare, bani, notițe. Acum începe percheziția. Sunt întrebat de ce am atâția bani la mine? Anoi ca să-mi dau seama de notitele și calculele de pe niște **hârtii, alte îmbrânceli și înjurături.** când aflară o nenorocită de scrisoare prin care îi rugam pe preotul din Crâjma să facă o înmormântare în parohia mea Măru. Am putut scăpa din încurcătură, după ce se convinseseră telefonic la notariat, că întradevăr a fost mort în parohie. A urmat apoi percheziția saltelei, perini, soba, duzile dela sobă, cenușa, parapleul ce-l aveam. Satisfacția mi-am luat-o la Bouțarul inferior, unde dându-mă jos din tren, am fost întâmpinat de părintele greco-catolic Romul Raca cu care eram înrudit, căruia i-am povestit ce am pățit. M'a invitat acasă la el să iau masa. Aici am aflat ascuns pe un locotenent din armata română, care trecuse muntii să ia informații. I-am povestit tot ce am pățit și ce am văzut în Hayeg. El la rândul-i m'a mângâiat că poimăine noaptea, adică înspre Sf. Marie Mare, armata română va trece Carpații. Cu acest secret în inimă am venit acasă.

După adunarea dela Alba-Iulia la care am participat cu încă doi jărani și Dr. Nic. Table ca delegați ai comunei, am spus în ziua de 21. Nov. st. v. poporului la biserică felul cum a decurs marea adunare și în cântece patriotice am părăsit biserica. Poporul care avea de mult să-și facă socoteala cu ovreii Geza Fischl, cuibărit aici de 40 ani și care era agentul tuturor guvernelor maghiare, pentru care servicii armeanul subprefect Aurel Ischutz îl pusese primar spre batjocura noastră, i-a devastat casa în noaptea sărbătorii din 21 Nov. st. v. iar familia a scăpat cu fuga.

În miezul nopții din 9 Dec. st. v. jidanul a adus din Caransebeș 40 soldați sârbi și 20 jandarmi maghiari.

Tocmai când mă pregăteam să îmbrac reverenda spre a merge la biserică, îmi intrară în curte 2 jandarmi și doi soldați sârbi, declarându-mă arestat. M'au dus între baionete la cazarma jandarmilor.

Aici căpitanul Gaspari îmi vorbește de moarte prin glonț sau spânzurătoare pentru păcatul de a fi arborat tricolorul la biserică și școala satului, unde am ordonat ca președinte al sfatului național darea jos de pe frontispiciu a pajurei maghiare. Apoi pentru participare la Alba-lulia și îndemn la rebeliune. Am fost apoi trecuți în școală, care era alături și puși cu fața la perete cu ceilalți deținuți, iar în mijlocul sălei două puști mitraliere, gata de tragere. Făcându-se interogarea până noaptea, eu am fost lăsat la urmă, când mi-am făcut apărarea, după care am fost declarat arestat.

Abia atunci mi-am dat seama cum m'am jucat cu viața stând acasă, știind că sunt pe lista neagră și ce rău am făcut că nu m'am refugiat la Boușarul inferior unde ajunsese armata română. Noi cei din Severin mai stăturăm 10 luni sub teroarea lui Ischutz vicespanul Lugojului, până ce meraserăm deputăția Bănățenilor din Lugoj sub conducerea venerabilului protopop Dr. G. Popovici și Episcopul Frențiu la Bichiș-Ciaba la M. S. Regele Ferdinand I predându-i memoriul, prin care am rugat preluarea imperiului și asupra Lugojului. Am fost satisfăcuți pe loc, fiind numit Prefect Dr. George Dobrin pe care îl aduserăm cu triumf în Lugoj spre desamăgirea unaurilor și iidanilor de aici.

(Declarația preotului George Popovici către Prefectura județului Severin).

Pr. Simion Blajovan, ort. com. Hodoș.

...În anul 1907 a fost închis în temnița din Lugoj, iar în anul 1916 a fost internat în județul Sopron în comuna Reczekethely împreună cu d. prim pretor Iovița din Orșova și cu d. Albulescu funcționar al municipiului Lugoj".

(Raportul No. 511 din 7 Aprilie 1936 al Preturii plășii Lugoj către Prefectura Severin).

Pr. Coriolan Buracu ne informează că părintele Simion Blajovan a stat internat timp de 6 luni.

Pr. Ioan Lăcăduș, ort. Com. Ohabamătnic.

...,la intrarea României în război am fost internat în jude-

Jul Sopron, comuna Reczekethely. Pe drum am suferit mult, hui-dueli, bătăi și amenințări.

Acolo am stat peste 20 luni. Am avut mare noroc că am ajuns într'un sat de germani. Autoritățile și în deosebi notarul cercual care ne supraveghea, se purtau cu noi cei internați ca niște sălbateci

Am fost așa de rău tratat, că de multe ori trebuia să plâng și să nu dorm nopți întregi".

(Declarația pr. I. Lăpăduș către Prefectura județului Severin).

Pr. Romul Jurchescu, ort., Com. Ruginosu (fost în Com. Peștera).

Pe acele vremuri eram preot ort. în Peștera (Caraș-Severin). Am fost deținut în 19 Sept. 1916 în câmp la fân pe motivul că sunt naționalist și că într'o scrisoare adresată unui soldat Aurel Spătan pe frontul italian am scris „acum vine și ea", presupunând că e vorba de România. Dus la Lugoj am fost închis în temnița tribunalului cu alți trei robi având scris deasupra capului pe o tăbliță cuvântul „felségertés" (les majestate'. În 21 Sept. pe o ploaie torențială am fost dus la Seghedin și după ce mi s'a luat tot din buzunare am fost aruncat în „Csillagbörtön". În temniță căpătam de mâncare odată pe zi, o bucată de pâine și ceva lături căldărite. Din coada lingurii mi-am făcut cuțit, ascuțind-o de piciorul patului, ca să tai pâinea în bucățele și o uscam în fereastră ca să ajungă de pe o zi pe alta ; nu pâinea lor, ci pâinea care mi se trimitea de acasă.

Din 31 Oct. mi s'au adus paie de secară pentru ca să pregătesc ghetete de iarnă pe seama soldaților. În 3 Nov. mi-au tăiat părul și barba. Păduchii și râia mă chinuiau groaznic. În 31 Iulie 1917 am fost mutat în închisoarea militară. Lovit de o boală grea am fost dus în spital unde nu mi se da crezământ morbului, afirmând medicul, că sunt tare ca un bivoli. Neputând mânca, am telegrafiat acasă să nu mai trimită pachet, dar sergenții au schimonosit telegrama, iar pachetele ce sporiau le-au confiscat pe seama lor. Am fost ascultat de nenumărate ori în condiții brutale. Când mă duceau la procuratură, ar fi trebuit să mă bucur. Pentru un ceas ori două scăpăm de aerul cel greu al celei mele. Trebuia să parcurg însă patru străzi. La fiecare pas trebuia să

înfrunt priviri încruntate și disprețuitoare, să ascult cuvinte de ocară. Am fost eliberat în Decembrie 1918.

În urma celor suferite mi s'a cimentat și mai mult credința în învierea ce va să vină.

Și acum nici o recunoștință dela oameni, pretutindeni bețe în cale și obstacole".

(Declarația preotului Romul Jurchescu).

Pr. I. Bogoevici, ort. Com. Teregova.

„Majoritatea preoților ortodocși făcea politică naționalistă activă. La izbucnirea războiului cu România au sosit în Teregova 2 ofițeri cu scopul să așezineze pe preotul I. Bogoevici, azi decedat.

Au ținut consfătuire la casină. La ea au luat parte și prim-pretorul cu notarul. Deținerea urma să se execute mâine zi. Notarul însă fiind în bune relațiuni cu părintele, i-a comunicat planul pus la cale și astfel preotul a putut să dispară din localitate."

(Raportul No. 8 din 1936 al Oficiului parohial ort. rom. din Teregova).

Pr. Gheorghe Frajlă, ort., Com. Glimboaca.

„A suferit maltratări și bătăi".

Pr. Iuliu Musta, gr.-cat., Com. Glimboaca.

„Retugiat în vechiul regat timp de 4 ani.

Pr. Martin Vernichescu, ort., Com. Vârciorova.

„A stat un an închis la Seghedin și Vacz".

Părintele Nicolae Cojocariu din Vârciorova ne-a dat următoarele informații :

..., Pr. Martin Vernichescu a fost intenat la Seghedin din vara anului 1917 până la sfârșitul anului 1918 pentru sentimentele sale naționale... două persoane din serviciul de spionaj unguresc au introdus în mod clandestin în casa preotului un geamantan cu acte din care se dovedea că preotul este pus în serviciul de spionaj românesc".

(Raportul Preturei Plășii Carransebeș No. 286 din 18 Martie 1936 către Prefectura jud. Severin) referitor la cei trei preoți de mai sus).

Pr. Mihai Costescu, ort., Com. Eșelnița.

Din dosarul No. 356/914 aflat în arhiva închisorii din Că-

Caransebeș se constată că a fost arestat pentru spionaj în folosul Românilor, dela 29 Iulie 1914 până la 9 Octombrie acelaș an.

Părintele C. Buracu ne afirmă că răposatul pr. Mihai Costescu a fost în ultimul timp protopop al Mehadiei, iar în timpul războiului a fost închis și la Seghedin, nu numai la Caransebeș.

Pr. Miloșescu Anton, ort., Com. Ogradena.

În registrul de carceră al penitenciarului principal din Timișoara la No. 195/917, citim :

...,Pr. Anton Miloșescu, ortodox com. Ogradena (Severin) arestat pentru necredință față de Majestatea Sa Regele dela 28 Septembrie 1916 până la 1 Ianuarie 1917"...

Pr. Ciulei Emanuel, ort. Com. Ciuchici.

Arestat tot pentru acelaș motiv dela 9 Noembrie 1916 până la 12 Ianuarie 1917.

(Foaia matricolă No. 245 din 1917 din registrul de carceră al aceluiăș penitenciar.

BCU Cluj / **JUDEȚUL SIBIU** Library Cluj

I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, (ort.).

Dintre vlădicii cari s'au învrednicit a purta cărja păstoriei ca mitropoliții Ardealului, I. P. S. S. Nicolae Bălan se aseamănă în cel mai înalt grad cu marele Andrei Șaguna, în majestatea în-

NOTA : S'a născut în Aprilie 1882 în părțile Năsăudului, comuna B'ășfalău de Sus. În 1900 și-a luat bacalaureatul la liceul din Năsăud. A urmat teologia la Cernăuți, unde a obținut și doctoratul în 1905. Filosofie, la Breslau.

Profesor de teologie dogmatică, teologie morală și catehetică la Academia Teologică din Sibiu până în Februarie 1920, când a fost ales mitropolit al Ardealului.

A intrat în monahism cu metania la mănăstirea Hodoș-Bodrog de lângă Arad, iar în Duminica Rusalilor (1920) a fost hirotonit arhieru în catedrala metropolitană din Sibiu de însuși Mitropolitul Primat — în urmă Patriarh al României — Dr. Miron Cristea și de alți vlădici de atunci : Nicodim dela Huși, Ioan I. Pop al Aradului, Evghenie Piteșteanu locțiitor la Argeș, Bartolomeu Băcăoanu locțiitor la Râmnic Nou-Severin, Iopolit dela Rădăuți, față fiind și Ministrul Instrucțiunii și Cultelor, Dl. P. Negulescu.

ătășării, în înțelepciune și desigur, îl întrece în cultura teologică ce și-a însușit.

Duhul preoțesc moștenit dela înaintașii săi — ca unul ce s-a născut din familie preoțească — și sfatul său duhovnicesc, evidențiază la tot pasul deosebita noblete a părintelui Nicolae, mitropolitul Ardealului I

Urmărind activitatea națională și în deosebi purtarea patriotică a I. P. S. Sale în timpul războiului întregirii, îl aflăm și aici în fruntea marilor luptători. În 1918 a cutreerat toate comunele din jurul Sibiului organizându-le în vederea păstrării ordinei în acele zile de mare nesiguranță, când bandele de răufăcători umblau în tot locul, când Ungurii încercau din nou să-și impună stăpânirea. Istoria Românilor nu va uita să însemne cu toată recunoștința cum, în Noembrie 1918, Dr. Nicolae Bălan s'a oferit cu primejduirea vieții să împlinească misiunea de sol al Ardealului, trimis de Consiliul Dirigent la Iași să ceară Regelui Ferdinand intrarea cât mai urgentă a trupelor române în Ardeal, să informeze guvernul de adevărata situație și să primească instrucțiunile necesare. Nu vom descrie peripețiile celor cinci zile de drum dela Sibiu la Iași. Destul atâta că la 5/18 Nov. Dr. Bălan se afla în capitala Moldovei, raportând situația, rând pe rând, generalului Coandă, președintele consiliului de miniștri, lui Ion I. C. Brătianu, generalului Prezan șeful marelui cartier general, d-lui N. Iorga,²⁴⁾ Alex. Constantinescu și tuturor oamenilor mari ai țării. Regele Ferdinand și Regina Maria l-au primit în două audiențe : la 7/20 și 9/22 Noembrie.

La 10/ 23 Noembrie, D-l de Saint-Aulaire, ministrul Franței, îl asigura de tot sprijinul pe care Franța îl va da Românilor din Transilvania pentru împlinirea idealului lor, ca și Sir George Barclay, ministrul Angliei, D-l Volpicka, Ministrul Statelor Unite și D-l Auritti girantul afacerilor Italiei, cărora fusese prezentat și cari i-au făgăduit deasemeni că vor comunica guvernelor lor dorința de unire a Românilor din Transilvania și Ungaria cu România"²⁵⁾.

Am avut prilejul — în căutarea informațiilor pentru alcătuirea acestei lucrări — să vorbesc la Iași cu mulți preoți, cari își a-

24) N. Iorga : *Memorii*, Buc. 1931, vol. II. pag. 112.

25) *L'Independance Roumaine*, Iași., 23 Nov. 1918.

mintesc și astăzi cu drag de înălțătorea prăznuire a lui Mihai Vodă Viteazul, organizată de Liga Culturală în ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril la Teatrul Național de acolo... Mi-au istorisit cuvântarea ținută atunci de profesorul ardelean Dr Nicolae Bălan, de lacrimile curate ale ascultătorilor pentru suferințele trecutului înfățișat de dânsul ca o icoană povăjuitoare a viitorului...

S'a cutremurat întreaga simțire românească și și-au înălțat sufletele la marea chemare a solului binevestitor al nesfârșitei dorințe și nestrămutatei voințe de unire a Ardealului cu patria mamă !

Vremuri sfinte, momente mari, ce nu se vor uita !

N'aș putea trece mai departe, fără să arăt măcar câteva din cuvintele spuse atunci, — într'o zi de mare prăznuire bisericească și națională — de ierarhul de azi al Sibiului :

..., „Am venit ca sol al Ardea'ului ²⁶⁾, ca să tălmăcesc voința nestrămutată a întregului nostru popor de-a reîntregi moștenirea națională a marelui erou. Ceeace neîntrecutul Voevod, pentru o clipă, vai, prea scurtă, a putut înfăptui, a rămas ca un vis.

Duhul lui Mihai a lăsat în acea tresărire de o clipă, urme adânci în sufletul poporului nostru. Acel duh a mînat în luptă desrobitoare pe Horia, Cloșca și Crișan, el a însuflețit pe craiul munților Apuseni Avram Iancu și pe tovarășii lui, Popa Balint și Axente Sever și tot el a întărit inimile luptătorilor noștri, cari au umplut temnițele mucedu de la Vaț, de la Seghedin și Cluj. Iar acum, când au căzut lanțurile robiei de veacuri și fosta monarhie a Habsburgilor s'a rupt în tot atâtea bucăți câte neamuri ținea prinse în 'legături nefirești, tot duhul lui Mihai, ascuns în adâncimile sufletești ale întregului nostru popor, cu o voință oțelită prin focul multor suferințe, își ia avânt spre culmile noului nostru ideal Ferici să fie toți aceia cari au pus piatră după piatră la alcătuirea lui, plini de mari nădejdi, cari, când ceasul a bătut, și-au pus în cumpănă întreaga ființă. ca să toarne în forme veșnice visul lui Mihai... Pe Cetatea Alba-lulia falfăie astăzi mîndrul nostru trico'or și așteaptă intrarea triumfală a domnului urmaș al lui Mihai I"...

26) N. Iorga : op. cit. pag. 115 : „Bălan a zguduit sala și prin însăși prezența sa”.

La 10/23 Noembrie pleca din Bacău cel dintăiu aeroplan românesc spre Ardeal cu 6000 manifeste date de D-l Mareșal Prezan spre a fi aruncate în satele de acolo și cu scrisoarea confidențială a Dr. Bălan prin care îl făcea atent pe Vasile Goldis, ca, la marea adunare națională ce se pregătea la Alba-Iulia, „să nu se pună nici un fel de condițiune la unire, deoarece un asemenea fapt ar îngreua enorm mersul tratativelor diplomatice ulterioare”.

Un lucru îi era însă tănuț profesorului dela Sibiu, un secret știut numai de Regele Ferdinand, Ion I. C. Brătianu, generalul C. Coandă și generalul Prezan : comunicarea generalului Berthelot dela Giurgiu că „aliații opresc înaintarea trupelor române în Ardeal”. Acest secret i-a fost încredințat însă la plecare de generalul Prezan la Marele Cartier General, când s'a dus să-și ia rămas bun. În fața acestei situații, Dr. Bălan și-a amănat întoarcerea, pentruca să redacteze un memoriu documentat, explicând toate motivele și imperioasa nevoie a trimerii trupelor române și aliate în Ardeal. Memoriul a fost tradus în limba franceză de Constantin Sărățeanu, mai târziu înalt regent.

Când să plece la Giurgiu, Dr. Bălan a fost din nou oprit de generalul Prezan. Motivul? „Vom merge împreună!”. Și așa, generalul Prezan, generalul francez Laffont și profesorul Bălan au venit la Giurgiu, lămurind situația cu Berthelot. Comunicarea lași a generalului Berthelot nu era de fapt decât „o confuziune datorită generalului Franchet d'Esperey, comandantul suprem al armatei aliate din Balcani, care în urma armistițiului încheiat la Belgrad la 7 Noembrie cu contele M. Karo'yi, dictatorul Ungariei, hotărâse, necunoscând situația din Transilvania, că administrația civilă va rămâne și mai departe în mâinile guvernului unguresc” 27).

Astfel lucrurile fiind lămurite, solul Ardealului se putea întoarce acum cu inima plină și veste bună pentru frații săi și conducătorii consiliului dirigent : trupele române, așteptate de atâtea veacuri, vin ! Și de data asta, pentru vecinicie !

Istoria va recunoaște I. P. S. S. Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului înaltul său patriotism, că și-a pus viața în primejdie când a fost nevoie, precum și faptul că într'un greu moment

27) Ion Rusu Abrudeanu : Patriarhul României Dr. Miron Cristea București 1929, pag. 264.

pentru guvernul dela Iași, a împlinit o mare misiune diplomatică, arătând miniștrilor statelor aliate neștrămutata voință de unire a Ardealului cu patria mamă, iar generalului Berthelot nevoia ca trupele române să treacă mai repede în cetatea munților !

El a supus Regelui Ferdinand I și sfetnicilor săi rugămintea sfântă a Ardealului : „să vie armata românească !”.

De atunci a trecut vreme !... Bunul Dumnezeu !-a învrednicit de haina luminoasă a arhieriei, de cărja vlădicească a păstoriei Ardealului desrobii, ca să binevestească și mântuirea sufetelor, lucrând cu sânguință în via Domnului și a Patriei întregite !

Roadele binecuvântate ale muncii depuse în acest pătrar de veac care s'a scurs pe nesimțite, împodobesc și mai frumos chipul marelui ierarh — vrednic urmaș al lui Andrei Șaguna — căruia i s'a rezervat loc de cinste în Istoria Românilor !

Dr. Ion Lupaș, ort. protopopul Săliștei, prof. univ.

Părintele Lupaș își are locul său de cinste în galeria marilor bărbați patrioți ai națiunii, loc câștigat prin muncă titanică, prin spiritul de jertfă, prin lupta încordată pe care o duce de aproape patruzeci de ani împotriva istoricilor unguri și celorlalți bârfitori ai poporului român. Marele istoric al Transilvaniei face parte dintre ilustrele personalități istorice, creatori geniali, cari au sădit încrederea în biruința neamului. Mărturisesc că îmi este peste puterile mele să înfățișez cititorului chipul acestui mare luptător. Atât pot spune : este una din mândriile noastre, ale istoriei noastre, în fața căruia ne plecăm cu profundă recunoștință. Sunt oameni a căror viață este un bun național. Părintele Lupaș face parte dintre aceștia. Pentru osârdia cu care a apărut o viață întreagă cinstea, demnitatea și drepturile noastre sfinte, și-a as'gurat întreaga noastră iubire, florile neprihănite ale recunoștinții poporului român, dar și osânda pe care a înfruntat-o cu bărbăție în temnițele ungurești.

Te simți înălțat sufletește și mândru, dai laudă Domnului că ne-a învrednicit ca din sânul norodului să se ridice astfel de oameni, când citești cu câtă înțelepciune de savant, cu ce argumente istorice zdrobitoare apără sfânta noastră dreptate, punând la loc de rușine pe nesăbuiții istorici unguri cu mincinoasele lor afirmațiuni.

S'au împlinit anul acesta treizeci de ani de când marele

nostru istoric a stat trei luni în temnița Seghedinului, pentru articolul „toate plugurile umblă” publicat în Aprilie 1907 în „Țara Noastră” și pentru broșura „Paralelism Istoric” în care dădea pe față falsificările, minciunile pățimașului istoric ungar lăncșu Benedek, batjocoritor al neamului nostru. Seghedine, Seghedine, tu ne-ai închis prorocii binevestitori ai mântuirii din robie, idealistii marilor înfăptuiri ! La data de 1 August 1907 când temnița Seghedinului a primit pe părintele Lupaș, au ieșit întru întâmpinare mulți români patrioți, ca ziaristul Ghiță Stoica, Dr. Voicu Nițescu, popa Petru Laslău din Vălișoara (Huneedoara), iar dintre siovaci, abatele Andrei Hlinca, Dr. Srobar etc. În temnița Seghedinului a scris părinte-le Ion Lupaș cea mai mare parte din monografia Mitropolitului Andrei Șaguna. Cine vrea să cunoască o cât de mică parte din strădania Sf. Sale pentru apărarea drepturilor la viață ale neamului românesc, citească cel puțin lucrarea : „Paralelism Istoric” reeditată în 1937 în București !

Era deci firesc să figureze printre cei dintâi români pe lista neagră dela Buda-Pesta. Deaceea, odată cu marele eveniment al intrării României în războiul întregirii împotriva Ungariei, părintele Ion Lupaș a fost arestat chiar în ziua Sfintei Adormiri (15 Aug. 1916), dus la Sibiu, împreună cu preotul Valeriu Popovici din Sibiel și alți patru sprezece frați în aceaș osândă, iar după o săptămână de umblet au ajuns la Șopron, internați în Rust. Aci a stat academicianul Lupaș până la 13 Octombrie, când, fiind bolnav a fost mutat la Budapesta, internat până la 6 Aprilie 1917.

„...,Intors acasă în ziua Bunei Vestiri, am servit la altar, arătând poporului că precum în ziua Adormirii am fost smuls din sânul lor, iar în ziua Bunei Vestiri m'am întors, astfel și pentru lupta sfântă a neamului e solie vestitoare de bine suferința cumplită prin care am trecut cu toții în iarna anului 1916—1917. Clipele cele mai grele le-am trăit când a venit vestea că Sălăștea a fost distrusă de artileria bavareză. Soția și copilașii amenințați de unguri să fie împușcați au pribegit zece zile prin păduri, fără adăpost. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru toate aceste suferinți izbăvitoare”²⁸⁾.

28) Seb. Stanca: op. cit. pag. 88.

Pr. Toma Dragomir, ort. Com. Porcești.

...,a fost dus în timpul războiului la închisoarea din Cluj, unde a stat 6 săptămâni și apoi eliberat, nefiind vinovat".

(Rap. No. 137 din 2 Martie 1937 al Primăriei Com. Porcești către Pretura Avrig).

Internat apoi în Zombor dela 15 Sept. 1916 până la 18 Nov. 1918.

(Comunicarea Pr. Tr. Scorobeț-Sibiu).

Pr. Simion Alămorean, ort. Com. Alămor.

...Internat în Zombor dela 12 Septembrie 1916 până la 24 Februarie 1917. A decedat în anul 1933..

(Rap. No. 324 din 936 al Preturei Ocna Sibiului).

Pr. Cornel Hulpuș, ort. Com. Alămor.

Internat la Zombor împreună cu pr. Simion Alămorean. A decedat în anul 1923.

(Rap. Preturei plășii Ocna Sibiului No. 324 din 26 Martie 1936).

Pr. Isaia Popa, ort. Com. Ocna-Sibiului.

...,a fost internat cu întreaga familie. Inchiși în închisoarea militară din Cluj, apoi la Zombor dela 5 Septembrie 1916 până în luna Iunie 1917". Un naționalist. „O veche cunoștință a d-lui prof. Nicolae Iorga".

(Rap. Preturei Ocna Sibiului No. 324 din 1936).

(N. Iorga : Memorii, Buc. 1931, vol. IV, pag. 181).

Pr. Galacteon Vasu, gr.-cat. Com. Arpașul de jos.

...,„In anul 1916 eram preot în comuna Da'a, jud. S'biu.

În luna Septembrie 1916 comuna se afla între liniile de foc română și germană.

În ziua de 20 Septembrie (1916) mă trezesc dimineața acasă cu o patrulă inamică, iar pe limba lor nemțească îmi ordonă să-i urmez. M'au legat cu mâinile înapoi, m'au dus la comandamentul german din comuna Vurpăr, unde mi-au adus la cunoștință că m'au arestat din motivul că sașii din comuna mea Daia, ar fi reclamat că aș fi întreținut legături cu patrurile din armata română. Comandamentul mi-a pronunțat și verdictul : „La ora 5 seara vei fi împușcat". Verdictul însă n'a fost executat și a doua zi sunt dus în comuna Măgărei jud. Târnava Mare și predat „Feldarestului" austro-ungar. De aci la Homorod și la închisoarea militară din Cluj.

Aci am stat 7 luni, în care răstimp am dat declarații peste declarații, unele de voie, altele constrâns, incontinuu purtat pela tribunalul militar până ce mi s'a terminat procesul și m'a achitat.

(Declarația pr. Galacteon Vasu, gr.-cat., protopop onorar din Com. Arpașul de jos dată Preturii Arpașului, care a certificat-o).

Pr. Dimitrie Bunea, ort. com. Sadu.

...,a fost ridicat în ziua de Sft. Mărie 1916 din sânul familiei și dus în temnița orașului Cluj, unde a stat timp de 2 săptămâni și de unde l-au transportat și încarcerat în temnița orașului Sopron, unde de asemenea l-au ținut timp de 1 lună și apoi l-au internat la Zombor, unde l-au ținut 10 luni"....

(Raportul No. 271 din 28 Martie 1936 al Primăriei Com. Sadu către Prefectura Sibiu).

Pr. Ioan Druhora, ort. Com. Boița.

...,a stat internat în orașul Sopron dela 15 August 1916 până la 1 Mai 1917, împreună cu alți preoți, pentru următoarele motive :

Pentru că în timpul când armata română a intrat în Ardeal prin pasul Turnu-Roșu s'a consultat cu câțiva ofițeri români, dându-le multe informațiuni în legătură cu pozițiile terenului.

Pentru că avea un băiat la Liceul Militar din Mănăstirea Dealului.

A fost acuzat că a pus dinamită la podul de peste Olt ca să împiedice trecerea armatelor germane.

Pentru că a dat relațiuni armatei române la trecerea peste munți și alte multe acuzații, parte din ele dovedite, fiind numitul preot un adevărat român.

La 1 Mai 1917 a fost eliberat condiționat să nu părăsească comuna, pus sub supravegherea jandarmilor.

Obligat să raporteze lunar că nu activează contra armatelor germane.

(Rap. No. 202 din 4 Aprilie 1936 al Primăriei Com. Boița către Pretura plășii Avrig).

Pr. Valeriu Florian, gr. cat. protopop, Com. Racovița.

În urma ținutei naționale și serviciilor prestate armatei române în anul 1916, a trebuit să se retragă peste munți. Pentru acest fapt i s'a sechestrat întreaga avere mobilă și imobilă. S'a dat și o circulară să fie prins și adus în fața tribunalului militar marțial, fiind declarat trădător al patriei maghiare.

Inițiindu-se Corpul Voluntarilor Români, protopopul Valeriu Florian a fost trimis de Marele Stat Major Român în Rusia cu președinte al comisiei VII-a pentru recrutarea voluntarilor din fosta armată austro-ungară, prizonieri în Rusia. În această calitate a adunat un mare număr de voluntari punându-și în joc viața printre bolșevicii Rusiei. Era cât pe aci să fie prins de austro-ungari cu ocazia ocupării Ucrainei..."

(Rap. No. 237 din 20 Martie 1936 al Notariatului Com. Racovița către Pretura Avrig).

Pr. Toma Doican, ort. Com. Sebeșul de jos.

A fost internat la Șopron dela 28 Octombrie 1916 până la 14 Iulie 1918. Avea 2 feciori ofițeri în armata română și doi rețuțiați în vechiul regat. A fost internat și pentru motivul că a primit bine și s'a comportat ca un adevărat român față de armatele române intrate în Ardeal în 1916.

(Rap. No. 196 din 5 Aprilie 1936 al Primăriei com. Sebeșul de jos către Pretura plășii Avrig).

Pr. Ioan Demian, ort. Com. Nucet.

„...In toamna anului 1916 s'a retras cu trupele române în Râșitul de Olt, unde a servit ca preot până în 1917, când a fost arestat de armata dușmană, readus la domiciliu în com. Nucet. Tot în acest an a fost arestat și dat în judecată pentru trădare, dus din închisoare în închisoare la Sibiu și în urmă la Cluj, unde a stat 8 luni, dela 5 Mai 1917 până la 30 Ianuarie 1918..."

(Rap. Primăriei Nucet No. 138 din 10 Martie 1936) .

Pr. Iosif Morariu, ort. Com. Hosman, și

Pr. Nicolae Pinciu, gr. cat. Com. Hosman.

„Au fost arestați 3 luni la Cluj și apoi internați în Beciche-recul-Mare (Jugoslavia) unde au stat un an și nouă luni.

Amândoi preoții au decedat: Iosif Morariu la 23 Nov. 1924 în etate de 86 ani, iar Nicolae Pinciu la 15 Februarie 1931 în etate de 75 ani".

(Rap. No. 255 din 10 Martie 1936 al Notariatului Hosman).

Pr. Nicolae Manițiu, ort. Com. Vurpăr, și

Pr. Toma Oprean, gr. cat. Com. Vurpăr.

„...Pr. Nicolae Manițiu paroh ortodox din comuna noastră a fost arestat cu soția și fata, ținuti un timp la închisoare în

Cluj și de acolo transportați la Șopron pe motivul că părintele a avut trei feciori în armata austro-ungară, cari au dezertat și au trecut ca ofițeri în armata română.

Pr. Nicolae Manițiu a murit anul trecut.

Preotul Toma Oprean a fost des ținut pe la postul de jandarmi și purtat prin Sibiu cu escortă și închis la o cazarmă, vreo două săptămâni...."

(Rap. No. 161 din 5 Martie 1936 al Primăriei com. Vurpăr).

Pr. Maniu Lungu, ort. Rășinari.

Pr. Emilian Cioran, ort. Rășinari.

...La intrarea României în război eram preoți ort. în Rășinari : 1. Maniu Lungu, prim paroh ; 2. Emilian Cioran, acum Prot. Sibiului și 3. Em'il Dancăș. În 16 August 1916 am fost evacuați din comună, urmând să fim dați siguranței din Sibiu și trimiși în interiorul Ungariei. În Sibiu se făcea retragerea armatei și refugiarea populației în frunte cu faimoasa siguranță, care țara cu sine pe cei întemnițați. Am stat 3 săptămâni între fronturi, adăpostii de șeful tractual, în urmă episcop al armatei Dr. Stroia. Fiind denunțați că stăm în legătură telefonică cu armata română, colegul E. Dancăș a fost ridicat și dus în temnița din Cluj, apoi internat în Zombor până în 20.VI.1918.

În 7/20 Sept. 1916 eu și colegul E. Cioran am fost porniți spre Oradea Mare împreună cu alți preoți și funcț. ai Consist. din Sibiu. Aci am stat până în ziua de 6 Noembrie 1916. Ni s'a permis să locuim în oraș, eram însă sever supravegheați. În drum — pe la gări — ungurii ne primeau cu : „ce ? peăștia încă nu i-ați spânzurat ?"

La stăruințele de a ne permite reîntoarcerea în comună ni se răspundea : „acolo e zonă de război, numai oamenii de încredere pot merge".

La reîntoarcere am fost imbarcați într'un tren — făcând drumul Oradea-Sibiu în 4 zile și 4 nopți, suportând o mulțime de insulte. La Copșa Mică ne-au vârat în vagonul special al siguranței; au venit aci vreo 20 persoane din siguranță.

Prin întrebări subversive și aluziuni că suntem în solda rusești s. a. cercau să ne prindă în conversațiune. Nu răspundeam. A urmat seria terorizărilor : vor fi spânzurați la proxima haltă, scoate șnurul, prietene, altul cu cuțit în mână făcea

gesturi criminale, aproape de Ocna Sibiului o grațioasă domnișoară scoate un revolver, țintind înspre noi și întrebând pe căpitanul poliției Sibiu : „în care să trag întâi — a primit răspunsul „în oricare, protctilul trece prin amândoi“.

Până la recucerirea Ardealului am fost în nenumărate rânduri anchetați și nesiguri de libertatea personală“.

(Comunicarea pr. Maniu Lungu).

Pr. Ioan Dancășiu, ort. Com. Rășinari.

....., în anul 1916 luna Aug. am fost încunostiințat de șeful postului de jand. în mod confid. că are ordin să mă ridice și să mă refugiez undeva până va veni armata română. Mi-am luat familia și am plecat la Sibiu unde am stat vreo 5 zi e și neintrând armata română în Sibiu, au venit la locuința mea doi agenți secreți m'au declarat arestat și m'au dus la Cartierul General, care se găsea la Ocna Sibiului. Aci m'au predat brigăzii de siguranță a armatei secția pentru spionaj, ținându-mă închis câteva zi'e de unde cu un convoi mai mare de deținuți m'au trimis sub escortă la Cluj, unde am fost întemnițat și cercetat înaintea Curții Marțiale de 12 ori, acuzat de spionaj în folosul armatei române și de legături secrete cu Octavian Goga.

După 40 zile de întemnițare am fost transportat tot sub escortă la Zombor, unde am fost pus sub supravegherea poliției până în ziua de 16 Iunie 1917, când am venit acasă, fiind încă trei membri ai familiei tatăl meu, mama, și sora întemnițati la Cluj. Am mai fost citat de vreo 4 ori la Curtea Marțială făcându-se și niște cercetări și percheziții la locuința mea, în urma unui denunț anonim cu câte neadevăruri toate, fiind ascultați ca martori în contra mea 34 persoane și aceste neplăceri mi s'au făcut pe întreaga durată a campaniei, până în anul 1918 la izbucnirea revoluției.

(Declarata Preotului Emil Dancășiu din Rășinari-Sibiu către Primăria respectivă).

Pr. Ioan Marin, ort. com. Râu-Sadului.

....., în timpul războiului 1916—1919, preotul nostru de pe atunci anume Ioan Marin, a slujit Sf. Liturghie pomenind pe Regele Ferdinand. De teama de a nu fi maltratat, preotul s'a refugiat în anul 1916 în Moldova, unde a stat 2 ani.

Familia preotului a fost în mai multe rânduri chemată și amenințată cu bătaia și cu confiscarea averii".

(Rap. Primăria Râu-Sadului No. 259 din 11 Martie 1936 către Pretura plășii Sibiu).

Pr. Slăvescu Ioan, ort. com Mohu.

..., A fost ridicat de jandarmii unguri în anul 1916 și dus în com. Șelimbăr, unde l-au băgat într'o pivniță și l-au bătut. Apoi l-au dus în Șopron 3 luni, după care timp a venit acasă".

(Raportul Primăriei Com. Mohu No. 220 din 12 Martie 1936 către Pretura Sibiu).

Pr. Nicolae Vlad, ort. Com. Șelimbăr (Sibiu).

Din registrul de carceră No. 6698 aflat în arhiva penitenciarului din Aiud, se constată că părinte e Vlad Nicoloe a fost deținut acolo dela 17 Aprilie 1917 până la 4 Noiembrie 1918 pentru „instigare contra armatei statului maghiar".

Atât din comunicarea preotului Vlad, cât și din istorisirea părintelui Septimiu Popa, știm că Sf. Sa a fost închis mai întâi la Cluj în 27 Oct. 1916 și apoi trecut la Aiud.

...sunt născut în 3 Decembrie 1850 și am servit la altarul Domnului 53 ani în comuna Șelimbăr, cu locuitori Sași și Români. În anul 1916 România a ocupat teritoriul până în comuna Șelimbăr. Eu ca preot și cu poporul român am întâmpinat armata română două regimente la capătul satului cu Crucea și cu Sfânta Evanghelie, am arătat iubire de frați. După ce armata română a fost respinsă, pe noi și tot poporul ne-au dus în comuna Vestem, ne-au ținut acolo 11 zile. Noi am venit înapoi iară în Șelimbăr la casele noastre; le-am găsit toate ruinate și stricate. Arhiva și biblioteca parohială ruinate, jefuite și furate, toate hainele și mobi'ele din case stricate și furate, buccarele, fănu-l, otava, ovăzul, orzul, grâul, cucuruzul, paiele și toate vitele.

După ce a intrat armata austro-ungară în comuna Șelimbăr, notarul sas și primăria comunală au făcut pără la jandarmerie în contra mea și în 27 Octombrie 1916 m'au detinut și m'au dus la Cluj și după 5 săptămâni am fost judecat ca spion de tribunalul ungar, la 10 ani temniță grea, unde am fost batjocorit în fel și forme și pe soția mea au luat-o jandarmii din casă și au purtat-o prin comuna Mohu, Vestem și Cisdădie. Pe mine,

după ce am fost judecat, m'au deţinut în temniţă grea în Cluj şi în Aiud doi ani şi două luni"...

(Declaraţia bătrânului preot Nicolae Vlad, către Primăria Com. Şelimbăr).

Despre Sf. sa istoriseşte—cum am spus—şi pr. grec.-cat. Septimiu Popa în „Temniţele Clujului” pag. 50—58, întrucât a fost împreună cu dânsul în aceeaşi închisoare, în celulă alăturată. Părintele Popa l-a ajutat împrumutându-i un ceaslov de care avea mare nevoie.

— „Ținere, îmi zice a doua zi, să-ți răsplătească Cel de Sus ! Mi s'a astâmpărat sufletul, așa să știi. Eu după toate semnele voi fi spânzurat și vezi, am lipsă de multe rugăciuni !”.

Spre norocul părintelui Vlad, la judecata Curții marțiale nu s'a prezentat unul din martorii acuzării, cel mai primejdios, încât Sf. sa a scăpat de spânzurătoare în schimbul pedepsei cu închisoare pe care a și ispășit-o doi ani și două luni

Cu multă bucurie povestea părintelui Popa după sentință: „Am fost cât se poate de norocos. Martorul de care mă temeam un sas fără de suflet, și-a pierdut urma. A ajuns prizonier și astfel n'a putut veni... Judecătorii n'au avut de unde să știe că vreme de două săptămâni Armata română l'a operat prin pădurile Șelimbărului, după indicațiile mele... Aș fi fost mort acum, dragă frate ! Așa însă... cine știe cum s'a să se învântească roata lumii”!

A doua zi s'au despărțit. Părintele Vlad a fost mutat în temniță la Aiud. Proorocia însă s'a împlinit. Roata lumii s'a învârtit — cum spunea Sf. sa — după dorința inimii tuturor muce-
nicilor români !

Pr. Toma Modran, ort. Com. Bungard.

„...în anul 1916 retrăgându-mă cu armata română peste Carpați, am fost prins de trupele austro-ungare la Drăgășani și adus în temnițele d'n Sibiu și Cluj dela 1 Maiu 1917 până la 1 Decembrie 1917, adică 7 luni....”

(Declarația preotului Toma Modran către Primăria com. Bungard înaintată preturei plășii Sibiu).

Diaconul Dr. Gh. Comșa, ort. Sibiu (Episcop al Aradului 1925—1937).

Arestat în seara de 4 Septembrie 1916 împreună cu pr. Ioan

Truția (azi în Râșnov-Brașov), D-tru Coltofeanu și Aurel Todoruț dela Consistoriul Arhiditcezan din Sibiu. Duși la Ocna Sibiului în lanțuri, bătuți și batjocoriți. În com. Șeica-mică, ținuti o noapte întreagă legați cu fața la perete în cele 4 colțuri ale unei odăi, loviți de soldați fără cruțare. Curtea Marțială din Ocna Sibiului i-a liberat, datorită stăruințelor unui Maior Krauss din jandarmerie. Părintele Comșa a fost dus însă și la închisoarea hovezilor din Cluj (Cazarma Reg. 23 hovezi) unde a stat închis cu preotul Ion Iliuț din Voroneț, arestat în Sibiu.

Diaconul Gh. Comșa s'a născut la 13 Mai 1889 în com. Comana-de-sus-Făgăraș. Fiu de învățător.

Studii : gimnaziul din Făgăraș, Teologia la Sibiu. Fiind elev eminent a fost trimis ca bursier al Mitropoliei pentru continuarea studiilor juridice la universitatea din Budapesta. În Mai 1915 a obținut doctoratul în drept.

Hirotonit diacon de mitropolitul Ion Mețianu, — fără a fi căsătorit, pe seama catedralei din Sibiu, a funcționat în administrația Consistoriului de acolo. A fost secretar al Fundației „Emanuel Godju” și un an director al „Telegrafului Român”.

În timpul războiului a suferit cele amintite mai sus, acuzat de spionaj.

Deputat în 1919, în primul parlament al României Mari. În 1920 defensor eclesastic și apoi subdirector în Ministerul Cultelor. În acest timp a servit ca diacon la Biserica Amzei din București, continuând și studiile teologice.

În 1921 a obținut licența în Teologie, iar în 1925 doctoratul la Universitatea Capitalei. La 3 Mai 1925, ales episcop al Aradului. Hirotonit arhieru la 14 Iunie, investit la 20 Iunie, instalat la 12 Iulie acelaș an. Episcopul Grigore Comșa a fost un vlădică de mare valoare. Activitatea desfășurată la Arad, propaganda împotriva sectelor, erudiția dovedită în cuvântările și tipăriturile sale, vrednicia și iubirea lui de păstor adevărat, sunt dovezi hotărâtoare.

Deaceea la moartea lui prea timpurie (1937) l-au plâns toți cei ce l-au cunoscut.

Pr. Nicolae Dorca, ort. Com. Loamneș.

Arestat la 1 Septembrie 1916 împreună cu soția și un copil de 10 luni, transportați prin ploae, scuipați și batjocoriți până la Hususău, peste Armeni-Cenade.

De aici la Alba-Iulia și apoi internați la Șopron în Csava până la 1 Ianuarie 1918.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 66).

Pr. Ion Morariu, ort. Com. Bogatu.

Arestat la 24 Septembrie 1916, internat la Zombor până la 10 Mai 1917.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 96).

Pr. Constantin Moldovan, ort. Com. Cristianul.

Alungat din comună la 11 Septembrie 1916. Apoi arestat. În urmă, înrolat ca preot la Corpul XII armată.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 96).

Pr. Ștefan Morariu, ort. Com. Cunța.

Arestat la 23 Noembrie 1916. D-na Virginia Morariu și D-ra Felicia, soția și fiica sf. sale arestate în 24 Decembrie 1916, internați în orașul Șopron până la 17 Aprilie 1917, când reîntorși acasă, au fost puși sub stricta supraveghere a notarului comunal până în Noembrie 1918.

Pr. Ștefan Nicolae, ort. Com. Presaca.

Arestat la 30 Octombrie 1916, dus la Abrud, de unde după 8 zile de închisoare, legat în lanțuri, a fost transportat la Odorheul săcuesc și de aici internat în Becicherecul Mare până la 10 Iulie 1917.

Pr. Ion Popa, ort. Com. Apolodul de jos.

Arestat la 9 Decembrie 1917 și închis la Sibiu. Apoi la Cluj până la 30 Decembrie. Imbolnăvindându-se este trimis acasă sub paza jandarmeriei. Amerdat cu 6000 coroane.

Pr. Valeriu Popovici, ort. Com. Sibiel.

Arestat la 28 August 1916 pe motiv că avea 4 copii — din ce 8 — în România. Transportat la Săliște, la Sibiu și în urmă internat în Rust jud. Șopron.

Pr. Vasile Spătariu, ort. Com. Armeni.

Arestat la 5 Septembrie 1916. Două săptămâni a stat în temnița din Cluj. Internat în Zombor (Șopron) până la 20 Iunie 1917.

Pr. Vidrighinescu Alex., ort. Com. Ocna-Sibului.

Internat în Zombor (Șopron) de la 5 Sept. 1916 — Iunie 1917.

Pr. Bratu Vasile, ort. Com. Armeni.

Internat în Zombor (Șopron).

Pr. Beu Ilie, ort. Com. Apolodul de jos.

Inchis la Cluj și internat în județul Șopron dela 29 August 1916 până în Mai 1918.

Pr. Costescu Gh., ort. Racovița.

Inchis la Timișoara dela 3 Aprilie — 11 Iulie 1916. Internat la Veperd (Șopron) dela 5 Septembrie 1916 la 27 Februarie 1917.

(Pentru preoții dela Ștefan Morariu până la Costescu Gh. vezi Seb. Stanca : op. cit. pag. 97, 102, 113, 114, 121, 143, 145, 139).

Pr. Ilarie Bratu, ort. Com. Lancrăm.

În comunicarea părintelui Grig. Suciu din Com. Soroșul jud. Tva. Mare, cași din rap. No. 842 din 27 Septembrie 1937 al postului de jandarmi din Soroș către legiunea Tva-Mare, se constată că preotul Ilarie Bratu din com. Lancrăm de lângă Sibiu a fost internat în com. Csava (Ciava) din jud. Șopron împreună cu pr. Suciu, Dorca Nicolae (Loamnăș-Sibiu), Candid Suciu (Măjina de lângă Aiud) și alți preoți, din Septembrie 1916 până în Iunie 1917. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Modran Gheorghe, ort. Com. Pop'aca.

Inchis la Cluj 1916—1917.

(Seb. Stanca : op. cit. pag. 140).

Pr. Necșa Basiliu, ort. Com. Apolodul de Sus.

Inchis la Odorhei dela 10 Septembrie 1916 la 17 Nov. 1916 (Ibidem : pag. 140).

Pr. Marcu Patriciu, ort. Com. Pânca.

Inchis la Vingrad dela 14 Octombrie la 5 Nov. 1916.

(Ibidem : pag. 142).

* **Pr. Trandafir Scorobeț**, ort. com. Roșia.

Internat la Cluj și Oradea Mare, dela 30 August 1916 până la 24 Februarie 1917. Internat apoi la Zombor dela 24 Februarie 1917 până la 29 Iunie 1918.

„La Cluj și la Oradea Mare am cunoscut timp de șase luni o stranie schimnicie a celulei umede și întunecoase, unde cerul se reduce la o fereastră cât un fund de pălărie și acest „cer” cu o pânză prăfuită de sârmă.

Și am mai cunoscut acolo un fel de ascetism care reduce carnea trupului și o ținutește de oase.

Singurătatea din temniță cu zilele lungi și nopțile polare constituie o aspră școală a sufletului propriu.

Regimul temniței solitare îți face pe unii infantili, pe alții sentimental, iar pe mulți apatici.

Viața solitară din temniță stârnește totuși în om comori ne bănuite prin concentrarea asupra lucruri'or neînsemnate. E o consoiare să trăiești în tovărășia paianjenilor, a jigăniilor și a soarecilor, cari aleargă în lumina palidă a lunii.

Dorul de pribegie în lume îți mângâie viața restrânsă într'ace'ulă.

Legăturile de familie, de neam și mai ales cele cu Dumnezeu te ridică mai pre sus de toate amăgirile vieții.

Stăpânirea maghiară mi-a rezervat o celulă și m'a cruțat de ispita criminală și rușinoasă întinsă intelectualilor liberi de a iscăli adrese de loialitate față de ea.

După șase luni de temniță, alte șasesprezece luni internat în Zombor printre frații sârbi din Bacica. Orașul Zombor găzduia 'a început peste 200 de internați din Sibiu și împrejurimi... Când s'a desprimăvarat, s'au reîntors rând pe rând la căminul lor și am rămas numai doi inși : eu și fostul notar din Orlat. Asupra noastră apăsa acuzația gravă a jandarmilor unguri că am săvârșit acte de spionaj și trădare de țară.

Comentam cu însuflețire știrile ce ne sosiau depe fronturi în primăvara anului 1918. Se apropia sfârșitul...

La praznicul Sânz'ienelor în 24 Iunie 1918, când am ieșit dela slujbă în marea biserică sârbească din Zombor, ne-a așteptat un polițist, dându-ne știrea că a sosit la Siguranță permisiunea pentru întoarcerea la vatră....

Destinul s'a îngrijit ca fiecărui întemnițat ori internat să-i rezerve un locșor corespunzător în marea epopee a desrobirii'...*)

Autorul repetă afirmația din prefață : fiecare caz în parte ar alcătui o carte. În douăzeci și cinci de ani mulți frați preții au trecut însă în lumea dreptății, în 'ocuri de tihnă odihnă, ducând cu ei povestea s'ferințelor îndurate, lăsându-ne fără posibilitatea de a le împărtăși urmașilor spre vrednică pilduire. Suntem astfel nevoiți a le menționa numai numele, timpul cât au suferit și 'ocul.

*) Comunicarea Pr. Trandafir Scorobet.

Pr. Baca Coman, ort. Com. Poplaca.

Inchis la Cluj, dela 1 Octombrie 1915 la 1 Dec. 1918. Condamnat la moarte. Mort în 1919.

Pr. Bucsa Romul, ort. Com. Sibiu.

Internat la Turkeroc, între 29 August 1916 și 1 Iunie 1917.

Pr. Câdea Ioan, ort. Com. Avrig.

Refugiat în Oltenia, Moldova și Rusia, între 15 Septembrie 1916 și 22 Noembrie 1918.

Pr. Dr. Costea Octavian, ort. Com. Sibiu.

Internat la Oradea, 5 Sept. 1916 — 1 Aprilie 1917.

Pr. Crăciun Emilian, ort. Com. Sebeșul de jos.

Internat 3 luni la Oradea. Deținut dela 16 August 1915 până la 15 Noembrie 1918.

Pr. Doican Ioan, ort. Com. Sebeșul de jos.

Refugiat în Oltenia și Moldova, dela 12 August 1916 la 31 Decembrie 1917.

Pr. Matei Ioan, ort. Com. Sebeșul de sus.

Refugiat în Oltenia, Moldova și Rusia, dela 20 August 1916 la 10 Ianuarie 1919.

Pr. Maxim Traian, ort. Com. Avrig.

Refugiat în Oltenia, Moldova și Rusia 15 Septembrie 1916—15 Ianuarie 1919.

Pr. Micu Ioan, ort. Com. Cristian.

La 18 August 1916 a fost prins și dus la Sighișoara, Galații Făgărașului și B'aj. Deținut până la 8 Noembrie 1916.

Pr. Paștea Gavriil, ort. Com. Sărata.

Refugiat în Oltenia, Moldova și Rusia.

Pr. Părovici Constantin, ort. Com. Slimnic.

Internat la Oradea dela 5 Septembrie la 5 Noembrie 1916.

Pr. Prie Constantin, ort. Com. Săcădate.

Refugiat în Oltenia, Mo'dova și Rusia dela 10 Septembrie 1916 până la 20 Ianuarie 1919.

Pr. Proca Gheorghe, ort. Com. Sibiu.

Internat la Oradea dela 5 Septembrie 1916 la 1 Mai 1917.

Pr. Dr. Roșca Eusebie, ort. Com. Sibiu.

Internat la Oradea, dela 5 Septembrie 1916 la 1 Mai 1917.

Pr. Roman Ioan, ort. Com. Tălmăcel.

Internat la Milașul Mare de'a 15 August 1916 la 4 Iunie 1917.

Pr. Slăvescu Ioan gr. -cat. Com. Mohu.

Bătut și arestat 9 săptămâni. Internat în Sopron dela 19 Septembrie 1916 la 8 Ncembrie 1916.

Pr. Slăvescu Victor, gr.-cat. capelan. Com. Mohu.

Refugiat în Moldova și Ucraina dela 15 Septembrie 1916 la 23 Decembrie 1918.

Pr. Dr. Stroe Ioan, ort. Com. Sibiu.

Internat Oradea 5 Septembrie 1916 până la 1 Mai 1917.

Pr. Voileanu Matei, ort. com. Sibiu.

Internat Oradea dela 5 Septembrie 1916 până la 1 Mai 1917.

(Pentru preoții de mai sus : Comunicarea Părintelui Trandafir Scorobț referent cultural al Sf. Mitropolii a Ardealului, după datele din arhivă).

Au fost deasemeni internate în județul Șopron următoarele doamne preotese :

1. Eugenia Alămorean, Com. Alămor.
2. Victoria Goga, Com. Rășinari.
3. Susana Manițiu, Com. Vurpăr.
4. Virginia Morariu, Com. Cunlița.
5. Ana I. Popa, Com. Ocna Sibiului.
6. D-na N. Vlad. Com. Șe'mbăr.
7. D-na N. Dorca, Com. Loamneș.

(Săb. Stanca, op. cit. pag. 162—165).

JUDEȚUL SOMEȘ

Protopopul Teodor Hermann, ort. Dej.

..., Teodor Hermann, născut în anul 1855 în comuna Văleni din județul Someș. A fost fiul cel mai mare al preotului ortodox român de acolo.

În Iulie 1883, a fost numit administrator parohial în orașul Dej, iar în 1885 ales paroh în Dej și protopop ortodox român al protopopiatului Dej, funcționând până la 1 Iulie 1928, când s'a retras la pensie.

A fost un bărbat energic, de un caracter integru, condus de un idealism național și bisericesc într-o activitate de 45 ani :

De la 1883—1900 a funcționat ca președinte al „Reuniunii” învățătorilor dela școalele confesionale ortodoxe române din protopopiatele Dej, Cetatea de piatră, Lăpuș și Unguraș.

A sădit cu mare grijă sentimentul de conștiință națională în elevii ortodocși români ai școalelor primare, civile și liceale din orașul Dej, timp de 38 ani, în care a funcționat ca profesor de religie, fără nici o plată.

Timp de 45 ani cât a funcționat ca paroh și protopop, a răspândit iubirea de limbă, lege și neam, conștiința și mândria națională în comunele de sub conducerea sa.

Prin stăruința sa energică, s'au clădit în aceste comune 28 edificii școlare și 12 biserici, în împrejurări foarte grele și în ținutul cel mai sărac, Someș. Așa a pus piedici puternice maghiarizării.

Din cauza activității sale multilaterale românești, guvernul ungar l-a înscris în cartea neagră și considerat ca pe un agent politic al Vechiului Regat Român, iar în Februarie 1916, pe motivul că face propagandă iredentistă, l-a deținut împreună cu soția sa la Curtea Marțială maghiară din Cluj, care l-a pus sub acuzare sub No. 263/16/26, scăpând de temniță cu mare greu, numai prin intervenția fostului său discipol Baron Popp Geza, fost deputat și om de valoare al statului ungar.

În revoluția din toamna anului 1918, a fost vice-președintele consiliului național din județul Someș, menținând cu succes ordinea publică.

Din Ianuarie până în Noembrie 1919, la rugămintea co-

mandamentului militar român din Dej, a îndeplinit sarcina grea și plină de răspundere de șef al cenzurei române din județul Someș.

În toamna anului 1919, ales cu unanimitate, senator al circumscripției Dej în primul senat al României întregite.

A scris și tipărit o lucrare de valoare intitulată : „Monografia Istorică a protopopiatului ortodox român Dej”.

Decorat cu „Medalia de aur Clasa I”, „Răsplata Muncii pentru biserică”, „Coroana României în gradul de ofițer”, „Coroana României în gradul de comandor” și distins cu titlul de protopop stavrofor.

La 3 Septembrie 1935 a trecut la cele eterne în etate aproape de 80 ani, înmormântat fiind în comuna sa natală Văleni din județul Someș”.

Episcopul Iuliu Hossu, gr. cat. Gherla.

Născut în anul 1885. Nepot al episcopului Vasile Hossu și urmașul său în păstoria episcopiei Gherlei. Preoții greco-catolici vorbesc cu multă dragoste de episcopul Iuliu. A fost profesor de teologie, minte luminată și om de voință. A vizitat toate parohiile diecezei sale, organizându-le. Cunoaște activitatea fiecărui preot unit în parte. În timpul războiului mondial a fost preot de regiment. În 1917, episcop.

În marile frământări ale unirii tuturor Românilor îl găsim alături de fruntașii vieții românești de peste Carpați. Deasemeni, în delegația istorică din 1918 împreună cu episcopul Dr. Miron Cristea, Vasile Goldiș și Alex. Vaida Voevod, care a prezentat regelui Ferdinand I actul Unirii, „predându-i stăpânirea asupra pământului Ardealului și depunând la picioarele Tronului, jurământul de credință a patru milioane de Români”.

(C. Kirilescu : Ist. Răsb. pentru întregirea României ed. II. Buc. 1925 vol. III pag. 381).

Primăria orașului Gherla prin rap. No. 806 din 2 Aprilie 1936 raportează că „în iunile Octombrie-Decembrie 1918, atât episcopul Dr. Iuliu Hossu, cât și întreg gremiul de aici, a fost terorizat de trupele ungurești bolșevizate și de așa zisa „garda de moarte”, încât au fost nevoiți a se refugia cu toții”.

Protopopul Ioan Sonea, gr. cat. Com. Reteag.

Din registrul de carceră No. 374 din 1916 al penitenciarului Dej se constată că pr. Ioan Sonea, gr. cat. din Reteag a fost de-

ținut dela 21 Octombrie 1916 — 4 Ianuarie 1917 pentru agitații împotriva statului maghiar. Prefectura județului Someș ne informează prin adresa No. 5093 din 1936 în urma cercetărilor făcute că a fost internat la Șopron în anul 1917. Desigur, după 4 Ianuarie ; în luna Septembrie 1918 a fost iarăș deținut la parchetul Trib. Someș-Dej, pentru ținuta sa românească. A murit în anul 1927.

Canonicul Dr. Victor Bojor în cartea sa : „Canonicii diecezei gr. cat. de Gherla, Cluj 1937 pag. 236, scrie despre preotul Sonea :

„a fost un preot foarte cucernic, un distins scriitor bisericesc și mare naționalist. A publicat mai multe articole și corespondențe în „Unirea” din Blaj și în ziarele noastre naționale dela Brașov, Sibiu, Arad..... A colaborat la „Amicul Familiei”, „Luminătorul”, „Lumea Ilustrată” etc....

În vremea războiului mondial a fost întemnițat la Dej, unde suferind mai multe tratări, i s'a sdruncinat sănătatea.

Biografia mai pe larg a acestui distins și vrednic protopop Ioan Sonea, s'a publicat în gazeta „Națiunea Română” Cluj, No. 244 din 31 Octombrie 1936”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Protopopul Ioan Olteanu, gr. cat. Com. Suc'ul de sus.

și **Preotul Grigore Popescu**, gr. cat. Com. Suciul de jos.

„În ziua de 6 Decembrie 1918 au fost bătuți în Târgul Lăpușului de dușmani și numai prin fugă au scăpat de moarte. Ambii sunt decedați”.

Pr. Ioan Bosga, gr. cat. Com. Larga.

„În ziua de 6 Decembrie 1918 a fost împușcat într'un picior în Tg. Lăpușului. În prezent este profesor la Școala Normală din Cluj”.

Pr. Pașca Victor, gr. cat. Tg. Lăpușului.

„Deoarece susținea pe față interesele Românilor din regiunea Tg. Lăpuș, a fost de două ori sortit morții prin împușcare.

Arestat în 1918 de bandele de revoluționari unguri, l-au scăpat Românii din Strâmbu-Băiuț, cari au asaltat localul unde era închis.

Nu după mult timp a fost din nou arestat pe când oficia

serviciul divin în biserica din Poiana Botiz. De data aceasta l-a scăpat dl. Bulbuk Bela-Băiuț".

(Pentru preoții de mai sus, adresa No. 5093 din 23 Iunie 1936 a prefecturii județului Someș).

Pr. Dr. Dumitru Manu, gr. cat. Gherla.

....., părintele profesor de teologie Dr. D-tru Manu din Gherla a fost întemnițat la Seghedin în anul 1916".

Pr. Dr. Octavian Domide, gr. cat. Gherla.

„În ziua de 17 Decembrie 1918 trupele bolșevizate au asaltat piața unirii și străzile principale, înarmați cu puști și mitraliere și fiind zi de târg și lume adunată dela țară, fără multă șovăială au împușcat în mulțime, rănind mortal 4 oameni. Părintele prepozit capitular Dr. Octavian Domide care era și președintele sfatului național, numai ca prin minune a scăpat cu viață".

(Adresa Primăriei Gherla No. 806 din 2 Aprilie 1936, cu privire la cele 2 persoane de mai sus).

În registrele de carceră ale închisorii din Dej, se constată :

1. Pr. Pop Ioan, gr. cat. din Com. Măluț.

Inchis pentru agitație împotriva statului maghiar în Dej, dela 8 Octombrie 1916—4 Ianuarie 1917. Numărul registrului carcerii: 352 din 1916.

2. Pr. Ciurdăreanu Grigore, gr. cat. Com. Ambriciu.

Deținut pentru „agitare” dela 9 Octombrie 1916 — 20 Aprilie 1917.

Reg. de carceră No. 357 din 1916.

3. Pr. Vîmian Petru, gr.-cat., Com. Negriștești.

Deținut dela 4 Nov. 1916 — 4 Martie 1917 pentru „agitare”. Reg. carceră No. 405/916.

4. Pr. Brehar Teodor, gr.-cat. Com. Lelești.

Deținut : 25 Noembrie 1916—20 Februarie 1917. Registrul de carceră : No. 449/916.

Canonicul Dr. Victor Bojor, gr.-cat. Com. Gherla.

Născut în 21 Noembrie 1877 în Bistrița-Năsăud. Fiul grănicerului învățător Gherasim din Găureni (Năsăud' și al Anei, fiica preotului Andrei Palimethi din Ardan. Doctor în filosofie, licențiat în teologie, profesor de teologie dogmatică și filosofie creștină

la seminarul teologic din Gherla, canonicul Bojor a dezvoltat o deosebită activitate în folosul bisericii unite. Numit în Iunie 1915 paroh protopop în Gherla, iar în August 1918 după cererea sa paroh în Telciu (Năsăud), a terminat marea biserică de acolo.

În cartea sa „Canonicii diecezei gr.-cat. de Gherla, Cluj 1937, pag. 261 istorisește cum „...în vremea războiului, ca paroh al Gherlei a fost alungat de stăpânirea ungurească, pentru sentimentele sale românești și bisericești intransigente, și numai printr-o minune și grație primarului orășenesc, Teodorfi Luca din Gherla, om de o rară cinste, a scăpat de internarea de care avură parte sute de Români veritabili...”.

JUDEȚUL SOROCA

..., „Avem onoare a vă face cunoscut, după cum ne raportează organele de subordine că în cuprinsul acestui județ, nu sunt preoți cari în timpul războiului întregirii 1916—1919, ar fi fost omorâți de dușmani sau să fi suferit pedepse, închisori, bățări etc.”...

(Adresa No. 9327 din 2 Iulie 1936 a Prefecturii jud. Soroca).

Tot în același sens raportează și legiunea de jandarmi Soroca, inspectoratului general al jandarmeriei, prin rap. No. 525 din 30 Noembrie 1937.

Pr. Pogorevici Calinic, ort. Com. Baxani.

..., „Era prin Ianuarie 1918, când Rușii bolșevizați se retrăgeau spre îndepărtatele gubernii, prin Basarabia. În drumul lor jefuiau, prăpădeau. Trecând prin Baxani, au început să prade satul. Preotul Calinic, împreună cu unul din fiii săi și alți săteni au căutat să-i aunge. Bolșevicii au omorât pe fiul mai mare al preotului, fost ofițer, care luptase la Mărășești, iar pe preot l-au legat de mâini și picioare, l-au bătut și schingiuit, târându-l cu ei spre Soroca. Sătenii din Baxani însă nu s-au lăsat. S-au luat după ei și ajutați de orășeni, folosindu-se și de împrejurarea că bolșevicii s-au îmbătat într-o noapte, i-au atacat, eliberând pe preot, care era abia viu din cauza suferințelor pricinuite de acei nelegiuiri. Bietul preot, venit în sat, a trebuit să-și îngroape fiul răpus în floarea vârstei, pentru că luase apărarea sătenilor”.

(Informator: Preotul Grigore Tudose, com. Tătăruși Noui-Soroca).

JUDEȚUL STOROJINET

Pr. Mihai Cupciancu, ort. Com. Văscăuți.

..., „acuzat de înaltă trădare și condamnat la moarte prin spânzurătoare. Numai grație intervenției intelectualilor din localitate, cari au garantat cu viața pentru persoana numitului paroh, a putut fi salvat”...

(Rap. Plășii Căremușului No. 514 din 30 Martie 1936, către Prefectura Storojinet).

Cu privire la arestarea părintelui Cupciancu, avem și alte informații dela femeia Aroneț Elena a Ilie din Văscăuți :

„Soțul meu Ilie Aroneț Ioan, care era palamari, împreună cu părintele paroh Mihai Cupceancu, cantorul Haip și fiul părintelui cu numele Mișui Cupceancu, au fost arestați în 1914 de jandarmii austriaci și înaintați în orașelul Kutu din Galiția, unde i-au ținut la închisoare.

Părintele paroh Cupceancu, care era mult iubit de locuitorii acestui oraș. a fost eliberat din închisoare în urma unei intervenții a mai multor frunțași cu părintele paroh Marcel Zawadowschi (rom.-cat.)...

Țin minte că în momentul arestării²⁹⁾, părintele paroh Mihai Cupceanu a fost palmuit de jandarmii austriaci chiar în centrul orașului, iar ceilalți au fost așa de crunt bătuți cu patul armelor, încât i-a umplut cu sânge... Motivul arestării și încătușării celor patru era că părintele a dat ordin să se tragă clopotele cu ocazia înmormântării copilului lui Leontin Mihail”.

Pr. Eugeniu Măcieșanu ort. Com. Banila.

..., „Preotul Eugeniu Măcieșanu cu serviciul în comuna Banila,

29) De teama spionajului, Contele Rudolf Meran dăduse următorul ordin :

Publicațiune. Guvernului i. r. al țării ducatului Bucovina.

La emisul comandai militare Lemberg în Munkacs se aduce la cunoștința tuturor, că deacum și până mai departe, nu este voie la nici un caz a trage clopotele bisericesti, a lumina ferestrele, a umbla pe stradă după ora 7 seara, a mână vite pe dealuri la păscătoare și a aprinde focuri libere. Cel ce nu se vor ținea de ordinațiunea aceasta vor fi aspru pedepsiți. Vatra Dornei, în 18 Septembrie 1914. Președintele i. a. al țării Meran m. p.

(Th. Balan : op. cit. pag. 61).

iar astăzi cu domiciliul necunoscut, a fost arestat în anul 1914 și maltratat de trupele austriace...”.

(Rap. Plășii Ceremușului No. 514 din 1936).

Pr. Vasile Rudeiciuc, ort. Com. Dracineț.

„...Răposatul paroh ort. rom. Vasile Rudeiciuc a fost arestat la domiciliul său în comuna Dracineț și internat în anul 1914 în lagărul Thalerof”.

(Acelaș raport No. 514 din 1936).

„...În timpul dominației austriace s’au distins următorii preoți prin propaganda națională română :

1. Părintele Protopresbiter **Toader Petruc**, cu domiciliul în comuna Vilauceș, în prezent în Vatra Dornei.

2. Paroh ort. rom. **Tit Tudan** în Costești.

3. Paroh ort. rom. **Metodie Tudan** în Zamostea.

4. Paroh ort. rom. **Ivan Isarescu** în Banila.

5. Paroh ort. rom. **Ioan Grigoraș-Suceveanu**, în Hlînița.

6. Paroh ort. rom. **Dimîtrie Voloșencu**, în Zamostea.

7. Paroh ort. rom. **Vasile Voloșencu**, în Berhomete”.

(Rap. Prefecturii Plășii Ceremușului No. 514 din 1936 către Prefectura Storofineț).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Ioan I. Iliuț, ort. Com. Pătrăuții de sus.

„...În Bucovina austriacă copiii Românilor frecventau școala secundară din Suceava, unde se afla unicul liceu cu clase paralele române în cursul inferior.

La acest liceu numit „ortodox-oriental” fiindcă era întreținut din fondul bisericesc al Bucovinei, s’a format toată intelectualitatea română din Bucovina.

Copiii țăranilor și ai puștinilor intelectuali se concentrău în Suceava. În consecință, numai aici se putea câștiga și păstra o conștiință națională mai vie. Tot în Suceava am învățat și eu.

Ca elev am aparținut dimpreună cu alți colegi români unei societăți naționale, unde puteam citi ziare și reviste aduse din România, care ne stimulau sentimentele.

Afară de profesori români erau și profesori evrei și nemți. Profitam adesea de ocazia de a trece cu alți colegi frontiera în orașul Burdujeni să ascultăm vorba și cântecul românesc.

Profesorii străini cunoșteau prea bine sentimentele noastre naționale și ne suspectau la tot pasul.

Au trecut ani, am absolvit și facultatea teologică din Cernăuți animat de aceleași idei și de dorinți de vremi mai bune. M'am făcut preot purtând cu mult devotament greaua sarcină a păstoriei sufletești, într'un depărtat sătuț de munte la frontieră, nu departe de valea Bistriței.

Aci am intrat în conflict cu autoritățile austriace, care nicio dată n'au fost favorabile Românilor, ci protejau fățiș celelalte nații conlocuitoare și în deosebi pe Ucraineni. În sătuțul respectiv, Ostra din județul Câmpulung, se aflau și huțani românizați, iar școala — dela înființarea ei — era românească.

Politicianii demagogi ucraineni au insistat să transforme școala în școală ucraineană, provocând mare turburare în popor. Ne-am opus cu toată hotărârea și încercarea lor a eșuat.

Trebue relevat și faptul că în vremea aceea multe comune de răzeși moldoveni și-au pierdut caracterul lor românesc. În lupta aceasta aprigă nu s'a cruțat nici un mijloc. Cu anul 1914 a început și calvarul multor români naționaliști, arestați și târați în fața curților marțiale, unii executați prin împușcare și spânzurare, alții internați în lagăre.

La 14 iunie 1916 am fost arestat de postul de jandarmi din Gura Humorului în urma unui denunț că sunt spion, că am o vastă corespondență de spionaj în favoarea Rusiei, că aș fi primit 1000 de ruble, etc.

La percheziția ce mi s'a făcut nu s'a găsit nimic. Cu toate acestea am fost înaintat Curții Marțiale din Rădăuți.

Între timp, armata rusă a ocupat pentru a treia oară Bucovina ; curtea marțială trebuia să evacueze Rădăuții, mutându-se la Dorna-Cândrenilor. Am fost dus la Vatra Dornei și încarcerat în arestul judecătoriei de acolo.

Odată cu mine au mai fost arestați avocatul Ambrozie Comoroșan din Gura-Humorului și săteanul Axenti Prelei din Veroneț pentru complicitate de spionaj. Escortarea noastră între baionete atât prin Gura-Humorului, cât și prin Vatra Dornei spre Dorna Cândrenilor, n'a fost lipsită de huidueți și batjocuri mai ales din partea publicului evreu. De aici, transportați la Curtea Marțială din Bistrița și închiși.

Nefiind posibil a se face cercetări din lipsă de dovezi și martori — Bucovina era ocupată de Ruși — am fost eliberat în ziua de 7 iulie. Acasă n'aveam posibilitate să mă duc din cauza

frontului dela Mestecăniș. Mi s'a dat atunci permisiunea să plec la Sibiu, unde erau refugiați și alți Bucovineni. Aci am stat până la 4 Septembrie 1916, când am fost din nou arestat pe motivul că la apropierea oștilor române nu am părăsit orașul, ci am rămas pentru spionaj. Dus la Ocna Sibiului împreună cu alți arestați, între cari și răposatul episcop Grigore Comșa al Aradului, — pe atunci diacon — am stat 2 zile și 2 nopți fără hrană, fără apă.

Din Ocna Sibiului ne-au dus la Cluj. A fost mare noroc pe noi că am sosit noaptea în Cluj, fiindcă „suspecții și trădătorii” erau întâmpinați de plebea înfuriată, înjurați și bătuți cu pietre mai ales de către Evrei.

În Cluj am stat două săptămâni și în urmă, eliberat, dar socotit ca suspect și indeseirabil, mi s'a pus în vedere să părăsesc localitatea în timp de 24 de ore.

Pe baza unui pașaport eliberat de poliție, am plecat în noaptea de 24 Septembrie 1916 la Viena și de aici la Praga, unde am stat în mari lipsuri până în Decembrie 1917, când, cu mare greutate am obținut permisiunea să mă întorc în Bucovina. La Voroneț, unde-mi era familia, n'am putut însă ajunge decât înaintea Paștilor 1918.

Încă de pe când mă aflam în Praga am reclamat prin Ministerul de Justiție pe denunțătorii calomnioși în frunte cu evreul Mendel Scheuermann din Voroneț, dar justiția austriacă a procedat astfel să nu pot ajunge la țintă căci atât judecătoria din Gura-Humorului, cât și tribunalul din Suceava, după multe amânări și târăgăneli, au sistat pela finele anului 1919 orice urmărire a inculpaților.

Intervenția și hotărârea din parlamentul țării de a se acorda despăgubiri morale și materiale celor ce au suferit persecuții și nedreptăți în timpul războiului au rămas fără nici o urmărire până în ziua de azi.

Poate numai timpul va tămădui rănilile ce au sângerat atât de mult”.

(Comunicarea, preotului Ioan I. Iliuț Com. Pătrăuți de Sus-Storojineț).

Teologul I. Cracalia, ort. Com. Văscăuți.

Teologul I. Cracalia din Pătrăuți, azi paroh în Văscăuți, a fost arestat cu soția sa Felicia și transportați la Curtea Marțială

din Rădăuți sub învinuirea de a fi trecut frontiera în 1916 prin Cornul Luncii în Vechiul Regat. Sub protecția unui căpitan-auditor ceh au fost eliberați și ajutați să se refugieze în Vechiul Regat.
(Comunicarea Părintelui I. Cracalia, asist-protopop Văscăuți).

Pr. Dimitrie Topa, ort. rom. Com. Vijenca-Vijnicioara-Storojineț.

A fost arestat de două ori : prima dată în tren spre Cernăuți, că ar fi avut un aparat fotografic, dus la poliția din Cernăuți și a doua oară bănuit de trădare și spionaj pentru că a vorbit în fața unei farmacie cu o țărăncă din Rarancea, unde era linia frontului, în urma denunțului calomnios al unei evreice. Cu ocazia cercetărilor făcute de poliție s'a dovedit calomnia evreicii, și nevinovăția preotului care a fost liberat.

(Comunicarea protopopiatului Văscăuți din 7 Martie 1936).

(Th. Balan, op. cit. pag. 72).

Pr. Dionisie Turcan, ort. Com. Pătrăuți (Storojineț).

„Arestat de Austriaci“.

(Comunicarea Pr. Oreste Tarangul, referent Sf. Mitropolie Cernăuți).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JUDEȚUL SUCEAVA

Pr. Constantin Morariu, ort. rom., Com. Pătrăuți-Suceava.

„Preotul Constantin Morariu (Mai 1854—Martie 1927), a fost cea mai luminată minte și cel mai înflăcărat suflet pe care ni l-a dat ținutul Bucovinei. Deși mintea lui era așa de bogată și sufletul său așa de larg primitor față de orice simțire și durere românească, a trecut prin viața aceasta fără să arate celor din jur ceeace făcea pentru toți oropsiții și nedreptățiții acelor vremuri. Sunt puțini oameni pe pământul acesta și ori în ce parte, care să muncească în viață atât de mult pentru alții și atât de puțin pentru ei.

Pentru faptele sale naționale a suferit mult, cunoscând chiar închisoarea stăpânirii austriace. A avut însă marea fericire să vadă eliberarea ținutului bucovinean de sub jugul străin“.

(Prof. Gh. Cardaș, Rev. Albina, 1937, pag. 197).

Ca și alți studenți inimoși, mai târziu conducători de frunte în Bucovina, ca Oreste Popescu stareț la Sucevița, Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca et., pr. Morariu a fost membru în „Arboroasa”, societatea studențească din Cernăuți, făurindu-și din tinerețe un ideal de viață pentru tot ce este românesc, luptând pentru redeșteptarea și întărirea sentimentelor noastre naționale în grădina Moldovei.

Scriitor de frunte, înfățișează în cele două volume „Părți din Istoria Românilor, Bucovineni”, toată viața sbuciumată de acolo. Marele merit al preotului Morariu este acela că s'a îngrijit în primul rând de poporul de jos.

Lucrările sale : „Moșia și limba noastră”, „Pe drumul idealului”. „Neamul românesc e amenințat”, ne arată iubirea de neorod, trezirea conștiinței naționale românești, dăruirea sufletului său clocotitor. Și astăzi găsești prin multe case de Bucovineni broșurile pline de sfaturi bune ale preotului Morariu și foaia „Deșteptarea”, înființată și tipărită sub îngrijirea lui.

Alături de slujba altarului a dăruit poporului și un izvor de profundă religiozitate, de temeinică predanie duhovnicească, ce tâșnește printre lespezile cărților sale : „Citiți, citiți ce poate credința în Dumnezeu”, „Fără lumina legii lui Hristos nu este mântuire”, „Grija cea mare trebuie s'o avem de viața veșnică”, „Fără cruce sau umilință nu e mântuire”, etc.

Poet mult talentat, preotul Morariu a lăsat urmașilor pilda unei vieți adevărate, mărturisirea iubirii curate pentru altar și neam.

„N'am șovăit, ci totdeauna
Am stat ca stânca'n fața sorții
Și-am înfruntat mereu minciuna
În schimb cunosc fiorii morții”... (Poezia : N'am șovăit)

Iar pentru graiul românesc, are cuvinte ca acestea :

„O tu grai dulce părintesc
Ce farmec mare ai !
Când te aud, când te vorbesc
Mă simt străpuns în rai...
O dragul meu grai românesc
Ca tine nu-i alt grai !”... (Poezia: Graiul părintesc).

Odată cu începerea războiului mondial, a sosit și prilejul cel mai potrivit pentru stăpânirea austriacă de a sfârși cu intelectualii „Daco-Romani” din Bucovina. Preotul Morariu știa ce-l așteaptă. A părăsit totul, luând calea pribegiei. Mult timp a rătăcit prin Rusia dela un loc la altul ; înainte de unirea Basarabiei îl vedem în Chișinău și în urmă la Cernăuți să se împărtășească și el, luptătorul, din bucuria sfintei prăznuiri a întregirii „Moldovei trunchiate”, cum numise el Bucovina într-o telegramă în tinerețe, pentru care cuvânt n'a fost lipsit de pedeapsa închisorilor austriace.

Pentru edificarea cititorului însă, arăt și amintirile unui împreună luptător cu pr. Morariu chiar din Pătrăuți, astăzi pensionar, fostul director al școlii primare de acolo, d. Ioan Barbier :

„Despre părintele Morariu știu multe. El a fost încă din teologie un mare naționalist și ca atare, întemnițat împreună cu Ciprian Porumbescu, Orest Popescu și Voronca, cu prilejul procesului Arboroasei. Pentru simțămintele sale naționale a fost vecinic prigonit de stăpânirea austriacă. Nu i-a putut însă face nimica, deoarece era foarte precaut și cu mare tact în propaganda sa națională.

Părintele Morariu a fost cel dintâi preot care a început a trezi simțul național în Bucovina. El a înființat cea dintâi foaie pentru săteni „Deșteptarea”. scrisă în limba poporului. El a tradus în românește „Istoria Lumei”, a tradus multe poezii de ale lui Schiller și Goethe, a scris și singur multe poezii, unele din ele tipărite în cărțile școlare de pe atunci.

În tinerețe a fost trimis preot ajutător într-o comună rușeană „Toporăuți” unde, atât parohul local, cât și întreaga populație erau foarte ostili a tot ce era românesc. A îndurat acolo multe greutăți de tot felul, dar mulțumită și unchiului său, marele mitropolit Silvestru Morariu care i-a stat totdeauna în ajutor, a învins toate primind în urmă postul de cooperador la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, unde îi era mai înlesnit să-și desfășoare activitatea națională.

În timpul acela era ca paroh în Pătrăuți pe Suceava, un mare rusofil Teodor Danilevici. Făcea serviciul divin în cea mai mare parte în limba rusă.

Era cel mai mare dușman al Românilor și al școlii. Dacă un țaran român voia să-și trimită băiatul la liceul din Suceava.

nu-i elibera certificatul de botez până ce bietul tată nu-i lucra cel puțin o săptămână clacă.

De multe ori nu voia sub nici un motiv să elibereze astfel de certificate, zicând : „Da' mie, gogomane, cine mi-o paște porcii ?”.

În astfel de cazuri ne adresam telegrafic Mitropolitului și numai în urma somațiunii acestuia, primiam certificatele dorite.

Acest preot a păstorit Pătrăuțul peste 40 ani. A rusificat aproape 3/4 din populație și a fost foarte indulgent cu așezarea a zecilor familiei evreești în comună. Fiind mare protivnic al școalei și al învățătorului, firește, nu se putea lucra în armonie. Ca să scape de învățătorul român George Nicoară, în calitate de președinte al consiliului școlar local (atunci toți parohii erau și președinți ai cons. școl. loc.), a intervenit la forurile competente cerând să se introducă în școală și limba ruteană ca limbă de propunere. Imediat au urmat insistențele consiliului școlar de țară să se înceapă instruirea elevilor ruși și în limba lor maternă.

Având învățătorii (eu, Nicoară și Chirnovici) mai multă trece-re la săteni decât părintele paroh, am influențat pe săteni astfel încât, când din ordin, grupam copiii cari să învețe în limba ruteană, — toți locuitorii mergeau la prefect și protestau să ne dea ordin să nu necăjim copiii și cu limba ruteană, căci ei sunt români săraci și nu pot cumpăra cărți rutene și nici nu le trebuie limba ruteană în școală !

Legea școlară era așa că nu puteai sili copilul să învețe o limbă, care nu convenea părinților.

Cu procedura aceasta am rezistat mulți ani introducerii limbei rutene. După moartea parohului Danilevici, i-a urmat părintele Const. Morariu. Acesta și-a dat cea mai mare silință să îndrepte ceea ce prin decenii stricase predecesorul său. În biserică nu s'a mai auzit vorba rusească.

Toate orele de religie s'au ținut foarte regulat și cu mare conștiinciozitate. Dările exagerate pentru servicii religioase au dispărut cu totul. Sătenii erau îndemnați în toate ocaziunile să-și trimită copiii la școala din sat și la liceu. A sprijinit și încurajat societatea de citire „Viitorul”.

Prin a lui stăruință s'a clădit cabinetul de citire (clădire frumoasă), a înființat o mare bibliotecă populară, a înființat pentru săteni Banca Reiffeisiană, o mare dugheană a societății

„Viitorul”, a mai înființat și societatea „Arcășia”, a aranjat în fiecare an câte o petrecere populară în folosul elevilor sărmăni. Fiind ales împreună cu mine în Consiliul Comunal, a propus lărgirea școlii în una de 5 clase și în urma acestei lărgiri, s’a rectificat uricul școlii, eliminându-se pentru totdeauna limba rutenă din școală. Nu era duminecă sau o sărbătoare să nu fie el în cabinetul de citire în mijlocul sătenilor, povățuindu-i tot spre folosul lor spre bine.

Din cauza acestei activități prea românești, era înscris de guvern în cartea neagră, ca românofil periculos și pus sub supravegherea jandarmeriei, cu speranța că poate i-ar putea de masca oarecare simțăminte antiaustriace. Toată sfortărec jandarmeriei a fost zadarnică. Nu i-a putut afla nici cel mai mic cur. căci el proceda legal.

Venind însă războiul, Românii și Rutenii nu mai erau sub scutul legilor, căci jandarmeria avea ordin, că, dacă o persoană este, după părerea jandarmului, numai ceva suspectă — să fie arestată și deportată (eventual împușcată sau spânzurată).

În cazul părintelui Morariu, suspjeciunea jandarmeriei părea destul de motivată. Cu câțiva ani înainte fusese vizitat de ministrul României Grădășteanu și în urmă, de mai multe ori de ministrul Alecu Constantinescu. În fața acestei primejdii, părintele Morariu s’a refugiat în Moldova, apoi la Elisavetgrad, în urmă iarăși în Moldova unde a stat tot timpul până la Unire³¹⁾. După Unire a mai funcționat scurt timp în Pătrăuți și apoi a fost chemat la Mitropolia din Cernăuți consilier consistorial, în care demnitate a și murit.³²⁾ Pentru comuna Pătrăuți rămâne însă în veci nemuritor”.

Pr. Nicolai Totoescu, ort. paroh în Mitocul Dragomirnei.

„Din cauză că s’ar fi exprimat că Rusia este o mare putere, a fost ținut de un plutonier grănicer cu arma întinsă și cu mâna pe trăgaci sub groază de moarte mai mulț timp, înjurându-l, „spion” l etc. și abia după îndelungată maltratare a scăpat.

Altădată fiii acestui preot au fost arestați pe când se scăldau în apa Sucevei, fiind bănuți că vor să treacă în România”.

(Comunicarea Pr. Protopop al jud. Suceava, Gh. Berariu).

31) **Vezi și** : N. Iorga : *Memorii*, Buc. 1931, vol. II, pag. 21.

32) **La 16 Martie 1927**. **Vezi și** Rev. *Floarea Soarelui*, București, Mai 1927. (Nr. închinat pr. Const. Morariu).

Călugărul Ciril Cozarchievi, ort. din Mănăstirea Dragomirna-Suceava.

Avea 69 de ani când a fost arestat pentru bănuite **legături** de spionaj. A mers și el pe acelaș drum al suferinții, ca toți ceilalți frați întru Hristos, slujitori ai altarului. La Cernăuți, la Stanislau și în urmă, în lagărul dela Thalerhof, unde Dumnezeu a pus capăt tuturor durerilor lui, chemându-l la veșnică odihnă chiar acolo în lagăr, unde a și fost îngropat.

Călugărul George Diaconovici, ort., împreună slujitor cu Ciril în sfânta mănăstire a Dragomirnei, a îndurat aceeaș soartă a internării.

(Comunicarea protopopiatului Văscăuți din 7 Martie 1936).

(Th. Balan : op. cit. pag. 82 și 83).

(Adresa No. 83 dn 1936 a Protopopiatului Suceava).

Pr. Mihai Sârbu, ort. Suceava.

„El a apărât Suceava în vremea invaziilor rusești”. Cu aceste cuvinte și-a început părintele referent Oreste Tarangul dela Sf. Mitropolie a Bucovinei istorisirea faptelor meritosului preot Sârbu din Suceava.

Părintele Sârbu s'a bucurat până la moarte de tot respectul și iubirea Sucevenilor a căror viață și avut le-a apărât în vremuri grele, după cum i-a dictat conștiința sa de adevărat român și părinte al poporului.

Intre altele, Sucevenii nu uită nici astăzi ciudata întâmplare cu cazacul mort, când era să ardă tot orașul ; nu uită mai ales că numai intervenția hotărîită și prezența de spirit a preotului Sârbu i-a scăpat de năpastă.

Intraseră Rușii prima dată în Suceava.

Puhoi, nu alta. Căntece, băutură, petreceri cu multe ruble aruncate cu ușurința și nepăsarea lor caracteristică...

Intr'o zi însă, când după obiceiul milităresc s'a făcut „apelul” soldaților, un cazac lipsă. L-au căutat în toate părțile. In cele din urmă l-au găsit mort într'un colț de drum. Cine este asasinul ? Cercetări, amenințări, toate zadarnice. Hotărîrea comandantului : „dacă până la ora 5 seara nu se va afla asasinul, întreaga populație va fi pedepsită. Rușii vor da foc orașului” S'au făcut în acest scop toate pregătirile necesare. Au umplut o casă

de lângă primărie cu pae. Locuitorii priveau cu îngrozire cum se apropie ceasul nenorocirii.

Pe la orele 4 și jum. însuși comandantul a sosit, spre a fi față la executarea pedepsii. Se plimba prin fața primăriei lăudănd nervos cu cravașa în carâmbul cismelor; iar când orologiul din turn a bătut ora fatală, Rușii au dat foc paelor, după consemn. În acest moment de groază părintele Mihai, desnădăjduit că toate încercările sale de înlăturarea nelegiuirii din partea unor pravoslavnici creștini n'avuseseră nici un ecou în sufletele lor, s'a adresat cu vorbă de blestem comandantului :

— Dumnezeu să-ți răsplătească după inima ta !

Nu-și poate nimeni închipui ce urmare au avut aceste cuvinte, ce puternic au răsunat în sufletul rusului. Cine poate pătrunde cu ușurință un suflet omenesc ? Cine se poate lăuda că a izbutit să-l cunoască ? Noi nu știm ce s'a petrecut în acea clipă în cutele sufletului neînduplecatului comandant... S'a întors hotărât spre casa plină de pae, din care și începuseră să se înalțe limbi de foc, dând cu glas de tunet ordin de stingere...

— Ei, ce zici acum, părinte ?

— Dumnezeu să-ți răsplătească după inima ta ! și i-a strâns mâna cu recunoștință....

Orașul a fost salvat prin prezența de spirit a preotului.

Cât de mult și-a iubit părintele Sârbu poporenii se vede și din faptul că în deplină înțelegere cu soția sa, a lăsat toată averea ce și-a agonisit în viață, pentru înființarea unui orfelinat. Sfânta Mitropolie n'a trecut cu vederea această faptă, nici meritele sale, ci l-a onorat cu rang clerical de arhipresviter — stavrofor !

Părintele Mihai Sârbu din Suceava a trecut în vesnicie la 6 Iunie 1935.

JUDEȚUL TARNAVA-MARE

Pr. Ioan Leuca, ort. Com. Mercheașa.

Născut în com. Fântâna din acelaș județ. A urmat studiile teologice la Sibiu. La începutul războiului slujea ca preot în com. Mercheașa. Cu multă nerăbdare aștepta Sf. Sa înaintarea oștilor române. Sătenii istorisesc și astăzi cum popa lor a fost călăuz și informator fraților soldați români. Din nenorocire, aceștia n'au

săpănit decât 10 zile satul Mercheaşa. Planul strategic şi împrejurările defavorabile cereau retragerea pe o linie de luptă mai întărită.

Şi aşa, odată cu oştile s'a refugiat şi părintele Leuca împreună cu toată familia, apucând drumul pribegiei cu greutatea lui, până la Buzău. Mai departe n'a putut merge. A rămas pe loc. Imi amintesc, iubite cetitorule, ce jale era atunci în vremea retragerii, la noi la Buzău, cum nici nu mai recunoaştem şoseaua naţională pe care bătuşem de atâtea ori drumul spre şcoală. Nenorocită a mai fost retragerea ! Şoseaua naţională era un fel de smârc stătător, noroiu galben amestecat cu piatră şi desfundătură în care înotau cu greu chesoanele, tunurile, căruţele de aprovizionare, ambulantele şi din când în când câte un automobil al statului major. Deoparte şi de alta pe o lăţime de câte o jumătate de Km. veniau trupele noastre, vulturii noştri, înţecere de mormânt, trăgând cu greu bocancii din cleiul arăturilor. Soldaţi din cavalerie călări pe cai răniţi la coapse şi picioare. Mi-aduc aminte de un roşior care era în stare să-şi ia calul în spinare, un cal mare murg, cu stea în frunte, cu o rană adâncă la coapsă. L-a spălat la noi acasă în trecere spre Buzău cu pelin fiert de mama într'un ceain şi a plecat cu el aşa, în trei picioare.

— Nu se poate, trebuie să-l vindec unde-om sta pentru refacere, că şi el, dacă nu sărea 'nălături la Prunaru, astăzi nu mai eram pe aici. Rana asta atunci a căpătat-o. Lovitura vrăjmaşului îndreptată asupra mea 'a dat greş, dar a primit-o el. De-om scăpa cu viaţă îl duc acasă, trebuie să mi-l dea d. colonel. L-oi plăti cât o cere dacă nu m'o învrednici Dumnezeu să-i aduc alţii în loc"...

Il văd şi acum pe Ionişă roşiorul cum şi-a făcut cruce în bătătură la noi, cu faţa spre răsărit şi l-a luat pe „Ghiocel" de căpăstru, pornind cu el în 3 picioare peste câmp spre Buzău. Nu oricine cunoaşte sufletul ostaşului român ! Şi fără acest suflet, nu s'ar fi făcut România-Mare ! Cum spun, un învălmăşag de lume, convoiuri cu refugiaţi, unii din apusul şi nordul ţării, alţii de prin Dobrogea, îngreuiiau retragerea. Cazacii ruşi, dela cari aşteptam atâta ispravă, n'au făcut nimic ! Marşuri amăgitoare în pas fălos spre front şi fugă nebună îndărăt ! Cai morţi, căruţe sfărâmate, chesoane împotmolite, oameni necăjiţi, desna-

dăjduți, neștiind încotro s'apuce. N'am să uit cât voi trăi pe un refugiat dobrogean, care și-a îngropat copilul în marginea drumului pe șoseaua cea mare, aproape de „Cantonul roșu”. Dintr'un pui de salcâm a făcut cruce și-a pus-o la căpătâiul celui drag.

Și nimeni nu s'a atins de ea. A rămas acolo multă vreme, chiar după venirea Nemților, până ce un creștin din Pietroasele — sat cu meșteri pietrari pentru tot județul, — în trecere spre târg, a luat cu sine o cruciuliță de piatră cu chenare roșii și galbene de a pus-o la căpătâiul copilului în locul celor două bețe de salcâm. Mi-aduc aminte și azi cum lângă zidul morii lui Alexandru Mateescu, — unde șoseaua națională face cruce cu drumul dintre Stâlpu și Merei, — am găsit mort, cu picioarele arse lângă două căpătâie de lemn, pe un nenorocit de refugiat, pe care l-am ridicat cu părintele Nicolae Popescu și după ce l-a slujit creștinește, după ritul ortodox, l-am îngropat în cimitirul din Stâlpu.

La Buzău a fost luptă mare. Valea și cotul râului Buzău cu malul stâng înalt spre Mărăcineni-Vadu — Pașii și Scurtești, pădurea „Crângul” din marginea apuseană a orașului, cu oferit puternică poziție de rezistență pentru noi. Românii din ariergardă s'au luptat cu desnădejde. Retragerea oștilor române constituie din punct de vedere strategic un merit pentru noi. A fost onorabilă, tot atât de onorabilă ca a francezilor „leului roșu”, mareșalul Ney, despre care istoria scrie că în 1812 a salvat în chip onorabil rămășițele unei armate zdrobite.

La Buzău au rămas atunci mulți refugiați, între cari și părintele Leuca împreună cu familia. Din Mercheașa depe Târnave până la Buzău, a suferit destule. Numai că nici la Buzău n'a avut liniște. Ungurii l-au descoperit și adevăratul său calvar de acum începe. Refugiații ardeleni erau considerați spioni și trădători, fără a putea invoca circumstanțe atenuante. Familia i-a fost trimisă înapoi la Mercheașa, iar Sf. Sa arestat și înțemnițat la Cluj, unde a stat până în 1918 luna Octombrie.

(Comunicarea locuitorului Micloș Ion, fost primar în Mercheașa în 1916 în timpul celor 10 zile de ocupație românească, deasemeni refugiat și prins în vechiul regat, internat de Unguri la carierele de piatră din Racoșul de jos, până în 1918).

(Comunicarea d-lui Ștefan Ghelmeci, învățător, com. Slobozia—Argeș, fost elev al preotului.)

Pr. Patriciu Pinte, ort. Com. Cața.

Originar din Com. Ruja (T-va-Mare). Studiile teologice la Sibiu. Slujește și astăzi în Com. Cața încă dinaintea războiului mondial. Părintele Patriciu a fost de mult înscris în „cartea neagră” și a făcut cunoștință cu judecățile, amenda și închisoarea maghiară din tinerețe, când era învățător de școală românească confesională, atrăgând la sine pe copiii Românilor, în loc să-i lase să frecventeze școlile maghiare de stat înființate în Văleni și în Paloș, cu scopul de a-i desnaționaliza.

În 1890 a fost amendat pentru propaganda și înființarea școlii confesionale în Văleni, în 1895 judecat tot pentru același lucru (înființarea școlii confesionale în Paloș), procesul mergând până la Curtea de Apel din Tg. Mureș, care l-a achitat.

La 15 Iunie 1915 autoritățile maghiare l-au declarat „internat pe loc”, iar la 27 August 1916 l-au internat în Șopron, unde a stat până la 15 Iulie 1918.

(Comunicarea pr. Patriciu Pinte).

(Comunicarea săteanului Lungu Ioan din Com. Cața în vârstă de 85 ani).

Pr. Sasu Dănilă, gr. cat. Com. Homorod.

Originar din Com. Hurez (Făgăraș). Studiile la Blaj. La sfârșitul lunii August 1916 autoritățile maghiare au ordonat evacuarea comunei Homorod. Populația română aștepta însă pe „frații” din regat să-i scape de sub jug străin și în loc să apuce drumul refugiului, s'a ascuns în pădurea din vecinătatea Homorodului. Preotul Dănilă s'a ascuns într'o șură în câmp, cam la 5-6 km. de sat.

Fiind însă urmărit de o patrulă de jandarmi unguri, a fost prins, legat și internat în județul Șopron, unde a stat până la sfârșitul anului 1917, când a dobândit libertate condiționată. După răzhoiu a păstorit în com. Feneș aproape de Cluj. A murit în 1931 în urma unei operații.

(Comunicarea episcopului bisericesc Cernea Ioan de 65 ani, din com. Homorod).

(Comunicarea șefului postului de jandarmi, plutonierul Gh. Popa din Homorod).

Pr. Gheorghe Spineanu, gr. cat. Com. Răvășel.

..., La 2 Septembrie 1916 a fost arestat împreună cu preotul Isidor Raicu din com. Salcâm și învățătorul Ștefan Popa din Ră-

vășel, duși prin posturile de jandarmi Șeica-Mare, Copșa Mică până la gară, internați în jud. Șopron. Batjocurile, suferințele drumului se știu. Asemeni și traiul internării. „După 7 luni ne-a dat cale slobodă iar acasă am găsit un dezastru”.

(Comunicarea pr. Gh. Spineanu) .

(Rap. No. 571 din 26 Sept. 1937 al șefului postului de jandarmi din com. Metiș către legiunea de jand. Târnava-Mare).

Pr. Deac Dumitru, gr. cat. Com. Calvaser.

Dela începutul acestei lucrări se luptă în mintea mea spiritul critic istoric, care cere expunere rece, documentată, cu suvoiuul nestăpânit al înțelegerii durerilor omenești, al pătimirii fraților mei preoți pentru împlinirea velleatului, visul scump și drag ! După războiu prea s'a vorbit mult și de oameni nechemăți, scoși de frământările politice demagogice la suprafața vieții noastre publice, prea s'a vorbit mult cu bătae de pumni în piept — ca fariseul din Scriptură — de sfintele noastre mucenicii, încât pare că s'au banalizat multe adevăruri și taine scumpe ale atâtor suflete. Se poate oare vorbi de suferințele preoțimii române ascultând glasul rece al istoriei, fără să pui partea sufletului tău, prinosul simțirilor tale alături de înțelegerea jertfei lor ?

Mi-a fost însă teamă ca nu cumva prinosul recunoștinței binemeritate să nu fie socotit ca o laudă păgână. Dacă societatea românească ar căuta să înțeleagă, să se ridice cu gândul la treapta înaltului patriotizm propovăduit și dovedit de modeștii slujitori ai altarelor, n'ar mai fi secte și nici ură între noi !

Iată un preot, un preot ca oricare altul, părintele Dumitru Deac, internat în com. Lakompak din jud. Șopron împreună cu alți slujitori, preoții Hulea Ioan, Gheorghe Ivan, Aron Domșa !

Cine poate pătrunde revolta sufletească a preotului Deac care suferea regimul internării pentru crima de a fi fost român, în timp ce fiul său Lt. Dr. Deac Octavian lupta pe frontul Italian pentru apărarea putredei monarhii ?

Și cine poate înțelege sufletul acestui copil pe brațele căruia a murit tatăl în surghiun, iar la întoarcerea pe front s'a văzut trimis în judecata Curții Marțiale pentru trădare de patrie ?

Nespuse nedreptăți !

„Tatăl meu — îmi comunică fostul Lt. Dr. Deac Octavian, azi medic de circ. în Șeica Mare — era sdrobotit sufletește de vești'e rele depe frontul român, Turtucaia, retragerea etc. și de

griile familiei foarte împovărate. Eu am făcut pașii de lipsă pentru liberarea lui. Cu sfatul unor colegi cehi, am întocmit o cerere de eliberare adresată „Curții Aulice” și am înaintat-o depe front pe cale ierarhică. Eu ofițer medic și tatăl meu internat ? Cererea a trecut dela Viena la Ministerul de Interne din Budapesta la secția jandarmeriei condusă de fiara Jekelfaluși, ca apoi să ajungă la Prefectura Sighișoara și la notarul comunal. Referatul notarului n'a fost favorabil. Când m'am prezentat la Zekelfaluși pentru rezultat, mi-a spus : „să-ți pară bine că este internat, acolo e în viligiatură, armata îl spânzura”. Referatul se afla într'un dosar între multe altele păzite de Jekelfaluși. Păcat că aceste dosare n'au fost ridicate de Armata Română la intrarea în Budapesta !

Tatăl meu a rămas mai departe în internare iar la 17 Iunie 1917 a decedat în brațele mele și ale mamei, în Lakompak. L-am adus acasă și l-am îngropat lângă altarul căruia a servit.

Și s'a lăsat zăbranic negru asupra familiei, iar eu, reîntors pe front după înmormântare, am fost dat în judecată pentru trădare de patrie.

Familia s'a desvoltat cu greutate, iar văduva, mama mea, lucrează cu 62 ani în spate cele trei jugăre rămase moștenire (lucrează efectiv), având o pensie de 300 lei lunar de la frontul viduo-orfanel. Astfel, această familie are doi eroi : tatăl și mama

Fie ca noi să fim vrednici de ei !

Datele de mai sus sunt riguros excate".

(Comunicarea Dr. Octavian D. Deac, Șeica-Mare, 20 Sept. 1937).

(Rap. No. 1049 din 21 Septembrie 1937 al postului de jandarmi din Com. Șeica-Mare către legiunea de jandarmi Târnava-Mare).

Pr. Morușca, P. ort. Com. Șeica-Mare. (Azi episcop în America.

...,Părintele Morușca, ortodox din com. Șeica Mare, nu a fost internat în Ungaria, căci dânsul în timpul războiului a fost pe front în armata română ca preot militar. Soția sa D-na Morușca a fost internată".

(Rap. No. 1049 din 21 Sept. 1937 al șefului de post din Șeica-Mare către legiunea de jand. Târnava-Mare).

Pr. Ivan Gheorghe ,gr. cat. Com. Boarfa.

...,a fost internat și a suferit acelaș tratament ca preotul Deacu Dumitru din com. Calvaser, deoarece au fost internati la

un loc în Ungaria. În prezent se află protopop în orașul O-dorheiu.

(Rap. No. 1049 din 1937).

Protopopul Bercan Ioan, ort. Com. Rupea.

....„Protopopul ortodox Ioan Bercan din comuna Rupea ju-dețul Târnava-Mare a fost victima tiraniei ungurești în anul 1914 în luna Octomvrie.

Fiind bănuît că duce o campanie împotriva Ungurilor și în-deamnă pe Români să fugă în Vechiul Regat, a fost ridicat de jandarmii unguri și dus la Brașov. Aici a fost bătut și schingiuit atât de crunt, încât a înnebunit, dându-i drumul cu capul des-coperit, plin de răni. Adus acasă de cunoscuți, a încetat din via-ță după scurt timp".

(Informator : Vasile Borecman, inginer—agronom, Com. Rupea. jud. Târnava-Mare. Școala de Echipleri S. S. Satu-Mare).

Pr. Domșa Aron, gr. cat. Com. Șeica-Mare.

....„a fost internat cu preotul Deac Dumitru în Ungaria"...

(Comunicarea pr. gr. cat. Sestras Alexiu din Șeica-Mare).

Pr. Gruia Petru, gr. cat. Com. Șeica-Mică.

....„internat în jud. Sopron împreună cu pr. Domșa Aron, Ivan Gheorghe și Deac Dumitru și ceilalți, supuși aceluiaș tratament.

Acest preot este în viață și funcționează ca protopop în orașul Aiud.

(Rap. No. 1049 din 1937 al șefului de post din Șeica Mare către Legiunea de jand. Târnava-Mare.

Pr. Rusu Nicolae, gr. cat. Com. Veseud.

....internat în jud. Sopron cu preotul Deac Dumitru. A murit acasă, în Transilvania.

Preoții Gruia Petru, Domșa Aron, Ivan Gheorghe și Rusu Nicolae au stat internați trei ani.

(Rap. No. 1049 din 1937).

Pr. Botezan Ioan, gr. cat. Com. Agârbiciu.

....„Arestat la 3 Septembrie 1916, închis la postul de jandarmi din Șeica-Mare împreună cu alți preoți și mireni fruntași din re-giunea numită „Valea-Bulii, apoi îmbrăcați și internați în satele Lakfalva și Lakompak până în Aprilie 1918.

Tovarăși de suferință i-au fost preoții : Stanciu, Deac, Ivan, Dordea, Gruia, Rusu, Mărculeț, Hulea, Raica, Spineanu.

Suferințele îndurate i-au sdruncinat sănătatea fiind tot suferind până la 3 lunie 1929, când a decedat și a fost înmormântat în Agârbiciu".

(Rap. No. 564 din 20 Septembrie 1937 al Șefului postului de jand. Agârbiciu către legiunea Târnava-Mare).

Pr. Hulea Ion, gr. cat. Com. Buia.

Fiu de țăran din com. Henig-Alba. A urmat liceul la Alba-Iulia și teologia la Blaj. În 1916, internat în com. Lakompak (Șopron), unde a stat 2 ani. Imbolnăvindur-se grav din cauza tratamentului a fost trimis acasă, unde a și încetat din viață. Soția a înnebunit de durere, fiind internată în casa de alienați din Sibiu unde se află și azi, rămânând cei 7 copii orfani fără nici un sprijin.

(Comunicarea săteanului Crăciun Aron din Buia, care a fost internat împreună cu preotul Hulea).

(Rap. Șefului postului de jandarmi din Com. Buia No. 613 din 23. Sept. 1937 către legiunea Târnava-Mare) .

Pr. Mărculeț Nicolae, gr. cat. Com. Stenea.

Născut în Com. Bucerdea-Tva-Mică, fiu de țăran.

..., În Septembrie 1916 a fost internat în Șopron (Lakompak) împreună cu pr. Hulea până în Aprilie 1918, când s'a reîntors în patrie.

În 1930 s'a îmbolnăvit și plecând în comuna sa natală a încetat din viață. Acolo a și fost îngropat.

(Rap. No. 613 din 1937).

Pr. Onoriu Sassu, ort. Com. Daneș.

..., M'am născut la 24 Nov. 1879 în Blăjel (Tva-Mică). Studiile teologice la Sibiu. Funcționez ca preot dela 1 Ianuarie 1904. Am fost internat în 1 Septembrie 1916 în următoarele împrejurări :

A venit la mine în casă un jandarm plutonier dela postul din Criș și cu arma în mână mi-a poruncit să-l urmez. M'a dus la directorul școlii, Pompiliu Constantin, unde am stat sub pază vreo șase ore până au sosit și preoții Grigore Suciu, pe atunci preot în Laslea și George Lupșa preot în Noul-Săsesc, astăzi trecut la cele veșnice.

Toți patru am fost luați și duși la Sighișoara, iar de aici opt zile cu trenul până la Șopron în Com. Ciava"....

(Comunicarea Pr. Onoriu Sasu).

Pr. Pompiliu E. Constantin, ort. Com. Daneș.

Povestea vieții părintelui Pompiliu E. Constantin, învățător și preot, este cuprinsă în cartea „Însemnări din viață” Sighișoara 1931, unde Sf. Sa, cu deosebit talent, deapănă firul unei străduinți ce poate sluji ca un demn exemplu pentru urmașii în slujba neamului și altarului. A trecut fugar peste partea suferințelor sale îndurate în timpul războiului întregirii, ceea ce dovedește noblețea caracterului său.

Sf. Sa însă nu știe că din comunicările altora, din istorisirile celor ce au fost internați și arestați cu dânsul, cunosc toată chinurile ce a îndurat.

La 1 Septembrie 1916 a fost arestat împreună cu alți 3 preoți: Grigore Suci, Gheorghe Lupșa și Onoriu Sas, dus în Com. Csava (Șopron) unde a stat până la 30 Iunie 1917, când s'a întors acasă, găsind totul prădat. Aci i s'au făcut mari neajunsuri de notarul jidan Birnbaum, percheziții peste percheziții pentru aflarea corespondenței ce avusese Sf. Sa cu membrii partidului național-român, cu Lucaci și Oct. Goga. În luna Decembrie 1917 a fost arestat din nou și ținut în închisoarea militară din Brașov până în luna Aprilie 1918, supus regimului celular, fără toc, fără lumină, hrană odată pe zi : cartofi și napi de vite opăriți în apă papricată. Din Aprilie 1918 până la 1 Decembrie „domiciliu forțat”, cercetări în miez de noapte, control, toate mizeriile pornite de la notarul Birnbaum, care a dispărut din sat la venirea Românilor, fără a se mai întoarce nici astăzi.

Pr. Grigore Suci, ort. Com. Laslea.

Internat în Septembrie 1916 în com. Csava (Șopron) împreună cu cei 3 preoți de cari am vorbit, până în Martie 1917, când s'a dat „domiciliu forțat” în Laslea, până la venirea trupelor române în Transilvania după proclamarea unirii de la Alba Iulia.

(Rap. No. 842 din 27 Septembrie 1937 al postului de jandarmi din com. Soroșul către legiunea Târnava-Mare).

Pr. Ioan Dordea, ort. Com. Hașag.

Arestat la 1 Septembrie 1916 și internat în com. Lakompak (Șopron) împreună cu ceilalți preoți de pe Târnava până la 30 Iunie 1917.

(Rap. 842 din 1937).

Pr. Eftimie Maniu, ort. Com. Fântâna.

Arestat la 12 Septembrie 1916, internat în Szt. Marton (Sopron) până în Iulie 1918.

(Acelaș raport).

Pr. Mihăilă Ioan, ort. Com. Langodar.

Din registrul de carceră No. 6728 din 1918 aflat în arhiva închisorii Aiud se constată că pr. Ioan Mihăilă a fost deținut acolo dela 10 Aprilie 1918 până la 3 Noembrie 1918. Iar din registrul No. 108 din 1916 al penitenciarului Odorheiu se constată că susnumitul preot a fost deținut și la Odorheiu, dela 4 Noembrie 1916 până la 15 Nov. 1916.

La rubrica „observațiuni” citim :

„Născut la 16 Martie 1853 în acea comună. A fost arestat de primarul comunei Langodar (jud. Tva-Mare) la 24 Octombrie 1916 și la 4 Noembrie 1916 depus în penitenciar”.

Pr. Tarchilă Iacob, ort. Com. Copșa-Mică.

„...În timpul războiului, preotul Tarchilă a fost ridicat din mijlocul familiei sale compusă din soție și 5 copii și internat în Șopron (Ungaria). Timpul cât a stat acolo a trecut de un an”...

(Rap. postului de jandarmi Copșa-Mică No. 1088 din 27 Sept. 1937 către legiunea Târnava-Mare).

Pr. Lupșa Gheorghe, ort. Com. Noul Săsesc.

...Născut în anul 1883 în com. Noul Săsesc (Tva-Mare). În anul 1916 August 28, a fost internat la Csava (Șopron) fără să fie judecat, unde a stat până în luna Mai 1917. În Decembrie 1927 a decedat în Com. Noul Săsesc în urma boalei de inimă și plămâni pe care a contractat-o în Csava.

(Adresa Comisariatului de Poliție din Dumbrăveni No. 5029 din 13 Oct. 1937 către legiunea de jandarmi Târnava Mare).

Pr. Bonea Valeriu, ort. Com. Fofeldea.

Refugiat în Moldova, Basarabia și Ucraina dela 25 August 1916 până la 10 Decembrie 1918.

Pr. Brotea Ioan, ort. Com. Mateiaș.

Refugiat în Moldova și Basarabia timp de 2 ani.

Pr. Bucșa Eremia, ort. Com. Rodeș.

Refugiat în Moldova și Rușia 2 ani și 4 luni.

Pr. Dănilă George, ort. Com. Bachnea.

Internat 7 luni la Șopron.

Pr. Mircea Ioan, ort. Com. Agostin.

Internat un an, din Septembrie 1916 până în Septembrie 1917.

Pr. Vătășianu Ioan, ort. Com. Archita.

Internat la Cluj, între 26 Septembrie 1916 și 30 Octombrie 1916. Internat apoi la Șopron, dela 30.X.1916 până la 1 August 1917.

(Pentru preoții de mai sus : comunicarea Părintelui Trandafir Scorober, referent cultural al Sf. Mitropolii din Sibiu, după datele din arhivă).

JUDEȚUL TARNAVA-MICA

Protopopul Gh. Oprean, ort. Diciosânmartin.

„Subsemnatul protopop ortodox-român din Diciosânmartin jud. Târnava-Mică declară că în timpul războiului mondial am fost preot căpitan atât în armata austro-ungară, cât și în armata română.

În 1918, când a izbucnit revoluția eram în Viena, unde la sfatul D-lui Iuliu Maniu s'a înființat „Senatul central al ofițerilor și soldaților români din Ardeal, Banat, Ungaria și Bucovina” sub președinția politică din partea Ardealului, Banatului și Ungariei a D-lui Iuliu Maniu, din partea Bucovinei a D-lui Isopescu Greul.

Președinte militar a fost la început căpitanul Traian Popa, iar mai târziu generalul Ion Boeru.

Secretar general am fost eu tot timpul ; adică până la adunarea națională dela 1 Dec. 1918 din Alba Iulia.

Acea organizație politico-militară avea rolul de-a organiza, instrui și însuflă pe ofițerii și soldații români pentru salvarea națiunii din părțile amintite.

Eu eram și propagandist în gări și în cazarma „Frantz Ferdinand” din Viena, care ne-a fost pusă la dispoziție de organele competente ale Vienei, ai cărei salvatori am fost în acele timpuri.

După adunarea națională dela Alba Iulia am intrat imediat în armata română, tot ca preot căpitan și am făcut campania cu Regimentul 107 Inf. din Alba Iulia la Tisa, până la demobilizarea generală.

Pentru meritele câștigate ca preot și român am primit următoarele decorații :

1. Răsplata muncii pentru biserică cl. I.
2. Coroana României în grad de cavaler.
3. Crucea comemorativă de războiu.
4. Vulturul României în grad de cavaler".

(Declarația Pr. protoereu Gh. Oprean către Primăria comunei respective).

Pr. Ioanovici Ilie, ort. Com. Șoimușul român.

Internat la Cluj și internat în Ngymarton-Șopron, dela 1 Octombrie 1916 până în Octombrie 1918.

(Comunicarea Părintelui Trandafir Scorobet, referent cultural al Sf. Mitropolii a Sibiului, după datele din arhivă).

Pr. Nicolae Todoran, ort. Com. Cetatea de Baltă.

Pr. Miron Dascăl, gr. cat. Com. Cetatea de Baltă.

Teologul Vasile Tătar, gr. cat. Com. Cetatea de Baltă.

..., „pentru naționalismul lor neînfricat au fost legați în lanțuri de jandarmii unguri și duși pe jos din post în post până la Aiud ; iar de aici internați în Șopron în Nagymarton dela 30 August 1916 până la 28 Februarie 1917".

(Rap. No. 177 din 28 Martie 1936 al notariafului Com. Cetatea de Baltă).

Protopopul Iuliu Nistor, gr. cat. Diciosânmartin.

..., „a fost internat la Fertomégys (Șopron), dela 28 August 1916 până la 1 Iulie 1917. Naționalist. Posedă „Steaua României" și medalia jubilară 1881 Iunie 10.

(Adresa No. 5486 din 9 Mai 1936 a Prefecturii Târnava-Mică).

Pr. Victor Neamțiu, gr. cat. Com. Șoroștin ; și

Pr. Ioan Popeneciu, gr. cat. Com. Crăciunelul de jos.

Au fost internați în Rust (Șopron) din Septembrie 1916 până în Mai 1918.

(Comunicarea notarului Cosma Teodor din Com. Velt jud. Târnava-Mică).

(Comunicarea d-lui Dr. veterinar Propeneciu fiul preotului.

Pr. Gheorghe Șerban, gr. cat. Com. Șmig.

„Internat la Șopron, fiindcă la intrarea României în războiu când s'a ordonat evacuarea comunei, preotul Șerban a sfătuit pe săteni să n'o părăsească, că nu peste mult timp Românii au să fie stăpâni pe acest pământ.

Soția preotului murise mai înainte și numitul a lăsat 10 (zece) copii acasă, fără mamă, fără tată.

(Rap. No. 262 din 2 Mai 1936 al notariatului cercual Șmig).

Pr. Vasile Smigelschi, gr. cat. Com. Sâncel.

„...,pentru sentimentele sale românești, a fost internat de autoritățile ungurești la 3 Septembrie 1916 în comuna Nagymaros din județul Șopron. Aci a stat neîntrerupt 20 luni până la 5 Mai 1918, când a fost lăsat liber. Acasă a fost pus sub supravegherea autorităților polițienești.

(Adresa No. 5277 din 27 Aprilie 1936 a Prefecturii județului Târnava-Mică).

Pr. Vasile Moldovan, gr. cat. Com. Cergăul mic.

„...,internat în anul 1916 în orașul Șopron, de unde nu s'a mai întors decât la sfârșitul războiului. Numitul a fost internat fiind suspectat de autoritățile maghiare ca având sentimente de ură față de Ungaria. A decedat în anul 1934.

(Adresa No. 5277 din 27 Aprilie 1936).

Protopop Domșa S. Aurel, gr. cat. Blaj.

Un vechiu luptător naționalist. La marea sărbătoare românească din 1906 a fost prezent la București împreună cu alte 120 persoane din ținutul Târnavelor. Pentru acest motiv, Ungurii i-au intentat proces de trădare urmat de ispășirea pedepsei de opt luni temniță la Cluj, precum și 1200 coroane amendă.

La 10 Septembrie 1916, internat la Oradea până la 15 Ianuarie 1917.

(Informatori : Pr. Canonic Augustin Folea, directorul cancelariei metropolitane, Blaj; Pr. Canonic Nicolae Popp referent, Blaj; Pr. Crișan Ion, notar consistorial, Blaj).

JUDEȚUL TECUCI

„În conformitate cu ordinele Ministerului de Interne — Direcția Ad-ției de Stat — No. 1413 din 12 Februarie și 2687 din 16 Martie a. c. avem onoare a vă aduce la cunoștință că în acest județ nu au fost cazuri în care preoții să fi fost maltratați sau omorâți de dușmani în războiul 1916—1919”...

(Adresa No. 3541 din 2 Aprilie 1936 a Prefecturii jud. Tecuci).

JUDEȚUL TELEORMAN

Pr. Ilie Ionescu, ort. T. Măgurele.

„Fire independentă și română neaoș, a înțeles să-și facă datoria de preot în mod demn și patriotic. Atât la biserica Sf. Vineri, cât și la Catedrala orașului își făcea slujba fără să suprime pasagiile referitoare la sănătatea Familiei Regale Române.

Pentru acest gest de naționalism a fost ridicat de acasă și condamnat la 3 luni închisoare în penitenciarul din T. Măgurele. Era bolnav și suferințele îndurate în închisoare i-au grăbit sfârșitul ; părintele nostru a murit după câteva zile dela punerea în libertate”.

(Informatori : D-na Iulia Năstase și D-na Elena Anastasescu din T. Măgurele).

(Adresa No. 4766 din 24 Aprilie 1936, a Prefecturii Teleorman).

Pr. Ioan Popescu, ort. Com. Spătărei.

...„Am avut în timpul războiului 1916—1919 un bătrân preot anume Ioan Popescu, care cu vorbe blânde de adevărat apostol încuraja populația civilă, femei și copii, zicându-le : „nu mai plângeți, fiți cu curaj, căci Dumnezeu are grijă de țara noastră ; avem aliați credincioși și viteji, pe Franța, Anglia și Italia. Aceștia nu ne lasă pradă inamicului.

Acest bătrân preot a murit la etatea de 80 ani în comuna Spătărei”.

(Raportul No. 306 din 22 Februarie 1936 al notariatului Spătărei).

Pr. Emilian Bunescu, ort. Com. Suhaia.

„A stat închis în orașul Șistov (Bulgaria) dela 16 Noembrie 1916 până la 6 Decembrie, îndurând mari mizerii...”

(Rap. No. 460 din 1937 al postului de jandarmi Suhaia către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Anton Popescu, ort. Com. Cervenia.

... a fost bătut și chinuit de soldații bulgari în iarna anului 1916 pentru faptul că s'a opus să i se ia vitele și lucrurile din casă....

(Rap. No. 540 din 1937 al postului de jandarmi Cervenia, către Insp. G-ral al Jand.).

Pr. Nicolae Constantinescu, ort. Com. Ciurari.

..., „Indată ce Germanii au ocupat comuna Ciurari în 1916, notarul și primarul local s'au pus cu totul în serviciul armatei străine, împingând lipsa de patriotism atât de departe, încât n'aveau altceva de lucru, decât să-i asmuțe contra populației române rămase sub ocupație și să vadă pe frații lor chinuiți și jefuiți de inamic.

Eu ca preot al comunei am luat apărarea celor năpăstuiți, iar ca răzbunare, am fost dat în judecata tribunalului militar german la Roșiorii de Vede, pe baza raportului trimis de notarul de atunci al comunei, mobilizat pe loc și nerefugiat. A motivat raportul său că instighez pe locuitori contra armatei și autorității germane, în afară că-i îndemn să nu ajute cu nimic armata germană. Am fost ținut în arest trei săptămâni. În urma judecării procesului, depunând ca martori în favoarea mea trei locuitori, am fost achitat și liberat".....

Acestea fiind bazate pe realitate, îmi iau asupra-mi toată răspunderea și semnez propriu.

(Comunicarea Pr. N. Constantinescu din 18 August 1937.

(Rap. No. 1051 din 1937 al postului de jandarmi Zâmbreasca, către Insp. G-ral al Jand.).

(Informatori : Dumitru Stroe, agent sanitar, Ciurari; Ion St. Marinescu, casier comunal, Ciurari; Const. O. Leapanu, agricultor, ale căror declarații confirmă spusele preotului).

Pr. Săndulescu D. O., ort. Com. Bogdana.

Judecat de două ori. Prima dată, în primăvara anului 1917, din cauza unei reclamații a fostului primar și a notarului, cari l-au acuzat că :

are în casă prizonieri români și ruși.

că împiedică transporturile pentru armata germană, îndemnând populația să nu dea nimic.

A doua oară, în anul 1918, pentru că fiind înjurat în primărie de un tâlmaci evreu în fața oamenilor și amenințat cu bătaia, a pierdut răbdarea aplicându-i o binemeritată corecție :

...„evreul începu să mă insulte și să mă înjure și în cele din urmă ridică o linie să-mi dea în cap.

Situația mea era foarte gravă mai ales că deabia scăpasem dela prima condamnare, dar gândindu-mă la rușinea și înjosirea ce aş fi suferit lovindu-mă un trădător, am preferat mai bine chiar moartea, decât să rămân așa.

Și cum mă găseam în fața năpârcii ce sta gata și mă lovească, profitând de faptul că cei doi soldați nemți ce-l însoțeau se găseau afară, l-am luat pe guleratul de jidan de cravată, servindu-i o corecție la timp.

La țipetele lui au alergat soldații de afară și le spunea că am sărit să-l sugrum ca să-i iau banii, că am insultat armata nemțească și pe Kaiserul și că trebuie să mă lege, spre a mă transporta la T. Măgurele, unde sigur că n'aș fi avut zile să mai ajung, motivând că am vrut să fug de sub escortă. Spre norocul meu, în acel moment a venit comandantul neamț din sat care a interzis trimiterea mea la T. Măgurele fără avizul comandaturii".

Au urmat cercetări, anchete.... preotul scăpând în cele din urmă.

(Comunicarea Pr. Săndulescu).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Ionescu Ion, ort. com. Bârla.

„În luna Ianuarie 1918, preotul Ion Ionescu — în prezent decedat — fost paroh în com. Bârla — Teleorman, reclamat comandaturii germane din Roșiorii de Vede că în Liturghie a blestemat pe vrăjmași și s'a rugat „pentru izbânda Regelui nostru", a fost dus sub escortă și menținut arestat 2 luni și judecat.

La judecată, martorii au depus favorabil pentru dânsul, iar preotul german care deținea rolul de procuror a susținut că „după ritualul bisericesc ortodox, ca și după al celorlalte culte, preoții se roagă pentru domni, regi și împărați, așa că preotul Ionescu n'are nici o vină". Preotul a fost achitat.

(Rap. No. 8 din 23 Ianuarie 1939 al Căminului Cultural „Mihai Viteazul" Com. Stoborăști-Barza-Teleorman).

(Informatori : Pr. I. C. Boldescu-Bârla; Pr. M. Gh. Rădulescu-Stoborăști).

JUDEȚUL TIGHINA

Pr. Melinte A. Ivanov, ort. Com. Bahmutea.

A fost omorât în noaptea de Joi Mari în anul 1917 în următoarele împrejurări :

După ce a terminat slujba deniei din Joia-Mare s'a reîntors acasă însoțit de paracliserul bisericei.

Nici nu trecuseră câteva minute dela despărțirea sa de preot când pălămariul a auzit în urmă niște strigăte înăbușite și sgomot în curtea preotului.

S'a întors înapoi în fugă. Ce se întâmplase ? În fața casei a găsit pălăria și bastonul preotului, iar el nicăeri. A dat imediat alarma.

S'au strâns locuitorii comunei și au început să-l caute în toate părțile.

După vreo două ore de căutare l-au găsit în fântâna din curtea casei parohiale.

„Când l-am scos afară din fundul fântânii, părintele Melinte avea capul despăcat în două de un corp tăios, sabie, ori tesac din cele groase și late”.

Cu toate cercetările făcute, asasinii n'au fost descoperiți. Bănuelile tuturor locuitorilor din comună cad asupra soldaților ruși caucazieni sau asupra soldaților din divizia sălbatică de Tunguși.

(Comunicările locuitorilor Mihail Hrib de 65 ani și Feodor Luchian de 68 ani, agricultori din com. Bahmutea).

(Rap. No. 2926 al Legiunii Jand. Tighina, către insp. G-ral al Jandarmeriei, în urma cercetărilor șefului secției de jand. Cimișlia).

Pr. Vasile Vrabie, ort. Com. Căușanii-Vechi.

A fost omorât în luna Noembrie 1918 pe șoseaua Căușanii-Tighina la punctul numit „Gâsca”.

(Acelaș raport No. 2926 din 1937 al Legiunii Tighina).

JUDETUL TIMIȘ-TORONTAL

Pr. Avram Cioc, ort. Com. Vucova.

...Părintele Avram Cioc din Comuna Vucova a fost urmărit în timpul războiului 1914—1918 de garda maghiară, pentru că a salutat pe învățătorul român Nicolae Lugoian din Silagiu cu cuvintele : „Trăiască România-Mare”. Numai grație norocului că nu l-au prins a scăpat cu viață.

A mai fost escortat de o patrulă sârbă la Buziaș, pentru că a participat la adunarea națională din 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia ca delegat ales din partea despărțământului Buziaș, al partidului național....

(Rap. Notariatului Cercual Vucova către Prefectura T. Torontal).

(Adresa No. 7248 din 2 Aprilie 1936 a Prefecturii T. Torontal către Minist. de Interne).

Pr. Ilie Gherban, ort. Com. Sârbova.

...„Preotul Ilie Gherban din comuna Sârbova, decedat la 3 Decembrie 1925, a suferit o pedeapsă de 8 luni închisoare la Timișoara pentru că a vorbit contra statului maghiar.

(Rap. Notariatului Vucova către Prefectură).

(Foaia matricolă No. 29 din 1917 a Penitenciarului Timișoara: arestat dela 10.III.—7.XI.1917).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Grigore Vermeșan, ort. Com. Pesac.

Pentru motivul că a participat la adunarea dela Alba Iulia, a fost internat de autoritățile militare sârbești timp de 6 săptămâni în lagărul din Beograd".

(Acelaș raport).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Negru Virgin, ort. Com. Igrîș.

„In comuna Igrîș, preotul Negru Virgin, a fost suspectat și urmărit pentru activitatea națională, fiindu-i chiar ridicată copiii pentru a-l intimida. In toamna anului 1919 era să fie omorât de o granată aruncată de o grupă a armatei roșii".

(Acelaș raport).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Sebeșan Ștefan, ort. Com. Felnac.

Preotul Sebeșan Ștefan după ce a izbutit a conduce o mică grupă de săteni la Alba-Iulia, nu s'a mai înapoiat la

domiciliu, ci a stat refugiat până la retragerea sărbilor din comună....

(Rap. Preturei plășii Perianu către Prefectură).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Petre Fleșeriu, ort. Com. Sănnicolaul-Mare.

Subsemnatul notar public în Biled, fost avocat în Sănnicolaul Mare până în anul 1931, declar următoarele :

Ca fost elev al școalelor din Brașov Pr. Dr. Petre Fleșeriu a adus cu sine în Sănnicolaul Mare un spirit românesc de intransigență așa că la izbucnirea războiului, n'a fost înrolat ca preot în armata austro-ungară pe motivul că este „om de neîncredere sub raport politic și patriotic”.

La izbucnirea revoluției și sub ocupația sârbească dânsul și subsemnatul am fost delegați oficiali la 1.XII.1918 la adunarea națională dela Alba-Iulia și cu toată rigoarea sărbilor, ne-am strecurat în mod clandestin peste linia demarcațională și am participat la adunare, depunându-ne scrisorile de delegație. Cu toți bănățenii, am solicitat și o declarație oficială asupra chestiunii Banatului. Din loc autorizat am primit asigurarea că Banatul este ocupat numai vremelnic și că în scurt va deveni un patrimoniu al națiunii române.

Natural, sărbii au luat informații despre participarea noastră la Alba-Iulia și la reîntoarcere în Timișoara, părintele Petru Fleșeriu a fost reținut în arest mai multe ore și numai prin istețimea lui de a informa greșit, a fost eliberat. Eu rămăsesem vreo câteva zile în Ardeal la părinți și astfel nu am fost expus la aceeaș soartă. Dar de atunci, Sărbii i-au urmărit toate mișcările.

Prin o circulară a Mitropoliei ort. române preoții au fost obligați să pomenească „Marele Sfat Național” în locul fostului domnitor austro-ungar, ceeace Sf. Sa a executat precis și regulat. La interogatoriul pentru ce nu pomenește pe regele Petar, a dat răspunsul categoric : „legea ortodoxă admite deslegarea de jurământ numai prin Episcop ; să mi se dea în scris această dispoziție”. Fiind însă Sănnicolaul-mare sub jurisdicția Episcopului din Arad, n'au putut să-i prezinte o astfel de dispoziție și în locul acesteia, i s'a pus în vedere că-și va pierde viața, dacă nu va pomeni pe Regele Petar. A răspuns cu aceeaș hotărîre : „Aveți putere a mă opri dela ceva, dar nicicând nu mă puteți constrânge să zic și să rostesc aceea ce nu voiesc”. Urmarea a fost că,

zile dearându-l, i-a fost înconjurată casa de o patrulă de călăreți iar în Duminică proximă oprit dela serviciul divin. Șicanarea a fost frecventă ziua și noaptea, încât a durat până la evacuare, circa opt luni.

(Adresa No. 7248 din 1936).

(Declarația dlui dr. Ion Damian notar public în Biled).

Pr. Petre Mihuța, ort. Com. Beba-Veche.

„...a luat parte la luptele naționale, pentru care lucru a fost închis în anul 1907 în temnița din Seghedin timp de 2 luni împreună cu Dr. Vasile Lucaci și Dr. Hlinka, luptător cehoslovac, iar în anul 1916 a fost internat în Șopron, împreună cu fratele său Dr. Alexandru Mihuța, profesor în Arad.

Tot acest preot, în anul 1918, a fost judecat la moarte de armata revoluționară maghiară, dinaintea căreia s'a refugiat la Deva.

(Rap. Preturei plășii Sănnicolaul-mare către Prefectură).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Protopopul Augustin Ghilezan, ort. Com. Ciacova.

„Protopopul Augustin Ghilezan a fost sub supraveghere pozițională maghiară din 18 August 1916. Nu i s'a dat voie să meargă nici să comunice cu preotul Teodor Petcu din Banloc care l-a chemat, fiind pe patul morții.

Sub ocupația sârbă a fost căutat în 30 Ianuarie 1918 în Denta la înmormântarea bunicei sale. A scăpat prin bunăvoința primarului sârb, Ața Stanoiev, care a pus patrulele sârbe în marginea comunei, făcându-se că nu știe că protopopul a sosit.

A fost dus pe jos până la Ciacova prin zăpadă, anchetat la cazarma sârbească pentru motivul că n'a voit să pomenească în rugăciuni pe Regele Serbiei".

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Gheorghe Clecan, ort. Com. Stamora.

„A fost internat în anul 1916 în comuna Beregsăul-mare, fiind ținut sub supravegherea unui soldat, neputând părăsi domiciliul și nici comuna.

Această internare pe loc a ținut dela 1916 luna August până în Septembrie 1917.

(Aceaș adresă).

Pr. Ioan Vlădescu, ort. com. Sacoșul mare.

„...În timpul revoluției, preotul Ioan Vlădescu — decedat la 24 Ianuarie 1926, — a fost arestat de garda maghiară și dus la Sinersig pentru a fi împușcat. La intervenția arendașului moșiei Obianda a fost pus în libertate”.

(Aceeasă adresă).

Protopop Dr. Cioroian Ștefan, ort. Com. Comloș.

„În toamna anului 1916 am fost denunțat autorităților militare și administrative ungurești că sunt spion plătit din București. Soția mea Elena Dr. Cioroian a fost denunțată tot în același timp, că s'ar fi exprimat într'un magazin de haine „că vine România și apoi este vai de voi”. Am fost supuși la interogatorii repetate și amenințați în fiecare moment cu deținerea, deși aveam 2 copii mici. În lipsa dovezilor, am fost ținuți sub supraveghere aspră și un agent al jandarmeriei se interesa zilnic cine intră în casa noastră și ce vorbim în casă.

În luna Iunie 1919, autoritățile sârbești ne-au deținut cu acuzarea că complotăm contra dominației sârbești. După opt zile ceilalți au fost eliberați, iar eu cu 3 țărani am fost dus la consiliul de războiu sârbesc din Becicherecul mare. Aci, din nou am fost maltratați și îndemnați țăranii să mărturisească contra mea. Plutonierul de jandarmi îmi spunea să aleg împușcarea ori în cazul cel mai bun deportarea în Albania.

În decursul celor 10 zile cât am fost deținut am avut putul între jandarmi, să nu scap. În lipsa dovezilor, consiliul de războiu m'a absolvit, dar după eliberare zilnic mă cercetau detectivii sârbi, cari căutau sub diferite pretexte să mă prindă și să mă dețină iarăși. La retragerea sârbilor a trebuit să fug noaptea pe o ploaie torențială și să mă ascund în Timișoara, unde mă păzea și mă informa un fost coleg de liceu jidan, mort azi, care era împiegat la gara Timișoara”.

(Declarația Protopop Dr. St. Cioroianu).

(Adresa No. 7248 din 1936).

Pr. Petru Căprariu, ort. Com. Belinț.

Decedatul Preot Petru Căprariu a fost internat la Șopron în anul 1917 timp de 7 luni.

(Aceeasă adresă).

Pr. Constantin Mica, ort. Com. Bucovăț. și

Pr. Petru Tieran, ort. Com. Bucovăț.

În timpul războiului 1916—1919 ambii proeți au fost sub supraveghere zi și noapte și fără aprobare prealabilă n'au putut părăsi comuna, nici a eși din casă înainte de ora 7 dimineața sau după ora 7 seara.

În vremea ocupației sârbe, fiind invinuiți de propagandă naționalistă și pentru participarea la adunarea din Alba-Iulia, precum și pentru înființarea Gărzii Naționale, au fost siliți a se refugia spre a nu fi arestați și trimiși în Albania. În timpul cât au fost refugiați, jandarmii sârbi le-au devastat averile și au dus tot ce a fost de valoare.

Adresa No. 7248/1936..

Pr. Fortunat Mureșan, ort. Com. Chizătău.

Preotul Fortunat Mureșan a fost internat pe loc, neputând părăsi comuna fără consimțământul autorităților.

Adresa No. 7248/1936..

Pr. Dărăbanți Nicolae, ort. Com. Izvin.

A fost internat la Șopron în anii 1916—1919.

Adresa No. 7248/1936..

Pr. Moise Bărbulescu, ort. paroh în Chevereșul-Mare.

No. 1068 anul 1935 luna Sept. 16.

Primăria Herneacova.

Certificat comunal

Se certifică din partea primăriei comunale din Herneacova Jud. Timiș T. Plasa Recaş, că părintele Moise Bărbulescu, preot în comuna Chevereșul-mare Plașa Buziaș Jud. Timiș a funcționat ca preot în comuna noastră dela 9 Oct. 1909 până în luna Aprilie 1919.

A fost primul preot român în această comună ; el a purtat procesul de despărțire erarhică de sârbi, a suportat spezele de despărțire în sumă de 5.000 coroane, a organizat parohia și a administrat averea bisericească și școlară cu zel și abnegațiune, iar pentru ținuta sa românească la 29 August 1916 a fost deținut și târât în lagărul de internați din Șopron unde a stat până în

anul 1917. După războiu, fiind ales preot în comuna Chevereșul-mare, s'a despărțit de parohia sa iar parohienii din Herneacova îl regretă până în ziua de azi.

Primăria comunală la cererea proprie în temeiul de profundă recunoștință îi eliberează prezentul certificat preotului ce în timpuri atât de grele, a servit cu cinste și a apărut cu demnitate această comună, biserica, școala și neamul românesc.

Herneacova la 16 Septembrie 1935.

Primar, ss. **Cristofor Trăilă**

....., Impins de dorința de a vedea pământ liber românesc și a mă încălzi la focarul culturii românești, am luat parte în 1910 la cursurile de vară ale d-lui Iorga din Văleni, de unde m'am aprovizionat cu cărți și tablouri naționale trecându-le frontiera așa cum Dumnezeu m'a învățat. Nu știam însă că în urma acțiunii românești ce am desvoltat, eram trecut în cartea neagră a siguranței ungurești. La izbucnirea războiului, în 1914, am fost pus sub supraveghere polițiană, iar la intrarea românilor în acțiune în 1916, am fost deținut și internat în lagărul din Șopron, până în 1917.

În 1917 am fost lăsat acasă, în parohie, astfel că până la terminarea războiului am stat tot sub supraveghere polițială.

La finele anului 1918 se iviră avantposturile armatei sârbești, deși noi așteptam cu înfrigurare armata română. Presiunea sârbească a început a se arăta mai feroce decât tirania ungurească, așa că a trebuit să iau toiagul pribegiei și să mă refugiez la Sibiu, unde era instalat Cons. Dirigent. La Băutari am trecut linia de demarcație, cu viza Consiliului Național din Caransebeș. Fiind cuprins de grija familiei m'am reîntors apoi acasă, hotărât a înfrunta orice eventualitate. Comandamentul sârb era deja informat că eu am fost periculosul agitator valah ce a rupt din corpul sârbesc două comuni, trecându-le la eparhia românească și că la marea adunare a Românilor dela Lugoj am condus toate satele din jurul Herneacovei să protestăm contra ciuntirii Banatului, spre a arăta Sârbilor că voim a trăi în Banatul românesc. La câteva zile după această adunare mi se prezintă un sârb din Stanciova și îmi spune că, în o ședință secretă a comandamentului sârbesc din Timișoara, am fost condamnat la moarte și că erau designați și călăii care aveau să vină noaptea

la locuința mea, pentru a mă suprima. Mă previne să fug de acasă căci sârbii se retrag peste vreo opt zile din Timișoara și atunci voi putea să mă reîntorc.

Am plecat și după retragerea lor, iarăși m'am întors, căci îmi era casa plină de refugiați preoți, învățători și țărani din jurul Timișoarei, chiar și protopopul Ioan Oprea din Timișoara.

Peste câteva zile s'a luat imperiul de armata română, la care sărbătoare am luat parte și eu cu întreaga familie și peste 80 călăreți și 1000 de țărani în haine de sărbătoare în această zi a reînvierii.

În anul 1920, fiind vacantă o parohie din Chevereșul-mare și fiind ales ca preot în această comună, am părăsit comuna Herneacova, unde am petrecut cea mai frumoasă și activă parte a vieții mele".

(Declarația Pr. Moise Bărbulescu).

Pr. Nicolae Martinovici, ort. Com. Topolovățul-mare.

...a fost închis la Sopron din anul 1916 până în 1918.

A murit la Băile Herculane în anul 1927.

(Rap. Plăsi Buziaș No. 454 din 1936 către Prefectura T. Torontal).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pr. Ioan Bencecan, ort. Com. Petrovoselo.

Fost preot al comunei Teș, actual preot în comuna Checheș, a fost în timpul războiului 1916—1919 sub supraveghere administrativă interzicându-i-se părăsirea comunei.

(Acelaș raport No. 454 din 1936).

• **Pr. Petcu Iosif**, ort. Com. Bazoș.

În timpul războiului 1916—1919 a fost maltratată și bătută.

„În anul 1916 când a intrat România în războiu cu Ungaria și Germania, Sf. Sa Păr. Petcu Iosif dimpreună cu Inv. confesionali de atunci și cu subsemnatul am fost deținuți în comună timp de câteva luni și nu am fost lăsați să părăsim comuna și în toată ziua fix la ora 12 trebuia să ne prezentăm la Primărie să subscriem un registru de prezență.

Sf. Sa Păr. Petcu Iosif a fost scos din Sf. Biserică în anul 1918 Noembrie 8 de niște ofițeri unguri, dus la primărie unde a fost maltratată și batjocorit, înjurat. A fost împiedicat să-și îndeplinească Sfta. Liturghie în Sf. Biserică și silit să părăsească co-

muna Bazoș punându-se chiar pentru prinderea Sf. Sale un premiu de 20.000 coroane.

În anul 1919 Februarie 11 a fost scos din Biserică de 2 soldați sârbi pe motivul că ar avea muniții ascunse, scotocindu-i-se în acest scop întreaga casă. În luna Iulie 1919 a fost dus de trei călăreți sârbi până la Bucovăț și acolo un locotenent sârb a început să-l maltrateze luându-i-se și suma de 10.000 coroane".

Bazoș la 3 Martie 1936.

(ss). Trăilă Clipiru.

Primarul com. Bazoș, Jud. Timiș-Torontal, pi. Recaş.

(Rap. No. 454 din 1936).

Pr. Alexandru Ioanovici, ort. Com. Hitiaș.

În timpul când era preot în comuna Cerna, a fost oprit de jandarmii sârbi să participe la adunarea din Alba-Iulia și persecutat în modul cel mai neomenesc.

(Rap. No. 454 din 1936).

Pr. Conceatu Atanasie, ort. Com. Deta.

Era sufletul acțiunilor naționale în această comună. Indată după intrarea României în războiu, a fost ridicat de unguri și internat la Șoproș. A scăpat numai cu câteva luni înainte de terminarea războiului. Reîntors în comuna sa natală, nu s'a reținut nici un moment ca în orice ocazie să-și manifeste sentimentele sale românești declarând în public că în curând vor veni Românii și peste aceste ținuturi:

Într-o bună zi însă a venit în comună o gardă ungurească compusă din 2 ofițeri cu mai mulți soldați înarmați a adunat la Primărie și a împușcat pe mai mulți fruntași locuitori cunoscuți ca buni români.

Preotul Conceatu auzind această nedreptate s'a prezentat la Primărie și a cerut ungarilor să justifice din al cui ordin ridică și omoară pe acești români. Drept răspuns bunul român preotul Conceatu Atanasie a fost palmuit pe loc de ofițer și imediat dus în biroul notarului unde după ce mai întâi l-a străpuns cu baioneta a fost împușcat împreună cu alți 12 inși.

(Rap. Plășii Buziaș No. 454 din 1936 către Prefectura T. Torontal).

Pr. Bota Aurel, ort. Com. Deta.

.....pentru atitudini și manifestări de sentimente românești,

a fost ridicat în anul 1919 și dus în închisoare la Vârșet timp de 2 luni, iar după aceea fiunt încă 6 luni în Vârșet sub supraveghere, de autoritățile sârbești".

(Acelaș raport).

Pr. Mitariu Ioan, ort. Com. Opațița.

....,,Noi, Primarul și notarul comunei Opațița, având în vedere ordinul Preturei plășei Deta, de sub No. 559 din 1936 am procedat la ascultarea persoanelor cari pot să dea lămuriri asupra preotului Mitariu Ioan, care a suferit în timpul războiului din cauza atitudinii lui românești.

Locuitorul Cornel Popescu declară următoarele :

....,,A doua zi după ce s'a decretat mobilizarea, oamenii cari trebuiau să plece pe câmpul de luptă au fost chemați de părintele ort. rom. Mitariu Ioan, care a făcut un serviciu divin în biserică, iar după terminarea serviciului divin printr'o predică îi îmbărbătează să lupte pe câmpul de luptă „iar când vor vedea drapelul fâlfâind, să alerge cu toții și să lupte" fără să amintească care drapel.

La aceste cuvinte rostite de părintele ort. rom. Mitariu Ioan creștinii din biserică au înțeles care drapel să-l vadă fâlfâind. Dacă nu i-aș fi atras atențiunea printr'un tușit, părintele ar fi rostit și alte cuvinte; și-a dat seama imediat că vor urma consecințe ceea ce s'a și întâmplat.

Mi-am permis a atrage atențiunea părintelui de a se reține în predică, deoarece erau în biserică și minoritari că o să-l denunțe. În ziua următoare am fost chemat la Primărie de un soldat jandarm maghiar. Am răspuns că mă voi prezenta, însă nu m'am dus imediat. După o oră am fost chemat de doi jandarmi cari mi-au pus în vedere că imediat să mă prezint la primărie căci în caz contrar voi fi escortat.

M'am prezentat la primărie unde în biroul notarului am găsit pe fostul prim pretor al plășii Deta, Szanthasz și un secretar al său Dionisie Szgö. Am fost întâmpinat de către acești doi prin cuvintele să declar totul ce știu în legătură cu predica rostită cu o zi înainte de către preotul Mitariu Ioan, căci în caz contrar voi fi trecut și eu în „cartea neagră".

Răspunsul dat a fost că n'am nici o cunoștință dacă părintele Mitariu Ioan în predica sa a vizat contra Statului Austro-

Ungar, motivând aceasta prin faptul că am fost copleșit în plâns tot timpul predicii. Am dat declarația pe care am semnat-o și am plecat. Eșit în stradă am văzut doi jandarmi înarmați, cari se-deau de pază la fereastra locuinței notarului. Aceștia m'au sfătuit să nu mai ascult de preoți cari sunt cei mai mari dușmani ai țării. Auzindu-mi vocea în stradă, părintele Mitariu Ioan, care era deținut în locuința notarului cu rulourile lăsate în jos, a venit la geam ridicând ruloul pentru a mă vedea și a început să rădă de cele rostite de jandarmi. Văzându-l jandarmii la geam au început să-l înjure.

Din acel moment a fost ridicat de jandarmi și dus sub escortă la Deta, iar de aici la Biserica Albă și reținut acolo.

Aceasta îmi este declarația pe care o semnez propriu.

(ss) Corneliu Popescu.

Tot în acelaș sens este și declarația lui Iosif Ivașcu, fost primar în Opațița.

(Rap. No. 454 din 1936).

Pr. Vasile Groza, ort. Com. Dorgoș.

....., încă de când eram student în teologie și după absolvire, am fost dat în judecată în 1910 și 1911 pentru agitație, la tribunalul Timișoara și Arad, fiind condamnat la 500 coroane pedeapsă și respectiv 1000 coroane și 3 zile închisoare, care sentință s'a modificat de Curtea de Apel și Curtea de Casație Maghiară, reducându-se pedeapsa la 250 cor. și 750 cor.

În anul 1913 am fost dat în judecată pentru că am aranjat concert cu coriștii din Arăneal Jud. Arad, unde eram preot, având în program cântări naționale oprite de stăpânirea maghiară, ca de exemplu „Deșteaptă-te Române“, „Pe-al nostru steag“, „Tricolor cunosc“. Iar ca piesă teatrală „O ședință comunală“ de protopopul de vie memorie Tr. Magier din Buteni, în care se biciuia asuprirea poporului român la sate de administrația maghiară. Am fost pedepsit de Tribunalul Arad la 1000 coroane, iar Curtea de Apel a redus-o la 500 coroane.

Am fost acuzat că țin adunări secrete și că îndemn poporul la rebeliune, pentru că făceam repetiție cu coriștii în locuința mea, după ce învățătorul vândut maghiarilor, nu îngăduia repetițiile în școală, deși era confesională. Dar e adevărat că pe lângă repetiții, le mai citeam din cărțile „Iobăgia“ de Rusu

Sirianu, din „Revoluția lui Horia”, din „Domnul notar” de Octavian Goga și tocmai pentru aceste cărți și pentru tabloul alegoric „Sentinela României” mi s’au făcut și până la 20 percheziții domiciliare, fără să le poată găsi niciodată.

Am fost purtat de jandarmi delă Arăneal la Drăuți, sediul notarului cercual, la Târnava, sediul preturei, la Ineu, sediul judecătoriei, pentru că am apărat pe credincioși să nu le încalce Szulkowky pășunea, pământurile de semănat, fânețele, livezlie cu pruni, făcând cale ferată industrială peste acestea.

În 1914—1915 și 1916 am fost silit să semnez la împrumutul de războiu, căci altfel mă amenințau cu trimiterea la războiu. În 1916 după intrarea României în războiu, am fost urmărit pentru a fi internat, dar fiind plecat de acasă, nu m’am reîntors decât după 4 săptămâni, când apoi s’au mai calmat spiritele urmăritorilor, că au respins armata română peste Carpați.

În 1918 am fost amenințat cu moartea de garda de oțel maghiară pe motivul că s’au devastat clădirile și pădurile domeniului și numai mulțumită înființării statului național din Arad, care mi-a pus la dispoziție arme și muniții prin înființarea gărzii naționale în comună, am scăpat dela moarte sigură.

În 1919, bolșevicii au venit să mă ridice chiar noaptea când au omorât pe preoții din Șimand, Popescu și Leucuța, dar am fugit peste dealuri la Șoimuș și de acolo la Lipova, apoi la Dorgoș. Ajungând la mine nu m’au găsi și au ridicat pe soția mea și au dus-o la Drăuți unde au ținut-o închisă trei zile și trei nopți flămândă, numai să spună unde sunt eu. În refugiu am stat în Banat împreună cu alți zeci și sute de refugiați preoți, învățători, avocați, țărani fruntași 6 săptămâni și abia în Joia patimilor m’am reîntors la familia mea, după ce armata română a înfrânt pe bolșevici la Ciuci, Halmagi, când și ceilalți s’au reîntors la vetrele lor.

Această declarație o dau și în caz de nevoie sunt gata a și dovedi cele cuprinse în ea. Dorgoș 27 Februarie 1936.

(ss) Vaile Groza, preot ort. rom.

(Rap. No. 454 din 1936).

Pr. Teodor Ioaneș, ort. Com. Chesinț.

„Am fost internat în comuna Lok din comitatul Sopron din 6 Septembrie 1916 până în 14 Aprilie 1917.

Adaog că am fost internat și în comuna Belinț, unde eram în acel timp preot adm. și escortat de jandarmi la poliția de graniță din Timișoara, unde am fost bătut de un ofițer, apoi închis într-o cazarmă unde m'am umplut de păduchi, iar în timpul internării pe lângă multele suferințe am mai suferit și o pagubă de 50.000 lei.

Chesinț la 3 Martie 1936.

(ss) Teodor Ioaneș, preot ort. rom.

(Rap. No. 454 din 1936).

Pr. **Ioanichie Neagoe**, ort. Com. Petrovaselo.

„În ziua de 26 Iulie 1914, am fost arestat de unguri împreună cu cele câteva sute de intelectuali sârbi. Aveam 65 ani. Escortați la Panciova, ne-au ținut trei zile fără mâncare. Expediați la Timișoara, ne-au purtat între baionete 2 ore pe strade. Plebea ne-a batjocorit și bătut cu pietre. Rănit grav de o piatră, am fost dus pe brațe de tovarășii mei până la închisoare. La 8 August m'au dus la Arad și închis în Cetate în așa numitul „Einzeln”. Am fost eliberat la 10 Noembrie la intervenția Arădanilor.

La 18 Noembrie 1918 am fost deținut de sârbi, cari m'au batjocorit și bătut crunt. M'au închis în temnița din Belgrad. Suferințele mele numai Dumnezeu le știe.

La 29 Iunie 1920 am fost eliberat și expulzat din Jugoslavia. Am rămas pustiu în lume după 40 de ani de preoție”.

(Declarația pr. Neagoe; Seb. Stanca : op. cit. pag. 102).

Pr. **Băiaș Gheorghe**, ort. Iabuca (azi în Jugoslavia).

Pr. **Petrică Teodor**, ort. Nicolinți (azi în Jugoslavia).

Pr. **Secoșan Sava**, ort. Grebenați (azi în Jugoslavia).

Inchiși câte 4 luni fiecare în timpul ocupației Banatului de sârbi.

(Comunicarea pr. Coriolan Buracu).

Ieromonahul Macarie Stavru, ort. Mănăstirea Săracă.

În tot timpul războiului întregirii 1916—1918 a servit la Crucea Roșie, spitalul No. 3, București, Galați și Iași unde a fost demobilizat.

(Adresa No. 7248 din 2 Aprilie 1936 a Prefecturii Județului Timiș-Torontal cu datele referitoare la preoții din acest județ).

Pr. Aureliu Maghețiu, gr. cat. Com. Toager.

În 8 Septembrie 1916, la orele 1 noaptea a fost ridicat din pat de jandarmii unguri și dus la parchetul tribunalului din Seghedin, unde a fost acuzat și judecat pe baza declarațiilor lui Iosif Albu, secretarul comunei și a vărului său învățătorul Minda, la 4 ani ocnă, stând la Vacz 2 ani și două luni, până în anul 1918, când toți deținuții politici au fost eliberați.

Cu procesul și-a pierdut toată averea câștigată înainte de războiu, iar soția preotului care era mereu vexată și pusă sub pază polițienească a decedat în urma emoțiilor și suferințelor".

(Adresa No. 7248 din 2 Aprilie 1936 a Prefecturii T. Torontal).

Pr. Mihai Traian, gr. cat. Com. Sanovița.

„Eram paroh în Sanovița când a intrat România în războiu, adică în 1916. Îndată după aceea stăpânitorii de atunci m'au pus sub supraveghere polițială 8 luni de zile. În acest răstimp nu am avut voie a părăsi comuna fără consimțământul organelor administrative și fără certificat dela domnul notar. În fiecare zi la ora 12 trebuia să subscriu lista prin care dovedeam ființa mea de față.

După ce s'a sfârșit războiul și s'a potolit furtuna, în o zi solemnă și cu cerul senin, cu ceva mai înainte de marea adunare dela Alba-Iulia 1 Decembrie 1918, ne-am organizat și noi în Sanovița consiliul național al cărui președinte am fost ales și în care calitate am pus bazele gărzii naționale, luându-i cu acel prilej solemn și jurământul. Tot în aceeași zi și cu acea ocazie am colectat bani de s'a putut cumpăra material pentru 3 stindarde naționale de toată frumusețea și cari în loc de a le vedea fâl-fâind maiestos pe biserici și pe școală, au ajuns a-mi fi însoțitoare nedspărțite pe drumul pribegiei către granițele sârbești. Au ajuns a fi corpurile delictе și puncte de acuzare pentru care am fost târît în cel mai sălbatec mod și dus sub escortă puternică militară în fața instanțelor judecătorești ale sârbilor veniți pe aceste plaiuri ca armată pentru susținerea ordinei. Primul interogator mi-a fost luat la Recaș ; de aci am fost dus a doua zi la Timișoara și de acolo la Vârșeț. Acest drum n'am să-l uit în viața mea, mai cu seamă că era să fiu asasinat mișelește de un soldat sârb fanatic, în mijlocul sălii de așteptare din Gara Domnița Ileana, care gest nesocotit a umplut călătorii de spaimă și cu

deosebire pe femeile care au început să țipe cerșind mila santinelor care mă însoțiau, să nu mă lase a fi batjocorit de soldatul fără suflet mai cu seamă că eram în reverendă.

Ajuns la Vârșet la Divizie, m'au închis.

Am fost acuzat că vreau Banatul tot și că îndemn poporul pentru aceste idei, că pomenesc în biserică pe Regele Ferdinand pentru care lucru am trebuit să sufăr umiliri și batjocuri, închisoare și un tratament direct sălbatec. După o lună de chinuri am eșit bolnav și plin de păduchi. Iată pe scurt istoricul pătimirilor mele în decursul războiului, cu care am contribuit și eu modest la îndeplinirea idealului nostru național, iată cum am început eu a fi în România Mare".

Hitiaș la 6 Martie 1936.

ss. Mihai Traian
preot rom. unit.

Pr. Nicolae Vulpe, ort. com. Jadani-Timiș.

...„a fost internat în Șoproș din luna Septembrie 1916 până în Mai 1917, pentru purtarea sa românească, apărând pe țărani români din comună”.

(Informator : Pr. Coman Samuilă, com. Jadani).

JUDEȚUL TREI-SCAUNE

Protoereul Aurel Nistor, ortodox, com. Araci (Arpătac).

A urmat liceul la Brașov, Teologia la Sibiu. A slujit ca preot în com. Araci timp de 15 ani, până în 1916, când a fost ridicat din Biserică în timpul serviciului divin de șeful postului de jandarmi unguri din Hârghig, predat celui din Feldioara, care l-a transportat la gara Feldioara, unde împreună cu protopopul Saftu din Brașov au fost duși la Cluj la închisoare. În timpul călătoriei, preotul Nistor a fost bătut cu palma peste obraz, tras de păr, barbă și mustăți, i-au zdrobit mâna dreaptă cu lovituri, legat în lanțuri și purtat pe străzile Mediașului și Clujului.

După 2 luni de temniță în Cluj a fost internat în Șoproș, unde a stat împreună cu preoții: Saftu și Prișcu din Brașov, Nicolai Stinghe din Feldioara, Negoescu din Buzău, Ioanovici din

Feldioara și săteanul Iancu Axinte din Araci. Abia după 2 ani și mai bine s'au reîntors acasă. (26 Iulie 1918).

(Comunicarea sătenilor Iancu Axinte de 59 ani și Brânduş Alexandru din com. Araci).

(Rap. şefului postului Vâlcele No. 922 din 29 Sept. 1937 către legiunea de jandarmi Trei-Scaune).

D-l Profesor Nicolae Iorga, recunoaşte meritele distinsului protoereu Aurel Nistor, despre care spune, în cartea sa „Sfaturi pe întunerice” Bucureşti 1936 pag. 381, următoarele cuvinte:

...„Dar greşelile au fost îndreptate de alţi factori. De o administraţie nesfârşit mai bună, de un corp învăţătoresc vrednic de toată lauda, dar, înaintea tuturor, de un admirabil cler, a cărui icoană cea mai nobilă e entusiastul protopop Nistor, vechiu cititor al revistelor mele iredentiste, pe care mi le-a arătat în marele şi frumosul sat-model — şi pentru orice ţară de înaltă cultură apuseană — Arpătac, al cărui nume a fost ca şi multe altele, strâmbat de uşoare capete înbitoare”...

Pr. Augustin Cosma, ort. Com. Bicsad.

— „Găsindu-mă însărcinat cu executarea ordinului No. 8466/937 al Legiunii de Jand. Trei-Scaune, am întrebat pe toţi intelectualii şi oamenii mai de seamă pe cari i-am crezut capabili a-mi procura unele date cerute asupra preoţilor maltrataţi în timpul campaniilor 1916—1919 şi am aflat că pe raza acestui post a fost pe timpul acela numai un preot ortodox anume Augustin Cosma, care avea domiciliu în Micfalău şi venia de făcea slujbă şi în comuna Bicsad”.

(Rap. No. 862 din 1937 al postului de jandarmi Bicsad către Legiunea Trei-Scaune).

Mai departe, plutonierul Păuceanu ne informează că părintele Augustin Cosma a fost acuzat în 1916 — după retragerea armatei române din Ardeal, — de jandarmii unguri că ar fi adus servicii deosebite celor de un neam cu el.

Arestat la 10 Februarie 1917, escortat la Braşov, închis într-o celulă fără ferestre, s'a îmbolnăvit grav. După ce a stat 4 luni în spital sub supraveghere, a fost internat în Com. Rotbav până în Martie 1919, când s'a întors acasă.

Pr. Hamza Gheorghe, ort. Com. Breţcu.

Arestat de jandarmii unguri în ziua de 15 August 1916. Dus în lanţuri până la Odorhei şi tot astfel până la Oradea-Mare,

unde a stat 2 luni închis în celulă separată. Apoi jînut alte 3 luni la închisoarea comună, după care a fost internat în com. Ghiur-iaflău (Ungaria) timp de doi ani.

(Rap. postului jand. Brețcu No. 1364 din 1937 către legiunea Tref-Scaune).

Părintele Hamza Gheorghe se află înscris în registrul de carceră al penitenciarului principal Oradea, la No. 315/916.

Sf. Sa a fost deținut împreună cu pr. Preda Ioan din Petrila (Hunedoara) și pr. Roman D. Traian din Tasad (Bihor). La preotul Preda Ioan, chiar scrie în matricolă: „les majestate”, de unde deducem că motivul deținerii acestor preoți a fost de natură politică. Deaceea cauza lor a trecut la Curtea Marțială din Cluj, care i-a judecat, preotul Hamza fiind internat în Ungaria.

Pr. Ion Toma, ort. Com. Doboli de Jos.

Arestat la 2 Septembrie 1915, escortat la Brașov. După 2 săptămâni de celulă, transportat la Cluj, unde a stat în temniță până la 31 Decembrie 1915.

În August 1916 închis din nou la Cluj până la 10 Mai 1918, când deși eliberat, i s'a fixat domiciliu forțat în Brașov sub controlul polițienesc, până în Noembrie acelaș an.

„A fost arestat pentru motivul că făcea propagandă printre ortodocși să nu treacă la biserica reformată. A fost proces mare. 53 martori au dat declarații în sprijinul părintelui, afară de preotul reformat care căuta să-l piardă. S'a întors în Doboli bolnav și în această stare a trăuit până în anul 1926, când și-a dat obștescul sfârșit. Am fost informați despre aces-tea de d-na Elena Ioan Toma, văduva părintelui, de ani 60, proprietară, domiciliată în com. Doboli”.

(Rap. No. 1776 din 1937 al postului jand. Illeni, către Legiunea Tref-Scaune),

Pr. Moise Grecianu, ort. Com. Băcel.

„Pârât în luna Mai 1917 de preotul reformat (unitar) Vasco Bela din com. Chichiși, a fost internat în lagărul Șopron din ordinul prefectului Kiraly Aladar. A fost jînut în lagăr până la data de 3 Decembrie 1917”.

(Rap. No. 1085 din 1937 al postului jand. Lisnău către Legiunea Tref-Scaune).

(Comunicarea personală a pr. Grecianu).

(Informator : Fanos Nicolae, primar în com. Băcel).

Pr. Rădoiu Nicolae, ort. Sf. Gheorghe.

Internat la Șopron 1916—1918.

(Rap. No. 1488 din 1937 al postului jand. Vulcan către Legiunea Brașov).

Pr. Popovici Iosif, ort. Sf. Gheorghe.

Inchis la Cluj din anul 1915 până în 1918.

(Seb. Stanca : op. cit pag. 140).

Pr. Ciora Ioan ort. Com. Zagon.

Refugiat în Moldova și Rusia din Octombrie 1916 până în Decembrie 1918.

Pr. Cojocariu Daniil ort. Com. Teliu.

Refugiat din Septembrie 1916 până în Septembrie 1918 la Bârlad.

Pr. Coman David ort. Com.-Vama Buzău.

Refugiat în Buzău din Octombrie 1916 Februarie 1917.

Intemnițat apoi la Brașov și Cluj din Martie 1917 până în Octombrie acelaș an. După eliberare, internat la Șopron din Octombrie 1917 până în Iulie 1918.

Pr. Coman George ort. Com. Ghimbav.

Refugiat în Vechiul Regat (Buzău, R. Sărat și Covurlui), dela 15 Septembrie 1916 — 12 Decembrie 1919.

Pr. Coman Ioan ort. Com. Sita Buzău.

Intemnițat 2 ani în Brașov, Cluj și Oradea — 23 Octombrie 1915 — 27 Octombrie 1918. Condamnat la moarte.

Pr. Cosma Augustin ort. Com. Micfalău.

Internat 2 ani.

Pr. Curcubătă Iordan ort. Com. Budila.

Preot militar din 28 Iulie 1914 — 29 Decembrie 1914 și din 15 August 1916 — Noembrie 1916. Internat 4 luni în Totkomloș jud. Bekeș.

Pr. Dima Ioan ort. Com. Sita Buzău.

Internat în Șopron 2 ani, din 1916—1918.

Pr. Dogariu George ort. Com. Marcoș.

Refugiat în Vechiul Regat 1 an, internat la Brașov. Mort din cauza suferințelor la Brașov, în iarna anului 1920—21.

Pr. Furtună George ort. Com. Covasna.

Internat la Șopron, dela 15 August 1916 la 28 Iulie 1918.

Pr. Rafiroiu Ioan ort. Com. Pòiana Sărată.

Inrolat ca voluntar în armata română, dela 1 Noembrie 1916 la 1 Aprilie 1918.

Pr. Tătulea Iosif ort. Com. Doberlău.

Internat la Arad, dela 16 August 1916 la 6 Dec. 1916.

Pr. Ticușan Eremia ort. Com. Boroșneul mic.

Refugiat la Buzău, din Oct. 1916 până la 14 Decembrie 1916. Internat la Tg. Mureș și Cluj dela 9 Ianuarie 1917 — 30 Aprilie 1917. Eliberat la Șopron.

(Comunicarea Părintelui Trandafir Scorobet referent cultural al Sf. Mitropolii din Sibiu, după datele din arhivă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JUDEȚUL TULCEA

Pr. Iconom Atanasie Popescu, ort. Com. Agighiol-Tulcea.

Născut în luna Ianuarie 1870 în com. Viforîta jud. Dâmbovița. Absolvent al Seminarului Central din București. Din cercetările făcute am constatat că părintele Atanasie a desfășurat o activitate de toată lauda. Hirotonit în 1893 preot în parohia Domnița Maria (Prislava) Tulcea, a reparat biserica, școala, cimitirul. După câțiva ani de păstorie, a ridicat biserică nouă, încăpătoare și frumoasă în locul celei vechi; școală și biserică nouă în satul Principele Carol, ce ținea de parohia sa, iar în satul Pârlita, deslipit de parohia „Beștepe” și afiliat parohiei Domnița Maria, noul local de biserică, rămas însă neterminat, din cauza izbucnirii războiului întregirii.

Puțini dintre noi au cunoștință de calvarul preoțimii dobrogene, unde s'a deslănțuit ura și răzburarale bulgărească în toată grozăvia ei. Dacă preoții ardeleni și bucovineni au suferit surghiun și internare în lagărele județului Șopron din Ungaria de

sus sau la Thalerhof, ori în alte părți, nu mai puțin au avut de îndurat frații lor din Dobrogea.

Pentru a da o idee cât de palidă asupra nenorocirilor președintilor dobrogeni, refugiați care pe unde a putut, în locuri de bejenie ca în vremuri de demult, căutând scăparea măcar a vieții, fiindcă, tot avutul le era distrus, deportați de Bulgari în cele mai depărtate locuri ale Traciei și Macedoniei, redau trista istorisire a părintelui Iconom Atanase Popescu, transferat după războiu în com. Agighiol :

„...„În noaptea de Sf. Nicolae din anul 1916 — spune Sf. Sa — comuna noastră a fost ocupată de trupele bulgare. La 6 Ianuarie 1917, (ziua Botezului Domnului), pe când eram în sfânta biserică la slujbă, m'au luat 7 soldați bulgari și m'au închis în școală pe mine și alți 41 Români, locuitori din parohia Domnița Maria, pârâți de niște grădinari bulgari din comună, că suntem spioni.

Pe la ceasurile 5 după masă, ne-au scos din școală, ne-au pus între baionete și ne-au dus pe jos prin ploae cu ghiață până la Tulcea, unde am ajuns pe la miezul nopții, închizându-ne într-o școală fără uși, fără ferestre, tremurând toată noaptea de frig.

Dimineața ne-au făcut „apelu” și ne-au pornit înainte pe jos până la Hamangia, unde am fost închiși într'un staul de oi. De aici, trimiși la Medgidia într'un beciu lung cu mai mulți internați. Rugând pe soldatul de gardă dela ușa beciului a-mi da puțină voce pentru neputința corpului, m'a bătut cu patul armei în piept, trântindu-mă pe scări.

Dela Medgidia am mers tot pe jos până la Cobadin, unde am fost imbarcați în vagoane de vite cu ghiață și zăpadă și la Șumla într-o baracă de scânduri cu mulți prizonieri români.

După ce am stat aici 6 zile, am fost trimiși la Stara Zagora, de unde trebuia să ne treacă în Asia Mică. Aci însă au primit ordin și ne-au înapoiat la gara Tulovo, de unde ne-au mînat prin ploae și zăpadă până la orașul Cazanlâc din Tracia, unde am fost repartizați unii la fânărie, alții la grajduri în oraș la carele și boii de rechiziție. Pe mine m'au dat la un grajd cu 6 boi și 3 care. Acolo curățam grajdul de bălegar, îngrijeam de vite. Două săptămâni nu ne-au dat pâine, că spuneau că n'au, ci numai cartofi degerați fără sare și foarte puțini.

Dormiam în ieslea grajdului. Aci a fost odihna mea 10 luni

și jumătate, păscând vitele prin Balcani, pela Șipca, îndurând cele mai negre mizerii, persecuții aspre, înjurături, pedepse cu foamea, cu lucru peste puteri, cu tot felul de chinuri. Mai ales asupra mea îndreptau toate ticăloșiile lor, zicându-mi mereu: „tu deadu popi, ai învățat pe oamenii tăi să facă spionaj și să nu se supue la poruncile noastre!”

Aveam șef pe un grec foarte rău, care m'a pârât la năcealnic că învăț pe oameni să nu lucreze mai iute, să nu facă treaba cum voia el. Din această pâră, năcealnicul a venit la grajd să mă lege și să mă trimeată în lagărul „Ceaccii” pentru nesupunere. Cu multă greutate am scăpat.

În Balcani, pe unde pășteam vitele desculț, căci ghețele mi se rupseseră, erau mai multe izvoare; dar dintre toate, unul izvora de sub niște lespezi de piatră cu apă albă ca laptele dulce. Când ne era foame și sete beam din această „apă sfântă” și ne trecea de foame. Lângă izvor era un nuc bătrân, acolo era locul nostru de rugăciune pentru scăpare de pedeapsă!

În luna Octombrie, de ziua Sfântului Dumitru, ne-a venit grațierea dela Sofia și ne-a pornit cu soldați bulgari la satul nostru Domnița Maria, unde am găsit un polcovnic foarte rău; ne-a oprit la marginea satului trimițându-ne pe fiecare cu câte un soldat să ne vedem gospodăriile. Gospodăria mea era cu totul distrusă. M'am dus și la biserică. Era devastată și batjocorită! Sfintele Icoane împușcate și sparte, icoana Maicii Domnului cu împușcături în piept, Pruncul din brațe cu ochii scoși cu baionetele. Mi-a venit rău și am căzut jos în nesimțire. Soldatul bulgar m'a ridicat și m'a dus la polcovnic căruia i-a raportat cele întâmplate, iar acesta mi-a zis: „deadu popi, nu noi am distrus gospodăriile voastre, ci Tache Ionescu și Brătianu și ceilalți ai voștri pe cari îi căutăm să-i prindem, să-i jupuim de piele!”

După ce s'au adunat toți ai noștri, ne-a trimis la închisoarea Artmuclia, 36 km. pe jos, unde am aflat în lagărul de acolo pe scumpul meu prieten preotul Ianculescu. Am plâns și ne-am îmbrățișat. Auzise că am murit de mult în Bulgaria.

La Artmuclia am stat 6 zile. Ne-a dus apoi la Babadag și la Hamamgia, într'un lagăr cu sârmă ghimpată, unde 3 zile nu ne-a dat nimic de mâncare.

Aci a venit un colonel german, care ne-a cercetat, trimițân-

du-ne înapoi la Babadag, unde iar ne-a cercetat și înșfârșit noaptea ne-a dat drumul să mergem la Sarinasuf, Sarighiol și Calica, unde erau refugiate multe familii dintr'ale noastre.

Eu m'am cerut să stau în comuna Sarighiol la părintele Ianculescu, fiindcă soția mea cu 6 copii se refugiaseră la mănăstirea „Viforîta” la maici, unde tatăl meu a fost preot; iar cei doi băieți ai mei mai mari erau pe front, unde s'au luptat cu credință dela începutul până la sfârșitul războiului.

După încheerea armistițiului m'am dus la mănăstire la Viforîta, unde am găsit soția și 6 copii. Cei doi mari încă nu veniseră depe front. Nu știam nimic despre ei. Astfel, după câțva timp ne-am întors în comuna Domnița Maria, în parohie și fiind totul distrus am cerut blagoslovenie și transferare la Agighiol, unde slujesc și astăzi”.

Din ochii părintelui Iconom Atanase se scurgeau, pe fața îmbătrânită de atâtea dureri și suferinți, două șiruri de lacrimi mari, ca izvorul de sub lespezile din Balcani. Era mărturisirea muceniei îndurate, ce nu se poate arăta prin slabe cuvinte, ci prin lacrimi ce copleșesc sărmăna ființă omenească, oridecâteori răscolim amintirea sbuciumărilor trecute, aduse ca un prinos de jertfire pe altarul României, pentru înfăptuirea sfântului ei ideal. Părintele Atanasie a pus la temelia țării o trainică piatră ruptă din suflet — ca atâția alți mulți slujitori — cu prețul vieții și al sănătății sdruncinate pentru totdeauna.

A oftat prelung zicând :

„De-am fi vrednici și înțelegători la atâta pătimire!”

Pr. G. Dumitrescu, ort. Com. Niculițel.

A fost deportat în Bulgaria, bătut, chinuit și batjocorit împreună cu alți preoți, ținuți în lagărul dela Calofer până în luna 1918, când s'au reîntors în Dobrogea.

(Informatori : Pr. Gh. Dumitrescu, Ion Bumbac, com. Niculițel și Pr. Marin Popescu-Telița. Prefectura Tulcea prin adresa No. 4154 din 9 Aprilie 1936).

Pr. Marin Popescu, ort. Com. Telița-Tulcea.

A îndurat surghiun și bătaie, batjocuri și umilinți, cu primejduirea vieții. Iată ce istorisește Sf. Sa:

„La apropierea inamicului am părăsit tot ce aveam, luând drumul pribegiei spre Moldova. Am trecut Dunărea pe la Brăila

iar la satul Șendreni, autoritățile noastre ne-au pus în vedere să ne întoarcem în Dobrogea, că dușmanul a fost respins. Ne-am înapoiat acasă, unde totul era devastat și pustiit de Ruși. Spre nenorocirea noastră n'au trecut decât câteva zile, că apropiindu-se Bulgarii a trebuit să ne refugiem a doua oară cu familia și 7 copii, fără să mai putem lua nimic din cele necesare. Am găsit un țigan rudar, ce fugea cu alți țigani; avea doi boi pe care i-am pus la căruța mea și am plecat spre Isaccea cu gândul să trec în Basarabia sau spre Moldova. Ajungând seara la Isaccea, țiganul meu spune că se duce să dea apă la boi și dus a fost, lăsându-mă în drum cu căruța cu copiii. Am tras la un locuitor din Isaccea, bulgar de origină numit Tașcu Naumof. Aici m'a prins inamicul. Populația bulgară din Isaccea i-a primit pe bulgari cu pâine și sare... eu cu moartea în sân, stând cu copiii la casa lui Tașcu, m'am pomenit cu soldații bulgari, unii mi-au luat ceasul, alții banii și tot ce-am avut, până și hainele copiilor. Noaptea a venit un sergent bulgar spunând gazdei că „la tine sunt spioni români”, îndreptând revolverul spre mine. În timpul când cotrobăia prin casă, am fugit cu copiii și cele două fete mai mari la hodgea (preotul turc), vecin cu Tașcu.

Aci au venit 2 ofițeri turci. Unul m'a așezat pe un scaun, râzând de mine, trăgându-mă de barbă, iar celălalt luând un șervet lung, l-a udat și răsucit, să mă spânzure. În acel moment a trimis Dumnezeu pe un căpitan turc, mai mare peste ei, care le-a poruncit să plece, scăpând astfel ca prin minune cu viață.

Bietul hodge m'a ținut în casa lui 12 zile și a intervenit la Bulgari de mi-au dat bilet de voe să mă întorc acasă la Telita. Aci am găsit casa ocupată de Bulgari. Am tras la săteanul Ion Bumbaru, cântărețul meu la biserică. Mi-au dat voe să slujesc în biserică și în sat, dar numai bulgărește, ceea ce nu puteam să fac. După Paști am fost ridicați din comună atât eu, cât și Bumbaru, puși între baionete și trimiși la Babadag. Cu câtă jale m'am despărțit de copii și soție, cine mai poate spune? Li lăsam singuri în mâna dușmanului și muritori de foame. Seara am ajuns la Niculițel unde mai erau arestați părintele Gh. Dumitrescu din Niculițel, ieromonahul Agatanghel dela mănăstirea „Celic-Dere” și alți patru preoți și călugări de la mănăstirea „Cocoș”. A doua zi am fost trimiși la Babadag apoi la gara Hamangia cu trenul până la Sariiurt și pe jos la Cogealac și Medgidia. De aici cu trenul până la Dobrici, unde am văzut moartea cu ochii.

Ne-au desbrăcat de haine, lăsându-ne în pielea goală, ne-au bătut cu vână de bou de sărea sângele în toate părțile. Au pus 2 prizonieri ruși să ne tundă și să ne radă. Și astăzi văd chipul batjocoritor al bulgarului care striga la cei doi ruși: „să mi-i tundeți și să mi-i bărbierii pe acești diavoli de popi români, că ăștia au făcut ca la 1913 să ne ia Cadrilaterul nostru!”

Ne-am spălat rănilor de sânge și apoi ne-au dat hainele și cămășile, pornindu-ne între sanținele pe străzile orașului Dobrici, unde populația bulgărească, până și copiii aruncau cu pietre în noi strigând „ho...u...u, spioni români!”

Dela Dobrici ne-au dus la Stara-Zagora, Filipopol, Cârlova și după 14 zile de drum, mai mult pe jos, bătuți, chinuți, înjurați, împinși cu baionetele pe la spate, morți de foame, am ajuns în orașelul Calofer, unde am stat internați mai mult de un an (dela 27 Mai 1917 până la 6 Iunie 1918), în cea mai neagră mizerie, la muncă la câmp, la seceriș și la coasă, în picioarele goale, flămânzi și istoviți. Nu se pot povesti suferințele ce am îndurat !

Când m'am întors în Telița am găsit un preot bulgar pus de ei și dacă am văzut că mor de foame, am trecut cu copiii în Deltă, de unde ducându-mă la Sf. Episcopie la Galați mi s'a dat încuviințare să slujesc la Ceatalchioi și Lascăr-Catargiu, până la înapoierea autorităților române în Dobrogea. Atunci am venit și eu în parohia mea Telița, unde n'am mai găsit nimic din ce avusesem altădată.

Am pierdut și sănătatea și gospodăria și tot ce aveam și drept răsplată n'am fost ajutat din nici o parte cu nimic de către cei în drept. Mulțumesc bunului Dumnezeu că am scăpat cu viață, iar scumpa noastră țară și-a întregit hotarele strămoșești, de avem azi o Românie-Mare”.

Pr. Constantin Ghinescu, ort. Com. Măcin.

„Din cercetările făcute în acest oraș am constatat că preotul Constantin Ghinescu, în prezent decedat, a fost maltratată de bulgari și internat în Bulgaria”.

(Rap. No. 853 din 1936 al Poliției Măcin către Prefectura jud. Tulcea).

Pr. N. Popescu, ort. Com. Jurilofca.

„Preotul N. Popescu din satul Pașa Câșla a suferit în timpul ocupației inamice 1916—1918, următoarele:

A fost îndepărtat din slujba de preot atât dela Sf. Altar, cât și dela celelalte slujbe religioase de autoritățile bulgare și înlocuit cu preot bulgar. Atât cucernicia sa cât și familia, au fost insultați, huiduiți de autoritățile bulgare și de o parte din locuitorii de origine bulgară.

Arhiva și cărțile bisericești au fost arse în fața preotului de locuitorii din comună cu concursul autorităților bulgare".

(Rap. No. 504 din 1936 al Primăriei Jurilofca înaintat Preturei Babadag).

(Rap. No. 870 din 1936 al Preturei Babadag către Prefectura Tulcea).

Pr. N. Avram, ort. Com. Enisala.

Refugiindu-se în satul Calica a fost întors din cale și dus pe jos la Babadag unde a stat 3 zile arestat într-o casă părăsită, insultat, amenințat cu bătaia și împușcarea.

În ziua de 5 Decembrie 1917 a fost dus la inaugurarea unui monument al bulgarilor situat pe șoseaua Enisala-Sarichioi și i s'a impus a face serviciul religios în limba bulgară, care serviciu a fost refuzat prin desbrăcarea vestimentelor.

(Rap. No. 325 din 1936 al Primăriei Enisala către Pretura Babadag).

Am constatat că datorită unei toleranțe nejustificate, în multe comune din Dobrogea, ca și în Ardeal, încă mai sunt consilieri comunali minoritari, primari chiar, cari au atitudini puțin patriotice, dacă nu dușmănoase, statului nostru.

Inginerul Negulescu dela ocolul silvic Gurghiu din Ardeal, prin stăruința căruia s'a ridicat în acel orașel o statuie regelui Ferdinand, îmi spunea astă primăvară:

„Ce să fac, părinte, mă străduiesc cât pot pentru promovarea a tot ce e românesc prin căminul cultural, (d-l Ing. Negulescu este președintele căminului cultural din localitate, afiliat Fundației Culturale Regale Principele Carol din București), dar vezi bine cum am concursul autorităților, primarul este ungur; învățătorul director care a servit 25 ani statul maghiar, servește și pe cel român; evreii se uită cu ochi răi; mergem greu... „Din raportul de mai sus al Primăriei Enisala se vede cât de colo că se trece cu vederea pedeapsa suferită de preot, în urma refuzului de a sfinți monumentul bulgar în limba bulgară și atitudinea demnă

de toată lauda, atât de patriotică a lui, pentru care ar trebui decorat.

Gesturi ca acestea au păstrat trează conștiința locuitorilor români și nădejdea în biruința finală. Preotul nu este un om ca oricare altul; faptele lui bune sau rele au mult răsunet în inima poporului.

Nu este oare un act de eroism, nu ți-ai pus oare viața în cumpănă, n'ai disprețuit moartea când la o festivitate ca desvelirea și sfințirea unui monument bulgăresc, ți-ai desbrăcat vestimentele în fața tuturor celor chemați, ofițeri și autorități bulgare, refuzând a face slujbă?

Ce vinovați suntem că am neglijat până în prezent a arăta și celorlalți frați români creștini, astfel de fapte patriotice, înălțătoare, când la fiecare pas pândea moartea pe oricine!

Nu este aceasta una din cauzele lipsei de atenție, de considerație și recunoștință din partea societății în mijlocul căreia trăim?

Autorul acestei lucrări s'ar simți foarte împăcat sufletește dacă secțiile culturale ale Eparhiilor ar căuta să evidențieze după cuviință faptele patriotice ale preoților, pe care încă n'a avut prilejul să le cunoască, cu toată stăruința și râvna depusă.

Iată mai departe încă o tragedie: „În referire la ordinul Dvs. No. 366/936, am onoare a vă raporta că din informațiunile culese printre locuitorii acestei comune, reiese că **Preotul Foti Simionov**, a fost omorât cu lovituri de cuțit, iar sora sa **Domnica** a fost strangulată de Bulgari în timpul războiului 1916—1918. Motivul a fost jaful”.

(Rap. No. 270 din 1936 al Notarului Gr. Ismailescu Com. Moru-ghiol, către Pretura Plășii Gurile Dunărei jud. Tulcea).

Pr. Neculae Gălescu, ort. Com. Poșta.

„Numitul preot a fost maltratat în timpul ocupației de către armata bulgară pe motiv că nu oficia serviciul religios în biserică în limba bulgară, din care cauză a fost suspendat din serviciu din luna Februarie 1917 până în luna Iunie 1917, în care timp a fost înlocuit cu un preot militar bulgar”.

(Rap. No. 186 din 1936 al Notarului N. Călinescu Com. Poșta către Pretura Gurile Dunării Jud. Tulcea).

Pr. Petre Arbore, ort. Com. Sarinasuf.

„Preotul comunei, Petre Arbore, a fost internat de Bulgari în timpul războiului 1916—1918.

Preotul P. Arbore, în prezent decedat, a fost un înfocat naționalist și iubitor de cultură”.

Atât raportează notarul Sechib Baiburi cu firea lui de turc cinstit, în rap. No. 275/936 către Pretura Gurile-Dunării-Tulcea.

Istorisirea vieții acestui preot — moldovan de origine — este însă mult mai pilduitoare, mult mai însemnată pentru urmași. Preotul Arbore a fost unul din pionierii noștri în Dobrogea-Vechă — țara lui Mircea Bătrânul — care a întărit trainică viațuire românească în Sarinasuf.

Între el și păstorii săi s'a încheiat o legătură sufletească temeinică, încât la un moment dat din viața sa, când a fost vorba să aleagă între un trai mai bun într-o parohie de oraș la care a fost chemat și dragostea parohienilor, a înțeles să renunțe, să rămână mai departe pe loc, ca o dovedire mai mult a trăiniciei românești peste bătrânele meleaguri ale voevodului basarab, din vremuri de demult.

Copiii săi : Colonelul Ion Arbore prefectul jud. Putna, Alexandru, directorul liceului din Focșani, Tudor rămas în ocina părintească și Virgiliu Arbore, directorul liceului „Gh. Șincai” din București un strălucit profesor de istorie, sunt o mândrie între fiii Dobrogei; copiii unui smerit preot de țară, cu care tagma noastră preotească a știut să împodobească societatea românească! Și sunt atâtea alții ca ei!

Preotul Petre Arbore s'a născut în Com. Cucuteni-Iași. A urmat cursurile seminarului „Veniamin”, iar după absolvire s'a căsătorit cu Elena Mircea din Voinești, acelaș județ. Erau destule parohii în Moldova pentru un seminarist silitor ca el. A ascultat însă glasul inimii și chemarea țării și a plecat cu blagoslovențe, hirotonit preot pe seama unui sat ca oricare altul din Dobrogea, unde era mare nevoie de slujitori destoinici : în Sarinasuf.

În 1893, când a fost vorba să se mute din sat, au vrut și oamenii să plece de acolo într'alte părți mai făgăduitoare. Preotul și-a dat seama că „s'ar fi spart satul” și mișcat până în adâncul sufletului de iubirea dovedită, a rămas să ducă laolaltă

cu sătenii săi, aceeaș trudnică viață, călăuzită însă de un înalt duh și sănătoase virtuți.

În timpul războiului întregirii s'ar fi putut refugia din fața cutropitorilor. Nici de data aceasta nu și-a părăsit poporenii. Trebuia să împărtășească aceeaș soartă cu ei. Cum avea gospodărie bine încheată, Bulgarii l-au bătut „pentru bani”.

Părintele Arbore n'a pierdut nici o clipă nădejdea izbăvirii din robia vrăjmașului. A ținut sus sufletele. În biserica din sat, n'a fost slujbă în care să nu pomenească pe „prea înălțatul și de Hristos iubitorul regele nostru Ferdinand I”.

Acest lucru l-a făcut chiar în prezența ofițerilor bulgari din brigada a II-a de cavalerie pentru care „și-a agonisit” — cum scrie la carte — pedeapsa deportării în Dobrici și apoi în Panaghieuriștea, un sat lângă Filipopol. Aci a îndurat toate „bucuriile” bulgărești, ca și ceilalți preoți dobrogeni deportați în Bulgaria, până în anul 1918, la încheierea armistițiului.

Este demn de mintit și înduioșetor faptul că părintele Arbore a fost însoțit în acest surghiun de săteanul Cărpă Veche din Sarinasuf.

„Părinte, nu te las singuri!” Poate înțelege oricine ce fel de păstor a fost preotul Petre pentru satul lui! Înțelege deasemeni până la ce frumoase înălțimi morale se poate ridica săteanul român!

După reîntoarcerea acasă, preotul și-a reluat acelaș fir de viață și slujire. Pomenind iarăși pe regele Ferdinand I și pe toți ceilalți membri ai familiei regale, a fost trimis cu domiciliu forțat la mănăstirea Cocos din județul Tulcea, unde călugării l-au primit cu toată dragostea, mai ales că între ei nu era nici-unul hirotonit preot să poată sluji Sfânta Liturghie. Preoții călugări, deportați în Bulgaria, încă nu se reîntorseseră.

La mănăstirea Cocos a rămas părintele Arbore încă trei luni slujind Domnului după pravila călugărească.

În Octombrie 1921 a închis ochii înainte de vreme, în urma atâtor suferinți, ce-i împodobesc însă cununa vieții cu florile recunoștinții noastre!

Pr. Zaharia Popoiu, din com. Casimcea, a fost internat de Bulgari după ce i-au jefuit averea și distrus casa.

Pr. Nicolae Popescu, din Com. Comena, a fost jefuit și maltratată de Bulgari.

Pr. Ion Popoiu, din Com. Făgăraș, a fost închis, apoi internat în Macedonia.

Pr. Petre Ianculescu, din Com. Sarighiol, a fost internat de inamic și jefuit.

Pr. Ion Iordăchescu, fost în com. Frecăței, fiind refugiat i s'a distrus întreaga avere.

Pr. Emanoil Bogatu, com. Oancea în prezent în Galați, fiind refugiat, i s'a distrus averea.

(Pentru preoții de mai sus? Rap. No. 2508/936 al Chesturei Tulcea către Prefectură).

Poliția Isaccea prin rap. No. 837/936 raportează Prefecturii jud. Tulcea că dela mănăstirea Cocos au fost internați în Slava Rusă călugării Damian Nenciu, Agatanghel Chiriac și Varasiil Luca, împreună cu alți 6 preoți. Au fost duși în Bulgaria de unde după terminarea războiului s'au reîntors la mănăstire, împreună cu călugărul Damian Nenciu.

Cei 6 preoți au murit în lagărul bulgar din com. Slova Rusă".
(Șeful Comisariatului ss. V. Gheorghiu).

Pr. Vasile Aftenie, ort. Com. I. Gh. Duca.

„Preotul Vasile Aftenie dela filiala Calica, parohia Sarighiolul de Vale (în prezent I. Gh. Duca jud. Tulcea) a avut de suferit multe chnuri în timpul ocupației bulgare, din cauză că oficia serviciul divin în limba română. În spre ziua de 10 Mai 1917 a fost omorât de bulgari.

(Comunicarea pr. Ec. Stavrofor Vasile A. Popa Com. Scheia—Vaslui, rudă cu pr. Vasile Aftenie).

JUDEȚUL TURDA

Pr. Dănilă Gheorghe, gr. cat. Com. Chețani.

A fost bătut, arestat, transportat din post în post până la Cluj, unde l-au ținut închis timp de 21 zile.

(Rap. No. 321 din 14 Martie 1936, al Preturii plășii Ludoș către Prefectura județului Turda).

Pr. Ioan Todea, ort. Com. Arieșeni.

A fost închis 10 zile la Abrud, cât timp au ținut cercetările împotriva sa. Motivul: cauza națională.

(Rap. No. 230 din 19 Martie 1936 al Preturii plășii Câmpie către Prefectura jud. Turda).

Pr. Ioan Opreșiu, ort. Com. Opreșani.

..., In ziua de 20 Octombrie 1918 preotul Opreșiu, — la cererea intelectualilor Dr. Augustin Rațiu, Dr. Vasile Mîreșanu, etc. din Turda — a convocat populația în fața bisericii, făcând cunoscut înființarea gărzilor naționale și data adunării dela Alba Iulia.

După puțin timp dela plecarea susnumiților, s'au pomenit împresurați de un detașament de circa 40 jandarmi unguri, cari au început să bată populația cu patul armelor. Văzând această agresiune barbară, părintele a încercat să-i calmeze, însă fără rezultat.

Populația s'a împrăștiat ascunzându-se fiecare pe unde a putut. Părintele Opreșiu încă și-a luat drumul spre casă, când a fost împușcat mișelește de unul din fiii stepei pe la spate, în urma cărei răni a sucombat după puțin timp, lăsând în urmă soția cu șapte copii, cel mai mare fiind de 16 ani"...

(Rap. No. 217 din 25 Aprilie 1936 al Notariatului Opreșani către Prefectură. Părintele Dumitru Ciurea din Vidra ne dă și alte informații :

... glonte le fi perforase plămânul stâng, trecând prin apropierea inimii, sângele țâșnea prin cele două deschizături, prin piept și spate... cu toată groaza în suflet s'au găsit totuși poporeni, credincioși păstoriți, cari au alergat în ajutorul lui, înfruntând primejdia furiei călăilor cari mai staționau încă în fața macabruului aspect.

Dus pe brațe acasă, au voit să-l interneze în spital. Cu ultima licărire a puterii de viață, rănitul a renunțat la orice ajutor omenesc, dându-și ostescul sfârșit, zicând : „lăsați-mă să mor între copiii mei”.

În urma lui a rămas o preoteasă văduvă cu șapte copii — 4 băieți și 3 fete — între 1—17 ani.

Pr. Petru Sabău, ort. Com. Lupșa Hădăraș.

„În 5 Octombrie anul 1916 pela orele 4 d. a. într'o Sâmbătă, s'au prezentat la locuința mea 4 jandarmi unguri și 2 detectivi. M'au somat să mă predau căci sunt deținut. După o percheziție de 3 ore a întregii locuinți și după răsturnarea tuturor obiectelor, paturilor și bibliotecii precum și a arhivei parohiale, au luat 52 cărți de conținut literar și istoric și tablourile istorice Horia, Cloșca, Crișan, Avram Iancu și a lui Andrei Mureșan, mi'au pus o pereche de dăsași cu cărțile în spate și între baionete m'au dus legat la gara Lupșa. Aici m'au lăsat în grija a 2 jandarmi, iar ceilalți dimpreună cu detectivii s'au dus la cantonul meu Todor Căbulea, țăran fruntaș al comunei Hădăraș, pe care l-a adus la gară tot între baionete. Astfel, ne-a escortat la Abrud cu un tren de seară ce ducea numai deținuți. La Abrud am ajuns la orele 9 seara, închizându-ne la cazarma militară în două beciuri întunecoase, umede și pline de păduchi, fără lumină și căldură.

Duminecă dimineața pela orele 8 ne-a interogat și după ce au încheiat proces verbal, ne-au legat împreună de mâini și între baionete ne-a dus la gara Abrud. Fiecare trecător ne-a scuipat în față, fluera după noi și ne asigura de spânzurătoare.

Ne-au dus cu trenul până la Câmpia Turzii unde a trebuit să stăm o noapte din cauza aglomerației mari pe trenurile ce duceau deținuți politici.

A doua zi ne-au transportat cu un tren de marfă sus pe cărbunii dela locomotivă. Seara la orele 10 am ajuns la Cluj conducându-ne la închisoarea din strada cum se numea atunci „Fekete Uta” No. 10 într'o sală cam de 12 metri lungime și 8 largă.

Aici am întâlnit mulțime mare de preoți, învățători, profesori, țărani și țigani, așa că eram 200-300 persoane. În o murdărie de neînchipuit, zic murdărie, căci acolo ne făceam toate neputințele omenești, în păduchi și stelnițe am stat 8 zile. În acest timp am fost ascultați de Consiliul de Război de 3 ori.

Acuzați de spionaj, facere de hărți, dare de semnale la aeroplane și citirea poeziei „Noi vrem Ardealul” în Banca Codru din Lupșa. După 8 zile de chin și suferințe ne-a eliberat acasă. Cantonul Todor Căbulea îmbolnăvindându-se, a decedat după ce s'a întors acasă.

Notez că tot atunci au mai fost deținuți preotul Andrei Candrea din com. Lupșa, care a fost internat în Șopron, Vasile Span actualmente protopop în Baia din Arieș, Sebastian Ciapa, înv. George Giurgiu, Pamfil Giurgiu înv., Vasile Crișan, Dumitru Căbulea, iar din Hădărau învățătorul Domid Bedeleian în prezent inspector al învățământului minoritar București.

Acești 10 martiri din Lupșa au fost legați tot unul de altul și cu lanț ce trecea printre ei și așa duși la Abrud și de acolo la Cluj de unde unii au fost eliberați, iar alții internați".

(Declarația Pr. Petru Sabău către Primăria comunei Lupșa care a certificat-o).

(Septimiu Popa : Temnițele Clujului, Cluj 1937 pag. 46).

Pr. Ioan Cimonea, gr. cat. Com. Poșaga de Jos.

...,cei rămași acasă erau luați cu forța și duși la muncă pe moșiile boierilor unguri, fără considerare că erau oameni bătrâni cu 3—4 feciori în armată, ori văduve cu copii; siliți să lucreze peste puteri și bătuți. Acest tratament nu se aplica ungurilor și iidovilor, ci numai românilor și țiganilor. Preotul a imputat primarului comunei că nu ia apărarea oamenilor săraci neștiutori, necăjiți, numindu-l pe primar trădător de neam. La aceasta a fost de față jidanul Pland Samuel care l-a reclamat jandarmilor unguri. l-au dresat acte și dându-l în judecată, a fost condamnat la un an închisoare pe care a executat-o în Turda și Cluj.

(Rap. No. 28 din 1936 Oficiul parohial român-unit din Poșaga de Jos jud. Turda către Pretura plășii Bala) .

Pr. Vasile Span, ort. Com. Baia de Arieș.

A fost închis la Cluj, împreună cu preotul Petru Sabău din Lupșa-Hădărau, care ne dă lămuriri mai multe.

(Comunicarea Pr. Petru Sabău, Com. Lupșa-Hădăcău).

Pr. Sebastian Ciapa, ort. Com. Lupșa.

Hirotonit preot în anul 1923. La intrarea României în războiu era numai învățător.

Arestat la 8 Septembrie 1916 și închis la Cluj până la 27 Martie 1917.

(Comunicarea Pr. Petru Sabău).

Pr. Candrea Andrei, ort. Com. Lupșa-Hădărau.

Acuzat de spionaj, ca și pr. Petru Sabău, a fost închis și internat la Șopron.

Invățătorul Gheorghe Giurgiu, închis în Cluj, ne istorisește cum preotul Candrea Andrei, consătean cu el din țara Moșilor, a fost arestat, legat în lanțuri și bătut cu patul armei de jandarmii unguri.

(Vezi și Septimiu Popa „Temnițele Clujului”, Cluj 1937, pag. 46).

JUDEȚUL TUTOVA



JUDEȚUL VASLUI

Pr. Nicolae Paveliu, ort. Com. Șolești. Library Cluj

La începutul liturghierului cu litere cirilice din biserica „Sf. Gheorghe” din Șolești, se află următoarea însemnare:

„Cel dintâiu slujitor pe această Sf. Liturghie sunt eu smeritul
fost preot dela 1896—1911 la biserica Catedrală din Constanța; dela 1911—1916 la biserica „Adormirea” din acelaș oraș, biserică ce a fost construită din îndemnul meu; în 1916—1918 am fost în războiu ca preot locotenent până la 1 Iulie 1918, când am fost numit preot paroh al acestei Sf. Biserici din satul Șolești, unde cu ajutorul lui Dumnezeu nu știu până când voi servi.

Pr. Neculai V. Paveliu 1918 Sept. 2 Șolești-Vaslui

(Comunicarea Pr. Anton Popescu referent Sf. Episcopie a Hușilor).

Prea Sfințitul Episcop Bartolomei al Olteniei.

P. S. Bartolomei e fiul săteanului Ivan Stănescu din Com. Flămânda, satul Ciuperceni-Teleorman și al soției sale Floarea.

Drumul vieții sale a fost ca o rază luminoasă ce pătrunde năvalnic prin fereastră de altar, într-o zi primăvăratecă de sfântă înviere.

Elev eminent al Seminarului Central (1889—1897) și al Facultății de Teologie din București până în 1902. În anul 1905 a intrat în monahism, fiind trimis ca ierodiacon la capela română din Paris, unde a urmat cursurile facultăților de teologie catolică și protestantă. Totodată a studiat dreptul și sociologia, luând licența în drept.

În anul 1911 și-a susținut cu succes strălucit teza de doctorat în sociologie la (Sorbona) cu profesorul Dürkheim.

Îmi istorisesc preoții din București cari l-au avut profesor la facultate ce lecții minunate le ținea, ce tezaur de cunoștințe avea și cât de mult au regretat plecarea P. S. Sale. A fost atunci o despărțire ce nu se poate uita. Au lăcrămat ucenicii pentru dascălul lor.

Cum să nu te plângă studenții, când le împărtășești dintr'un astfel de tezaur? Vlădica Bartolomei este unul din cei mai învățați oameni din țară și spre norocul Bisericii noastre, unul din cei ce au aplicat cu tot idealismul și succesul cunoștințele dobândite.

În 1912 — la reîntoarcerea din Paris — a fost sfințit arhiepiscop cu titlul de Băcăoanu, iar în luna Noembrie i s'a încredințat conducerea Casei Bisericii.

În 1913, Sfântul Sinod l-a delegat administrator bisericesc în Cadrilater, cu atribuțiuni episcopale, spre a organiza biserica națională de acolo. În Decembrie 1913 a fost numit profesor de Exegeza Noului Testament în locul răposatului Dr. I. Cornoiu la facultatea teologică din București.

În primăvara anului 1921 ales și împuternicit episcop titular al Olteniei.

Cât de mult s'a legat sufletește de preoții săi de peste Olt, se poate vedea și din aceea că, tot acolo, în pământul sfânt al Eparhiei sale, dorește a-și avea odihna.

P. S. Bartolomei a luptat împreună cu patrioții cari cereau intrarea României în război alături de Aliați. Nu știa însă că Puterile Centrale erau atât de bine informate de activitatea fiecărui om cu vază din țară. D-l Niculescu-Dorobanțu l-a încredințat că îl aveau trecut pe „lista neagră” împreună cu ceilalți profesori universitari. A înțeles primejdia ce-l așteaptă și în ultima zi, cu penultimul tren și numai cu ajutorul Inginerului Vintilă Turcu dela C. F. R. a isbutit să intre într'un vagon pe fereastră, refugiindu-se în Moldova.

Adevărat drum de bejenie și viață de pribeag! Cu toate acestea, nici o clipă n'a pierdut nădejdea mântuirii, pe care o împărtășia cu bogăția darului și sufletului său în acele vremuri de tristețe!

Rând pe rând îl aflăm la lași slujind și predicând la Spiridonie, educator al unei cohorte de cercetași, apoi predând religia și limba română la școala normală din Roman care se mutase în satul Bogzești. Aci, la Bogzești, l-au aflat d-nii Cădere și Arghirescu, cu ocazia inspecțiilor. A predat aceste cursuri dela 12 Noembrie 1917 până la 1 Mai 1918.

Dacă Vintilă Brătianu — atunci ministru de război — nu i-a aprobat cererea de a fi trimis pe front ca preot militar, P. S. Bartolomei a căutat să-și îplinească datoria față de țară ca un păstor al poporului și educator al tineretului, trăind aceeași viață de greutate și lipsuri. Așa i-a poruncit conștiința de român adevărat și simțirea de apostol!

Episcopul Sofronie Vulpescu, ort. R. Vâlcea.

Unirea tuturor Românilor într'un singur stat național a fost o dreptate istorică. Legătura dintre fii aceluiaș neam s'a păstrat întotdeauna.

Dovezi istorice nenumărate stau la îndemâna cercetătorului. Iată de pildă cum în veacul al XVIII-lea niște baci ardeleni — ca mulți alții de altfel — și-au întemeiat în Bărăgan gospodărie trainică, rămânând aici în „drumul oilor” dintre munți și lunca Dunării, în satul Lupșanu! Erau din neamul Hulpe.

Vulpeștii din Lupșanu sunt de fel din Rășinari-Sibiu. Pe cei dintâiu, descălitori în Bărăgan, îi cunoșteam și cu nume călugărești: Antim Monahul, Dorotei Monahul, nume primite la trece-

rea lor în monahism la mănăstirile Cernica și Căldărușani, când au dăruit fiecare câte 600 oi stăreției. Știm deasemeni că Doro-tei Monahul se numia în mirenii Dobre Vulpe. A avut fiu pe Popa Stoica din Lupșanu, iar acesta pe Ștefan (în monahism Sofronie) și Marin, fost preot tot în Lupșanu.

Episcopul Sofronie avea însă o fire curioasă, moștenită poate dela cine știe ce strămoș. Așa-s mocanii, oameni cutezători, spun tot adevărul, lovesc în plin cu tăișul sabiei și vorbeii. Oamenii dintr'o bucată. Au dinți de șarpe când nu le convine un lucru. Or, acest fel de a fi nu se potrivea cu smerenia cerută de cinul călugăresc. Cum s'ar fi putut împăca îndârjirea aceasta mocă-nească, dădă, cu asuprirea vrăjmașului năvălitor în țară în toamna anului 1916? Când mergea pe drum îi scuipa; îi ocăra în gura mare. Așa era Sofronie. Nu-și putea stăpâni ura împotriva lor. Purtarea aceasta nu putea rămâne fără urmări neplăcute pentru el, ori cât de vlădică ar fi fost.

Arestat în închisoarea de sub Cercul Militar din București, ținut sub regim aspru la întunec o lună și jumătate, apoi exilat la Peștera la lomicioarei, unde a trăit într'o cumplită lipsă și mizerie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Istorisesc monahii de acolo că într'un apus de soare, des-nădăjduit de situația în care se afla, ar fi încercat să se arunce în prăpastie depe stânca din partea de răsărit a schitului și că întâmplător, l-a împiedecat un monah dela acest gest nenorocit.

Reîntors la peșteră a adunat sfatul celor câțiva călugări, a-lungând la concluzia să scrie mareșalului Mackensen ceea ce a și făcut, în termenii următori: :

. Domnule Mareșal,

„Reprezentați forța armatei germane în România ocupată. Pentru un popor ca Românii nu este frumos să fim socotiți absolut robi. Noi cari suntem duși în surghiun nu suntem ostatici de războiu; dar dacă Excelența Voastră socotește astfel și cum eu episcop de Râmnic sunt sechestrat aici la Peștera la lomicioara, deasupra Sinaiei și într'o situație de nedescris ca suferință, vă rog deci dați una din aceste două căi pe care vi le cer; dacă vina mea pentru care sufăr este așa de mare, prefer or să fiu decapitat aici unde sunt, or să fiu deportat în Germania. Mai ușor pot suferi pe pământ strein de cât pe pământ românesc”.

La această scrisoare feldmareșalul Mackensen i-a răspuns personal:

Prea Sfinte,

Alegeți-vă dincoace între Carpați și Dunăre un loc fix și potrivit cu situația P. S. Voastre, în aropiere de observațiunile germane pentru o hrană mai bună, lângă persoane cunoscute și voia de a vă lua vechea ocupație cu scrieri bisericești. Nu am cunoștință de sechestrarea P. S. Voastre".

La acest răspuns, episcopul Sofronie și-a ales mănăstirea Căldărușani. Neînțelegându-se însă cu fostul mitropolit Ghena-die care era acolo — poate tot din cauza felului său de a fi — s'a mutat în București la nepotul său, preotul Marin Vulpescu dela biserica Crețulescu; iar cu ocazia primelor schimburi de ostatici între Români și Germani, a isbutit să treacă în Moldova prin mijlocirea profesorului universitar Dragomir Demetrescu.

Acolo nu i s'a permis să mai participe la ședințele senatului — episcopii sunt senatori de drept — ba a fost chiar sfătuit să-și dea demisia, ceea ce a și făcut, cu condiția să fie numit arhiereu — locotenent pe viață la o episcopie din Moldova. A primit aprobarea demisiei, fără obținerea numirii. Cu toate protestele sale, a rămas în această situație până la 10 Septembrie 1923, când a decedat.

Faptul că nu s'a retras în Moldova, cât și ocrotirea acordată de Mackensen, felul său de a fi, au contribuit la pierderea scaunului său episcopal.

(Comunicarea Pr. Marin Vulpescu, București).

Pr. Nicolae Marinescu, ort. Com. Muereasca de Sus.

După luptele crâncene de pe dealurile Călimăneștilor, dușmanii au pătruns la 8 Noembrie 1916 în satul Muereasca de Sus, unde au arestat pe preotul Nicolae Marinescu, om de aproape 70 ani. A doua zi l-au pornit pe jos între baionete la R. Vâlcea, cale de aproape 20 km.

Preotul fiind bătrân mergea greu și încet. Până seara au ajuns în Com. Bujoreni situată între Muereasca de sus și R. Vâlcea, poposind în casa unui locuitor, unde nemții — în batjocură — l-au suit în podul casei, să doarmă peste noapte.

Vremea rece de Noembrie, fumul din casă, care dădea deadreptul în pod cum e cazul cu mai toate casele țărănești

dela munte, amenințările și groaza celor ce va întâmpina, toate acestea i-au sdruncinat atât de mult nervii și sănătatea, încât a rămas infirm la minte și la trup până în 1919, când a încetat din viață.

Preotul Nicolae Marinescu a suferit toate acestea pentru sentimentele sale de bun român, răspunzând dușmanilor cu îndrăzneală pentru care cauză l-au arestat, înaintându-l la R. Vâlcea la comandament.

(Comunicarea Pr. C. Găciulescu dela Biserica Mântuleasa din București, fost consilier referent la Episcopia Râmnicului Noului Severin).

Pr. Florea Pleșanu, ort. Com. Mălaia.

În toamna anului 1916 s'a refugiat pe jos până la Pitești, de unde voia să meargă cu trenul spre București. Orice călătorie cu trenul era însă imposibilă.

În fața acestei situații, preotul Pleșanu s'a hotărât a se întoarce acasă printre rândurile și coloanele inamicului ce se revărsau dinspre munte, ca un puhoiu năvalnic asupra țării.

Ajungând în Com. Dedulești-Vârzaru din jud. Argeș, a fost pus de niște soldați nemți să le cirețe caii de noroi. Fie că n'a înțeles, fie că s'a făcut că nu înțelege ce-i spun nemții, preotul n'a executat ordinul, deaceia l-au bătut atât de grav și l-au schingiuit, încât a rămas surd până la sfârșitul vieții (anul 1930).

(Comunicarea d-lui Alex. Diaconescu, notar în com. Mălaia, martor ocular, refugiat împreună cu preotul Pleșanu).

(Rap. No. 778 din 1937 al postului jand. Mălaia către legiunea Vâlcea).

Pr. Dumitru Andreescu, ort. Com. Măciuca.

Pr. Gheorghe Popescu, ort. Com. Milostea.

Pr. I. Rădulescu, ort. Com. Prundeni.

Pr. Dumitru Roman, ort. Com. Pârâeni.

„au fost bătuți, maltratați de oștile germane în toamna anului 1916, când au cuprins Oltenia”.

Pr. Ion M. Popescu, ort. R. Vâlcea.

„fost închis pentru motivul că n'a respectat ordinul Nemților de a oficia Învierea Domnului (1917) după calendarul lor”.

(Comunicarea Pr. I. M. Popescu, azi parohul Bis. Oțetari-București cu privire la preoții de mai sus).

JUDEȚUL VLAȘCA

Pr. Gheorghe Săndulescu, ort. Com. Băneasa.

„La intrarea Bulgarilor în comună preotul a predat satul, rămânând în mijlocul populației. În acest timp a fost bătut de Bulgari pentru a le da bani, din care cauză a și murit”.

Pr. Petre Sachelarie, ort. Com. Călugăreni.

„A suferit 15 zile închisoare în anul 1917”.

Pr. Florea Tapalaga, ort. Com. Stoenеști.

„A fost bătut de armata bulgară pentru bani. A încetat din viață în anul 1918”.

Pr. Stanciu Stănescu, ort. Com. Stoenеști.

„A fost bătut de Bulgari pentru bani”.

Pr. Gheorghe Militaru, ort. Com. Comana.

„La intrarea Bulgarilor în comună a fost bătut grav și ținut în închisoare, din care cauză a rămas suferind”.

Pr. Dumitru Tănăsescu, ort. Căscioarele.

„A fost grav bătut în luna Noembrie 1916 de armata ocupantă, care apoi l-a trimis să întindă pietriș pe șoseaua Căscioarele-Găiseanca. A încetat din viață în anul 1917”.

Pr. Ilie Popescu, ort. Com. Malu.

„A fost grav maltratată de Bulgari pentru bani”.

(Pentru preoții de mai sus: adresa Prefecturii jud. Vlașca No. 8213 din 24 Iunie 1936).

Pr. Dumitru Colțan, ort. Com. Putineiu.

„În luna Noembrie 1916 a fost chinuit și bătut de Bulgari pentru bani. L-au jefuit de suma de 30 galbeni și de toate celelalte obiecte casnice.

(Rap. No. 72 din 1937 al Postului de Jand. Putineiu, către Insp. G-ral. al Jand).

(Comunicarea D-nei Stela Pr. D-tru Delcea din Com. Putineiu).

Pr. Ilie Popescu, ort. Com. Vieru.

Din cauza bătăilor Bulgarilor și a suferințelor îndurate, nu a putut vorbi 6 săptămâni. Dușmanii l-au jefuit de tot avutul.

(Rap. No. 72 din 1937 al Postului Jand. Putineiu).

Comunicarea săteanului Voicu Nicolae, de ani 70 din Com. Vieru, vecin cu preotul).

Pr. Ion Paraschivescu, ort. Com. Drăgănești.

Cazul acestui preot înfățișează trista situație în care ne aflam în timpul ocupației, când cele mai netrebnice elemente îngăduite să-și câștige pâinea în țara noastră, atunci se simțiau „patrioți”, se obrăzniciseră, jefuiau poporul.

Mare greșală săvârșim că nu suntem mai atenți cu cei ce mănâncă pâinea acestei țări!

Preotul Paraschivescu și-a împlinit datoria ca orice bun păstor sfătuind și încurajând poporul să nu-și piardă nădejdea în biruință, lucru care n'a fost pe placul lui Ganciu Sfetcof, bragagiu la Drăgănești. Deaceea îngăduitul bulgar l-a bătut insultându-l și batjocurindu-l.

(Rap. No. 204 din 1937 al Postului de Jand. Drăgănești către Insp. G-ral al Jand).

(Comunicarea D-lui Avocat Z. Paraschivescu, de ani 50 din Drăgănești).

Pr. Stoica Bălănescu, ort. Com. Turbatu.

În 1916 era în vârstă de 61 ani. A fost bătut de Bulgari pentru bani și jefuit de tot avutul.

(Rap. No. 83 din 1937 al șefului postului de jand. din com. Turbatu către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

Pr. Stancu Petrescu, (ort. Com. Slobozia. Biblioteca Cluj)

...„A fost bătut și schingiuit de Bulgari și Unguri în timpul refugierii în com. Urziceni (Ialomița) și com. Fundulea din jud. Ilfov, luându-i vitele și banii ce-a avut la dânsul. Numitul preot a și decedat în anul 1917 la domiciliul său din această comună.

(Rap. No. 65 din 1937 al Șefului de post din com. Slobozia, către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

Pr. Nicolae Alexandrescu, ort. Com. Crevedia-Mică.

...În seara zilei de 18 Noembrie 1916 a fost isgonit din casă; iar a doua zi i-au devastat casa, arestându-l, batjocurându-l; l-au bătut grav legându-l la ochi, apoi l-au așezat în genunchi punându-i arma în piept să-l împuște.

Numai datorită unui preot german a fost salvat dela moarte. Tot timpul cât a durat ocupația dușmană a fost persecutat, lovit în cap cu bocancii, i-au smuls părul și barba, l-au dat în judecată pe motiv că refuza să le dea alimente și pâine...

(Rap. No. 71 din 1937 al șefului de post din Com. Crevedia, către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

(Comunicarea pr. Nic. Alexandrescu de ani 55 din Com. Crevedia).



Pr. Ion Niculescu, ort. Com. Vlad Țepeș.

...bătut de soldații bulgari în timpul ocupației dușmane 1916-1918, cari l-au pus să strige să trăiască armata bulgară și preotul a strigat, „să trăiască armata română”...

(Rap. No. 79 din 1937 al șefului postului Vlad-Țepeș către Insp. G-ral al Jand).

(Comunicare lui Ion Tăbăcaru, cântăreț bisericesc de ani 56 în Com. Vlad Țepeș și a locuitorului Grigore Constantin de 73 ani, tot din aceeaș comună).

Pr. Tudor Popescu, ort. Com. Arsache.

...a suferit bătăi și înțepături de baionetă în luna Noembrie 1916 dela primarul, notarul și doi jandarmi bulgari din Com. Pirgos jud. Rusciuk, veniți să-l jefuiască...

(Rap. No. 69 din 1937 al postului de jandarmi Arsache, către Insp. G-ral al Jandarmeriei).

(Comunicarea lui Vasile Secaru, notarul com. Arsache, de ani 62).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREOȚIMEA ROMANA DUPA INTREGIREA NEAMULUI

Preoțimea română a avut în împlinirea visului milenar partea cea mai grea, pregătirea morală, însuflețirea în jertfire fără de care nimic măreț nu se săvârșește în viața unui popor.

Dovedesc aceasta cu cei 809 preoți din reșapitulare, omorâți, morți în temnițe din cauza chinurilor, întemnițați, internați etc... Preoțimea a fost în rândul întâi al jertfelor !

Aceasta, în afară de preoții morți, răniți pe câmpul de luptă, sau prizonieri, în afară de călugării și călugărițele din spitale. În afară de cei amintiți în capitolul „Pe urmele înaintașilor” din vol. I I. Vor fi deasemeni preoți despre care n'am putut culege informații, cu toată stăruința și truda depusă.

Este adevărat iarăși că după întregire tagma noastră preoțească — ca toate celelalte clase sociale de altfel, — a fost prinsă de șuvoiul frământărilor politice, că, din aceasta n'am câștigat nimic în ceea ce privește prestigiul nostru în fața poporului, ci dimpotrivă. Din cauza păcatelor demagogiei politice, rezultat al votului universal acordat chiar și neștiutorilor de carte, cari nu i-au putut pătrunde semnificația adâncă și nu l-au folosit în mod conștiincios, am avut și noi preoții, mult de suferit. Pierderile noastre — cel puțin din punct de vedere sufleteș — au fost cu mult mai mari decât ale oricărora. Ne depărtasem de inima poporului, ne vedeam zi cu zi părăsiți de încrederea lui. Marea înțelepciune a Majestății Sale Regelui Carol II ne-a ferit de prăbușire prin măsurile luate la timp. A fost o reculegere, o sfântă chemare a tuturor bunilor români, la datoriile

Nu numai marii fruntași ai grupărilor de partid, dar chiar și politicienii mărunți își dădeau seama de primejdia ce pândea Statul Român, săpat la temelii de luptele înverșunate dintre cele 17 partide politice mai mari. — în afară de cele mici — care fărâmițau puterea noastră creatoare, atât de trebuincioasă pentru progresul și desăvârșirea viitorului României.

Istoria va recunoaște Majestății Sale Regelui Carol II strădania de a închea prin cultură și muncă, o nouă concepție de viață românească: unirea în cuget și simțiri!

În rândul întâi al instituțiilor de zidire temeinică a unui suflet nou prin „credință și muncă pentru Țară și Rege” stau Căminarele Majestății Sale, Fundațiile Regale.

Preoțimea română a înțeles înalta chemare a Suveranului. Deaceia o aflăm lucrând cu sârguință pentru împlinirea ei.

Din cele 3850 de cămine culturale ale Fundației Culturale Regale „Principele Carol” înființate în lumea satelor noastre până la data de 1 Iulie 1939, 1280 sunt conduse de preoți ca președinți!

În Regionala Ținutului Olt sunt 329 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Mureș sunt 38 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Someș sunt 28 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Bucegi sunt 212 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Prut sunt 219 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Suceava sunt 100 cămine prezid. de preoți
În Regionala Ținutului Nistru sunt 97 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Timiș sunt 48 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținutului Marea sunt 65 cămine prezidate de preoți
În Regionala Ținut. Dunărea de Jos sunt 144 căm. prez. de preoți
Total — 1280

Este vrednic de amintit că 375 preoți au predat cursuri la școalele țărănești organizate în cadrul căminelor culturale sătești. Deasemeni 95 preoți au urmat cursului celor 11 școli de conducători de cămine culturale.

9 preoți sunt inspectori, conferențieri și misionari ai Fundației.

Pilda acestei colaborări o dau înalții noștri ierarhi, Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți și Episcopi, în frunte cu I. P. S. Sa Patriarhul Nicodim!

Ți-e mai mare dragul să privești în fiecare an la 7 Iunie, când se ține congresul anual al Căminelor Culturale ale Fundației „Principele Carol”, chipurile preoților veniți la marea sărbătoare din toate părțile Țării și concursul corurilor sătești, multe din ele dirijate de preoți!

Te simți iarăși înălțat sufletește, când vezi pe preot cântând în corul sătesc condus de învățător!

Este o nădejde, o dovadă de înfrățire în aceeași înțelegere a apostolatului lor!

Această înfrățire și iubire este pentru noi cheazășia ridicării satelor, înfăptuirea gândurilor Majestății Sale Regelui!

Preoțimea își face deasemeni datoria și în marea operă de educare a tineretului român prin Straja Țării, Cîitorie a Majestății Sale Regelui; sprijinește cu toată însuflețirea apostolică nobila strădanie pentru împlinirea generoaselor năzuinți străjerești.

Între comandanții străjeri sunt multe fețe bisericești. În cele 59 serii de comandanți cari au absolvit cursurile dela Breaza—Prahova și Sf. Gheorghe—Trei Scaune, au fost până în prezent 479 preoți; 324 preoți ortodocși, 32 preoți greco-catolici și 10 de alte confesiuni.

„Textul Biblic” este explicat de preoți în multe stoluri străjerești!

În organizația pregătirii tineretului premilitar, preoții, iarăși, nu lipsesc! Am văzut în multe sate preoți cari se îngrijesc în chip deosebit pentru ca în predica de Duminică să aducă pilde folositoare pentru pregătirea sufletească a premilitarilor!

Cred iarăși că orice om recunoaște că în marea mișcare națională, călăuzită de d. Stelian Popescu, fecior de preot român ortodox, — mișcarea antirevizionistă — preoții au răspuns cei dintâi, fiind mulți din ei conducători ai secțiilor antirevizioniste în diferitele părți și județe ale țării!

Duh de viață nouă în rândurile preoțimii noastre!... Este o preocupare deosebită pentru binele poporului și înălțarea bisericii străbune.— Glasul conștiinței răsună puternic în sufletul ei și aceasta este o mare nădejde pentru binele Patriei și Altarului.

Preoțimea română se silește din toate puterile să corespundă misiunii sfinte a slujirii Altarului, să fie la înălțimea cerințelor veacului și în fruntea marilor mișcări patriotice! Generația de preoți tineri care se ridică, ne umple sufletul de bucurie, arătându-se demnă și înțelegătoare a vremii sale.

Eu doresc însă tuturor preoților români, ca Dumnezeu să-i învrednicească să stăpânească întreaga viață sufletească a popoului, ca Moș Popa Niță dela noi din sat!

În ultimul timp am fost informat de d-l Pretor al Plășii Pui-Hunedoara că preoții de mai jos au fost internați în lagărul din Budapesta în timpul războiului întregirii, câte 9 luni fiecare :

Pr. Farcașiu Ioan, ort. Com. Băești.

Cerbiceanu Ioachim, ort. Com. Nucșoara.

Pr. Cerbiceanu Nicolae, ort. Com. Sălașul de Sus.

Pr. Muntean Mihai, ort. Com. Federi.

Pr. Daju Atanasie, ort. Com. Fizești.

Pr. Armean Petru, ort. Com. Ohaba de sub piatră.

Pr. Bora Vasile, gr.-cat. Com. Coroești.

Pr. Nicula George, gr.-cat. Com. Râu-Alb.

Pr. Suciu Ioan, gr.-cat. Com. Galați.

Pr. Todoran Emil, gr.-cat. Com. Serel.

Pr. Cărbea Nicolae, gr.-cat. Com. Barulman.

Pr. Dănescu Ioan, gr.-cat. Com. Mătești.

Pr. Vladislav Emil, gr.-cat. Com. Sălașul de Sus.

Recapitulare

Partea a doua „Temnițe și lagăre“ a lucrării de față cu-
prinde următoarea situație :

P R E O Ț I	Ortodocși	Greco- Catolici	TOTAL
Omorâți	31	4	35
Morți în temnițe sau din cauza chinurilor	20	1	21
Întemnițați	199	53	252
Internați	166	52	208
Bătuți, maltrăți	114	16	130
Apărători ai populației, naționaliști	53	14	67
Refugiați ¹⁾	83	13	96
T O T A L	656	153	809

¹⁾ Preoții refugiați-au fost mult mai mulți. Peste 300. Unii au fost prinși, întemnițați, internați și nu i-am mai trecut la această rubrică, ci la celelalte două.

Index alfabetic ¹⁾

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
A			
Abrudan Corneliu, gr.-cat. internuțat	236	Babeș George, ort. internat	55
Adamovici Aurel, ort. maltratāt	23	Baca Coman, ort. omorāt	279
Aftenie Vasile ort. omorāt	340	Baculescu Alexandru, ort. internuțat	109
Agatanghel Chiriac, ort. internat	340	Balaban Gheorghe, ort. omorāt	63
Agārbiceanu Ioan, gr.-cat. refugiat	100	Balcă Ioan, ort. refugiat	55
Alămorean Simion, ort. internat	268	Balea Simion, gr.-cat. internuțat	185
Alexandrescu Nicolae, ort. maltratāt	351	Baltaga S. Dimitrie, ort. omorāt	183
Alicu Drăghiciu, gr.-cat. internat	356	Baltă Nicolae, ort. internuțat	24
Anderco Simion, gr.-cat. terorizat	246	Bandiciu Demetriu, gr.-cat. internuțat	247
Andreescu N. Ioan, ort. maltratāt	146	Barbu Dumitrie, ort. refugiat	22
Andreescu Solomon, ort. internuțat	67	Barbu Vasile, gr.-cat. naționalist	249
Andrica Silviu, ort. internat	140	Episcopul Bartolomei, ort. naționalist	345
Andrănescu Ștefan, ort. internuțat	218	Băeșan Alexandru, ort. internuțat	19
Andronic Adrian, ort. internuțat	81	Băgulescu Petre, ort. internat	112
Angelescu Constantin, ort. maltratāt	60	Băian Serafim, ort. internuțat	256
Apostol Ștan, ort. internuțat	63	Băiaș Gheorghe, ort. internuțat	324
Arbore Petre, ort. internat	338	Băileșteanu Ștefan, ort. internuțat	110
Ariciuc Vasile, ort. rom. internat	79	Băjeraru Grigore, ort. maltratāt	169
Ariniș P. Ioan, ort. internuțat	207	Bălan Nicolae, ort. naționalist	262
Armean Petru, gr.-cat. internat	356	Bălănescu Stoica, ort. maltratāt	351
Aron Nicolae, ort. refugiat	119	Bălănescu Ștefan, ort. maltratāt	236
Atnagea Alexandru, ort. internuțat	66	Bălțeanu Anghel, ort. omorāt	145
Avram Nicolae, ort. internuțat	336	Bărbat Dimitrie, ort. refugiat	120
B			
Baba Alexandru, prot. ort. maltratāt	16	Bărbulescu Moise, ort. internat	317
Bălan Alexandru, gr.-cat. naționalist	246	Băsnuță Ioan, ort. internuțat	224
		Băsnuță Ștefan, ort. internuțat	225
		Bărseanu Nicolae, ort. internuțat	110
		Bencecan Ioan, ort. internuțat	379
		Benescu Matei, ort. internuțat	231

1) Preoții confesori arătați în primul volum sunt așezați la anexe în ordine alfabetică. Acest indice este rezervat numai preoților amintiți în vol. II.

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Ciuhandu Teodor, ort. Maltratată	777	Cupceancu M., ort. întemnițat	235
Ciurdăreanu Gr., gr.-cat. întemnițat	284	Curcubătă Iordan, ort. internat	329
Ciurdariu Mihail, gr.-cat. întemnițat	245		
Clecan Gheorghe, ort. maltratată	315	D	
Clonța Nicolae, ort. refugiat	120	Daju Atanasie, ort. internat	356
Coc Ioan, ort. întemnițat	19	Dan Ioan, ort. întemnițat	53
Cocan Ilarie, ort. refugiat	120	Dancășiu Ioan, ort. întemnițat	272
Cojocaru Daniil, ort. refugiat	329	Dănescu Ioan, gr.-cat. internat	356
Cojocaru Gheorghe, ort. maltratată	230	Dănilă George, ort. internat	306
Colțan Nicolae, ort. naționalist	230	Dănilă Mihai, gr.-cat. omorât	41
Colțan Dumitru, ort. maltratată	350	Danielescu Dumitru, ort. întemnițat	63
Coltofeanu Dimitrie, ort. maltratată	275	Danțiș Ioan, ort. omorât	223
Căltun Traian, ort. întemnițat	67	Darabanț Al., gr.-cat. întemnițat	244
Coman David, ort. internat	329	Dascăl Miron, gr.-cat. internat	307
Coman George, ort. refugiat	329	David Popp, gr.-cat. întemnițat	122
Coman Ioan, ort. internat	329	David Timotei, ort. refugiat	120
Comănescu Iosif, ort. refugiat	56	Davidescu Grigore, ort. maltratată	169
Comșa Gheorghe, ort. întemnițat	274	Dr. Dăianu Ellie, gr.-cat. întemnițat	96
Conceatu Atanasie, ort. omorât	320	Donescu Alexandru, gr.-cat. internat	90
Conora Ioan, ort. refugiat	120	Dănilă Gheorghe, gr.-cat. întemnițat	341
Constantin Nicolae, ort. maltrat	50	Dăniță Toma, ort. maltratată	215
Constantinescu D-tru, ort. maltratată	232	Dărăbanți V., ort. internat	317
Constantinescu Iacob, ort. întemnițat	206	Deac Dumitru, gr.-cat. mort	300
Constantinescu N., ort. întemnițat	310	Deleanu P., ort. naționalist	
Constantinescu Vasile, ort. maltratată	235	Demian Atanasie, gr.-cat. maltratată	246
Conta Gheorghe, ort. internat	117	Demian Ioan, ort. întemnițat	270
Copoș Valentin, gr.-cat. internat	236	Debu Petru, ort. refugiat	120
Coptarencu Atanasie, ort. naționalist	84	Diaconescu Gheorghe, ort. maltratată	216
Coroi Iancu, ort. întemnițat	24	Diaconescu Dumitru, ort. maltratată	249
Cosma Augustin, ort. internat	329	Diaconovici Gh., călugăr, ort. internat	295
Costea Octavian dr., ort. internat	279	Dima Ioan, ort. internat	329
Costescu Eftimie, ort. întemnițat	134	Dobrinescu Gheorghe, ort. maltratată	25
Costescu Gheorghe, ort. internat	68	Dogariu George, ort. refugiat	330
Costescu Gheorghe, ort. internat	277	Dobossi P., gr.-cat. maltratată	246
Costescu Mihai, ort. întemnițat	261	Doican Ioan, ort. refugiat	279
Covrig Ioan, gr.-cat. întemnițat	68	Doican Toma, ort. internat	270
Cozarchievi Ciрил Călugăr, ort. mort în lagăr	295	Domide Octavian, gr.-cat. maltratată	284
Cozma Augustin, ort. întemnițat	327	Domocoș Ștefan, prot. ort. maltratată	35
Cracalia Ioan, ort. întemnițat	289	Domșa Aron, gr.-cat. internat	302
Crăițaru Filip, ort. internat	49	Domșa Aurel, gr.-cat. internat	308
Crăciun Emilian, ort. întemnițat	279	Dorca N., ort. internat	275
Cristofor Iluț, ort. rom. întemnițat	69	Pordea Ioan, ort. internat	304
Crișan Teofil, gr.-cat. internat		Dracinschi Gheorghe, ort. internat	76
Crișan Valeriu, gr.-cat. refugiat	123	Dragolea Ioan, ort. refugiat	56
		Dragonir Gh., dr. prot. ort. mort.	68

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Dragomir Toma, ort. internat	268	Gaspar Mihail, prot. ort. naționalist	67
Dragomir Trandafir, ort. refugiat	120	Gaspar Traian, ort. internat	255
Dragomirescu A., ort. naționalist	207	Gavrilescu Ioan, ort. internat	50
Dragoș Aurel, prot. ort. naționalist	246	Gavrilescu Nicolae, ort. internat	109
Drăgoi Iosif, ort. internat	256	Gavriș Corneliu, gr.-cat. omorât	245
Dredean Eugen, gr.-cat. naționalist	246	Gălescu Nicolae, ort. maltrat	337
Druhora Ioan, ort. internat	269	Găliceanu Enciu, ort. maltrat	103
Dumitrescu Gheorghe, ort. internat	333	Georgescu Alexandru, ort. internat	213
Dumitrescu Ioan, ort. maltrat	102	Georgescu Dumitru, ort. maltrat	25
Dumitrescu Ioan, ort. maltrat	111	Georgescu Ioan, ort. maltrat	232
Dumitru D. Filip, ort. maltrat	233	Georgia Ion, ort. maltrat	24
Durak V., ort. internat	190	Ghelnor Alexandru, ort. chinuit	256
Dure Constantin, ort. internat	225	Gherban Ilie, ort. internat	313
E		Ghilea Ioan, ort. internat	24
Eftimie, ort. internat	26	Ghilezan Augustin, ort. maltrat	315
Enăceanu Vasile, ort. maltrat	63	Ghinescu Constantin, ort. internat	335
Enescu George, ort. refugiat	56	Ghircoiaș Damaschin, gr.-cat. internat	123
Enescu Isaia, ort. refugiat	56	Giorgian Constantin, ort. internat	60
Epureanu Petre, ort. omorât	62	Giurca Ioan, gr.-cat. refugiat	121
Erhan Dionisie, ort. naționalist	170	Giurca Nicolae, gr.-cat. refugiat	125
F		Giurgescu N. Ghiță, ort. omorât	58
Făgărășeanu Sol., ort. refugiat	121	Giurgiu Gheorghe, gr.-cat. internat	97
Fărcașiu Ioan, ort. internat	356	Giurgiu Ioan, ort. internat	22
Fanea Ioan, gr.-cat. maltrat	188	Giurgiu Toma, ort. refugiat	56
Feier Constantin, ort. maltrat	24	Giurumia Nicolae, ort. rom. internat	83
Filip Ioan, ort. omorât	33	Gliga Nicolae, ort. internat	202
Filipescu Ioan, ort. internat	118	Gliga Vasile, ort. internat	202
Flămând C-tin, gr.-cat. naționalist	207	Gligor Alexandru, gr.-cat. internat	205
Fleșeriu Petru, ort. maltrat	314	Gogonea Aron, ort. refugiat	56
Florescu Gheorghe, ort. maltrat	109	Goia Demetriu, ort. internat	18
Florian Valeriu, gr.-cat. prot. refugiat	269	Golumba Arsenie, ort. internat	65
Florian Liviu, gr.-cat. refugiat		Gomboș Iosif, ort. internat	15
Fodorean Ioan, ort. internat	16	Gonceriuc Andrei, ort. internat	89
Frățu Nicolae, ort. refugiat	54	Ganea Mihail, ort. internat	118
Frățu Toma, ort. internat	49	Gonțea Ilariu, ort. internat	50
Frâncu Ioan, ort. internat	17	Gora Petru, gr.-cat. internat	204
Frățilă Gheorghe, ort. maltrat	261	Gramă Const., ort. refugiat	122
Fulcea Ion, gr.-cat. refugiat	123	Greceanu Dimitrie, ort. internat	47
Furtună George, ort. internat	330	Greceanu Moise, ort. internat	328
G		Grigorescu Ioan, ort. maltrat	101
Golianu Iacob, ort. internat	231	Grigorescu Ștefan, ort. închis	26
Ganea Mihail, ort. mort	118	Grigorescu Vasile, ort. maltrat	26
		Grigoriu Petre, ort. naționalist	164
		Grigorevici Isidor, ort. internat	80

Preoții	Pag.
Groza Vasile, ort. naționalist	322
Gruia Petru, gr.-cat. internat	302
Gurie Grosu, Mitr. B-rabiei naționalist	175

H

Halic Ioan, gr.-cat. maltratat	25
Halip Ioan, ort. internat	84
Hamsea Ioan, ort. refugiat	56
Hamza Gheorghe, ort. internat	328
Hamza Ioan, ort. internat	54
Hașdeu Florian, ort. internat	37
Herman Teodor, prot. ort. naționalist	281
Hleuca Teofil, ort. internat	84
Hossu Iuliu, gr.-cat. naționalist	282
Hulea Ioan, gr.-cat. internat	303
Hulpuș Cornel, ort. internat	268

I

Ianculescu Petre, ort. internat	340
Iliescu Buzăianu-Vasile, ort. omorât	230
Iliuț I. Ioan, ort. rom. internat	287
Iliuț Tit., ort. omorât	69
Ioaneș Teodor, ort. internat	323
Ioanichie Neagoe, ort. internat	324
Ioanovici Alexandru, ort. maltratat	320
Ioanovici Ilie, ort. internat	307
Ioanovici Ilie, ort. internat	44
Ionescu Avram, ort. internat	218
Ionescu Gheorghe, ort. refugiat	146
Ionescu Ilie, ort. internat	309
Ionescu Ion, ort. internat	311
Ionescu Mihail, ort. maltratat	186
Iordache Nicolae, ort. maltratat	231
Iordăchescu Ion, ort. refugiat	340
Iorgulescu Justin, ort. internat	189
Iosif Monah, ort. naționalist	226
Isopescu Ion, ort. rom. naționalist	287
Iuga Laurențiu, ort. internat	22
Iustin Iancu, ort. internat	23
Ivan Adrian, gr.-cat. naționalist	246
Ivan Gheorghe, gr.-cat. internat	301
Ivanov A. Melinte, ort. omorât	312
Ivanovici Ilarion, ort. internat	83
Ivanovici Teofil, ort. naționalist	137

Preoții	Pag.
---------	------

J

Jaimir Leontina, ort. sanitară	
Jian Eftimie, ort. internat	256
Jipescu Constantin, ort. internat	102
Judele Valeriu, ort. refugiat	121
Jugureanu Dumitru, ort. mort	59
Jurchescu Romul, ort. internat	260
Justin Peter, gr.-cat. internat	249

K

Kisielevschi Dionisie, ort. internat	83
--------------------------------------	----

L

Lagadin Dimitrie, ort. rom. internat	91
Langa Petru, gr.-cat. internat	123
Lanivski Gheorghe, ort. internat	72
Lăpăduș Ioan, ort. internat	259
Lascu Petre, ort. internat	34
Leuca Ioan, ort. internat	296
Leuca Petru, ort. refugiat	53
Leucutia Cornel, ort. omorât	21
Literat Valeriu, ort. refugiat	121
Lucaci Vasile Dr., gr.-cat. naționalist	237
Lula Adam, ort. internat	137
Lula Petru, ort. internat	134
Lungu Maniu, ort. internat	271
Lupșă Gheorghe, ort. internat	305
Lupaș Ion, Dr. ort. prot. internat	266

M

Macovei Ioan, ort. internat	16
Macovei Ioan, ort. maltratat	24
Macovei Ioan, ort. rom. internat	229
Macovievici Emilian, ort. internat	83
Maer Gavril, ort. internat	202
Maer Gheorghe, ort. refugiat	202
Magda Iosif, ort. internat	18
Maghețiu Aurel, gr.-cat. internat	325
Malanciuc Ștefan, ort. internat	83
Malița Nicolae, ort. naționalist	38
Manasie Jahr, ort. naționalist	140
Mandea Dumitru, ort. internat	116
Mandescu Costache, ort. maltratat	62
Manițiu Ioan, ort. internat	24

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Manițiu Nicolae, ort. internat	270	Mircea Ioan, ort. internat	305
Manole Dimitrie, ort. mort în pribegie	48	Miron Cristea dr., ort. naționalist	159
Maniu Eftimie, ort. internat	305	Mitariu Ion, ort. internat	321
Manu Dumitru, gr.-cat. internat	284	Modran Gheorghe, ort. internat	277
Marcu Emil, gr.-cat. internat	97	Modran Toma, ort. internat	274
Marin Ioan, ort. internat	45	Modroi Ioan, ort. internat	52
Marin Ioan, ort. naționalist	272	Moisescu Ioan, ort. maltrat	206
Marinescu Nicolae, ort. mort	349	Moldovan Gheorghe, gr.-cat. dispărut	209
Marșleu Petru, ort. maltrat	23	Moldovan Pavel, ort. naționalist	189
Martinovici Nicolae, ort. internat	319	Moldovan Vasile, gr.-cat. internat	303
Mateescu Gavril, ort. internat	189	Moldovan Constantin, ort. internat	276
Mateescu Iorgu, ort. internat	144	Monea Pavel, ort. maltrat	116
Mateevici Alexe, ort. naționalist	179	Montia Justin, gr.-cat. maltrat	25
Matei Ioan, ort. refugiat	279	Morariu C-tin, ort. rom. naționalist	290
Măcelar Emil, gr.-cat. internat	97	Morariu Ioan, ort. internat	276
Măcieșanu Eugeniu, ort. internat	286	Morariu Iosif, ort. internat	270
Măierușan Cornel, ort. internat	48	Morariu Ștefan, ort. internat	276
Mălai Titus, gr.-cat. naționalist	207	Morușca P. Episcop în America ort. naționalist	301
Măran Ioan, ort. internat	67	Moșoiu Ioan, ort. refugiat	57
Marinescu Gh., ort. maltrat	147	Motora Nicolae, ort. internat	203
Mărculeț Nicolae, gr.-cat. internat	303	Motora Traian, ort. internat	138
Mărilă Aurel, gr.-cat. internat	142	Moța Ion, prot. ort. mare naționalist	130
Maxim Traian, ort. refugiat	279	Moțoc Maxim, ort. internat	124
Maximilian Iancu, ort. internat	56	Muchie Ioan, ort. omorât	190
Maximilian Iosif, ort. internat	56	Muntean Mihai, ort. internat	356
Medean Sergiu, prot. ort. internat	16	Munteanu Ioan, gr.-cat. internat	142
Medeșean Petru, ort. maltrat	37	Muntean Nicolae, gr.-cat. internat	124
Meihul Filip, ort. maltrat	216	Munteanu Alex., prot. ort. naționalist	38
Mereș Vasile, ort. refugiat	56	Munteanu Aurel, ort. maltrat	119
Merișan Alex., gr.-cat. internat	246	Muntenescu-Berbecar V. gr.-cat. internat	191
Micșunescu Ion, ort. internat	147	Muică Teodor, ort. maltrat	208
Micu Ioan, ort. internat	279	Mureșan Fortunat ort. maltrat	317
Mica Constantin, ort. maltrat	317	Mureșan Gheorghe, gr.-cat. internat	237
Micu Iosif, ort. internat	45	Musta Iuliu gr.-cat. maltrat	261
Micu Moise, ort. refugiat	54	Mușat Aurel ort. internat	119
Mihai Traian, gr.-cat. internat	325	Muzicescu Ioan, ort. internat	26
Mihalca Ioan, prot. gr.-cat. internat	95		
Mihăilescu Marin, ort. internat	168		
Mihăilă Ioan, ort. internat	305		
Mihuța Petre, ort. internat	315		
Militaru Gheorghe, ort. internat	350		
Miloșescu Anton, ort. internat	262		
Mioc Pavel, ort. internat	67		
Miocu Romulus, prot. gr.-cat. refugiat	141		
Mircea Corneli, ort. internat	66		

N

Nan Ion ort. refugiat	57
Nan Ioan ort. internat	43
Neagoe Ioan, ort. internat	17
Neagovici Gheorghe, ort. internat	46

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Neamțu Victor, gr.-cat. internat	307	Paraschivescu Ion ort. maltrat	351
Necșa Baziliu ort. internat	277	Pașca Victor gr.-cat. internat	283
Nedelcu Nicolae, ort. omorât	144	Pașcan Isidor ort. internat	70
Negoescu Aurel ort. internat	89	Pascu Ioan ort. refugiat	57
Negru Virgin ort. maltrat	313	Paștea Gavril ort. refugiat	279
Nenciu Damian ierom. ort. internat	340	Patrașcoiu Iordache ort. mort	126
Nicoară Matei, ort. refugiat	121	Patriciu Marcu ort. internat	277
Nicodim ierom. ort. maltrat	233	Pauliuc Gheorghe ort. internat	71
Nicodim, Inalt Prea Sfințitul Pa- triarh, naționalist	149	Paveliu V. Nicolae ort. refugiat	359
Nicola Ștefan ort. internat	16	Păcuraru Teofil ort. internat	136
Nicolau Grigore, ort. mort	225	Păltineanu ort. maltrat	39
Nicolescu Alexandru ort. internat	203	Păunescu N Constantin ort. omorât	210
Nicolescu Alexandru ort. internat	203	Pepenariu Ioan gr.-cat. internat	141
Nicula George gr.-cat. internat	356	Pereni Emil gr.-cat. internat	42
Niculescu Constantin ort. omorât	145	Petcu Iosif ort. maltrat	319
Niculescu Ioan ort. maltrat	352	Petra Octavian ort. internat	201
Nișioi Ioan ort. maltrat	81	Petran Emil gr.-cat internat	95
Nistor Aurel, ort. internat	326	Petrescu Stancu ort. mort	351
Nistor Ignat ierom. ort. omorât	217	Petrescu-Zoița D-tru ort. maltrat	231
Nistor Iuliu gr.-cat. internat	307	Petrică Teodor ort. internat	324
Nistorescu Dobre ort. maltrat	62	Petru Eremia ort. internat	65
Novacovici Emilian ort. internat	68	Petruc Teodor ort. naționalist	287
Novacovici Nicolae ort. internat	66	Piescu Ilie ort. maltrat	175
		Pimen, Mitropolitul Moldovei, ort. naționalist	147
		Pinciu Nicolae gr.-cat. internat	270
		Pintea Patriciu ort. internat	299
		Piso Ilie ort. internat	49
Oancea Aurel ort. refugiat	57	Piso Octavian ort. internat	135
Obrocea Eftimie ort. internat	59	Pițul Gheorghe ort. omorât	81
Ogârlaci Alexandru ort. internat	64	Pleșanu Florea ort. maltrat	349
Olteanu Ioan gr.-cat. internat	283	Plotogea Ilarie ort. internat	49
Oporean Gheorghe ort. naționalist	306	Plotogea Victor ort. refugiat	57
Oporean Toma gr.-cat. internat	270	Poclitarie Ioan ort. maltrat	28
Oprescu Gheorghe ort. internat	101	Poenaru M. Manole ort. mort	143
Oprincea Ioan gr.-cat. internat	204	Pogorevici Calinic ort. maltrat	285
Oprîșiu Ioan ort. omorât	341	Pompiliu E. Constantin ort. internat	304
		Popa Alexandru ort. refugiat	118
		Pop Augustin gr.-cat. internat	207
Păcală Traian ort. refugiat	121	Pop Augustin gr.-cat. internat	97
Panait Gheorghe ort. mort	216	Pop Cornel ort. refugiat	121
Pandrea Vicențiu gr.-cat. internat	96	Pop Emil gr.-cat. internat	96
Pap Dimitrie ort. maltrat	35	Pop Gheorghe ort. internat	36
Pap Petru ort. maltrat	33	Pop Ioan gr.-cat. internat	284
Pap Teodor protopop gr.-cat. maltrat	25	Pop Ioan ort. internat	116

O

P

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Pop Ioan gr.-cat. internat	19	Popescu Matei ort. naționalist	233
Pop Ioan gr.-cat. internuțat	94	Popescu Nicolae ort. maltratāt	340
Pop Iuliu gr.-cat. maltratāt	248	Popescu Nicolae ort. maltratāt	335
Pop Nicolae ort. internat	139	Popescu Nicolae ort. internuțat	216
Pop Vicențiu ort. refugiat	121	Popescu St. Nicolae ort. maltratāt	25
Pop Alexandru ort. refugiat	118	Popescu Stan ort. mort	232
Popa Ariton gr.-cat. internuțat	205	Popescu R.Stelian omorāt	146
Popa Dimitrie ort. maltratāt	21	Popescu Traian ort. internuțat	58
Popa Iacob gr.-cat. refugiat	125	Popescu Tudor ort. maltratāt	352
Popa Ioan ort. refugiat	121	Popescu Vichentie ort. internat	127
Popa Ioan ort. internuțat	276	Popescu Zaharia ort. maltratāt	62
Popa Ioan ort. internat	17	Popișteanu Ioan ort. maltratāt	126
Popa O. Ioan ort. maltratāt	146	Popița Ioan ort. internuțat	119
Popa Isaia ort. internat	268	Popoiu Ioan ort. internat	340
Popa Lazăr ort. internuțat	117	Popoiu Zaharia ort. internat	338
Popa Niculae ort. internuțat	140	Popovici Aurel ort. internat	68
Popa Petru ort. naționalist	37	Popovici Dumitru ort. naționalist	27
Popa Sofron gr.-cat. internat	20	Popovici George ort. maltratāt	257
Popea Victor ort. refugiat	57	Popovici Ioan ort. internuțat	69
Popeneciu Ioan gr.-cat. internat	307	Popovici Ioan ort. internuțat	65
Popescu Anton ort. maltratāt	310	Popovici Ioan ort. internuțat	22
Popescu Atanasie ort. internat	330	Popovici Iosif ort. internuțat	329
Popescu Belizarie ort. mort	103	Popovici Petru ort. internuțat	15
Popescu Cornel ort. omorāt	21	Popovici Constantin ort. internat	279
Popescu D. Z. ort. maltratāt	147	Popovici Pompiliu ort. internat	140
Popescu G. Dumitru ort. internuțat	109	Popovici Teodor ort. internuțat	24
Popescu D. Gheorghe ort. internuțat	127	Popovici Valeriu ort. internuțat	276
Popescu Gheorghe ort. maltratāt	167	Popovici Zenobie ort. refugiat	57
Popescu Gheorghe ort. internuțat	216	Porubin Ioan ort. maltratāt	214
Popescu Gr. Gheorghe ort. mort	218	Posmagiu Dumitru ort. maltratāt	59
Popescu Gheorghe ort. maltratāt	349	Preda Ioan ort. internuțat	139
Popescu Grigore ort. maltratāt	169	Predescu Ioan ort. mort	234
Popescu Grigore ort. maltratāt	283	Prelici Gheorghe ort. internuțat	81
Popescu Haralambie ort. internuțat	190	Prelici Ilarion ort. internuțat	81
Popescu Haralambie ort. internuțat	235	Preșmerean Fl. Gh. ort. internuțat	57
Popescu Iancu ort. maltratāt	115	Pretorian Marin ort. refugiat	112
Popescu Ilie ort. maltratāt	350	Prie Constantin ort. refugiat	279
Popescu Ilie ort. maltratāt	350	Prîșcu Ioan ort. internat	53
Popescu Ioan ort. maltratāt	102	Proca Constantin ort. refugiat	57
Popescu Ioan ort. naționalist	106	Proca Gheorghe ort. internat	280
Popescu Ioan ort. naționalist	309	Prodan Nicandru ierom. ort. mal-	
Popescu M. Ion ort. naționalist	349	tratāt	217
Popescu Iosif ort. omorāt	104	Proviau Petre ort. maltratāt	217
Popescu M. ort. maltratāt	107	Prunescu Constantin ort. internuțat	169
Popescu Marin ort. internat	333	Puiul Ioan ort. naționalist	76

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Purece Dumitru ort. refugiat	122	Sasu Onoriu ort. internat	303
Pușcariu Victor ort. refugiat	57	Sasu Teodor gr.-cat. internat	20
Pușcașiu I. prot. gr.-cat. întemnițat	252	Saturn Isidor gr.-cat. internat	142
R		Sârbu Mihai ort. naționalist	295
Radeș Andrei gr.-cat. întemnițat	124	Săndulescu Gheorghe ort. mort	359
Radu Miron gr.-cat. refugiat	125	Săndulescu D. O. ort. maltratat	310
Răduleț Matei ort. refugiat	121	Scorobeț Trandafir ort. internat	277
Răduleț Vasile ort. refugiat	121	Sebeșan Ștefan ort. refugiat	313
Raica Isidor gr.-cat. internat	302	Secoșan Sava ort. întemnițat	324
Rafiroiu Ioan ort. refugiat	330	Septimiu Popa gr.-cat. întemnițat	97
Rațiu Romul ort. maltratat	255	Silaghy Ioan gr.-cat. maltratat	250
Rădoi Nicolae ort. internat	329	Silaghy Isidor gr.-cat. omorât	246
Rădulescu Gheorghe ort. maltratat	168	Simion Bartolomei ort. întemnițat	66
Rădulescu Ioan ort. maltratat	349	Simionov Foti ort. omorât cu sora sa Domnica	337
Răduleț Ioan ort. internat	119	Simu Ioan prot. gr.-cat. internat	19
Relt Ilie ort. întemnițat	53	Sincă Gh. gr.-cat. întemnițat	252
Reuț Vespasian ort. maltratat	230	Siara Vâjdea ort. întemnițat	24
Roman Dumitru ort. maltratat	349	Slăvescu Ioan ort. internat	273
Roman Ioan ort. internat	280	Slăvescu Victor gr.-cat. refugiat	280
Roman Traian ort. întemnițat	40	Smighelschi Vasile gr.-cat. internat	308
Roșca Eusebie Dr. ort. internat	280	Sonea Ioan gr.-cat. întemnițat	282
Roșca Teodar ort. maltratat	214	Soroceanu Ioan ort. internat	128
Roșoga Ilie ort. internat	126	Span Vasile ort. întemnițat	343
Roxin Gheorghe ort. întemnițat	39	Spătariu Vasile ort. internat	276
Rudeiciuc Vasile ort. internat	287	Spineanu Gheorghe gr.-cat. întem- nițat	299
Runceanu Vasile ort. întemnițat	203	Spiridon Arghir ort. internat	225
Runceanu Iosif ort. refugiat	57	Stanciu Toma irt. internat	93
Rusu Ioan ort. naționalist	86	Stanca Avram ort. omorât	138
Rusu Nicolae gr.-cat. internat	302	Stanca Sebastian ort. internat	91
Rusu Ștefan prot. ort. internat	198	Stanciu Ioan gr.-cat. naționalist	122
Rusu Veniamin gr.-cat. întemnițat	97	Stavru Macarie ierom. ort. refugiat	324
Radu D. Episcop gr.-cat. naționa- list, ucis în atentatul dela Se- nat (1920)	40	fugiat	324
S		Stăncescu Neculai ort. maltratat	207
Sabău Petru ort. întemnițat	342	Stănilă Valeriu ort. refugiat	90
Sabău Romul ort. întemnițat	134	Stătescu Constantin ort. maltratat	60
Sachelarie Petru ort. întemnițat	350	Dr. Stinghie Nicolae ort. internat	53
Saftu Vasile prot. ort. internat	52	Stoian Emilian ort. întemnițat	64
Salca Petre gr.-cat. rom. maltratat	188	Stoicane Vasile prot. ort. internat	49
Sasu Dănilă gr.-cat. internat	299	Străvoiu Ioan ort. refugiat	57
		Stroe Ioan Dr. ort. internat	280
		Storia Nicolae gr.-cat. refugiat	20
		Stupcan Teoctist arhimandrit ort. naționalist	287

Preoții	Pag.	Preoții	Pag.
Suceveanu-Grigoraș Ioan ort. naționalist	287	Tisu Constantin ort. internat	140
Suciu Candin ort. internat	18	Todea Ioan ort. internat	341
Suciu Gheorghe ort. naționalist	93	Todea Mihail ort. internat	202
Suciu Grigore ort. internat	304	Todoran Emil gr.-cat. internat	356
Suciu Ioan gr.-cat. internat	356	Todoran Nicolae ort. internat	307
Sușniș Ioan ort. internat	139	Todoran Petru ort. internat	136
Suteu Dorift ort. internat	203	Todoruț Aurel ort. maltrat	275
Svetlov Filip ort. maltrat	214	Tofan Anton ort. internat	84
Solca George ort. refugiat	121	Toma Dragomir ort. internat	268
		Toma Ion ort. internat	328
		Tomaș Mircea gr.-cat. refugiat	125
		Tomiuc Vladimir ort. internat	229
Șandor Isidor gr.-cat. internat	20	Tomovici Corneliu ort. internat	77
Șandru Victor ort. internat	134	Tomuș ort. internat	15
Șerban Gheorghe gr.-cat. internat	308	Totelean Vasile ort. internat	93
Șiara Ioan gr.-cat. internat	19	Totoescu Nicolai ort. maltrat	294
Ștefan Cornel ort. internat	67	Traian Ioan prot. ort. internat	138
Ștefan Nicolae ort. maltrat	231	Trandafirescu Niță ort. refugiat	103
Ștefănescu Alecu ort. omorât	144	Truția Ion ort. maltrat	275
Ștefănescu Barbu ort. maltrat	147	Truția Iuliu prot. gr.-cat. maltrat	94
Ștefănescu I. Oprea ort. naționalist	235	Tudan Metodie ort. rom. naționalist	287
		Tudan Tit. ort. rom. naționalist	287
		Tudoran Ioan ort. internat	19
		Turcu Dionisie ort. internat	117
Tapalagă Florea ort. maltrat	350	Turicu Gheorghe ort. internat	23
Tarangul Oreste ort. naționalist	75	Turnea Ioan ort. naționalist	67
Tarchilă Iacob ort. internat	305		
Tămaș Pompiliu gr.-cat. internat	250		
Tănăsescu Dumitru ort. mort	350		
Tărău Teodor ort. maltrat	39		
Târziu Augustin prot. gr.-cat. omorât	25		
Tăslăuan Ioan gr.-cat. internat	204		
Tătar Vasile gr.-cat. internat	307		
Tătucu Gheorghe ort. internat	256		
Tătulea Dumitru ort. rom. internat	53		
Tătulea Iosif ort. internat	330		
Teculescu Ioan ort. internat	19		
Teleagă Vasile ort. maltrat	230		
Teodorescu Ioan ort. internat	144		
Ternoveanu Coriolan gr.-cat. maltrat	246		
Ticușan Eremia ort. internat	330		
Toader T. ort. internat	94		
Țișca George ort. refugiat	57		

T

Țieran Petru ort. maltrat	317
Țolescu Dumitru ort. naționalist	290
Țopa Dimitrie ort. internat	290
Țurcan Dionisie ort. internat	290

U

Ursa Ion ort. internat	19
Ursuț Cornel ort. internat	23
Urziceanu Marin ort. internat	107

V

Varasiil Luca ierom. ort. internat	340
Vasilescu Cristache ort. internat	167

CUPRINSUL

Temnițe și lagăre	3
Județul Alba	15
„ Arad	21
„ Argeș	25
„ Bacău	27
„ Baia	27
„ Bălți	27
„ Bihor	28
„ Botoșani	43
„ Brașov	43
„ Brăila	62
„ Cahul	64
„ Caliacra	64
„ Caraș	64
„ Câmpulung	69
„ Cernăuți	71
„ Cetatea-Albă	84
„ Ciuc	89
„ Cluj	90
„ Constanța	101
„ Covurlui	103
„ Dâmbovița	104
„ Doljiu	107
„ Dorohoi	112
„ Durostor	112

Județul Făgăraș	116
" Fălciu	125
" Gorj	126
" Hotin	127
" Hunedoara	130 și 356
" Ialomița	143
" Iași	147
" Ilfov	149
" Ismail	170
" Lăpușna	175
" Maramureș	185
" Mehedinți	189
" Mureș	191
" Muscel	206
" Neamț	208
" Odorheiu	208
" Olt	210
" Orhei	214
" Prahova	216
" Putna	218
" Rădăuți	229
" Râmnicu-Sărat	230
" Roman	233
" Romanaji	233
" Sălaj	236
" Satu-Mare	237
" Severin	253
" Sibiu	262
" Someș	281
" Soroca	285
" Storojineț	286
" Suceava	290
" Târnava-Mare	296
" Târnava-Mică	306
" Tecuci	309
" Teleorman	309
" Timiș-Torontal	313
" Tighina	312
" Trei-Scaune	326

Județul Tulcea	330
„ Turda	341
„ Tutova	344
„ Vaslui	344
„ Vâlcea	345
„ Vlașca	350
Recapitulare	353
Preoțimea română după întregirea neamului	354

E R A T Ă

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Iubite cititor,

Te rog să îndrepti cu răbdare eventualele greșeli de tipar ce se vor fi strecurat neobservate. E foarte greu de corectat un text pe care îl cunoști aproape pe dinafară.